

אשרי האישי – פנינים והארות מכל הדורות /

ישראל אברהם קלאר
אשרי האישי גו' רבי יודן אומר: המזמור הזה משבח מכל המזמורים (מד' שו"ט)

שמה יאמר אדם אלך ואתגרה בשינה תלמוד לומר "ובתורתו יהגה יומם ולילה"

אשרי האישי וגו' ובתורתו יהגה יומם ולילה. במסכת ע"ר יחב. דרש ר' שמעון בן פזי אשרי האישי אשר לא הלך לטריטיות ולקרקסיות של עובדי כוכבים ובדרך חטאים לא עמד זה שלא עמד בקניגין ובמושב לצים לא ישב שלא ישב בתחבולות שמה יאמר אדם האיל לא הלכתי לטריטיות ולקרקסיות ולא עמדתי בקניגין אלך ואתגרה בשינה, תלמוד לומר ובתורתו יהגה יומם ולילה.

מדוע נזכר דוקא בלשון "אלך ואתגרה בשינה"? תועלת שהיה מקום לומר שישגי בשינה, וביאורים נוספים מדוע ננקטה דוקא הלשון "אלך ואתגרה בשינה":

- א. ביאורים פשוטים מדוע נאמר הלשון "אלך ואתגרה בשינה":
 - בן יכבד אב (ר' יונה אייזיקמאן). וכן כתב בספר "המדריך" (וילנא תר"מ): הכונה – אשב בטל, שישב בטל כישן דמי. וכן פירש גם פרי צדיק (ר' צדוק הכהן מלובלין, ר"צ ריבוביץ, ר"ח סכל) את "ואתגרה בשינה": לישב בטל, ע"ש. שם (פפרי צדיק) בקונטרס "ע"ת האוכל" (אות ח) נוסף: כשאני מתעורר מתרדמת הזמן, הרי הוא כישן, כשאני עושה אסורים ממש, רק בהיותי.
 - האדרת האמונה (ר"ל לוי, עמוד קלא): הדגיש "ואתגרה בשינה" כדי למעט את עוסק בשבועות של עולם.
 - ר' איסר פרנקל (הליכות 80, עמ' 49): הכונה – אפתור את בעיית הזמן בכך שאשקע בשינה.

ב. ביאורים שונים המיוסדים על כך שישן וכן יצול מיצר הרע (עין מהרש"א):

- ראה אהל יעקב (מתורת המגיד מדובנא, עורך. ר' אברהם ברעיש פלאהם קדושים עמ' ה) בענין דרשת רשב"פ. בדף יחב. ששלל יד שישן מעביר מלבו ומבטל את הטרטיות.
- ברכת השבח (רב"מ רקובר, ערך 'תורה'): היה מקום לומר שישן כי מי יודע אם יהיה ער שמאי ילדנו השטן לכן השמינו שעל יד תורה יצג.
- אור דוד (ר"ד וגרייזי, השמטות לפרשת בראשית עמוד 0): היה מקום לחשוב שיאחו במדת העצלות להיות עוצל מן העבירה, ולכן השמינו שצריך שני כוחות הפכים, העצל מן העבירה וזחי המצוה.

ד. בביאורים שונים להביארה מפסוק "כי אם בתורת וגו'", מדוע היה מקום לחשוב שראוי להתגרות בשינה:

- חידושי אגודת מהר"ל (ע"פ י"ט ב): היה מקום לומר שהש"ת ברא את עולמו שנהג לפי הטבע ומהנהג של עולם – שישן. לכן אמר שלא לזה נברא האדם כלל, רק "כי אם בתורת ה' הפצו".
- עיון יעקב: היה מקום לומר שישן כאוממת הקב"ה שנהיה כישן בזמן הגלות כשישראל בצער, לכן השמינו שיטוסק בתורה, שזו אגודתו של הקב"ה באמת (גם בגלות). [שמינו שחבר בית המקדש] אין לו אלא ד' אמות של הלכה, ואם כן עליו לתפוס אוממתו זו של הקב"ה, "ותורת ה' וגו' ששמחו לבי"י שגלו יהיו ישראל בעצור וממילא לא תהיה שינה כלל אצל הקב"ה.

אג"ק (ליבאוויטש, כב 'ח'תנ"ב): במקום שמטבל תורה ממש בזה אין צורך להשמענו, שהרי עבירה היא ועליו נאמר "כי דבר ה' בה"י", אלא העניין של "ואתגרה בשינה" שהישן אין בזה עון ביטול תורה.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין

מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים

"הוסיף יום אחד מדעתו" – ספירת העומר ושלושת ימי הגבלה הוא הכנה הכרחית מצד ישראל לחג השבועות!

ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם (שמות יט, י) הוסיף יום אחד מדעתו (א"פ בשבת 99, א) מובא: תמיא שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו, הוסיף יום אחד מדעתו, ויפרש שן האשה, ושבר את הלוחות. הוסיף יום אחד מדעתו, מאי דרשין? "היום ומחר" היום כמחר, מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו ולילה להאינא נפקא ליה, ש"מ תרי יומי לבר מהאינא. ומנן דהסכים הקב"ה על ידו? דלא שריא שכונא עד צפרא דשבתא.

וכתבו התוס' שם שאין זו דרשה גמורה אלא משמע דהיום ממש, דאי לא הכי אין זה מדעתו. ומכיון שעיקר הדבר נעשה מדעתו של משה לדחות של קבלת התורה ביום אחד, א"כ הדבר פלא רב שמשנה רבנן דזוחה את קבלת התורה, אחר שמבאר בדבריהם של חז"ל (ע"ז א, א) שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שאם ישראל מקבלין את תורתו מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, ויאיתא בגמ' בפסחים (ק"ח, א) שכל דורות נבראית העולם עד קבלת התורה הקב"ה זן בחסדו. וא"כ אחר שיום זה ה' סיון היה מיועד לתכלית הבריאה, היאך דחאו משה.

ועל כרחף שהתכנה למתן תורה הוא דבר מעכב בעצם, והוא מהות הימים קדם מתן תורה. ומשה רבינו ראה שהיה איזה חסרון בהכנה, ולכן החליט מדעתו שמוכרחים להוסיף יום אחד.

וספרתם "לכם"

ב) וביאור הענין, דהנה כבר נתבאר במקו"א שחג השבועות שונה משאר כל המועדים, שלא נקבע לו תאריך בהתורה כמו שנקבע לשאר המועדים שאר בחודש, ואילו חג שבועות אינו תלוי ולא נקבע לפי יום בחודש, אלא לפי יום החמישיים לספירה. ועל כן מבואר בגמ' ב"ר"ה (ו, ב) שחג העצרת יכול לחול פעמים בה' פעמים בו ופעמים ב'. וחג השבועות כשמו כן הוא "חג השבועות", היינו חג לסיום הספירה.

ומהו הספירה? ראה באור החיים (שמות יט, א) שמקשה מדוע נתעכב ה' לתת את התורה לעם ישראל עד חודש השלישי.

ויש להוסיף שהרי מה שאמר משה לפרעה (שמות יט, ט) "ויאמר משה בעניניו נלך בבנינו נלך בבנותינו בצאננו ובבקרנו נלך כי חג ה' לנו", ביאר ריבון בחי" שהסוכה על חג השבועות יום מתן תורה, שכבר אמר הקב"ה (ש, ג) (ב' 'בהאיצ'א) והעם מצריים תעבדון את האלהים על ההר הזה". ובדאי אין הכונה לפסח שהרי עשאוהו במצרים, וסוכות אין לו זכרון בהר האלהים. אלא הכונה לחג השבועות.

וראה ב"ר זב"ב (פסחים כח, א) בדה"ר שכתב שבשעה שאמר להם משה "תעבדון את האלהים על ההר הזה", אמרו לו ישראל משה רבינו, אימתי עבודה זו? אמר להם, לסוף חמשים יום. והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו. ומאן קבע חמשים יום? עבודה זו? אמר להם, לומר בזמן הזה שאין אתם מביאין קרבן ולא עומת אלא מחשבין לו יום לשמחת התורה כמו שמע ישראל עומת זמן ע"ש.

ומבואר שהיה איזה עיכוב מ"ט ימים בין היציאה ממצרים למתן תורה בפועל.

וביאר האור"ח (שם) שהעיכוב לא היה מחמת הקב"ה אלא מצד הכשרת החתן. כי לא היו ישראל ראויים לצד שהיו בארץ הטמאה, וזו בהם הקב"ה כמשפט נדה שדינה לספור ל' ימים (כדאיתא בזה), וצוה שישפך ז' שבועות ואז יהיו מוכשרים להכניסתם כלה לחופה. והגם כי שם ל' ימים וכאן ז' שבועות, לצד הפגלת הטומאה וגם, היותם בכללות ישראל שיער התמימים דעם ים כן משפטם.

וביאר שזהו מה שנאמר שם בפסוק בחודש השלישי "לצאת בני ישראל מארץ מצרים" – פירוש לסיבת יציאתם מארץ מצרים הוא הסיבה את עיכוב הדבר עד עתה.

והוסיף לומר שזהו גם סנת הכתוב שאמר "וספרתם לכם" – דהיינו שסיבת הספירה הזו היא לסיבתכם לטהרתכם, שזולת זה היה ה' נתן להם התורה מיד.

איהו לא היב דעתיה

ג) וראה במשך חכמה (דברים ה, יד) שכתב, שכאשר נתבונן על המועדים נראה כי הוראת חג הפסח הוא על הפועת והמפצרת האלקים יתברך על עמו ישראל מצד שהוא יאמם ומצדו ונהלה בכבוד ובעבוד ענה. אבל ישראל מצד עצמם מבואר בחז"ל שהללו עובדי עבודה זרה היו והללו עובדי עבודה זרה היו, והפסח והמילה על ידי ציווי השם, ואם כן מצדם לא היה הכנה רבה והתקרות לאלקות והכל היה מצדו יתברך – איתרחותא דהילקא.

* בנוסח התפילה קודם ספירת העומר נאמר "עיתנו לספור כל כדי לטרתם ומקלפתנו ומטמאתנו כי כד ישיטהר נפשות עמך ישראל מזוהמות", וביאר רבי צדוק הכהן (פרי צדיק ויקרא לפסח) דהמטון הוא לזוהמת הנפש שאז פסקה הזוהמא וספחו שבע שבועות להיות מזוקק ובעייתו.

אמנם בחג העצרת היה שקול משניהם. מחד גיסא ההתקרות של ישראל לאברהם שבשמים בפרישה שלושה ימים, "ויחן ישראל כנגד ה' באחדות האמיתי כאיש, ובקבלת מצוותיו שאמרו "נעשה ונשמע". ומצדו יתברך הופעה אור אלהים וגילו כבודו ומתן תורתו. שעל זה נאמר (דברים כ, יז) "וה' האמירך כל את ה' האמרת" - חטיבה מול חטיבה. [ונבא הסוכות ביאר שהכל היה התקרות מצד ישראל ע"ש].

והוסיף דמפני שביארנו שבפסח היה השפע יורד מהש"ת בלבד בלי הכנה מעם ישראל כלל והכל היה איתרחותא דלעילא. מ"מ כדי להגיע למתן תורה לא היה שייך הדבר בלא איזה התקרות מצדם של ישראל. ולכן נצטוו ישראל "וספרתם לכם" שהובא ביורה שזה כמו ספירת הזבא לבעלה, וכן ספור בני ישראל שבעה שבועות עד שהגיעו למעלת האחדות ולהגבת סוד "נעשה ונשמע" וקבלת התורה.

ונמצא שמתן תורה לא היה שייך בלא איזה הכנה מצדם של ישראל. ורק מתוך ההכנה של ישראל היה שייך חטיבה מול חטיבה שהקב"ה יתן את התורה לעם ישראל. ויסוד זה יש לתמוך ממה שציטטנו אצל יעקב אבינו שאמרו בגמ' בחולין (צא, ב) על מה שאמר "ויפגע במקום", כי מטא לחן אמר (יעקב) אפשר נברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי, כד יחיב דעתיה למהדר קאמר ליה ארעא, מיד "ויפגע במקום". כד צלי בעי למהדר אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלניו ויעטר בלא לניה מיד "בא השמש".

ונסים כדלים נעשו בזה ליעקב אבינו. וכבר כתב רש"י ע"ת"ה (בראשית כח, יז) ואם תאמר, וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם? איהו לא יחיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומו השמיים יעבדוהו?

ומבואר שהקב"ה לא עושה נסים אם האדם עצמו לכל הפחות "לא יחיב לביה" לענין זה. אמנם אחר שהאדם יחיב לביה, אז יחיב ה' בפניו כל אוצרותיו של הקב"ה.

ומצינו יסוד זה גם בדברי החינוך (מצוה ששנה) לגבי מצות ברכת הנשים, שכתב ז"ל לא תתמה לאמור ולו חפץ ה' בברכתם יצו אתם את הברכה ואין צורך בברכת הכהנים.

כי כבר הקדמתי לך פעמים רבות כי בכח הכשר מעשים תחול הברכה עלינו, כי ידו ברוך הוא פתוחה לכל שואל בהיות מוכשר ומוכן לקבלת הטוב. ועל כן כי בחר בנו מכל העמים ורצה שנזכה בטובו הזהירונו וצונו להניין מעשים ולהכשיר גופנו במצוותיו להיותנו ראויים אל טובו. גם צונו בטובו הגדול לבקש ממנו הברכה ושגשאל אהבה על ידי המשרתים והטוהרים כי כל זה יהיה זכות לנפשותינו ומתוך כך זכה בטובו ע"כ.

שלושת ימי הגבלה

ד) כן הדבר גם לגבי חג השבועות. הספירה הוא דבר מעכב לקבלת התורה ולכן נאמר וספרתם "לכם". וגם שלשת ימי הגבלה שהכינו את עצמם למעמד הר סיני היה תנאי מעכב לקבלת התורה, ובלא ההכנה הראויה לא היה שייך קבלת התורה.

ועל כן משה רבנו שראה איזה חסרון בהכנה, דחה את קבלת התורה מדעתו. והסכים הקב"ה לדעתו. ויש לצרף מה שכתוב המש"ב (תעז, ח) ללאר מדוע לא אמרים לחתנו בב' בסיון, ז"ל דמדי בשני בסיון א"ל משה לקדשם לתורה כדכתיב "אם שמעו תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו' ואח"כ מתחיל ל' ימי הגבלה.

ומקובל ומאזיל בעלי המוסר. שבלושת ימי הגבלה המה ימי הכנה לזכות לכל השנה כולה. מן המשגיח רבי שלמה וזלבה ז"ל היה תולה מידעה ביישוב בכל שנה, והיה חושם בה: "קבלה, שכל הביטול תורה שגורם לנו במשך כל השנה כולה זה בגלל הרפיון שיש לנו בעסק התורה בשלשת ימי הגבלה".

ונסיים בדבר נפלא שאמר מן המשגיח דליקוד רבי נתן וואטספויגל זצ"ל:

באירופה היו לודים רבים שחיו בתוך קהילות שומרי שבת והיו יראים וחדים לדבר ה' באופן נפלא, ואילו לאחר שהגיע לאמריקה לא נשאר מהם כל זיק להדות, היתכן? וביאר שהאנשים הללו מועלים לא "על כן ברגע שלא היה להם וחוץ חיי" יהדות נפלאים כולו משהו. ועל כן ברגע שלא היה להם סביבה וחברה של שומרי תורה ומצות נפלו כזבובים שדודים.

ב' בש"ת הרדב"ז (ד, רנו) מבאר שהטעם שלא מברכים 'שהחיינו' על ספיה"ע ז"ל, שכל מצוה שהיא הכנה למצוה אחרת, תיקנו שיברך שהחיינו על הקמה העיקרית ופטר את שתייהן. הילכך ספירת העומר היא הכנה לעצרת. דכתיב "שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה וגו' ועשת חג שבועות לה' אלהיך", וכיון שהיא מצוה תלויה באחרת, מברך בחג השבועות ועולה לכאן ולכאן. ודווחתה אמרין לגבי עשיית סוכה, שהיה צריך לברך שהחיינו בשעת השינה, ואפי"ל לא מברכין על אלא בשעת המצוה, שהוא זמן החג ועולה לכאן ולכאן ע"כ.

לפסח שזכינו לאיתרחותא דהילקא. כבר נתבאר במקו"א שזכו לה בזכות של אברהם שקיים את מצות החסד, שכל כולו הטובה מצד קנותן ללא שייכות למקבל ע"ש.

ה' הש"ה (מס' שבועות) וחדוש העולם ס'. כן רצה ביום מתן תורה לזון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה בלא השלימם בתורה ובמצות רמזיו. והוא אמרו (ו"ה טז, א) בד' פרקים העולם ידון ובעצרת על פירות האילן, כי הפירות ההם הם הנשמות הפורחות מאלים של הקב"ה כל"ד. ומבואר שיש מחזור של שנה מהחג שבועות לחג השבועות, ועל כן עכ"מ שבר"ה עיקר דינו של האדם הוא דין ובדיקה על האדם לקבוע איהו כלים ליתן לו לשנה החדשה. כן י"ל גם כלפי דתו של האדם על התורה בחג השבועות, ולפיכך ההכנה ליום זה גורמת סייאתא דשמיא למחזור חדש.

התנאי הראשון הוא להיות "יהי דעתיה אנפשיה" ורק כך ניתן להצליח בחיים הרחניים.

גם האדם אשר חי חי תורה ומצות ונפלאים, יתכן שחי בלא להיות "יהי דעתיה" כלל. שכל חייו הוא לפי האוירה אשר סובבת אותו, לומר בסדרים כמו כלום, מתפלל כמו כלום, מקים סבת של תורה כמו כלום, אינו אוכל מאכלים שאינם ראויים כמו כלום, שולח את בניו לת"ת כמו כלום, ואינו עושה שום דבר שאינו מקובל בחברה בה הוא חי. אבל מעולם לא "יהי דעתיה" על עצמו.

זהו עבודת הזמן להיות האדם יהיב דעתיה על עצמו לחשוב ולהגיע מעצמו לכול מסקנה שהתורה הוא דבר מוכרח לאדם והיא חייבו. ומכאן זה חכה בעז"ה למחזור של שנה חדשה לסייעתא דשמיא בתורה הקד.

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

ואת פדיו השלשה והשבעים והמאתים העדפים על הלויים מבכור בני ישראל (ג, מז)

הצריכן להפדות בהם, אלו השלשה ושלשה ומאתים העודפים בהם, יתרים הם הלויים, מהם תקח חמשת שקלים לגלגלת, **כך היתה מכירתו של יוסף עשרים כסף, שהיה הלויים של רחל**, עכ"ל.

וברבינו בחיי (וישב לז' כח) בד"ה בעשרים כסף. נצטוינו בתורה בפדיוי הבן שיהיה חמש סלעים, הוא שכתוב "ופדיוי מבן חדש תפדה בערך כסף חמשת שקלים" (קרח יח טז). והסלע ד' זיירים, וא"כ סלעים ד' פעמים הם עשרים כסף, וזהו שתרגם אונקלוס: בעשרים כסף, ולא תרגם בעשרין סלעין דכסף [ע"י כי תצא כג יט, שם כט שתרגם בסלעין דכסף], ולא למדת למצות פדיוי הבן שהוא חמשה סלעים שהם עשרים כסף, **לפי שבא לכפר על מכירת יוסף, בכור של רחל שנתנה לו הבכורה, שנמכר בל כסף**, עכ"ל. מש"כ שפינתו לו הבכורה צ"ב, דהא היה בכור לאמו ופדיוי הבן בפטר רחם תלה רחמנא.

ובבעל הטורים (וישב לז' כח) בד"ה בעשרים כסף וכו', ד"א שכן ערך מבן ה' עד בן כ' עשרים סלעים, עכ"ל.

ולפי הלכאה לדבריו דמכירת יוסף היה בעשרים סלעים, ולפי מה שמבואר בפי' רש"י וברבינו בחיי שפדיוי בכור הוא לכפר על מכירת יוסף, היה צריך שיהיה פדיונו בעשרים סלעים. אמנם "לי שרשקם שיוסף נמכר בעשרים סלעים, לפי שהערך של עד בן כ' הוא עשרים סלעים, משא"כ מצות הפדיון בחמש סלעים משום דאז הוא בן חדש, דאז הוי ערוכ חמש סלעים [ולמדו משם שהוא לפי ערך ולא לפי דמים]."

מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף חמשה וששים ושלש מאות ואילף בשקל הקדש" (במדבר ג')

בשפתי כהן (שם) בד"ה ויקח משה את כסף הפדיון מאת העודפים וגו' (שם מט) מאת בכור בני ישראל (שם נ). אחר שאמר מאת העודפים, למה חזר וביאר מאת בכור ודאי שהיו בכורות, עוד שהיה לו לומר מאת בכורי בני ישראל לא בכור, **רחמ כאן מה שאמרו על מכירת יוסף**, עכ"ל.¹⁰

ג-י
"וְלֹא פִטַּר חֲמֵר תִּפְדֶּה בְּשֵׁהּ וְגו' וְלֹא בְּכֹר אֶדָם בְּבִנְךָ תִּפְדֶּה" (בבא ג' א')

מִשֵּׁר חֲמֵהּ (שם) בד"ה וכל פטר חמור תפדה בשה וכו', ובירושלמי שקלים (פ"ב ה"ג) אתם מכרתם בכורה של רחל בעשרים כסף, אף אתם תנו בעד בכורכם חמשה שקלים עשרים כרה, **והוא פלא אם נענשו בכור זה, מדוע שבת יוסף צריך ליתן חמש סלעים, ולמי לשבטו של לוי שהוא היה המוכר**, וכו' עכ"ל.¹¹
הוא מש"כ באחכה בישוב ב הקושיות.

ד-י
גם יש ליישב והביא בהקדם ש"כ וברמב" (שם מה) בד"ה תחת זה לכור רחמי ישראל, הנה הבכורים נתקדשו להיות לשם מעת שצוה "קדש לי כל בכור בבני ישראל באדם" וגו' (בא ג' ב). ואינו בכורים רבים בישראל, ולא נפדו עד הנה, שעדיין לא נמרו ליהיה הפדיון, כי עתה הוא שנתקדשו הכהנים, ועדיין לא נצטוו במתנת הכהונה. והנה הם עומדים בקדושתן סתמם, וכו'. כי כלם נתקדשו כאשר פרשתי שם (שמות יא ג'). ועתה הולחפם בלויים והם פדיונים, וצוה שפדו

הנותרים, ונתן הפדיון לאהרן ולבניו כאשר היא מצוה לדורות, עכ"ל.

ובספר תורת משה לחת"ס (במדבר ג מז) בד"ה ואת פדיוי קונטרשה ושבטעים ומאתים, איתא בבבכות' (ה א) שאל קונטרשה השר את ר' יוחנן ב"ר, "בפרטין אתה, מוצא כ"ב אלפים ושלש מאות, [ובכללן אתה, מוצא כב אלפין] אותם ג מאות להיך הלכו, **א"ל בכורים היו דויו שפיקע את עצמו**, ונראה לפרש השאלה, וכי לא היה מבין מעצמו שנתובה זאת, ואפשר לומר דהיא גופא שצריך הבכור לפדות הוא מחמת שבכורו מצרים היו נהרגין, וקיסרג מדה"ד למעלה מה שנתנה אלו מאלו, ועי"ז הוצרך הקב"ה ברחמייו להקנות הבכור ישראל לקדושה, לך עכשיו שנטלו העבודה מהם הוצרם להיפדות. ויש לומר שצריך שאר הכורים, אבל שבט לוי ידוע הוא שלא טעו אפי' במצרים לך אחר עי"ז, וגם לא היו בכלל שיעבוד [ע"י פי' רש"י שמוות ה' ד' בד"ה לכו לסבולותיכם], ולא חל עליהם טענת מדה"ד ולאכאורה לא היו צריכין לשום פדיון ולא שייך לומר דיו שפיקע את עצמו, לך שאר אותו השר שפיר ליהיך הלכו, אך באמת איתא בספרי פ' זו טעם אחר פדיון בכור והובא ברש"י ז"ל פ' זו משום דמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף, ולטעם זה גם שבט לוי הוצרכו בכורהם להבדיל לקדושה מחמת קיסרג מה"ד, **באות שעה שנגזרה גזירה על בכור מצרים הנותרו גם אותו החטא של מכירת בכור של רחל**, וצריע השיבו ריב"ז דיו שפיקע את עצמו. ולכן קדקדק רש"י ז"ל שלא הביא טעם של ספרי הנ"ל למעלה אצל פ' פדיון בכור, רק עכשיו גבי פדיון של בכורי ישראל ע"י הלויים. עכ"ל.

ולפי מה שנתבאר בדברי החת"ס דמה שצריך לפדות הבכורים הוא מחמת שבכורו מצרים היו נהרגין, וקיסרגה מידת הדין מה שנתנה אלו מאלו, ועי"ז הוצרך הקב"ה ברחמייו להקנות לשבט ישראל לקדושה, לך עכשיו שנטלו העבודה מהם הוצרכו להיפדות. מתיישב שפיר מה שנתמה במשך חממה במש"כ והוא פלא אם נענשו עבור זה, מדוע שבט יוסף צריך ליתן חמש סלעים. משום דמלבד הטעם של מכירת יוסף יש טעם נוסף בפדיון הבכורים והוא מחמת שהוצרך הקב"ה לקנות את הבכורים לקדושה כנגד קטרגה של מידת הדין, וטעם זה שייך גם אצל בני יוסף.

ו-י
מה שנתקשה במשך חממה שכתב והוא פלא ולמי לשבט לוי שהוא היה המוכר, ולאכאורה יותר היה ראוי שכסף הפדיונים ינתן לשבטו של יוסף. נראה בהקדם מש"כ בחתם סופר (שם ג-נא) בד"ה מאת בכור בני ישראל לקח וגו' וחי משה וגו' לאהרן ובניו. הנה הקב"ה קנה הבכורים ומכרם בעד ה' סלעים, ולא הביא הכסף לאוצר בית ה' כ"א נתנו לאהרן הכהן, הוה זה כתן מנה פלוניו ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב עיי' קדושינו (ז א), ואלו היה אחר נתון בעד הבכור ה"ל מדין ערב כנעני, וע"י פדיון הבכורים ע"י צורף ערב ועבד כנעני כמבאר שם, וע"י קמ"ל מאת בכור בני ישראל עצמם לקח ולא ע"י אחר עבורם, עכ"ל.¹² [תקצא].]

ולפי מה שנתבאר שהבכורים היו קניינים לקדושה ובה קנה הקב"ה את הבכורים, ואח"כ מכרם בעד ה' סלעים, והויו כן מנה פלוניו ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב,¹³ א"כ עצם הפדיון נעשה עם הקב"ה שהרי הבכורות קניינים לו.

כי כאשר יבאו אל הארץ תנהג באדם ובהמה ובפטר חמור וצוה ג'פדיונים לזרות:
¹⁰ במדבר (ג כב, שם כח, שם לד).
¹¹ במדבר (טו ט"ז) ועי' פי' רש"י.
¹² וכמו שכתוב "פי' ל' כל בכור ביום הפתי' כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה ל' יהי אפי' ה" ע"כ (במדבר ג' א'). ועי' ג' בהעלותך (ח ח), והוא כולל גם את הלויים "כל בכור בניך תפדה" (כי תשא לד' כ) שכולל כולם.

דעו שם: ויש מתורץ ג"כ דמצטנ בענין חיות הדגלים בשביל שראו חונה תנימה שכן לקחה עי' לרשע ולשכיתו לכך לקו מהם דתן ואבירם ור"ן איש וכו', אך לכאורה קשה להבין למה שנתתף ראובן יותר עם קרח וכו' ראוי ה' יותר להיות שישתתף שמעון עממה מחמת שהוא יותר בעל אף וחימה מראובן. אך לפי הל"ל נראה דרמב"ן (קרח טו א) מבאר דאותם ר"ן איש כולם בכורים היו, ובא עליהם קרח בטענה המושך לבו של אדם לומר למה הוצרכו אתם ליתן חמש שקלים לפדיון בכוריהם ממ"כ אותם תוכלו ליפטר עצמיכם מפדיון אם טעם הפדיון הוא מחמת ברתה של רחל ולוי גם בכלל מכירה היה והוצרכו להפיקע עצמו מ"מ שבט ראובן פטור מפדיון שראובן לא ה' אצל המכירה ועי"ז שנתתפו עממה אבל לשמעון או לגד לא היו יוכל ג'בוא בטענה זו של ממ"כ ודוק, עכ"ל.

ונראה דגם הפדעים ע"י האבות שלהם ג"כ היה צריך לדין עבד כנעני, והוא משום דבכורים אלו לא נתחייבם אבותם פדיונים משום דתחייבו חל עליהם.

בספר חשוקי חמד (בכורות מח ב) ולענ"ד נראה ליישב את עיקר תמימתו, דבאמת סבת פדיון הבן הוא תיקון למכירת יוסף, ואכן שבט לוי הוא המוכר', ברם לאחר שכלל ישראל חטאו ובטאו העגל ובכללם הבכורות, ואילו שבט לוי מסר נפשו ודבק באלקי אבמה עבדו, כנגד כל העם, וזכה ונתעלה להיות שבט שטרתי ה', וזכותו מסירת נפשו של שבט לוי היה תקומה לכלל ישראל, א"כ נחשב הדבר כאילו הוא שבט חדש, ואין הוא אותו לוי' שהיה בשעת המכירה, ולכן בדין הוא שישול את דמיו עצמו.

והנה המשך חממה עצמו כתב (בד"ה קודם) שגם בשנה הראשונה לצאת בני ישראל מארץ מצרים, טרם שנתקדשו לוי ובניו בקדושת הכהונה, היה המזה לפדות את הבכורים, ולא פורח מה יעשה בהפדיון, וכתב שיתכן שהחממה לקבע היה להם דין הקדש או שקרב למזבח, ע"כ ר' שד"ן פדיון הבן מקבע לאל קשר ליעד הניתנה של הפדיון לכהנים, ורק אח"כ כשנתקדשו הכהנים חלף הבכורות, זס לייטול את פדיון הבן כאחד מליד' מתנות כהונה. לך יש לתרץ את קושיות המשך חממה, שבאמת לא נותנים את החמש סלעים ללוי אלא להש"ת, והוא נתנה ללויים כי שמח ומתרתך ובריתך יצורו, והוא כעין מה שנותנים לכהנים גזל הגר, ומתכפר לו אות מה מגזל, ה"ה הכא.

חשוקי חמד בכורות (הערה דף מח ע"ב, ענין א בות יח) עוד עיין בספר סוכת דוד (מקראי קודש ב עמ' ע-ה) שביאר שיעקר הפכפה

ז-

במשך חממה (במדבר ג מט-נ) ויקח משה את כסף... מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף וכו'. **יתכן דבא לומר, כי מן השמים הורו אשר הגורל הוא לא במקרה רק מהשם יתברך**, כי היו בכורים כ"ד אלף ורע"ג, ובמקרה היו יוצאים גם מהקטנים יותר מבן חודש, אשר היו צריכים לתת עליהם פדיון ה' שקלים, והיו חייבים האבות לתת כסף, לזה הורו מן השמים, כי היו יוצאים רק הגדולים, אשר הם חייבים בעצמם לתת חמשה שקלים, "ומאת הבכורים" בעצמם "לקח את הכסף", עכ"ל.

והנה מה שכתב שאלו הגורל היה במקרה היו יוצאים גם קטנים, והיו צריכים לתת עליהם פדיון ה' שקלים, והיו חייבים האבות לתת כסף, צ"ל דמה בכך שיצטרפו האבות לתת, והרי לזרות הוא מן המצות המוטלות על האב. וצ"ל דזאת חייב פדיון זה מחיוב פדיון של זרות, בדפדיון של זרות החיוב מוטל על האב לפדות את בנו, וא"כ הוא נתן את הכסף מדין חיובו. אבל עתה שכתב חלה הקדושה הבכורים עצמם ועדיין לא נצטוו אבותם על פדיונם, ומה שהאב משלם הוא את חיובו של הבן [שהואצותו עליו], ולזה רמזה התורה שחובת הבכורים נתשלמה ע"י עצמם.

ז-

בקדושינו (כט א) איתא: תנו רבנן הוא לפדות ובו לפדות הוא קודם לבנו, רבי יהודה אמר בנו קודמו, שזה מצותו על אביו וזה מצותו על עליו. אמר רבי ירמיה הכל מודין כל היא דיכיא דליכא אלא חמש סלעים הוא קודם לבנו, וכו' ע"כ. ומבואר בגמרא דגם שפודה את עצמו בגדלותו, דמי פדיונו הם חמש סלעים, דהא מיירי בדלית ליה אלא חמש סלעים.

ובהעמק דבר (במדבר ג מז) בד"ה ויקח חמשת וגו', ישעור ערך זכר מבן חודש, וכדכתב בפרשת קרח "ופדיוו מבן חודש תפדה בערך כן כסף חמשת" וגו' (שם יח טז), ואף על גב שאם שנתהה הכוסר ולא נפדה עד עשרים שנה גם כן אין צריך יותר, היינו מבטוח דכך דרכה של תורה, דעיקר המצוה בטעם והפרטים חקה, וכמו בהא גופא דהא זכתה בן חודש הוא משום חשש נפל כדנתיא בתוספתא שבת והובא בגמרא שם דף קל"ה, ומל"כ אפילו ידוע שכלו חדשיו אי אפשר לפדות בפחות מבן חודש, והרבה יכ"ז, עכ"ל.

ובש"ו"ת הרשב"א (ח"כ ס' שאכ) שאלת, ראובן בכור יעקב ולא פדא אביו והגדיל ועדיין יעקב קיים, ובא עכשו ראובן לפדות את עצמו ולא הניחו אביו וא' שהוא יפדו, שזו מצוה האב על הבן, והבן טוען שכיון שגדל פקע זכות האב מניה ועליו לפדות את עצמו. ואמרת שנסתפק על הכדבר וכו', תשובה, נראין לי הדברים פשוטין שלא פסקע זכות האב לעולם, ואם בא לפדות פודה ואם הגדיל הבן וכו', עכ"ל.

ח-

אמנם יש לרזן באופן שלא נתחייב לפדות בהיותו בן חדש, כגון ששת האב קודם ל' יום המלידה, או גוי הבא על בת ישראל שאין חיוב על אביו לפדותו. אפשר שפדיונו כפי ערכו בשעת חיובו.

וי"ל דממה דכתבה התורה (במדבר ג נ) "מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף" ובודאי מיירי שהיו הבכורים בגדלותם, ובכ"ז היה פדיונים בחמש סלעים. והנה באבן עזרא (שם מה) בד"ה קח את הלויים וכו', יש מכחישים אמרו מהה למדו, כי פדיון כל בכור חמשת שקלים, ואינה ראייה, כי זאת מצוה בפני עצמה, והאמת דברי קבלה, עכ"ל.

וצ"ב פדיון בכור שהוא חמש סלעים, הוא מקרא מפורש לקמן "ופדיוו מבן חדש תפדה בערך כסף חמשת שקלים" (קרח יח טז).

ובספר בררם חמד כתב, דאף דמפורש כן בתורה, מ"מ מכיון דכתיב בערך דהערך של בן חדש הוא חמשה סלעים, וא"כ י"ל דזה דחוקא שחייבו חל עליו מבן חדש, משא"כ כשחייבו חל עליו בגדלותו, וכו' פדיונו לפי ערכו. וזהו שכתב באבן עזרא דיש מכחישים שאמרו **שמדה נלמד לפדיון כל בכור**, והוא כולל גם בכור שנתחייב בגדלותו, וכמו פדיון בכורים במדבר שנתחייבו בגדלותם, ומ"מ נפדו רק חמשת שקלים. ועי"ז כתב דאינה ראייה, כי זאת מצוה בפני עצמה, והאמת דברי קבלה.

ובדעת האומרים שמאכן נלמד לפדיון 'כל בכור', י"ל שגלמד מיתור הקרא, דלכאורה כיון דכתיב "ויקח משה את כסף הפדיון מאת העודפים" (שם מט), א"כ למה הוצרך הכתוב להזכיר "ומאת בכור בני ישראל לקח את הכסף" (שם נ). אלא ללמד שאף שהיו גדולים בשעה שנתחייבו, היה פדיונם בחמשה סלעים.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל נזר אברהם ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ בב"ב, מח"ס באר צבי

שמן שנטלו במדבר למאור המנורה

וַיִּקְרָא אֱלֹעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֵׁמֶן הַמָּאֹר וַיִּקְרָתֶהּ הַסִּמִּים (ד, טז)

פירש"י ופקודת אלעזר שהוא ממונה עליהם לשאת אותם, [היינו את האמזר בהמשך הפסוק, שמן המאור וכו'], וככתב על זה הרמב"ן זול"ל, ועל דעת הירושלמי (שבת פ"ה ה"ג) הכתוב

היתה על ידי עבודת המקדש, ולא שבט לוי שעבדו עיקר הכפרה היתה על ידי עבוד העבודה, ושאר בני ישראל שלא עבדו היו צריכים לשלם לכהנים העובדים, כדי שהעבודה תכפר גם עליהם.

אספקלריא לפרשת במדבר תש"פ פ' עמוד ב

בפירוש רש"י (שבת צב. ד"ה שכן), שהוא ששה אותם, יהיה משא גדול, כי הקטורת ש"ה מנה (כריתות ו.) ומשה רבינו לא פטמה להצא, ושמן המאור לשנה שלימה רב במאד קפ"ג לוגין, ומנחת תמיד ידעו לכמה ימים שיש משנה, אבל היה אלעזר חזק ומיץ יקעבב אביו, וכן משה רבינו ואהרן אחיו, וק"ו ה' יחליפו כח (יעשוהו מ' ל"א). עכ"ל. ובפספוט מבורא מדבריו ג' דברים: א', שאלעזר היה נושא לבדו את כל השמן למאור. ב', שהיה נושא כמות שמן של שנה שלימה. ג', הכמות של המצור לשנה הוא קפ"ג לוגין. והנה על דברי הרמב"ן שהשמן למאור לשנה היה קפ"ג לוגין, הקשו המפרשים הדלא משאו של השמן היה צריך להיות גדול פי שבעה, דהרי לכל נר שבמנורה נתנו חצי לוג ליום, נמצא שלשנה צריך קפ"ג לוגין לכל נר ונר, ולשבעת הנרות יחד היו צריכים אלף ומאתים ושמונים ואחד לוגין, ולא קפ"ג. (ונבאמת בהגהות "כור זהב על הרמב"ן) והוצאת מכן ירושלים" כתב "ברור הוא שיש כאן חסרון, ועל קפ"ג לוגין לנר, ור"ל דגם לנר אחד יהיה נושא גדול. ודבריו נמצא דכונת הרמב"ן שאלעזר עצמו היה נושא אלף ורפ"א לוגין.

אלעזר נושא לנר הנמערב
ובספר "כלי חמדה" לא, וכן בשו"ת "צפנת פענח" (ח"א ס' רנ"א). ובספר "שפתי צדיק" כאן (אות ל"ט) כתבו, שאלעזר נושא רק את השמן הנמערב לנר המערבי, ולא לכל שבעת הנרות, ולכן המנין הוא אלף קפ"ג לוגין. אולם עדיין קשה, שהרי הרמב"ן כתב שאלעזר יכול היה לשאת גם משא כבד מאד, משום א"ו ה' יחליפו כח, וא"כ מה טעם לא נטל שמן להדליק את כל הנרות? ובאר ה"א חמדה" שם בשם האבני מר והחיידושי הרי"ם, שאין שבעת הנרות מעכבין את זה. ואף שבשם "מנחות (כח), מצאנו ששבעת קני המנורה מעכבים את זה, היינו רק דבעין מנורה עם שבעה קנים, אבל להדליק מפסיק נר אחד.

אך ראיתי מקשים על תיחוד זה (ע"ן הפרשה לג' לוגין ק"ב עמ' ע"ו), דהנה דמנחות (פח). וברמב"ם (ב"ב מהל' תמידין ומוספין ה"א) מבורא ששבעת הדין צריך לנר חצי לוג שמן בכל נר ונר, ואפ"ז אינו נימא שאין להדליק כל השבעת נרות מעכבת, מ"מ זה ודאי שבתכונה המצוה היא להדליק את כל ה' נרות, וא"כ מנ"ל לחדש שלא נטלו שמן אלף לנר המערבי בלבד.

ואמנם היה ניתן לדחוק שאמנם נטלו בנוסף עוד שמן וסיפקו גם לשאר הנרות, אלא שאלעזר עצמו נטל רק את השמן החשוב יותר שהוא לנר המערבי, ואילו את שאר השמן הנשא אחרים מבני קהילה, אולם מפשטות ל"ן הירושלמי שם משמע שאלעזר היה נושא את כל השמן, ובאמת דברושלמי גופא אין כתוב שיהיה נושא שמן לשנה שלימה, אלא שנטל "שמן המאור שביהו" וקטורת הלמה בשמאלו", ועי"ן מ' שכתבנו בסוף הדברים א"כ הוציא מזה הרמב"ן שהיה נושא כמות של שנה שלימה.

אין לסמוך על הסג

והנראה ליישב, דבאמת גם הרמב"ן ס"ל כהרמב"ם שבבית עולמים מעיקר הדין צריך לנר שמן לכל נר ונר, אלא שבשעת המסעות במדבר ס"ל להרמב"ן, דאף אמנם שהיה אלעזר חזק ואמיץ יקעבב אביו וכו', וכן גם כתיב וק"ו ה' יחליפו כח, שזה גם סיבה נוספת שלא תהיה לו בעיה לשאת גם משא גדול, מ"מ מאחר ומעבר לקפ"ג לוגין זה כבר היה משא כבד יותר גם לפי חזקתו של אלעזר, היינו מעל לכוח טבעו, ממילא שבה"ל הו"ל "גבדו" אין סומכין על הסג" (פסחים סד:), וע"כ ס"ל כהרמב"ן עדיף לכתחילה להספיק בהדלקת נר מערב' בלבד.

התורה מלמדתנו לא להטריח הזולת

ועוד יש לדבר בכונת הרמב"ן (א"ת) לבא דהאחרונים הנ"ל, שבמסעות במדבר ס"ל חיבה הנורה לשאר שמן יותר מאשר בנר המערבי בלבד. וזאת בהקדם מה שכתב בדעת זקנים מבעלי התוס' בפר' תרומה (כ"ה י"א), על הפסוק יוצפת אותו זהב טהור מבית ומחוץ וצפנ', שכתב וז"ל: ראו היה הארון להיות זהב כולו, אלא לפי שיהיה נושא בכתף ויכביד יותר למדי וכו'. והיינו הדוקשה לוח הלוטוס, מדועו ציונה אותה מעשה וכו'. את הארון מעשי שטיים מצופים זהב, והרי התורה יותר שיהיה כולו זהב. וע"ז תירצו, דאע"פ שמן הדין אכן היה ראוי שהארון יהיה כולו משא טהור, מ"מ מאחר והרי יש מצוה לשאת בכתף (ש"ט), וזה יכביד על הלויים בני קהילת שיצטרכו להתאמץ קצת יותר לנשאו, לכן אמר הקב"ה שלא יהיה כולו זהב. הרי שלמדנו מדבריהם לימוד טורא, שאפילו שהארון הוא הכלי המוקדש ביותר שהשכינה שורה עליו והדיבור יוצא מבין שני הכרובים, ובדאי יש ענין להדח כמה שיותר, ולכאורה הלויים שהיו קדושי עליון בודאי היו עושים זאת בשמחה גם אם היה קצת יותר כבד, ואדרבה, הרי אחז"ל (אבות ה' ל"ב) לפום עזרא אגרא, וא"כ עוד ירחיחו שכר גדול יותר, עם כל זאת, מלמדת אותנו התורה שאין להדר ולעשות כולו מזהב אם יגרם ע"ז תוספת טירחא לזולת, כי התורה מורה לם שאם זה על חשבון הזולת, כדאי יותר לוותר על הדיור ולעשות מעט. וממילא י"ל דה"ה כענין זה: י"ל גם לבג משא השמן, דהיינו שבדאי אלעזר הכהן היה נושא זאת בשמחה, גם משא כבד וגדול, מ"מ רצון התורה"ק שלכתחילה אין להטריחו אלא כפי מה שחייבים בכדי לצאת את עיקר המצוה בריצונו.

מדוע הוצרכו כלל ליטול שמן עבור שנה

אלא שלכאורה צ"ב אמאי היו צריכים כלל לשאת כמות כה גדולה של שמן שפיטו לשנה תמימה, ולא היו עושים מדי פעם כשצרכו לכך. וממה נפשך, הרי לפני שחטאו ישראל בחטא המרגלים שנודע עליהם לנוד במדבר ארבעים שנה, הרי שלא היו זקוקים אפילו לכמות של שנה, כי היו אמורים להכנס לארץ מיד לאחר מתן תורה (במדבר י' ל"ג וברש"י), ואילו לאחר החזרה של ארבעים שנה, הרי לא יסיפק עצמו שמן של שנה אחת, ולכאורה על דברי הרמב"ן עצמו בתחילת פרשת תצוה, הרי לא היה להם עוד שמן אחר, דיעוין ברמב"ן בריש פרשת תצוה שכתב וז"ל: יצוה להם

שיקחו אלך את שמן המאור, כי אין להם דרך לעשות אותו במדבר רק אם היה אצלם משמרת, והנשיאים הביאוהו. עכ"ל. ופשוטו דבריו, שלא הייתה אפשרות לעשות במדבר את שמן המאור, אלא רק מה שהביאו הנשיאים בשעת עשיית המשכן. והיינו ששמן המאור עמם מצרים, או כמו שכתב בתרגום יב"ע (שמות ל"ה ל"ח), שהענינים הביאו את השמן זית מג"ע. ויש לעיין האם היה מזיתים ממש, או שמן נוס שהיה במהותו כשמן זית.

ונראה דאם יש לדייק מן הפסוק בפרשת פקודי, שאת השמן למאור לא הוצרכו לעשותו במדבר אלא ממה שהיה בידם, דכתב (לט, לז) 'את המנורה הטורה, את נרותיה, נרות המערכה ואת כל כליה, ואת שמן המאור, ע"כ. הרי מפורש בפסוק שהביאו שמן המאור למשה בכלל שאר כל המשכן. ולא הזכרה עשיית שמן המאור בפרשת וקהל סמוך למלאכת עשיית המנורה, וכמו שהזכרה עשיית שמן המנורה וקטורת הסמים סמוך למלאכת עשיית מזבח הזהב (לז, טז). אלא שאם כן צ"ב כהנ"ל, דאם הכמות של השמן שהביאו הנשיאים היה לפי מה שאמור היה להיות נצרך לפני גזירת מ' לשנה במדבר, הרי שלא היה צורך אפילו לשנה תמימה, ואילו לאחר שנגזרה גזירת הארבעים שנה במדבר, הרי שגם אם הביאו שמן לשנה, עדיין אין זה יספיק לארבעים שנה, ואח"כ שאח"כ עשו עוד, הרי שפיפר אפשר להשיג שמן גם במדבר, ודלא כדברי הרמב"ן בפר' תצוה, ושוב קשה מדוע הוצרך אלעזר לשאת כמות של קפ"ג לוגין? [אן לפי הכור זהב] אלף וע"ח לוגין.

עשיית שמן במדבר

והנה לעשות שמן זית במדבר לכאורה נראה שאי"ז מן הנמנע ל"כ, דהא מבורא ביומא (עה): שהיו תגרי אורח"ע מוכרים להם מהם שצריכים. ואינה בודאי לא היו ילדים לקנות מהם שמן מוקד, משום דבעינן שאינה כתיבת וכן 'לשמה', אולם היה אפשר לקנות מהם זיתים ולעשות מהם שמן. אלא שהאפשרות זו תלויה בפירושו השני של הרמב"ן ס"פ כ' תבא (כ"ט ה') שכתב דאפשר שרק בשנת הארבעים שהיו קרובים ליישוב מן העת ההיא קם ומתגר אוה"ע, ע"כ.

עוד יתכן לומר כיצד היתה להם אפשרות לעשות במדבר שמן זית, ועל כן המדרש שכשהגיעו בני"ל למדבר היה מצמיח להם כל מיני אילנות טובות. וכן איתא במד"ר (פ' חוקת פרשה י"ט פסוק א') 'ומגדלים מיני דשאים ואילנות לאין סוף, שנאמר בנאות דשא ירביצני עד מי מנחות ינהלני'. עוד איתא במד"ר ביה"ש (פרשה ד') פסוק א' (א' וז"ל ד"ר יוחנן הבאר שהיה מעלה להם מיני דשאים, מיני זרעונים, מיני אילנות, תדע לך שהוא כן, שכיון שמתה מרים ופסקה הבאר מהן היו אומרים (במדבר כ') לא מקום זרע ותאנה ונפן וכו', ורבנן אמרין ממה שהיו תגרי עובדי כוכבים מוכרין להם לישראל וכו'. [וע"ע תוס' חולין פח: ס"ה אלא]. וממילא יתכן לומר מהדיתים שצמחו להם שם שפיר היו יסולין לעשות שמן.

ועל"פ צ"ע כנ"ל, דלא מביעיא אם היו יכולין לעשות שמן במדבר, קדשה טובא מדוע הוצרך אלעזר לשאת כל הכמות של קפ"ג לוגין, וגם אם נימא דמאיזה סיבה נמנעו מלהכין שמן במדבר, אכתי צ"ב דממה נפשך מדוע היה צריך אלעזר לשאת שמן לשנה תמימה דוקא. וביותר תמה אני, שבכל הספרים המפרשים שעמדו על דברי הרמב"ן הל"ל שבני שיעור הכמות שנשא אלעזר לשנה שלימה, לא ראיתי עדיין שנת ביאור מדוע הוצרך לשאת כמות של שנה דוקא. וע"ע.

הכנת הדברים במקדש ליהנות לשנה

ואולי ניתן לומר, דס"ל להרמב"ן דהכמות של שמן המאור שהיו מכינים, היו דומית דקטורת שהיו מפטמים לשנה כמנין ימות החמה, דמסתברא דכמו שצמאנו ששנים את הקטורת לשנה שלימה, כך עשו גם את שאר הדברים שאינם מתקלקלים מהר וצריכים אותם לזמן ממושך, מאחר דהוי טירחא מרובה להכינם בכל פעם מחדש, ממילא היו מכינים אותם לתקופת זמן של שנה, ולכן גם שמן המאור שהכנתה היא פעולה גדולה, היו עושים ממנה כמות לשנה, (ביגוד למנחת התמיד שע"ז כתב הרמב"ן) שלא ידוע לכמה ימים ישאל ממנה, כי מאחר וזה עלול להתקלקל לא היו מכינים כמות לשנה שלימה.

ותכן לדייק, כך גם מלשון הירושלמי שבבב"ש (פ"ה ה"ג) שכמות השמן היתה מרובה לשנה שלימה, כי כתב הירושלמי שאלעזר נטל את שמן המאור בימים וקטורת הסמים בשמאלו, ומאחר שכמות הקטורת היתה בודאי לשנה שלימה, וכמו שכתוב בברייתא של פיטום הקטורת "שלוש מאות וששים ושמונה מינים היו בה, שלוש מאות וששים וממשה כותן ימות החמה", ואפ"כ כתוב שלא הוציאה בימים אלא בשמאלו, מזה גופא מוכח ששמן המאור היה כבד יותר, דזה כאותו ענין דאיתא ביומא (מז). גבי נטל את המחיתה בימיו ואת ההקטורת, דפרך בגמי יציבב בארעא גזורא בשמי שמיא, והיינו, כי הכף שבה הקטורת הוא עיקר הקרבן, וא"כ היה מן הדין שהיה תהיה בימין ואילו המחיתה שבה רק הגלגלים היו בשמאלו, ומדוע זה להיפך, ומשני, כי מרובה זו מועטת, כלומר שבכל זאת יש להעדיף שאת המרובה יותר היום המחיתה יחזיק בימין. ומעתה, אם אומר היחשלה שאת שמן המאור מחזיק בימין ואת הקטורת בשמאלו, בהכרח שזה היה יותר כבד מהקטורת, ומאחר ואת הקטורת בודאי שעשו לשנה שלימה, ממילא אם השמן כאן היה כבד יותר, ע"כ שגם הוא היה כמות של שנה שלימה.

ולפ"ז אתי שפיר דאפילו אם לא היו אמורים מלכתחילה להיות במדבר אפילו משך זמן של שנה, מ"מ הביאו הנשיאים כמות שמן של שנה שלימה, וזה היה אמור להספיק לנו להדלקת המנורה בארץ ישראל. אלא דאכתי קשה מה עשו לאחר שנגזרה החזרה של שנה ארבעים שנה במדבר, והרי הרמב"ן בפר' תצוה ה"ל כתב שלא היו מכינים שמן במדבר, וא"כ איך הספיק השמן של שנה אחת לארבעים שנה. וע"ז נצטרך לדחוק ולומר שכל מה שכתב הרמב"ן שם 'שלא היה

דרך לעשותו במדבר, היה זה רק לפי מה שהיה אמור להיות לפני שחטאו בעגל ובמרגלים, כשעדיין לא היתה עליהם הגזירה דארבעים שנה, דאז היה אמור להספיק השמן לכל זמן הליכתם לארץ ישראל, דאז באמת לא היו אמורים להכין שמן במדבר כלל, אבל אה"נ שלאחר שנגזר עליהם להשאר במדבר ארבעים שנה, היו צריכים להשיג שמן באחת מן הדרכים שזכרנו לעיל. ועדיין יש לעיין בכל זה.

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ

בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,

ירושלים

בענין צירוף מומר ומחלל שבת

למנין

שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות לז זכר לגלגלתם (א, ב)
הגם שדינן של מומר כגוי לכל דיוי התורה מ"מ צירוף למנין שאני"האם דינם של המרגלים כמומרים*החילוק בין כופר בככה לזכור בא' מי"ג עיקרים*מקור ההלכה דלמנין בעיני עשרה

לשאלתו היות ובימים אלו שבתי הכנסיות סגורים קשה לו להשיג מנין במקום מושבו, ויש לו שק מחלל שבת בפרהסיא רח"ל שחצרו מסוכה לרחוב, והוא מוק להשלים מנין, אם אפשר לצרפו בשעה"ל כ"ד.

תשובה: בשעת הדחק המקיל יש לו ע"מ שישמור, היות וכן הורה מן הגר"מ פיינשטיין, ויש לו ראיות גדולות.

ביאור: הנה הכרעת רוב האחרונים, שאין מצרים מחלל שבת למנין, כיון שדינן כגוי לכל דבריו, וה"נ לענין צירוף למנין, וכמ"ש הפ"ג [ס"י נה א"א סק"ד]. והמ"ב שם [ס"ק מן]. וכ"כ כל גדולי האחרונים, וכמבאר ה"יט"ב בתשו' יב"א העשירי [ס"י נה, בהערות ל"פ ח"ג ס"י ב]. ע"ש וש"נ.

מיהו מאוה"ג בשו"ת אג"מ [או"ח ח"א ס"י כג], דעתו להקל לצרפם למנין, והביא לזה ראיה גדולה. וזו"ה, דהנה בש"ס מגילה [כג], לפי דכל דבר שבקדושה בעי עשרה. דאיתא תוך תוך, כתיב האנ וקדשת בתוך בני ישראל, וכתיב התם הבדלו מתוך העדה, ואיתא שגן עדת, דכתיב התם עד תחת לעדה הרעה הזאת, מה להלן עשרה – אף כאן עשרה. חזין דעשרה המרגלים דעליהם כתיב הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת נקראים, "עדתי" עשרה. והנה בגמ' ערכין [טו] מבורא דהמרגלים היו ספרים, דאיתא שם, דבר גדול דבר מרגלים באותה שעה, דכתיב: כי חזק הוא ממני, אל יתיקין כל חזק הוא ממני אלא ממני, כיכול בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם. ע"ש. הא קמן דהמרגלים היו ספרים, ועם כל זה המה מצטרפים למנין, דמהם גופא ילפינן, וספרים גריעי ממחללי שבתות, וע"כ לומר דגם מחללי שבת מצטרפים למנין, עכ"ל האג"מ בקיצור נמרץ.

ולכאורה היה מקום לתמוה על עיקר הדמיון שדימה האג"מ את ה"מרגלים" שהיו גדולי הדור לכפרים מן השוק, והלא ברור הדבר שהמרגלים היו צדיקים וחסידים, ומדקדקים בתר"ג מצות בקלה ככחמורה ומפורש במדבר רבה [פ' טז, וק] שדבר אדם שגן ע"ה עתה, ואף שזה היה חסא חמור מאוד כמבורא בספרה"ק, אבל לא משום כך נבא לדמותו לכפרים בה"ת ומחללי שבתות. ואף אי נימא דמי שמקיים כל התורה כולה, ורק שגה דבר אחד ועשה עבירה אחת, שהוא מצטרף למנין, מ"מ מנ"ל דמי שהוא רשע ואינו מקיים מצוות כלל שג"כ אינו מצטרף למנין, והיא קושיא גדולה לכאורה. וכמדומה שזוהי קושיית האור לצינן ח"ב [עמ' קפא].

ונראה ליישב דעת האג"מ, דהנה הקשה הגר"ח מברסקי ע"ד הרמב"ם שעשה י"ג עיקרים, ותמה, דמה החילוק בין ה"ג עיקרים לכל התורה כולה, והלא כל שאינו מאמין אפילו באות א' מה"ת הרי הוא נקרא אפיקורס, ומי שאינו מאמין באלה א' אפי' מנהל נט"ו הוא סופר, וי"ג עיקרים אמר לי: ותי' הגר"ח, דבכל התורה כולה אינו יודע דבר אחד ואינו מאמין בזה מחמת חסרון ידיעה אינו אפיקורס, ורק בשם עם הארץ יקרא, אבל ב"ג עיקר אמונה אפילו אם אינו מאמין או שהוא טועה מחמת חסרון קושית ובשוגג, ל"כ נקרא אפיקורס. וכ"ז רק ב"ג עיקרים. ועי' בקוה"ע להגר"א משי"כ בזה, והדברים מפורסמים. ולפ"ז נראה, דהמרגלים שגגו בעיניו אמונה, אף שהיו מדקדקים בקלה ככחמורה, מ"מ כיון שבעיניהם אלו שוגג ממזיד, א"כ דינם שיהו לכאורה לאפיקורס כופר שאינו מקיים כלל בתורה"ק, ומצטרף למנין. ונתבאר ד' האג"מ.

ועדיין יש להעיר ע"ד האג"מ, וכמ"ש המעיר ביב"א דאם זזתי"ד: מ"ש האג"מ להוכיח מנין דלפינן לגלגלתם (כג) דאיתא תוך תוך ממרגלים, והתם היו כופרים בפרהסיא, שגרועים יותר מחללי שבת בפרהסיא, א"כ בהכרח שגם לענין דברים שבקדושה מצטרפים. הנה לא זכר שר דבר ר"ת שכתב שהנסחא שלנו אינה מדייקת, אלא עיקר הנסחא: "כתב האנ וקדשת בתוך בני ישראל", וכתב התם, ובאו "בני ישראל" לשבור בתוך הבאים (בראשית כ"ב), מה להלן עשרה אף כאן עשרה. והראיה לדבר שבקדושה מעשרת אחי יוסף סקולע דייקים היו. עכ"ל. והובא דברי רבינו בחי" (ויקרא כב. לב). ע"ש. ול"כ הרמב"ן (ס' קפה). וכל זה מפורש בירושלמי (ברכות פ"ז ה"ג). ולגירסא זו דלפינן מאחי יוסף שהיו עשרה, ולא מהמרגלים, א"כ לפ"ז לכאן אזלא הוכחת האגרות משה. עכ"ל הבי"א.

ועוד יש להעיר, דלכאן מנ"ל להאגרות משה דיש ללמוד מהמרגלים את כל פרטי הדין דאפי' רשעים, דאפשר דמה

שחז"ל הורחם דיש ללמוד ממרגלים חזין שהיו ערקו, והתם כתיב והמספר, והיינו דבמרגלים חזין שהיו ערקו, והתם כתיב תוך וא"כ גם היא דכתיב ונקשתי ב"תוך" ב"ה" בענין עשרה, אבל מ"ל דאפשר לצאת יד"ח עשרה ברשעים דומיא דמרגלים, דזה לא יפתינן מהתם, ויש לומר דדין דבר שבקדושה הוא ככל דיני התורה דמומר דיום כגון, ולכא"י אין הכרח לומר, שחז"ל הורחם דמומר מצטרף למנין דומיא דמרגלים. ועמש"כ בישוב קושיות ד'ב'ב' [ס'ט] [ט]. ועוד העיר במאסף בית הלל [גליון מט, עב"ק], דבערכין [טו] אמרו כל המספר לשה"ר "כאילו" כפר בעיקר, ואטו משו"ה נימא דכל המספר לשה"ר דים כספר בעיקר, ואטו מצטרף למנין. וע"כ, דאין זה כופר ממש, אלא רק "כאילו" כופר, ולא כופר ממש, וע"כ לגבי המרגלים, דמה שאמרו: כי חזק הוא ממנו, כוונ' כפירה הוא, ולשלם אין ללמוד מזה לכופר גמור. ע"ש. וסויעו לדבריו שי' להביא ממש"כ באגרא פדקא דח"א [אות לג] בשם הגרמ"מ מרימנוב שאמר, בוא וראה כמה גדול כוחם של האשונים, דהא דילפינן דבר שבקדושה דבענין עשרה, מהיין יל"ף לה מדעת מרגלים ומדעת קורח, ומהו האים שכל חטאם היתה רק בדקה מן הדקה ולפי מעלתם היתה טעותם נחשב לעון עכ"ל.

והנראה בהו' ליישב את כל הקושיות הל"ל בחדא מחתא, והראשית מה שהעיר ה"ב"א מירסר ר"ח, דהנה מלבד שנתחמא בש"ס ובראשונים א"י דילפינן ממרגלים, וכמו שנתחמא מהרמב"ם [פ"ח מתפילה הלכה ה']. ורש"י שם והר"ן במגילה [ג': מדפי הר"ן], ורובנו יונה בברכות [ג': מדפי הר"ן]. ועוד. וליגראט א"י אתי שפיר ד'ב'ב' הנה בעיקר הדבר יש לענין מדוע ר"ת וסיעתו עזבו נוסחא דידן, דילפינן ממרגלים, ולפי לה מאחי' יוסף שהיו ג"כ עשרה. וע"כ ברבם בחיי שם שאחר שהביא גורסת הש"ס דידן, דילפי לה ממרגלים, כ' וז"ל: ופירש ר' עקיב שאין נוסחא זו מדוקדקת, שאין להנחיא ראה מעשרה מרגלים לדבר שבקדושה, אבל עיקר הנוסחא היא כן, איתיה תוך ה"ב'ב' הא: "ונקדשת בתוך", וכתיב התם: "לשבור בתוך הבאים", מה להלן עשרה אף כאן עשרה, ועכשיו יביא ראה מעשרה אחי' יוסף שהיו צדיקים לדבר שבקדושה. עכ"ל. ומבואר, דעיקר טענתם היא דא"ל ללמוד ממרגלים כיון שהיו רשעים, ואמטו להי' לפי לה מאחי' יוסף. באופן, שלדבר' הראשונים והש"ס דידן לפי לה ממרגלים, ואם שפיר, וא"כ אדרבה מוכח מהא, דלל שאר הראשונים דילפי לה ממרגלים זה אף שהיו רשעים, דאל"ה ל"ק קושיית רבנו בחיי.

ומעתה גם הקושיא השניה שהקשינו, דמנין להאג"מ לחדש ולומר דיש ללמוד דבעינן עשרה דומיא דמרגלים ואפי' רשעים, דאפשר דכל הלימוד הוא רק לענין המנין והמספר ולא לפרטי הדיון, דלהאמור כן דחזין דל"ת א"א ללמוד ממרגלים כיון שהיו רשעים, א"כ מוכח דאדם ילפינן ממרגלים זהו לכל הפרטים, ואפי' אם הם רשעים, יש ללמוד שיר' לצרפם למנין, דאל"ה לזימן קו' ר"ת. ומעשה א"ש ג"כ מה שהעיר במאסף ב"ה, דהא חזק מדברי הראשונים דאין המרגלים היו רשעים, ולא כאילו רשעים, וא"כ ליגראט דידן ילפינן ממרגלים אף שהם רשעים. ואם סוברי, ואל היה לו ל"ת לעזוב נוסחא דידן, ולמילף מאחי' יוסף, א"ר רק "כאילו" עשו עברה. ודו"ק בזה.

ויש לבאר גוף הסברא מדוע מחלל שבת ומומר מצטרף למנין, ומדוע שאני צירוף למנין משאר דיני התורה שדינן כגון. וז"ל, דכיון שארז"ל כיון ש' עשרה שכינה שראי, א"כ גם במקום שיש מומר, כיון דמ"ל ישראל הוא, וחייב בכל המצוות, יש כאן השראת השכינה. וכמש"כ הפוסקים דמהאי טעמא אפשר לצרף למנין יוסף, וחרש, דאף שאינם עונים, דמ"מ יש כאן השראת השכינה, וכמש"כ ה"ב' והאחרונים בס"י נ"ה. ע"ש. וה"ר ב"ד לגבי מומר.

ותדע, דהלא המומר הזה חייב בכל המצוות, וגם חייב כעת במצוות תפילה במנין כשאר ישראל, וכמש"כ בס"י אבן שלמה [פ"ה ס"ב בהערה] וז"ל: ושמעתי שפעם אחד נסע רבינו הגר"א בדרך, ונסכס למלון והיה שם ישראל בדרך אחד, ונטל י"ש לשתות בפני רבינו, וא"ל רבינו בדרך, והשיב לו מה תועלת בברכה זו, הלא כבר פרקתי מעלי עול הדת, והשיב לו, שאעפ"כ יקבל שכר על ברכה זו, ואם לאו עברש עליה, כי על כל עברה יקבל עונש בפ"ע, ושמעתי לקולו ויש לו חזר בתשובה. וא"כ י"ל, דכיון דחייב כעת במצוות תפילה, א"כ למה לא צרפו למנין, וכיון שיש לו חיוב להתפלל כשאר ישראל כשר שוב י"ל דכל י"ל על עשרה שכינה שראי, כיון דיש פה תפילה של עשרה מישראל.

ברם אי משום הא, יש לדחות, דאף דהמומר חייב בכל המצוות כשאר ישראל כשר, ואף יקבל עונש ע"ש שלא עשה מצוה קלה מדרבנו, מ"מ כעת שהוא מומר אין במעשה המצוה של שם של מעשה מצוה, ומה שיתבעו אותו על מצוה קלה מדרבנו, צורת התביעה שיהיה לו לחזור בתשובה, ולקיים את כל המצוות לאחר שיקבל ע"ע על התורה והמצוות, וכל כוונת הגר"א לומר דזה שהוא מומר אין זה פוטר אותו מחיוב המצוות, דלשלם יתבעו ותו אפי' על מצוה קלה, אבל כל עוד שהוא מומר, י"ל דאין למעשיו של מצוה, וזבח רשעים תועבה.

וכו"ב מצאתי בקובץ שיעורים ח"ב [ס' מד אות יד] של לצד דמומר שעושה מצוה אין במעשיו כלום. ע"ש. וע"ע בגינת ורדים [לכל ב' ס' לאן]. ולפ"ז לכא"י ה"ה ב"ד, דאין למחלל שבת שבא להתפלל שם של מעשה מצוה כלל. אלא שמא יש לחלק, דכיון שבא להתפלל מראה שכונתו לשם מצוה, אף שעושה עדיין עבירות. ובהכ"ל גם להקב"ש של יזה שם של מעשה מצוה. אבל כניס הדיבר' יש ליישב מה שהקשה הגרא"ל שטיינמן זלה"ה והובא בס' שלמי תודה י"ט [ס' כ' אות ד]. ע"ש.

ויש שהעיר באור"צ שם מלשון הרמב"ם [פ"ב מהל' עירובין ה"ט] של דמחלל שבת הרי הוא "כגון לכל דבריו". ומשמע לכל דבריו ממש, ואף אינו מצטרף למנין. הנה ע"כ

דאין הכוונה לכל דבריו ממש, דהא בודאי שקידושו קידושו וגיטו גט, וחולץ ליבמות. ותנא ששיר. והרמב"ם לא ל' דין זה רק לענין עירוב דקאי ביה. ותדע, דהא בש"ס ובראשונים לא מרז כלל מזה שמחלל שבת ומומר אינו מטרף למנין ולכל דבר שבקדושה, באופן שאין הכרח להעמיס ד"ז בדת הרמב"ם.

והיה אי משום הא, שד"מ הרמב"ם שדינן כגון, אולי י"ל דמכאן ראהו לאידך גיסא, דמצטרף למנין. ד"ל דין דכל היכא דיש עשרה שראי שכינה, אינו שייך כלל לישראל כשר, דוקא, דיש כאן ענין של מצאיתו דכל היכא דיש מנין של זרע ישראל, קרי ביה שפיר ונקדשתו בתוך בני ישראל, אף אם הוא מומר, וכמש"כ כו"ב לעיל. והנה כמו שקידושו קידושו וגיטו גט אף שהוא מומר, דמ"מ אף פקע עמו כשר ישראל, וע"כ דכל מה ששייך לענין המצוות הרי הוא כשר ישראל, ורק שדינן כמומר לפני להחיותו כיון שהוא חייב מיתה מן הדיון. ומומר שקידש אשה, אף שלא קיים מצות קידושו, כיון שאין כוונתו לשם מצוה, מ"מ קידושו קידושו, וי"ל דה"ה ב"ד, דמצטרף למנין, דכיון שהוא מזרע ישראל, א"כ יש כאן מצאיתו של קדושה. ודו"ק היטיב בסברא זו.

וע"כ, נמצא לפ"ד להקמיל לצרף מחלל שבת למנין בשעת הדחק, יש לו ע"מ שסימון. ובהו' יש לבאר מש"כ הגר"ח מבבב בשו"ת הוד יוסף [פ"ח טו]. ע"ש. וע"ע ממש"כ בשו"ת אפרקתא דעניא ח"ב [או"ח ס' יט]. והגרש"ז ב"מנח"ש ח"ב [ס' ד' אות י']. ע"ש. וכל זה מלבד הציוריים של האחרונים דבמנינים יולחם דין מחללי שבתות גמורים, וא"כ. וע"ע בשו"ת אמרי יוסף ח"ב [ס' טו]. וכבר ל' הרמב"ם בסוף אגרת השמד ז"ל: ואמר ראו להרחיק מחללי שבתות ולמאוס אותם, אלא מקרבם ומזרזם לעשות המצוות, וכבר פי' רבותינו ז"ל שהפושט אדם פשע בראשון "כשיבא לבית הכנסת להתפלל מקבלים אותו", ואין נהגין בו מנהג ביוון, וכו'. ע"כ.

בנתיבות הירושלמי הפרשה לאור

אספקריית תלמוד הירושלמי / הרב שולביץ

קלוזנר, מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת

ומועדים

משא אַלְעָר הכהן

פְּקֻדַת אֲלֵעָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֶׁמֶן הַמָּאֹר וְקִטְרֵת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתְּמִיד וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה פְּקֻדַת כָּל הַמִּשְׁטָח וְכֵן אֲשֶׁר בּוֹ בְּקִדְשׁ וּבְכֹלֵי יוֹם (טו)
בתלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק י' הלכה ג' אמרין:

כְּתִיב וּפְקֻדַת אֲלֵעָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֶׁמֶן הַמָּאֹר וְקִטְרֵת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתְּמִיד וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. (ומבאר א"ר היה המשא של אלעזר הכהן) **שֶׁמֶן הַמָּאֹר בִּימֵינוּ. וְקִטְרֵת הַסַּמִּים בְּשִׁמְאֵלוֹ. וּמִנְחַת הַתְּמִיד שֶׁל יוֹם תְּלִיחָה בְּדָעוּת** (היינו על כנסת שזרחה מחובר לו). **שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אִינִי הִיא נִתּוּן, רַבִּי אַבְנֵן בִּשְׁמֵי רַבִּי אֲלֵעָר כְּמִין פְּלֹחִית קִטְנָה הִיא לֹא בְּאִפְקָדוֹת** (אזור חלול).

אין תאמר (תאמר) **שְׁפִיחָה קֵטֶן** (שלא היה אלעזר אדם גדול וחשוב לפיכך הטרחה אותה בעבודת הרבה) **אמר רבי יוחנן** **בן לוי**, **כְּתִיב "וּנְשִׂיא נְשִׂיאֵי הַלֵּוִי אֲלֵעָר בֶּן אֶהֱרֹן"** **דָּוָק זְכוּנִים הֵיחָד (רד"ש מנשיא נשיאי' שהיה אלעזר נשיא על שאר הנשיאים). רבי יהודה ב' רבי אמר, מַרְכָּל הִיא, תַּנִּי רַבִּי חִיָּה וְזִמְנָה יִקְרָא שְׁמוֹ מַרְכָּל שֶׁמֶן מַרְכָּל עַל הַכֹּל** (שהיה שר אדון על הכל) **אֵלָּא שְׂאִין גְּדֹלָה בְּפִלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ** (ולכך הטרחה בעבודת הרבה להראות שאין גדולה בִּפְלִטִין של מלך).

אלעזר היה חזק ואמיץ כיעקב אבינו

ברמב"ן מפרט בשם הירושלמי מה היה המשא של אלעזר הכהן, וז"ל, **כי הקטרט שס"ה מנה ושמן המאור לשנה שלימה קפ"ג לוגין, ולבד זההה מנח את מנחת התמיד, עי"ש.** ובכ"ז היה א"ר אדם אחד היה נושא את כל המשא כה, כתב הרמב"ן **"אבל היה אלעזר חזק ואמיץ כיעקב אבינו כו' וק"י ה' יחלופי כה"**.

קו"ה" ברצונם העד לעשות רצון קונם זוכים לכוחות מחודשים

ובספר **טעם ודעת** מבאר דברי הרמב"ן דאף שתורה מתשת כח האדם וזד"י חושי ישראל נחלשו מעסק בתורה **אלא שק"י ה' יחלופי כח, ברצונם העד לעשות רצון קונם זוכים לכוחות מחודשים עד שאינם חששים בקושי או בחולשה,** כאדם שמתחזק להשיג דבר מה, אף שעומדים בפניו מכשולים רבים אל יתן לבו אליהם ויקטו את המעלה מכוחותיו להגיע למטרה.

קפ"ג לוגין או פי שבני?

והנה בהא דכתב הרמב"ן ד'שמן המאור לשנה שלימה קפ"ג לוגין' **תמה בכלי חמד** דהא משאוי של אלעזר היה גדול פי' שבע"ט חזקה דלדל נר נתנו חצי לוג ליום ובשנה קפ"ג לכל נר, ומקבעת הנרות היו צריכים פי' שבע משעור קפ"ג לוגין.

מחביבות המצוה ביקש לשאת השמן של ה'נר המערבי' ובספר **טעם ודעת** מיישב ומפרש שאלעזר לא נשא משא כל הנרות, דהרי כל ידו לא צווה לשאת השמן שנת' **אִפְקָדַת אֲלֵעָר,** היינו שהוא היה ממונה לדבר המצוה, **אִפְקָדַת** שמתחביבות המצוה ביקש לשאת השמן הוא עצמו ונטל שמן בשעור קפ"ג לוגין והוא שמן של הנר האחד, ובחור לשאת שמנו של הנר המערבי דוקא שנעשו בו נסים והספיק השמן שבו לכל היממה, ואילו שאר המשא מסר לאחרים, **ולמיו**

הוא לנו להשתדל במצוה ולחבבה גם אם מכבידה עלינו, זכותו היא לאדם לשאת עול המקודש.

טעם ה"זקף קטן' לרמז על שאין גדולה בפלטיין של מלך בספר תפוחי חיים על טעמי המקרא להג"ר חיים מלך פאנעט זצ"ל מטעמים את הלשון של "זקף קטן" שיש על פסוק 'ונשיא נשיאי הלו' אלעזר בן אהרן הכהן' ע"פ' מה שאמרו בירושלמי שאין גדולה בפלטיין של מלך, וזה הרמז בזקף קטן, שאף על פי שהוא זקף קטן כלומר גדול ונשיא, מ"מ בפלטיין של מלך הוא בבחינת 'קטן'.

לע"נ אבי אבי האי גברא יקירא מו"ה אלעזר בר' יוסף שלמה קלוזנר ז"ל אשר האי"צ שלו חל ביום כ"ה אייר ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר ולעילוי נשמת הגר"ה הנעלה והנערץ האי גברא רבא רב הפעלים להרמת קרן התורה והנהיגות רבי דוד שלמה זלמן בר' ישראל משה צללה"ה אולבסקי - ראש הישיבות דמתיבתא בית ישראל וישב"ק דחסדיה גור בב"פ אשר נלב"ע למגינת לב המוני בני"י ביום י"א לחודש ניסן ש.ד.

יזכר לטוב עידודו הרב בהפצת דברי הירושלמי על סדר הפרשיות והמועדים. ת.נ.צ.ב.ה.

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ

נרננה ונדגול

וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאתם (א, יב)

דרשות חז"ל בפסוק 'בשם אלקינו נדגול'

במדרש רבה (במדבר ר' ב) 'נרננה בישועתך ובשם אלקינו נדגול, אמרו ישראל להקב"ה הרי אנו מרננים בישועתך, מה שעשית לנו בשמך נרננה בישועתך, ויושע ל' ביום ההוא את ישראל, ויושע כתיב כביכול הוא נגאל, 'ובשם אלקינו נדגול שקבע הקב"ה שמו בשמנו, ועשה אותנו דגלים, שנאמר 'איש על דגלו, והיינו שהרננה בשירת הים קדמה לנשורת הדגלים, וכהמשך לה זכז לדגלים.

ובתנחומא (במדבר ז' ב) 'הביאי את בית היין' זה הר סיני ששם נתנה תורה ששמעיה ליי'ן, 'ודגלו עלי אהבה', אמרו הלוי הוא מגדיל עלי אהבה, וכן הוא אומר 'נרננה בישועתך ובשם אלקינו נדגול, ימלא ה' כל משאלותיך, אמרו להם, הקב"ה התאווים נדגול, חייכם הריני עושה משאלותיכם, 'ימלא ה' כל משאלותיך, מיד הקב"ה הראה אהבתו לישראל באותות ומופתים, אמר הקב"ה, אני עושה משאלותיכם, שנאמר 'ימלא ה' כל משאלותיך, ומבואר, שעם קבלת התורה והטעם שהתאוו לדגלים מבאר בילקוט שמעוני (שה"ש תתקפ) לפי שראוי ישראל המלאכים במתן תורה עשיתם דגלים דגלים, שנאמר 'רכב אלקים רבותים', התחילו מתאווים לדגלים לכך הוא אומר 'ודגלו עלי אהבה', וכן הוא אומר 'ובשם אלקינו נדגול', אמר הקב"ה, אני עושה משאלותיכם, שנאמר 'ימלא ה' כל משאלותיך', ומבואר, שעם קבלת התורה והשראת השכינה במשכן, עדיין חפצו ישראל בשלימות, והיא בעמידתם בארבעה דגלים כנגד ארבע מחנות שכינה, וכדלהלן.

אולם טרם התבאר, איזו מעלה חמדו ישראל להשיג בראותם את עמידת המלאכים דגלים דגלים, וכיצד מורים הדגלים על אהבת הש"ת לישראל. **סדר הדגלים מורה על קביעות השגה** והנה מה שראוי ישראל את מצבת המלאכים במתן תורה, הוא כאמור (ע"ז ה. שבת פח). שבמתן לחוות הראשונות היו ישראל בדרגת מלאכים, ועל כך נאמר (תהלים פב ו) 'אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון סולכם', ולכך אחר שלא המשיכה דרגתם זו, התאוו לדגלים, כי אז הבינו את החילוק בין מעלתם למעלת המלאכים, כי בעוד עמידת המלאכים היא בסדר קבוע, ממונת קביעות דרגתם, הרי שישאר לנתנים לבחירה, ועל כך בקשנו, שגם לאחר שיצטוו לשוב אל אהליהם, יסודרו מסביב המשכן, הן בחינתים והן במסעיהם, להורות שאין רק אופן ישובם לפי בחירתם, אלא שכן תהיה קביעותם בכל מצב, כי 'בשם אלהנו נדגול', והיינו שמשאלתם זו היתה לרומם השגתם, וכיון שמשאלה זו התבקשה מתוך רננה [כדלהלן], זכו למילויה, אך עם זאת לא התברר מהי אהבת הקב"ה לדגלי ישראל, כי לא מציינו שיש לו אהבה לדגלי ישראל.

והנה, כבר אמרו בירושלמי (שבת פ"ה ה"ט) שעתידיים צדיקים שתהיה מחיצתן לפנים ממלאכי השרת שנאמר (במדבר כג כג) 'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל', ובאר הגרא' (תקנו"ת) שאמנם יש כמה דרגות בירושלמי, אך כל ישראל היו לפנים ממחיצת המלאכים, עד שיאילו המלאכים לישראל מה הלכה נתחדשה היום. וכן האריך הגרא' (ע"ז כח א ועוד) שכל המלאכים הם המחיצות לעשותם הוא מצד צדן אלקיך, ולא מפני שהשכל מחייב'ן, אך דברות הראשונות קודם חטא העגל לא הוצרכו לאזהרה זו, לפי שהיו סולם מלאכים, כאמור אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון סולכם.

^{טו} וראה בערוך השולחן [או"ח ס' א ס"ג, י"ד רמ ס"ג] שכתב שרק בלחות האחות נאמר (שבת כ"ב) שכל המלאכים הם אלקיך, משום ששתייהן מצוות המוסכמות בכל אדם ולשון, שהאדם צריך לנחם יום אחד בשבעה יד' חזק בחותמו, וכן לכבד הוריו, ולזה נאמר שהחייב לעשותם הוא מצד צדן אלקיך, ולא מפני שהשכל מחייב'ן, אך דברות הראשונות קודם חטא העגל לא הוצרכו לאזהרה זו, לפי שהיו סולם מלאכים, כאמור אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון סולכם.

וגפו יש ענין, יש הרבה שמדמים שאלה זו לגמרא בחולין (ע.) לגבי הדבקה ב' רחמים ויצא מזה ונכנס לזה, שהגמרא מסתפקת, ידידה פטר דלאו ידידה לא פטר או דלמא דלאו ידידה נמי פטר, והגמרא נשאת בדיקה, אך נידון זה אינו דומה כלל לזאת, ורק לפי פירוש רש"י שפירש בספק של הגמרא שהנידון הוא לגבי הבהמה השניה אם נפטרה מהבכורה, ומשמע גשלו הבהמה הראשון אין ספק כלל, וכן לפי פירוש רבינו גרשום (שם ד"ה הדבקה) שפירש הספק אם מתקדש על ידי השניה ואז פטורה מהבכורה אם תלד אחר כך, או כיון שאין הרחם מקדשת ולד שאינה שלה, לכן לא נפטרה מהבכורה, ואם תלד ולד משלה היא בכורה, וכן לפי פירוש ה**תפארת יעקב** (שם שם) ומשמעות הרמב"ם (פ"ד מבכורות ה"ח) שפירש הספק לגבי העובר עצמו, האם הוא קדוש מחמת הבהמה השניה שיצא דרך הרחם בדרך הלידה, או שאינו קדוש כלל, לא משום הבהמה השניה שאינו ולד שלה, ולא מהראשונה שלא אלה היה לידה, שלא ביצאה מאיור העולם ולא בגניעת בית הרחם, כי בבידון דידן מיירא באשה אחת שיש לה ב' רחמים וזה הגמרא לא ידבר כלום גם לא גבי בהמה, ולכן לעניות דעתי אין להביא ראיה משם כלל. ובפשטות גמרא במושל ראשון שצריך פדיון הבן שהרי בפטר רחם נראה רחמנו, והוא מולד מפטר רחם אחר, אך יעוין **בט"ז** (יו"ד ס' שה סק"כ) שפירש דברי הגמרא בבכורות (מד.) שהבא אחר יוצא דופן נפטר מפדיון, דבכור לדבר אחד לא בכור הוא, וכבר נראה, לדואו בכור לרחם ואינו בכור לולדות, ופירש הט"ז דכיון שהשני אינו בכור לנחלה דלא הוא ראשית אינו הוא, לא היו נמי בכור לכהן, ומשמע מדברי הט"ז שמלבד שיהיה בכור לרחם אינו כיון שיהיה בכור לנחלה, ואם כן בבידון דידן שמרחם הראשון כבר מולד בן אם כן המלך

שמקוה שהולד יחיה, מוטב לדחות הפדיון בבידון שלפניו עד שיצא מהאינקובטור ואז לפדות בברכה כדון, אך כתב שאין לדחות כן באופן כללי בכל וכל הנמצא באינקובטור שלא לפדותו אין בבידון שלפניו שיש חששות, דעתי כלי ללדות הפדיון' ע"ל, ובחלק ג' ל' רמג כתב דנחלוך בזה הפוסקים ד"א שכוין שולדת הרופאים יוכל בודאי לחיות, פודין אותו בלא אום מילדתו אף שהוא עדיין באינקובטור ולא חוששין, ויש חוששין שאין נחשף הלידה מגורה כך כשיצא מן האינקובטור ומצא מוני שלשים יום. ודבריו הם דעה שלישית. שבכדוש באינקובטור אף שלדברי הרופאים הכל אצלו בסדר ואין לחשוש, לא פודין אותו, כיון שאין יוכל לחיות מצמצו ולא מקרא עוד אדם, ומדי שיצא אם עבד כבר שלשים יום מן המלידה פודין ואי"ל יום מהיצאה אל המלידה, וע"ש שכתב שעדיין צריך עוד עין ויבורה, ע"ל. ועיין בשו"ת **משנה הלכות להגר"ר מנשה** (ח"ג ס' קסח) שנסתפק בפחות מ' חודשים שנתנהו באינקובטור מאידך, בשו"ת **אגרות משה** (יו"ד ח"ב ס' קכא) במבאר גבי מילה שמונים ז' ימים מילה מיום שיצאה מהאינקובטור ולא מיום לידתו שכן שבהתיינות המיזם הריחית באינקובטור אם נתחשב חולים, לא מביעא ליהל שחסר להם מזמן העובר שהם בחמש נפלים אלא אף אלו שהיו להם חדישי העיבר שלמים. נמי כיון שהורכזו לאינקובטור הרי ניכר שהיה חסר להם מעיקר כן החיות ולכן האם בחשיבות חולה, אבל פסק גבי מילה שצריך להמתין ז' ימים משעה שיצא מהאינקובטור אף כשיאמרו הרופאים שיכולים מולדו. כן העלה **בשו"ת ציץ אליעזר** (ח"ג ס' פט) גבי מילה, שיש למנות ז' ימים מיום שיצא מהאינקובטור דמיני שהיה זקוק למיני באינקובטור לשם האפשרות לקרא אז כלא בריא בגופו. והדעת **הגר"ש אויערבאך** (אוצר פני הבן ח"א פ"ג הע' לב. ונשמתי אברהם ס' שה ס"א) שיש לחלק, שאם הכניסו אותו לאינקובטור כי הוא קטן או שאינו בריא, אבל הוא מבטל כדי צורך, פודין אותו בימים הלא שילארו בדיהו, ואין חוששים שימא הוא נפול, ואם מולד ולד שעדיין לא נגמר ביטולו פדיון אותו לאחר שלשים יום מציאות מהאינקובטור, אדפתי לו כתבשלב ולא גמור בל רבי קיימא, אך כתב שם בשמו, שאם מולד בן ז' או בן ח' חודשים ושהיה באינקובטור טוב להמתין עוד של יום מיום שיצא מהאינקובטור, שמסתבר לומר שעדיין לא יצא מכלל ספק נפל, ובפרט אם הרופאים חוששים לחייו, ועל כן יש להמתין עד שיצא מהאינקובטור עוד של יום, כן שיצא מכלל נפל, ואז לפדותו בברכה. ונדעת **הגר"ש וואזנר** אינו בכור, דאמנם הגר"ר גדליה אורבלינד כתב בספר פדיון הבן כהלכות (פ"ג הע' 63) שהגר"ש וואזנר הורה לו שם הפדיון של שפלי הרופאים יכול הוא להתקיים אחר שהייה באינקובטור, שפיר יש לפדותו בזמן, אפילו אם שהיה עדיין באינקובטור, ובהע' ז' כתב בשמו שאם לדעת הרופאים אין בר קיימא והכנסתו לאינקובטור הוא כדי להמשיך חיותו כמה שאפשר, ועלו יתבשל, כל כי היא גוונא לא חשבינן ליה רבב קיימא אף אם עבד געויל ל יום, וגם שחיוצאיה מהאינקובטור אין לפדותו עד שיעיבר עליו ל יום, ורק ל יום שאר שיצאו יוכל לקבוע קיומו לא, ואין אורבלינד (שבטל הלוי ח"ט ס' 1) כתב ל' לחילוק בזה ושם כתב וז"ל: "שע"ש הפדיון הבן ל יום משעה שיצא מהאינקובטור, דכל זמן שהוא באינקובטור באלו הלוחות הרבה פעמים אם יוציא אותו משם לא יתקיים אפילו שעה אחת משום שיש נגמור זמן היותו שם, מהאינקובטור נתן לו והשלים עם שחסר לו על ידי שיצא לפני זמנו מבטן אמו הדייט יכילת הנשימה, והמימות החיים, [אנגמר שעריו וצפרינו], ואע"פ שישנם כאלה שיכולים אלו להתקיים ולנשום בלי האינקובטור, ואם כן משעה שנגמרו שעריו וצפרינו ה"ה ולד שלם הגם שהוא באינקובטור, והיה מעויל ל יום מצא וכו', מכל מקום מאן מפסי דאיכא כתי, ואיכא הרבה שדעותיה באינקובטור לא לבד בשביל שערותיהם וצפרנים אלא הדלה הוא נתן להם היכולת לחיות כרגיל אחרי שיצאו כלל, ורק ל יום שאר שיצאו יוכל לקבוע קיומו לא, ואין בזה הפסד מצוה גם לאלו שאולי כבר ראינו לעיני גמור בעודם באינקובטור דהא קי"ל כרחב הפוסקים דאין ביאחור מביטול פדיון הבן רק ביטול זריזין ואלו ביטול עשה כמבאר ברא"ש בשו"ת (ס' שה ס"א) וז"ל בחינור (מצוה שבט) ועיין רש"ש (מנחות סו.), בזה, ואם כן עבדו דידן גם חשש ביטולו זריזין ליכא, ואין אנו רואים להכניס עצמנו בביאור אם אולי היינון הרה כבר ראינו אלו להתקיים גם בעודו בכלי המ"ל ע"ל, ומבואר מדבריו של חילוק בזה, ואולי אחר זה. ובגני מל"ש הגר"ש וואזנר שיקי"ל כהפוסקים שאין ביאחור פדיון הבן ביטול עשה אלא ביטול זריזין בלבד, יש לדעת שיש הרבה פוסקים שסוברים שיש בזה גם ביטול עשה, אך אמר"ל

ועיין **בתפארת יעקב** (חולין פ"ד דהדבקה) שהסתפק האם כוננת רש"י שובדיא קדוש מחמת הראשונה, או שובדיא לא קדוש מחמת הראשונה, משום שהראשונה לא הוציאת לאיור העולם. ועיין בשו"ת **דברי יצב** (יו"ד ס' ר) שצייד לבאר ברש"י שאת הבהמה הראשונה דואי פטר מבכורה וזו, משום שלגבי הראשונה נחשב רחם השניה כאילו פטר **קופסא**.

מהרהרם השני כבר אינו בכור לנחלה ונפטר מפדיון, ועיין גם **בהגהות רבי** עקיבא **איגר** על השו"ע שם שכתב שלפי דברי הט"ז יוצא שאם הוציא דופן הוא נפל, אם כן הבא אחריו כן חייב פסקו דהרי הוא בכור לנחלה, כיון דהראשון נפל הוא, וכן פסק **הגר"ח פ פוקנה בשו"ת הר צבי** (יו"ד ס' רמט) שהבא אחריו חייב בפדיון.

אמנם (דברי) צריך עיון גדול, דהא מפורש בגמרא בבידושינו (סו'): "מן שנתל היו לו חמשה בנימ חמשה נשים שחייב לפדות מול' תל' כל הבכור בניך תפדה, שאלות הגמרא, שפשיטא בפטר רחם תלד רחמנו, ומתמצת, מה להלן ראשית אום אף כאן ראשית אום קמשמע לו שלא", ומבאר להדיא מדברי הגמרא שאין צריך שיהיה בכור לנחלה ודלא כהט"ז, וצריך עיון גדול.

ובאמת הרב עקיבא איגר צ"ח הביא **מהסדר תורה** בבידושינו לנהר (דף כו ב"ה המהרש"א) בשם **המהרש"א** דסבירא ליה דאף בכהאי גוונא שולד אחרי יוצא דופן שהוא נפל שאין השני בכור לכהן, משום שאינו בכור לולדות וכפירוש רש"י. והימן, שהוא אמר בשבית רש"י כפשוטו שאינו בכור לולדות ולא כמו שפירש הט"ז שאינו בכור לנחלה. וכן פסק **בחיזוקי הרי"ם** (יו"ד ס' שה סכ"ד) בדעתי שיהיה בכור גם לענין לולדות ולא די שהוא בכור לרחם ולנחלה, וכיון שאינו ראשון לולדות, ששל על פנים ילדה קודם, אינו בכור לכהן, ויש שרצו לדחוק ליישב דברי הט"ז ולפרש הגמרא בקידושין שגם אחד שנשוי לחמש נשים, כל אשה ראויה שבנה יהיה בכור לנחלה, אלא שיש לה מעכב שהיא נשואה לבעל עם עוד כמה נשים, אבל היא מצד עצמה הרחם שלה ראוי לבכור לנחלה, ורק המעכב שלה שיש לבעלה עוד כמה נשים, ואין זה סותר לחידושו של הט"ז, אך זה פירוש דחוק, ולעניות דעתי נמנע לדחוק לפרש הט"ז שיתיישב עם הגמרא, ולא לדחוק מגמרא שיתיישב עם הט"ז.

וגם **המהררי"ט אלגזי** (פ"ב מבכורות כד, ג) מוכח דלא כהט"ז, מהא דהסתפק למהי דקיימא לו (בכורות מ.) דנפל פטר הבא אחריו, אם הוא זקוק בנפל דיוצא דרך רחם אבל בנפל נקבה שיצא דרך דופן, ואחר כך זכר בן קיימא דרך רחם אי הוה בכור או לא, ואין אולי לא מצאתי גילויו לדין זה דברי הפוסקים עיין שם, ואי נמצא כדברי הט"ז אם כן דחוק הסתפק המהררי"ט אלגזי רק גבי נקבה, הרי לדברי הט"ז הספק שייך גבי זכר נפל שיצא דרך דופן, שכיון שהבא אחריו בכור לנחלה כמש"ל הרב עקיבא איגר אן יש לדון שיהיה חייב בפדיון, ומה שהסתפק המהררי"ט רק גבי נקבה מוכח דלא סבירא ליה כהט"ז.

אמנם גם לפירוש המהרש"א שפירש דברי רש"י כפשוטו שאינו בכור לולדות, צריך להבין מדוע הסתפק המהררי"ט אלגזי רק גבי נקבה, אך גם אם היה נקבה נפל שיצא דרך דופן הבא אחריו אינו בכור לולדות, ואולי היה למהררי"ט אלגזי פירוש אחר בדברי הגמרא מדוע הבא אחר יוצא דופן פטור מפדיון, וצריך עיון.

וראינו בשו"ת שבט הלוי (ח"ח ס' רלט) שנשאל **הגר"ש וואזנר** עליו ש"ה הגר"ר משה הלברשטאם בענין אשה שנתעברה והצדק חוץ לרחם בשחלתה או בחצוצרות והפילה ולדה, מדין הבא אחריו לענין פדיון הבן, והעלה הגר"ש וואזנר וזהו לשונו: "כיון דנתהוה תוך השחלתו וחצוצרה והוציאו אותו משם, אם כן אין שום מקום להסתפק בפטירת הרחם, ובענינו, לא אז שאם הוציאו אותו משם דהרי לא נגע ברחם כלל, אלא אפילו הוציאו אותו משם דהרי לא נגע ברחם כלל, אלא אפילו הוציאו אותו משם דרך הרחם, מכל מקום כיון שנתהוה תוך הרחם אין זה פטר רחם, דשאני יוצא דופן והבא אחריו דיוצא דופן נתהוה ברחם יוצא דרך דופן, אבל זה לא נתהוה ברחם כלל, והוצאתו דרך הרחם אינו עושה דבר בכור לדבר אחד דהיינו בכור לרחמים, ועוד ספק בלבי היות סיבת נפל מרוקם שיצא דרך הרחם שפוטט הבא אחריו הוא משום תחילת ריקונו הולד בכור וכו', אבל ולד זה שמלד שנתהוה בשחלה או בחצוצרה אף שהגיע לפעמים למציאות של תחילת ריקונו, אבל כן שעומד במקום להפסיד הריונו, ששעיקרא אינו עומד לריקונו גמור, וממילא לא שייך שפטור הולד הבא אחריו", ע"ל עיין שם.

והנה דברי השבט הלוי מיירי בגוונא שהפילה ולדה, ובכהאי גוונא פסק שהבא אחריו חייב בפדיון, אבל מבטרתו וטעמו משמע דאף אם היה מולד בריא ושלם מחוץ לרחם הבא אחריו היה חייב בפדיון, מכיון שהראשון לא נתהוה ברחם כלל, ואם כן חזינו מדבריו דלא כהט"ז, שהרי לפי הט"ז אם הראשון שהתעבר ומולד מחוץ לרחם מולד בריא ושלם אז הבא אחריו כבר אינו בכור לנחלה ודינו כמו הבא אחר נפל שפטור מפדיון.

אמנם בספר נשמת אברהם (אות ה) כתב לגבי הריון חוץ רחמי, דלפי האמור לעיל בשם הרב עקיבא איגר דאם המולד בדרך דופן הוא נפל, השני הוא בכור לכהן דהא הוא גם כן בכור לנחלה כיון דהראשון נפל, ומכיון שהריון כזה נגמר במות העובר והוצאתו דרך דופן הבטן על ידי ניתוח, הילד שבא אחריו חייב בפדיון, וכן אמר לי מורי רבי **הגר"ח קנייבסקי** (דבר אפיק אם עברו למעלה מארבעים יום. וכן כתב הרב השואל בשו"ת **ציץ אליעזר** (ח"ב ס' נה) שכשהוציאו דרך הדופן הראשון אינו ולד והשני היו בכור, ו**הגר"ח קנייבסקי** (דבר אמונה הל' ביכורים פ"א מהל' ביכורים ס"ק רלב) נשאר בזה בצריך עיון. ומבואר מדבריהם שפסקו להלכה את הרעק"א, שהבא אחר יוצא דופן משום שחייב בפדיון דמכל מקום הוא בכור לנחלה וכדברי הט"ז, וזה דלא כמו שכתב הרעק"א בשם המהרש"א.

אמנם השבט הלוי לא כתב שהטעם שחייב בפדיון משום הרעק"א הנ"ל, אלא מטעם אחר כמו שכתבנו, ומוכח מזה שלא הביא את דברי הרעק"א כסיעו לדבריו שהשיב חייב בפדיון, שאין פוסקים כהרעק"א.

אך גם אי נמצא דהשבט הלוי לא פסק כהרעק"א בזה, מכל מקום אין ראיה מדבריו לנידון דידן, דהוא מיירי בהריון חוץ

רחמי, אבל בבידון דידן מיירי שהראשון נתהוה ברחם אך רק מרחם אחר, ויש לחלק, ואולי יש לצדד לפטור מפדיון על פי מה שכתב הקדמונים בטעם מצות פדיון פטר רחם, דהנה כתב **רבינו בחיי** (פ' בא) בטעם הדבר שאין ל' בכור ללבויו טעם פדיון, אלא רק בכור פטר רחם לאמו, "שבכור ללבויו אינו בכור ודאי, ואפילו בן ודאי אינו בכור ודאי, אלא מכח חזקה בעלמא, משאם כן בכור לאמו, הרי הוא ודאי בנה ודאי בכור", וכעין זה כתב **האברבמל** (פוסא א'), "והיה הבכור מתייחס לאמו ולא לרב לפי שיש ספק בבכור האב אם הוא מהניספה הראשונה או לאו, מה שאין כן בבכור האם, הוא ידוע שיצא ראשון", וכן כתב בספר **תוצר פדיון** (ח"א פ"א ג') בשם **ספר מנחה בלילה** (פ' בא יג, ב) שאמר פטר רחם משום שבכור האב תמיד מסופק, ואם כן בבידון דידן באשה שיש לה ב' רחמים לא מצינו שאלה זו באו מן חז"ל ולא נתפרש דברי הפוסקים בדין, אולי יש ללמוד מדברי הקדמונים הנ"ל שהטעם שהתורה תלה בכור לכהן זקוק בפטר רחם משום שזה ודאי בכור לאמו, וכיון שכבר יש לה בכור מהרחם הראשון, אם כן השני פטור מפדיון אף שהוא ראשון מהרחם השני, ואף על פי שאין פוסקין להלכה מפי טעם, מכל מקום בבידון דידן שאיכא לאסתפקו, דבבר שלא נתפרש בש"ס ובפוסקים אולי יש לצרף סבירא זו, וצריך עיון למעשה.

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

לקראת זמן מתן תורתנו - חג השבועות תש"פ

ביום "הששי", ערב שבת קדש
בחסדי ד' הולך נומסיתים המניין שאנו מונים בין פסח לעצרת, ושבו נתייב למגלות הר סיני, כל העם יחדיו, ונאמר, כאיש אחד בלב אחד, - "כל אשר דבר ד' נעשה ושמעו" ויתקיים בנו שוב: "היום הזה נתיית לעם" כי, כדבר רבנו סעדיה גאון, "אלא אומנתו אומה - אלא בתורתיה" וכדברי הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות: "כל עיקרן של ישראל אינה אלא התורה, ומפי התורה נבראו שמים וארץ וכו' וזו סיבת גאולת מצרים - תעבדון את האלוקים על הרה הוא".

השנה תש"פ, שילוב מיוחד, דירי יחסית, של **חג השבועות - חג מתן תורתנו** מערב שבת ומידי בסומך, בעצרת "יעריב תבטילין" עוברים מיום טוב **לשבת קודש נשא** - "אסרו חג" שבועות, ארע לאחרונה לפני אחד עשר שנים (תשס"ט) והיה בס"ד בעוד שלש שנים (תש"פ) ותש"פ). ההלכות בדפים שלפניכם, מיוחדות ומתאמות להג השבועות שחל בערב שבת קדש, בתוספת חיזושי הלכה ומנהגי רבים, לקראת שבועות הדשאת

מציאות השבועות
המעין ברמב"ם ובשולחן ערוך, מתפלא למצוא, שבזמן הזה, אין מציאות תולדות חג השבועות, ואין אלא סימן קצר בשולחן ערוך, וא"ח תע"ד: "לחד תפלות חג השבועות", ותו לא?!! בזמן שהיה בית המקדש, הקרבו שני הלחם מן התבואה החדשה והחלו בהגאת הביכורים שמשמכה מעצרת (שבועות) ועל החג (סוכות), אך בשונה מפסח וסוכות, אין לן מצוות לקיימן, כיום???

באר המפרשים: ברגל זה, זכינו לקבל מתנה שאין לה שיעור ולא נגל - תורה ומצוות, פד"ס התורה וכו' מה שעדת תלמיד לחדש וכו' ואי אפשר לבטא ולצמצם מתנה כה ענקית במצוה מסוימת, ועל כן אין גם בתורתנו, ציון יום מסוים בו נתנה תורה, ורק הלכה כחכמים בברייתא שבטל פ"ח כ' בו' בסיון ניתנה תורה, כלשון בעל "עקדת יצחק" פרשת אמור, שער ס"ז: "לפי שזכרנו התורה הקבלתה אינו לזמן מיוחד כשאר המועדים המזכרים, רק מצוותיה בכל יום ובכל עת ובכל שעה, דכתבי: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, והגית בו יומם וליל"ה (ויחוש א, ח). ואכן, מוס ברכת התורה "מתן התורה" - **נתן - הושיע נא**, "שבכל יום יהיו כחדשים בעיניכם, כאילו קיבלתם אותם היום מסיני".

הלכות חודש סיון וחג השבועות תש"פ
הנהיגים לערוך סדר "תפילת יום כפור קטן", כשחל ערב ראש חודש שבט, מקדימים לאמור בחמישי. **זמן מנחה גדולה 13:11**

הנמצאים בבידוד או ביחידות: רשאים לאמרו (מ"ב תקס"ה, י"ג), וידלוג על אמירת י"ג מידות של רחמים, אלא אם כן, וידעוים לאמרם ביגון הטעמים - בקורא בחומים (מ"ב תקפ"א, ד ותקס"ה, י"ב), **השומע** אפילו בטלפון, אמירת י"ג מידות מציבים שאומרים כעת - **יאמר אתם**, ויחיד, דדלג הווידי הגדול של **רבנו ניסים** (שו"ת אג"מ או"ח ד, ק"ז) שלא נתקן אלא ביצבור).

יסנים, אנשי מעשה שהנהיגם להתענות במיוחד בערב ראש חודש סיון, ע"ש הגמ' שבט פ"ב ע"ב "ויחם" - "מה מניא ראש סיון בתשובה" ותמיד, ראש חודש "זמן כפרה לכל תולדותם", והמשתדל בעשיית תשובה בערב ראש חודש - **יהיה לו ר"ח לכפרה שלימה** (משנ"ב ת"ז, ד). **הרוצה להתענות**, צריך לקבל עליו תענית במנחה שלפניו (ביה"ל תקס"ב ד"ה שרגל ובא"ח ויקרא, ה). **שכח**, יכול לקבל עד דן השמשות, ו**בדיעבד**, קיבלו בלילה - מחויבים לקיים המדר (מג"א ומ"ב שם). **מי** שהתענית גורמת לו בטול תורה או לחולשה בקיום מצוות יום אדם מלקום או בין אדם לחברו - אל יחטט במלאכת שמים (ש"ע תרע"א, ב). ולכן בזירות האחרונות התקנו שלא להתענות יותר ממה שתקנו חז"ל (אגרת התשובה להתניא י"ג) אלא הרבות בלימוד תורה ותענית

דיבר (מג"א תקע"א, א ומ"ב, ד) ולתת לצדקה (רמ"א תקס"ח, ב ראש חודש א.)

ערב באוש חודש סיון - שבת קודש במדבר - מברכים החדש

הדלקת הנרות: ירושלים - 18:59 מרכז - 19:14 צפון - 19:09 דרום - 19:17

הפטירה: "ממרה החדש" (שמואל-א, כ). **מוולד סיון - [היה] ביום שש שעה 11 דקות 42 ו 13 חלקים**

אומרים: "אב הרחמים" לא אומרים **צדקת וגו' אבת - פקדו**

לענין סעודה ג' שנמשכה לילה - להלן מוצאי שבת: ירושלים - 20:16 מרכז - 20:18 צפון - 20:19 דרום - 20:16 רבנו תם - 20:52

במוצ"ש בני אשכנז - אין אומרים ויהי נעם וגו' ובני ספרד - אומרים

כתב השל"ה הקדוש: והגו להתפלל "תפילת אבות על בני" מקורה מיוחס לרבי שבתי סופר, מחבר סידור המדקדק, וביבור צריך להפצלה שהיה לו זרע כשר עד

עולם, וכל צרכיהם וזיווגם מדי יום החדש, ולבי אומר, ששעת רצון לתפילה זו, בערב ראש חודש סיון, הוא החדש בו נתנה תורה, ואז נקראים בנים לל' אלוהים, וכדאי לישב בתענית כל היום, והוא אשתו, ולהתעורר בתשובה, ויתקן כל ענייני הבית וכו' ויתן צדקה לעניים הגונים.

וכתב הגשור ברורה סי' מ"ז: "ויתמיד תהיה תפילת האב והאם הגשור בפניה, להתפלל על בניהם שהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות, ויכוננו מאוד בברכת "אהבה רבה" ו"ברכת התורה" בשעה שאומרים "והיה אנחנו וצאצאנו וכו'", וכן כשאומרים ב"בא לציון" למען לא יגע לריק ולא נלד לבהלה."

מן הלאה איש זצ"ל כתב ב"קובץ אגרות" א, ע"ד, נוסח תפלה לדון למען בנה, בברכת שמוע תפילה השבויה לם מלפניך ד' אלוהי אבותי, שתרומם על בני פלני בן..... [נכד... בני.....] ותהפוך את לך לאהבה וליראה שמך, ולשקוד בתורתך הקדושה, ותסיר מלפניך כל הסיבות המונעות אותן משקידתן לתורתך הקדושה, ותכין את כל הסיבות המביאות לתורתך הקדושה כי אתה שומע וכו'.

קבוצות ותחינות בשבת
משנה ברורה רפ"ח, כ"ב: "כתבו האחרונים, דמותר לומר בשבת אלוהיך עד שלא נזרתי איני כדאי וכו' שאין אסורה שאלת צרכי בשבת, שלא כשנמקשים על חולי או על פרנסה ודומה לו, כשיש צער לפניו". על כן, אישה הרוצה לבקש בשעת הדלקת הנרות, על בריאות ופרנסה, תקדים הבקשות קודם ההדלקה, ועל כן אחרי אמירת תהילים אומרים יהיה רצון וכו' המתאים לשבת ויום טוב.

וכתבו אליה רבה ועשרת הדינים על גילוי השו"ע רס"ז: "מה שאין אומרים ותחינות בשבת, הינם תחינות השבויות לם של אדם, אבל בקשה שיינתן לו הקב"ה מתנות טובות - מותר". מטעם זה, אומרים "קום פרוק וכו'", מי שברך... הוא שאל את לך הקהלה הקדושה הזה וכו' לפני מוסף [רמ"א רפ"ד, ז ושו"ע הרב שם - "כי אין זו תחינה אלא בקשה"] וכן נהגו לומר "והי רצון וכו' שבסבת החדש [אף שבסידור הארז"ל - השמיטו. והגר"ו מברסלב הוחדש סופר זצ"ל לא אמר, והחזון איש זצ"ל קיצר באמירת "יחדשהו הקב"ה וכו'".

בקשות ותחינות המותרות באמירה בשבת ויום טוב
א. בקשות ותפילות שרגילים לאמורן יום יום אף מעת לעת, ונוסחם קבוע לכולם, בין עשרי בין עני, בין בריא בין חולה, ובדרך כלל נוסחם בלשון רבים ונכללים בהם כל מלי ישראל, כגון: "אלהיך ואלהי אבותינו ואלהינו ואלהיך ואלהינו וכו'".
שלאחר ברכות השחר, "ברוך שמי וכו'" שאומרים בפתחת ארון הקודש, רבנו העולמים וכו'" שאומרים לפני הקידוש בליל שבת וכו' "רצה והחליצנו וכו' שלא תהא צרר זצ"ל וכו' שבברכת המזון - אור זרוע, משנה ברורה קפח, ט ושו"ת רב פעלים [לבן פי ח"א מ"א].

ב. מותרת בקשת צרכי במחשבה, כגון בברכת "אתה גיבור וכו'" כשמגיעים למילים "ורפא חולים" - ראשים לחשוב על שם החולה ולבקש בלב על רפואתו וישועתו, בתנאי, שהדבר אינו גורם לעצור ולדאבון נפש שאז אסור אף במחשבה - אשל אברהם (בוטשאטש) סי' ס"ח מהרש"א שבת ק"ח ע"ב והחיד"א מבאר על פי זה את המסח. "שבת היא מלשק ורפואה קרובה לבוא", שבחול מבקשים על החולה ב"רפאנו" ובשבת כבר ב"אתה גיבור"....

ג. בקשות ותחינות שניתקם לאומן בזמנים מסוימים או במקומות מסוימים וחל הדבר בשבת או יום טוב - מותר לאומרם. כגון: תפילת השל"ה כשחל ערב ראש חודש סיון בשבת, תפילה על אתרוג כשר מזהיר כשחל ט"ו בשבט בשבת, תפילת למוהל, לסמך ולבא הבן וכ' בשעת בפי התינוק בבית מילה שבשבת, תפילת החולה לפני לקיחת תרופה, וכן כשמציאים בשבת בנותל המעריב או בקבר הרש"ב [בירון ודומה, מותר לומר בקשות שתנקם לומר שם - שו"ת תפילה למשה ב, א שו"ת תפירת אדם ג, יג ושו"ת בצל החמה, ה"א].

ד. הורו רבים מאוניו זמננו, לומר "תפילת השל"ה" בערב ר"ח סיון, אפילו חל בשבת - הגר"ש וואזנר, הגר"ש אויערבך והגר"ו יוסף זצק"ל. ודעת הגר"ש אלישיב זצ"ל ללדל בה על הבקשה לפנסה. והכונה הגר"ח קניבסבי ש"ט"א (בדרך שיחה עם ע"ר) להקדים לאומרה ביום הקודם (ערב ש"ק). נוסח בקשה שילמדו מ"ר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל שאפשר לאומרה בכל יום ובכל עת בשנה.

ירבנו של עולם, תן לי את הכוחות והיכולת והאמצעים לעבודך באמת ולעשות לך נחת רוח לקדש את שימך בעולם, ואנא, הסר מלפני, את כל המפריעים ואת כל המעצרים ואת כל המעכבים מעבודתך"

ברכת המזון של "סעודה שלישית"

המתחיל לאכול פת לפני ר"ח והמשך בלילה ונכנס ראש חודש ואכל פת בלילה מוסף בברכת המזון **עילה יובא.**

המתחיל לאכול פת בשבת, וממשיך לאכול עד מוצאי שבת שחל בו ראש חודש, לכאורה צריך להזכיר גם "רצה" וגם "עילה יובא" (והדבר נראה ל"תורת דוסת"ר" באותה "ברכת המזון" להזכיר "רצה".... ביום השבת הזה" ובעילה יובא: "ביום ראש החדש הזה"??

על כן, **יש אומרים** אם כן בלילה פת - **אומר רק עילה יובא** שהרי מברך בראש חודש (משנה ברהר). **יש אומרים** לומר רק **רצה** כדעת בעל השולחן ערוך - וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל. **יש אומרים:** גם רצה וגם עילה יובא (ט"ו) "ודעבדי כמר עבדי", בכל אופן יצא אתה השיטות.

למעשה, החכם והחכם משתדלים לסיים, את אכילת הפת לפני השיקוה [19:39] ויכולם להמשיך אפילו באכילת מזונות (צמיות או קרקרים) ואז, **יזכירו בברכת המזון רק "רצה"** ואם המשיכו ואלו פת לאחר השיקוה - איך ישעשו, יצאו די טובה!

יש ארשון א' סיון - ראש חודש

על זה היום נאמר: "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני.... ויחן שם ישראל [לשון יחיד] כנגד הרה"ו וברש"ו: באחד לסיין, חנו כאיש אחד בלב אחד, ונהיו מוכנים לקבל התורה.

מיום זה ועד י"ב בחודש ועד בכלל - אין אומרים **תחנון**, ולא **יודי** [בני ספרד-אף שלא קריאת שמע שעל המיטה], **ואין** אומרים יהי רצון וכו' שלאחר קריאת התורה, **ואין** מזכירים נשמות ואין מתענים - אפילו לא ב"אהרצי"ט" [יום פטירה ר"ל]. פרט לחתן ביום חופתו, שמתענה.

יום שני ב' סיון "יום המיוחס"

יום המיוחס - בו נאמר המיוחסות לי - ערוך השולחן תצ"ד, כוניהם וגוי קדוש - אומה המיוחסת לי - ערוך השולחן תצ"ד.

שלוש ימי הגבלה: המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל תלה פתק בישיבתו: "קבלתי ממורי ורבי זצ"ל [הגר"ר שמואל חרקוב], כי שלשתי ימי הגבלה, הם סעודה, למי שלומד בהם בהתמדה רבה, ממש בלי ביטול תורה וכו', זוכה להצלחה בעלייה בתורה, כל השנה כולה."

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין

תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא

אתראתא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים

עיה"ק

האם השוכר צריך לשלם שכר

דירה או לבטל את חוזה

השכירות, כשעזב לחו"ל לפני

פסח ולא חזר בגלל הקורונה?

הנידון: בתקופה זו יש הרבה דין ודברים בין משכירים שהשכיר את דירתיהם לשוכרים שנסעו לחוץ לארץ אחרי פורים ולא חזרו לארץ עקב מגבלות הקורונה, ויש ביניהם **דו"ד** האם וכמה צריך לשלם על שכירות הדירה בזמן שלא שוהה בדירה, וגם כאלו שרוצים לבטל את הסכם חוזה בו התחייבו על תפילת השכירות. והנה כפי שביארנו ב"הרחב דבר" לא שייך לתת בה פסק דין כללי לכל הציבור מכמה סיבות, אבל בכל אופן נבוא כאן לדון בדרכה של תורה על כמה נקודות שיש ללבן בענין זה.

הרחב - דבר:

הקדמה בתקופה זו ישנם הרבה דו"ד בין משכירים שהשכיר את דירתיהם לשוכרים שנסעו לחו"ל אחרי פורים ולא חזרו לארץ עקב מגבלות הקורונה, ויש ביניהם דו"ד האם וכמה צריך לשלם על שכירות הדירה בזמן שלא שוהה בדירה.

הנה ראיתי ושעמתי פסקי דין שפירסמו כמה רבנים חשובים בענין זה - והרי זה ברור שלא היתה כונתם לתת פסק דין המחייב את כל אחד, מאחר שיש בזה הרבה פרטים, והמשא גם משתנה מאחד לשני, וברור שלא שייך לתת בה פסק דין כללי, ובהכרח שגם לא באו רק להעיר בנושא.

ותירה מאת שהרי אסור לתת פסק דין לפני שמעו את ב' הצדדים לפני ואחר הסכמת הצדדים - קבלת קנין - וגם אם נכתב בין השוכר למשכיר בחוזה שילכו לכל בירור לרב פלוני והוא יכריע בענין, ודאי לא היתה כונתם לתת ליכולת הכרעה בלי לשמוע את ב' הצדדים דין.

ובכל אופן אין לשום דין סמכות של בית דין הגדול לתת פסק דין מדין או פשרה עבור כלל הציבור. ועיני בשו"ע (ח"מ רלא, כח) שכותב "רשאים בעלי אומנת לעשות תקנות בענין מלאכתם כגון לפסוק ביניהם שלא יעשה אחד ביום שיעשה בחיבו ויכוצא אדם, וכל מי שיעבור על התנאי יענישו אותו כך וכך". אך כמובן זה לא מעיל להפסיד אחרים רק אותם בעצמם, אלא כ"ש חכם חשוב ממונה על הציבור (עו"ש בשו"ע וברמ"א; ובמאירי ב"ח, ב"ד"ה כשאין גדר של חכם).

וזכרתי לפני מספר שנים, בעת שרצה רב אחד לעשות תקנות בשכונה אחת בירושלים שמתגוררים שם הרבה תושבי חו"ל ששוכרים דירות - ולקנס שוכרים שישלמו יותר

מהשכירות שקבעו הרבנים, דבר שפגע קשות בעלי הדירות. וכשהצעתו הדבר קמי דבר הגר"ש"א זצ"ל אמר, שאין שום מכות לרב או לקהילה לעשות תקנות כאלו באופן שצד אחד מרויח וצד השני מפסיד.

בכל אופן באנו כאן להעיר ולהעמיד כמה נקודות ומראי מקומות שיש להם בהם בענין הג"ל של שכירות בתים בתקופה זו שהשוכר לא נמצא, ואמור לא באנו להורות בה הלכה או פס"ד - גם לאלו שרשמו את שמי כבור בחוזה השכירות שלהם. ולדעתי מוקדם מדי לתת פס"ד מוחלט בענין, עד שבעד כל שוכר מתי הוא יכול לחזור לדירה שלו (וכבר עתה יש יסולת לחזור לדירה מצד הרשות - אם כי ברור שהדבר יש לקל) או לחילופין אם מחליט סופית שאינו חוזר חזרה.

מכת מדינה
ב' בשו"ע (שכב, א) מובא ע"פ סוגית הגמ' בב"מ (קה, א): "החוכר או השוכר שדה מחב"ר, ואכלה חגב או נשרפה, אם אירע דבר זה לחב השדות של אותה העיר, מנכה לו מחכ"ר הכל, לפי ההפסד שאירע".

וכותב הרמ"א (ח"מ ש"כ, א) כותב: "ואם דאמרין אה מכת מדינה הוא מנכה לו מן חכ"רו, והוא הדין בכל כיוצא בה, דכל מקום שנפסד הענין לגמרי והווי מכת מדינה, מנכה לו משכירותו". ועי' בסמ"ע שמארך טובא על דברי הרמ"א הללו.

והנה בקצת החושן (שכב, א) מביא מש"כ בתשובת מהר"ם בר ברוך מטרנבורג (סי' שפח), אודות ראובן ששכר בית משמעון לשני שנים והקדים ונתן לו השכר של שני שנים, ובתוך אותן ב' שנים ברחו היהודים מן העיר מפני פיקוח נפש וברחו גם הם והניח הבית ריקם, ואח"כ חזרו וגם הוא חזר ורצה ישלם לו מעט מה שהיה חוץ מביתו, ושמעון משיב בתי היה לפניך ואתה ברוח ואיני משלם לך.

ומכ"ע: "נראה בעיני טענת ראובן טענה ברורה לפי שמכת מדינה הוא, אע"פ"כ יחלוקו ההפסד שמעון ינכה לראובן חצי מה ששהה חוץ מביתו ושאר יעלם לו, לפי ששמה יהודי אחר שלא נגזר עליו היה שוכר הבית, שהרי מעולם הקהל נשאר ולא היה נפסד כלום, וכיון דאיכא לספוקי יחלוקי" עכ"ל.

וכותב עלה הקצה"ח: "אך דינא דיחלוקי קשה ממה נפשך, אם מספקא לן שמה היה שוכר יהודי אחר שלא נגזר עליו, א"כ כיון דהמשכיר מוחזק שהרי הקדים שכרו אמאי ינכה החצי מספק. מיהו בהגהת אשרי" (ב"מ פ"ב סי' ח) כתב דהיכא דאין הדיין יכול לידע מחמת שעלתה הלכה בתיוק פירש ר"ח דהווי ספק וחולקין ע"ש, א"כ נראה דזה הא נמי טעמא דמורה"מ שכתב כיון דאיכא לספוקי והיינו דאין הדיין יכול לידע חלוקין. וא"כ לדין דק"ל כל היכא דקיימא ממוג תיקום ואפילו בספיקא דתיקו, א"כ ה"נ אין המשכיר צריך להחזיר כלום."

והנה יש לדון מה המקרה אודותיו דיבר המהר"ם שהוא מורה דהוה ספק ולפיכך יחלוקי - האם היה אפשרות להשכיר את הבית ולכן א"י נחשב בבירור מכת מדינה. שהרי שם מדובר שהשוכר ברח וגם המשכיר ברח, וכנראה שבגלל זה לא היה יסולת להשכיר את הבית למיעוט היהודים שלא ברחו, וספק אם השוכר יכול לטעון מכת מדינה מאחר שהמכה באנשים ולא בשדות (וכפי שמבאר שם הקצה"ח). אולם באמת דברי המהר"ם צ"ב, שאפילו אילו היה אפשרות להשכיר את הבית למיעוט האנשים שלא ברחו, ודאי שע"פ כללי המחוקק במצב שכזה יורדים המחירים, ומדוע מכריע מספק יחלוקי. והיה צריך להכניס גם את ההחזרה של השכירות בכלל החשבון.

דעת קצה"ח
מוסף הקצה"ח שם: "ואם דאמרין הכא (בשו"ע הג"ל) דאם פשטה המכה ברוב השדות הוי מכת מדינה ולא אזלין בתר מיעוטא ואפילו כבר הקדים בשכירות צריך להחזיר, התם המכה באנשים ולא בבתיים וכיון למיעוט אנשים נשאח אמרין שהיה שוכר זה שלא ברח, אבל הכא דהמכה בשדות וזו השדה נמי נשרפה בכלל הרוב ואם היה משכיר זה השדה לאיש אחר נ"כ לא היה משלם כיון דנשדפה".

ומבאר מדבריו שבאופן שהמכה באנשים ולא בשדות - יש טענה לומר שהיה יכול להשכיר למישהו אחר [כאמור הקצה"ח מכריע בהש"ה והש"ה] ואם כבר ישלם השוכר א"צ המשכיר להחזיר לו.

וממילא בנידו"ד לא שייך לדון מצד מכת מדינה - שהרי לא היה לו שום הכרח לעזוב את הדירה, ואדרבה המצב בא"ה הוא הרבה יותר טוב מאשר בחו"ל ב"ה, ורוב האנשים נשאח בבתיהם, ואילו שעמד לא עזם מחמת הקורונה אלא כדי להיות עם משפחתם בהתפסח כמו שרגילים כל שנה לנסוע לחו"ל. והדירות קיימות ובעל הבית יכול לומר הרי שלך לפניך. ובכלל יש לציין בזה מש"כ הערוך השולחן (ח"מ ש"כ, יב): "אבל בשוכר דבר לבלי לאכול פירותיה אלא חמור לרכוב עליו עד מקום פלוני ובית לזרו בה עד זמן פלוני דאין בזה עסק מסחר, אין דנין בזה דין מכת מדינה, דאף כשאני מכת מדינה כיון שנתקלקלו יכול לחזור בו להבא".

אונס
ג' אלא שיעדיין יש ביד הדין לטעון, שהן אמנם לא עזבו בגלל הקורונה אבל לא היו יכולים לחזור בגלל זה, ויש כאן טענת אונס. ועי' בשו"ת מהר"ם מטרנבורג (ד, תסו) שכותב: "השוכר את הבית אם ישב בו חצי זמנו ויצא אם [יכול] לטעון טענת אונס [שמחמת] יצא יתן חצי השכירות דאונס פטור

* והמ"ה במהר"ם (אות א) מבאר את צדדי הספק עפ"ד הראב"ן (סי' צח) שמה שקובע "מכת מדינה" הוא אם אין שום אפשרות להשכיר את הדירה, אבל באופן שהיה יסולת להשכיר ל"ה מכת מדינה, ולכן זה ספק מכת מדינה ויחלוקי.

בכל מקום". ומבאר שבאופן שהשוכר שכן לתקופה מסוימת (הן בכתב או בע"פ), שטענת אונס פוטרת. אולם בבית"ד קשה להגדיר את המצב כמצב אונס, שהרי כל אלו שדברתי עמם לפני שטענו ידעו שיש סיכוי גדול שלא יוכלו לחזור חזרה אחרי פסח לזמן קצר כמו בכל שנה [ומחמת זה היו ר"מ אחד בישיבת מיר שהמליץ להם לא לעזוב מאחר ולא יוכלו לחזור], וממילא ל"ש בה טענת אונס דאיה עבד ונפשיה לאדנותא דנפשיהו ונסעו. וכמובן ל"ש לזון בה מצד מכנסים עצמו ולא תחילתו בפשיעה וסופו באונס, שהכל היה יודע מראש ואדעתיה דהכי נסעו (ופשוט) שאינו דומה לא לאונס בתפילה – וא"כ קח ובמג"א שם ס"ק יא, ולא לנדי אונסי ברמ"א י"ד רב, יב, וקצוה"ש י"ג נה ושאר מקומות).

וגם עתה בעת הדין של שכר יש ימלת לחזור חזרה, ובע"ה אנו תקוה לקב"ה שהמצב ימשיך להיטיב ונכלל שעוברים הימים יש יותר ימלת להגיע, ולכן קשה להגדיר אותם במצב אונס.

ביטול החוזה

דן ועוד יש להעיר בה – שבנידו"ש יש חיסרון לשוכרים שעדיין מחזיקים את המפתח בידם, ויש להם חפצים בדירה באופן שהמשכיר לא היה יכול להשכיר את הדירה לאדם אחר, ומצא שהם באמת מעכבים את בעל הדירה להשכיר לאחר. והרי יש ימלת ביד השוכר לבקש לבטל את החוזה אלא שהוא באמת לא היה מעוניין בקצ, וממילא כל זמן שהשוכר לא מודיע על ביטול החוזה, הרי החוזה ממשיך. ולמשל לגבי חודש יסן הרי הם לא באים במז"א לא לשלם עבור זה – כי גם כל שנה הם רגילים לנסוע ומשלמים בעבור זה, והדין שגם הם לא התכנסו לבטל את החוזה. ולהלן נרחיב לזון על אפסרות לבטל את החוזה שסוכם לתקופה – בין אם החוזה היה בכתב או בע"פ.

מחירי הדירות ירדו

ה' ואם ימלא השוכרים לטעון שיש להוזיל להם בדמי השכירות וכאשר שמחירי השכירות כעת ירדו, הרי כותב בשו"ע (י"ב, י) "במה דברים אמורים, שהשכירו סתם, אבל אם השכירו לזמן ידוע, אף על פי שנתיקרו הבתים או הוזלו, אינם יכולים לא להוסיף ולא לגרוע" – והדברים אמורים בין על המשכיר ובין על השוכר.

מכאן ולהבא

ו[והנה בעיקר הענין של "מכת מדינה" יש לציין גם לדברי שו"ת מהר"ם פדואה (ס' לט) שנשאל על ראובן שהשכיר חזקת חנותו לשמעון ל' שנים בעד שכר קצוב, ומחמת שיונים של החוק לא היה תועלת בהמשכת החזקת חנותו, והשיב בדמיון שהלקול הוא בנידון מכאן ולהבא אין מחלקין בין מכת מדינה למכה פרטית, ויכול לחזור בו מאחר שאם נזכית כאילו מלד בו עתה מום, וע"כ אם בא לחזור אינו יכול לדעת למפרע כי אם עתה ולהבא.

וע"כ בתשובת מיימוני (ס' כז) בבית שנשרף שצריך השוכר לשלם את כל דמי השכירות, ומשמע שאפילו לא נתן את דמי השכירות צריך לשלם, ומוכח שבאופן שאין אדם דנין זאת מכמת מדינה הוא הורה דמסתבר לומר שצריך לשלם את כל מה ששכר ביהמה, ובש"ך (שם סק"א) מחלק בין מלמד לחנות, ואילו דברי: "מיהו מטעם אחר ל"ל דאין דברי מהר"ם במלמד סתירה לדברי מהר"ם פדואה, והדעת לא למד מכאן ואילך ולא היה אפשר לו למדוד עוד א"כ כשהגיע סוף הזמן היו כמו לעבר, משא"כ בחנות וכה"ג דהקדקת החנות עדיין תחת ידו י"ל הד"ל לחזור ולא חזר מח"ל, וזה לא שייך במלמד ולא בבית שנשרף."

ולכן כל זמן שלא חזר בו צריך לשלם, וכל הנידון הוא רק ממאן ולהבא אם יוכל לחזור בו או לא.

הגומר תכלה האמונה

1. אם החפת עדיין קיים ולא נפל בו מום לא שייך "מכת מדינה".
2. אם שכר חנות ל' שנים אפילו לא שילם צריך לשלם (ומשמע גם באופן שהיה רק התחייבות בע"פ).
3. פשוט של זמן שהוא מחזיק בבית הדין שילם שלא הוציא את חפציו מהבית והחזיר את כל המפתחות (ולפי הנצ"ל שום מפתח) שאינו יכול לנכות למפרע (ע"פ לשון הסמ"ע).
4. ולפינו דון אימתי הוא יכול לבטל את ההתחייבות (מאחר והדירה בעצם תקינה וכל הנידון רק מצד השוכר או הוא מוגדר כאנס).

ביטול החוזה

בזמן שיש מנהג נחשב ל"התחייבות" מצד השוכר להשלים את תקופת השכירות. וכאמור כל זמן שהשוכר מחזיק בדירה – הדין שחפציו נמצאים בתוכו, זלא החזיר את כל המפתחות להשוכר (גם אם יש למשכיר מפתח מס'), ולא הודיע על עזיבה – הרי זה נחשב שהוא מחזיק את הדירה, וצריך לשלם שכירות, גם אם הוא טוען שהוא אנס.

וגם אם ננקוט שיש לו זכות לבטל את תקופת השכירות בע"ה המהר"ם (ד', תוס') שכתב: "אונס את הבית אם ישב בו חצי זמן או יצא גם יום יום טענת אונס שמחמתו יצא יתן חצי השכירות דאונס פטור בכל מקום" – זה רק אופן שהוא יצא מהדירה. אבל כבר מילתנו אמורה שבנידו"ש קשה לזון את זה כאונס שיוכל לבטל את התחייבות השכירות. ובכל אופן גם אם הוא אנס אינו יכול לבטל למפרע.

ובשו"ע (ח"מ ש"ב, ח-ט) כתב: "אם שכרו לזמן קצוב, כיון שכלה הזמן יוכל להוציא מיד, אפילו כלה הזמן באמצע ימות

הגשמים כו'. מיהו דוקא דהתנו הכי מסתמא, ואע"פ שבער הזמן חוזה; אבל אם עמדו **בסתם**, מן הדין דעתם היה על חזר הראשון". ומבאר הסמ"ע (ס"ק יד) שהכונה שמי שנשאר בדירה אלו חרש את תקופת השכירות שהתנאים הראשונים עדיין קיימים, וזה שיח מאוד שכתובים חוזה לתקופה מסוימת ושבו ושוב מארזים את השכירות על סמך החוזה הראשון.

וע"ש בשו"ע (ע"פ יד) שמבאר שאם השוכר נשאר בדירה הוא לא יכול לצאת לפני תקופה נספסת כמו שנערך בחוזה הראשון, וע"ש בסמ"ע (ס"ק כא) אם זה נוהג בזמנים וע"ע בספר פתחי חושן (פ"ה הע' ט) מאריך בה, וע"כ צריך השוכר להודיע ל' יום טרם זאת.

וכן יש לזון מה הדין של שוכר שנתן צ'קים דחויים לשנה, מי נחשב בה המוחזק. ולמעשה יש הרבה נידונים, ובכל מקרה יש לזון לגופו, וכמו שכתבנו בהקדמה שלא באנו כאן להכריע רק לעורר כמה נידונים שיש בהם, ואדרבה אשמח בהערות המעיינים כדרכה של תורה.

השבת של מ" / הרב יחיאל פישל רוזנר

מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"'

פניני עיון בפרשת השבוע

ויהי בני ראובן וגו' במקפר שמות לגלגלתם כל זכר א, וכתב

באדרת אליהו [לרבינו הגר"א אב"ד] אמר "כל זכר" בתחילה **בראובן ושמעון** של נתנים צריך לומר, מכן ל, ויוצא צבא, אבל בשאר קיצרה התורה ובודאי כל יוצאי צבא הם זכרים, אלא שדרך התורה לבאר בכלל ופרט, מתחילה בכלל כל זכר ואח"כ בפרט מכן עשרים כו' ולכן קיצרה בשאר ע"כ. אמנם נראה דיש כאן עוד עומק וסוד שלכן נכתב כן בראובן ושמעון שזוף, ואין זה במקרה שנתבט בהן רק לפי שהם נכתבו בשיתבאר להלן.

והנה בילקוט ראובני אות ה' הביא מספר עשרה מאמרות [דף ע"ב ב] בזה **משה רבינו ע"ה ידע כמה פעמים יתגלגל כל אחד מיהראל** וזהו ר' גנלה [למלה המכתבת] **רוצה לומר "לגולגלותם" פירוש מלשון גלגול ועיבור ע"כ**.

והנה בידע דקנים כתב דלכן **כתיב דוקא בראובן ושמעון "לגולגלותם"** משום דקינטין עיקב כאשר בירך את בניו והיו צריכים לכפרה וגבי שקלים הבאין לכפרה כתיב בקע לגולגלות ע"כ. וכן רבינו בחי"י כתב שחפני שראובן ושמעון יצאו אביהם והיו צריכים לכפרה כפלים משאר שבטים ע"כ. ואפשר דלכן זו גם סיבה לרמזו בהן דוקא ענין הגלגול לפי שידוע בא לתקן חטאים מגלגלים קודמין שצריך כפרה עליהן.

וישן לומר דמזמז הטעם הוכרח גם יתיבת "כל זכר" בהו מה שלא הזכר באחריו. והוא עפ"מ"כ בספר ילקוט חדש [שנת ת"ח אות נה] וז"ל ענין זיווג ראשון ושני שאמרו בגמרא [סוטה י"א א] הענין כי סוד הגלגול הוא שדוקא זכרים **מתגלגלים בחטאם אבל נקיבות אינן מתגלגלות בחטאן** רק מקבלות עונשן בגיהנום, אך לפעמים כשהאשם מתגלגלת לא בס'בתה אלא אלא הענין דכשבעלה חטא עד שאחר מותו הוכרח להתגלגל והוא מאותם שואמר [שמות כא, ג] ויצא אשתו עמו שגלגל **בית זוגו פעם אחת בשבילו**, ויצא לו מזמז ענין גדול לענין הגלגול **שקיבה לעולם לא תבוא בגלגול אלא לצורך זיווג שני**, וא"כ לא תבוא בגלגול בהמה או שאר ברות רק בקיבות אדם ע"כ.

וא"כ לפ"י יש לומר דכיון דבתיבת "לגולגלותם" רמז על ענין הגלגול וזה נרמז בראובן ושמעון דוקא שהיו צריכים לבוא בגלגול לכפר על חטאם, לכן דוקא בהו כתיב "כל זכר" ולא באחריו לרמז דדוקא הזכרים באים בגלגול ולא הנקיבות כמבואר.

א, מב: בני נפתלי וגו'.

בכולהו כתיב לבני שמעון, לבני דגד וכו', **רק כאן כתיב "בני נפתלי ולא יו"י"**. וכתב בהעמק דבר שמעתי מפי חותני הגאון מהר"ח זצ"ל שבת האמ"ק הקדוש, שמתחילה היו מניחין כל הפיתקאות דכל ישראל בתיבה גדולה אחת, ואחר כך באו כל הנשיאים כל אחד בתיבה שלו, ובוררין כל אחד הפיתקאות, וכל נשיא אחד משבטו היה מורטל בתיבתו, ואחר כך מנה מה שנתקבץ בתיבתו, **משום הכי כתיב בכלהו לבני, פירוש זה הפיתקא שייך לזה השבט, אבל בני נפתלי חרשו, ויהי זה נשיא שורר בכל, אלא כל שבטו נשאר בתיבה הגדולה, משום הכי כתיב בני, כל זה שמעתי**. ומזה למדנו דעת האר"י ז"ל ממש"כ שהיו מונין שמות הכתובין בפיתקאות ולא על ידי בקע לגולגלות.

א, מט: אך את מטה לוי את תפקוד.

א"ש, כדאי ולגיון של מלך להיות מננה לבדו. דבר אחר צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנימנין מכן ל' שנה ומעלה שימותו במדבר, **אמר אל יהיו אלו בכלל לפי שהם של שילט עונו בעגל ע"כ**.

דברי רש"י ברור מללו דשבת לוי לא מתו בעוון המרגלים במשך מ' שנה שהיו במדבר, כי זה נזרר רק על כל הנימנין מכן ל' שנה ומעלה, ואילו שבת לוי נימנן מן חודש ומעלה. אמנם בשפתי חכמים המלא [אות נ] הקשה למה נקט רש"י הטעם דשבת לוי לא מתו בחטא המרגלים מטעם המזכר למעלה, ולא נקט מטעם שלא ענו במרגלים, שהרי מה שמתו במדבר בשביל גזירת מרגלים היה, ותיירץ בה"ל **דיש לומר דגם הלויים טעו במרגלים רק בעגל לא טעו לך לא נענשו**, שהרי אפילו ישראל לא נענשו אלא בשביל שתי עבירות כמו שמכוח רש"י בפרשת שלח לך הואיל וכתבו תשאו את עוונותיכם וכל נאמר ותשאו עוונותיכם, אלא ודאי שתי עבירות

של עגל ושל מרגלים, אלא דפירש"י לקמן פסוק ואקח מכם י"ב אנשים בפרשת ואלה הדברים שאלה היו הלויים עמם בשילוח מרגלים ואפילו בעיצה לא היו עמם כמו שאמר לקמן בע"ה, ויש לומר מתחילה לענין השילוח לא היו עמם אפילו בעיצה, אבל בחזרתם כשבו המרגלים והוציאו דיבת הארץ וישאו כל העדה את קולם ויבכו וגו' **באותה ביכה היו גם שבת לוי** ושארם ולמה ה' מביא וגו'. ובהו יתורר גם כן מה שמקשין העולם ואם היו נמנין מכן ל' שנה ומעלה כיון שלא חטאו לא יהיו בכלל הגזירה כי אין העווד נאמה ממיית אפילו כלא ממיית, אלא ודאי שחטאו במרגלים משום הכי לא נמנו ע"כ.

אולם במשכיל לדוד שם כתב דתיורר ה"ל לא מלענ"ד כלל, דמדברי רש"י בפרשת שלח נראה שגם בכיית המרגלים לא חטאו הלויים, ותו איתא בהדיא במדרש על הפסוק אשר ניסיתו במסה [ונמצא שלם בלוי הנסיונות] וכו'. אלא נראה ל דהכי פירוש וליפי שצפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנימנין מכן ל' למות אמר אל יהיו אלו בכלל **כדי להודיע לכל העולם שהללו כלל את חטאן**, שלכן הוציאו הקב"ה מהכלל מעיקרא לומר שאינם בכלל הגזירה כלל אפילו קודם שיפקדם על משכן העדות וגו', דאם לא כן אלא שהיה מונה אותם עמם אפילו לא ימותו [שכן הדין חוק מאחר שלא חטאו] עם כל זה אין מסולק מעליהם תערתם העולם שייאמר לעולם גם הם חטאו ואם לא כולם מקצתם, ומה שלא מתו לפי שעבדת הקודש עליהם והגינה על הפרועות מלבוא עליהם ע"י שם.

אמנם דודי ה"ר אלימלך רוזנר שליט"א **העיר דאי הלויים לא חטאו כלל במרגלים, א"כ אמאי הם היו רועים במדבר מ' שנה כמו שגזר בחטא המרגלים ולא נכנסו לארץ מיד** כמו שהיה התוכנית מעיקרא, ודחוק לומר שהיו כולם צריכין ליכנס ביחד דוקא וצ"ע.

שוב ששמעתי מהרה"ג רבי משה ברוך שליט"א לתור דשאני שבת לוי שלא היה להם חלק ונחלה בארץ ישראל ולכן לא שלחו מרגל משלהם לראש הארץ כי לא היה נגוע להם כלל, וממילא אם כלל ישראל לא היו נכנסין לארץ עדיין, לא היה אפשר להם ליכנס לבדם כיון דאינה שלהם.

ב, ג: דגל מחנה יהודה לצבאותם.

העירונ דיש לזון **האם לשבט לוי היה גם דגל כמו שאר השבטים** או לא, וראיתי שנתחלקו בה המפרשים בדמדרש רבה [ב, ג] איתא דצבע המפה של דגל של כל נשיא ונשיא היה דומה לצבע של אבנים טופט שהיו על לבו של אהרן, ואיתא שם דאבן לוי **בזקתו וטפת משה וצבע שליש לבן ושליש שחור ושליש אדום ומצוייר עליו אורים ותומים**, אולם הדר"ל יש שכתב **ו"ע שילי לא היה במנין הדגלים** ובלשון רבנו בחי"א והזכיר לוי ע"י שם.

אולם בעץ יוסף שם קיים את דברי המדרש שגם ללוי היה מפה וצבע מיוחד כדכתיב [לקמן פסוק יז] ונטס אוהל מועד מחנה הלויים וכו' כאשר יתון כן יסעו איש על ידו **לדגליהם** ע"כ. משמע דהיה לשבט לוי דגל.

אמנם כאשר לפי מה שפירש באבן עזרא שם ד"כאשר יתון כן יסעו" שכל אל המחפת שיש **ישראל לא אל מחנה הלויים**, שוב אין הוכחה משם כלל וצ"ע.

ג, ב: בני אהרן הבכור נדב.

ע"ינ בבעל הטורים שכתב הנה יש פסיק [בין הבכור לדב] **ואילו אמר אהרן הבכור**, ומרמז על מה שאמר שאהרן עצמו לא היה מן המנין, וטעמא דכמו בכור של לויים לא הפיקו וכמו שאמר די שפיקיע את עצמו, כן אהרן היה בכור ולא הפיקיע את הלויים דאין קודש חל על קודש ע"כ.

אמנם בילקוט האזכוב כאן כתב דבא להורות דוקא על אהרן שהוא היה בכור ומזה הטעם הוא נבחר לכהונה יותר משה ע"כ.

ולדבריו נחא טפי מה שזה נרמז כאן, לפי הדפשה עוסקת בענין כהונתו של אהרן ובניו כדכתיב פסוק א"כ "אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים אשר מילא ידם לכהן".

ג, טז: ויפקוד אותם משה על פי ה'.

ע"ינ רש"י דאמר משה לפני הקב"ה היאך אני נכנס לתוך אוהליהם לדעת מנין וינקיחין, אמר לו ה' תקב"ה עשה אנה את שלך ואני אעשה את שלי. ה' וקח משה ועמד על פתח האוהל והשיבנה וקדמת לפניו, **ובת קול יוצאה מן האוהל ואומרת כך וכן תינקות יש באוהל זה לכן נאמר על פי ה'.** ע"ינ בגור אריה שפירש דמשה אמר איך אני נכנס לתוך אוהליהם וכו' **לא מפני הטורח שיש בדבר אלא מפני היחוד** שלא יכנס לבדו **במקום שיש נשים** והעירוני א"כ **האיך פקד משה את הבכורות מן חודש ומעלה**, ושם לא נאמר על פי ה' ולא אמר האיך אני נכנס לתוך אוהליהם לדעת מנין וינקיחין וצ"ע.

שוב התבוננתי דלפי המבואר במלבי"ם ש"הלויים נמנו לגולגלותם לא אחד בעצמו וכן כתבוהו במספר שמות" כמו שהיה במנין בני ישראל, אבל במנין הבכורות [לקמן פסוק מ] כתיב רק פקוד כל בכור וגו' "ושא את מספר שמותם" היים **שכל אחד שלח מכתב כמה בכורים יש שם אבל לא היה לגולגלותם**, מעתה לא קשה מידי כיון שבזה לא הוצרך משה ליכנס לתוך אוהליהם כלל.

ג, כח: במספר כל זכר מן חודש ומעלה שמות אלפים ושש מאות שומרי משמרת הקודש.

ע"ינ במדרש רבה [א, יא] וכו' **בני קהת מן חודש ומעלה שומרי משמרת הקודש והאלו הם שהיה בן ל' לא היה כשר לעבודה**, למה עשה כן, לפי שהיה האהרן מכלה בבני קהת והיה ממעטן שהיה מקצר את ימיהם ואפ"כ מחיבת הקודש היה צריע בני קהת אחריו, לפיכך העלה עליהם **שכר כאילו מן חודש נכנסו לשמש**.

¹⁷ וצ"ב הרי לפי הסמ"ע אם השכר לזמן קצוב אפילו לא שילם לא יוכל יחזור, ואולי כוונתו באופן שאין התחייבות.

ג, לא: ומשמרתם הארון והשלח וגו'.
מה דלא כתב משמרתם "בני קהת" כמו שכתב משמרת בני גרשון ובני מררי, יתכן לפי מה שכתב בפיחוש המיוחס לרבי יהודה הללדי כאן דהא הארון וכו' וכלי המוקדשים לא היו שומרים אל הדקנים והיחידים הנקיים ולא כל אחד מבני קהת היה ראוי לזה, ענין שם.
א"כ יתכן דהו גרמז כאן "משמרתם" ומשמר – תם, דרך התמימים והשלימים בעבודת ה' היו ראויין לכך.

התבוננות / הרב משה יהודה וייסמן, מח"ס תבואות ים עמ"ס ערכין ועל הל' מוקצה מי זאת עולה מן המדבר? אנחנו!! התבוננות והכנה מעשית לר"ח סיון ולמתן תורה

יְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר סִינַי (א, א)
מידי שנה פרשת במדבר באה ומלווה אותה היישר ליום הנשגב שבו? עליונים ששזו ותחתונים עליו? מהו האוצר החבוי בין פסוקי פרשה זו? ובחינה החדשה ששבת זו יוצאת בער"ח. שהתורה מכנה את ראש חודש סיון "ביום הזה" כלום לא מצאה תורה אופן אחר להצביע על היום בו זכו בני ישראל להתקרב אל ה' סיוני? ובחזרה אל דבר של מה בכך. על כל זאת ועוד בס"ד במאמר שלפניכם.

ברחמי וברחב חסדי הש"ת זוכים אנו מידי שנה בשנה בפרשת במדבר להתקרב אל הקודש "חג מתן תורתנו" יום שבו ירדה שכינה לתחתונים. יום הנישואין של כלל ישראל עם התורה באופן שכל אחד מוכלל יש בו חלק מהנישואין הללו מידי שנה בשנה. כמבאר בספרה"ק וכן במכילתא ומדרשים שהשי"ת נותן את התורה לכלל ישראל מידי שנה. אזי מעמד הנישואין חוזר על עצמו מידי שנה בשנה. וכפי הגרילות לקנות מלבשים חדשים לחגים, ק"ו שלכאורה היה צריך לעשות זאת לכבוד התנות כל אחד מאיתנו עם התורה.
אלא שאדרבה מה שלא נוהגים כן הוא מפני שאם מתחדשים בלבשים רחוקים חדשים ללקחת החתונה הרוחנית עם התורה כמבאר בספרה"ק **"ליקוטי אמרים" למרנא בעל התיניא נבג"מ** בפרקים הראשונים, שלבשי הנשמה הם מחשבה דבור ומעשה וא"כ בתחונה חנית שזכו, תחונה נצחית שאין שולט בה שכתח עיבות הדמון. אזי הלבשים שאנו מוכרחים להכין הם במחשבה דבור ומעשה של עבודת הש"ת בדביקות בהש"ת, בלימוד התורה, בהשתדלות להתחבר בחיבור אמיתי עם הש"ת מכה לימוד התורה באופן שחיה עם ביטול העצמי שלנו מכה החיבור הזה.

ולא שייך שלא להביא כאן את דברי סגנון של ישראל רבינו **לוי יצחק ממברדיטשוב זיע"א** עפ"י דברי היוחסלמי שחזן הוא א' מג' שמוחלין להן עונותיהן וא"כ ביום מתן תורה הוא יום מחולת שולטת לכלל ישראל אזי יש כאן בחינת יום הכיפורים שבו מתכפרים לנו ועונותינו. ואם נצרך לכך את **דברי הש"ת ה'ה'** שכל יומא שבעובות הוא יום הדין על לימוד התורה לכן כל אחד באותה שנה **אזי נמצא לם שנים אדי יתו של יום ונתנתו יום הדין יום הדין יום הדין יום הדין** וכל מילה נוספת מיותרת...

נגדלו היה יומא דמתקרב, כך מחייבים אנו להבין ולהספיק בחובת ההכנה המוטלת עלינו להאי יומא. ואם בכל מצווה, עת או מועד גדול ההשתעף עליה נגדלו ההכנה. א"כ ק"ו שכן הוא במתן תורה השפעתה בתורה באריכות רבה את עצמו ושגב ההכנה שהכינו עצמנו כלל ישראל הן חמישים במדבר ובפרט מר"ח סיון עד היום הנשגב ועד בכלל. וא"כ עלינו להכין ולו במעט את אופן ההכנה הנדרש למען מכה האין אנו להיכנס ככלי קיבול נאה ויאה בברית הנישואין הבעל"ט.

ואם נביט במעגל השנה נראה שבקביעות פרשת במדבר מלווה אותנו למעמד הנשגב. ולא בכדי הוא. אלא ללמדנו תנאי ראשון ואחרון לחיבור אמיתי עם התורה **יְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר סִינַי**. התורה מגלה לנו שני מוטיבים עיקריים מהו חיבור אמיתי עם התורה. האחד "במדבר" האיש החפץ לנבנות בתוכו כלי קיבול ל"אש אוכלת" עליו להסיר את כל המוסכמות ואת כל הסוגרים עליו מתכלית – כמבדב"ל מקום פתוח באופן אינוספי. בלא הגבלות, הפקר גמור [רק את עצמנו] בפני מטרה זו לשמוע את דבר ה'!! אל אדם העומד בקטגוריה זו מגיע **יְדַבֵּר יְהוָה אֶל**

המוטיב השני הנלמד מפסוק זה, שאין די לנו במה שאותו אדם עשה עצמו כ"מדבר" כיוון שגם אחריו שזכה מידעיו להישמע עליו הפקר בפני מטרה זו. אפשר שזדקק משום כך הוא עלול להיכנס ולנכנס עצמו כאוטריטה יוצאת דופן מעל כולם. מי הם כל החפץ, כלום זכו הם לחיבור רוחני כמוני. וגם אלו שזכו בחיבור רוחני, אולם אינם זכו להידבקת שאלה היא אני זכיתי. כאן החיבור הרוחני עלול להיות מסוקן מאד. שק אין אורך להחביר בתוצאה השלילית של אותו אדם שמוריד אנשים מסביב כמטוס מייט.

לכן התורה הביאה את התנאי השני **"מדבר סיוני"** מדבר, אבל בדווקא סיוני! ולא סתם מדבר. וכי משנה לנו באיזה מדבר הש"ת דבר בעת ההיא ומה? אלא משום כך הדגישה התורה שדיבור ה' מגיע לאותם שנדבה רוחם אותם להיות מדבר סיוני! וכפי שידוע לכולם ששרר סיוני מורה על ההכנה וענווה וזקו משום כך זכה שירדה עליו שכינה בהאי עלמא. אולם אנו לא נשאר במה שלמדנו בגן הילדים במהות של הר סיוני [אף שזה אמת לאמיתיה] אלא נקח טרף פנינים ובהם נשפץ היטב את התגלית היקרה שטמונה בפסוק זה

כריש פרשתנו. עפ"י רבינו ה"שמח ישראל" זיע"א מאלכסנדר במה עשיר דברי המדרש תנחומא בפרשתן **איש על גדלו זש"ה הביאני אל בית ה' ודגלו עלי אבה, הביאני למרתף גדול של יין זה סיוני, ולמדנו שם תורה שדרשת במי"ט פנים טהור ובמי"ט פנים טמא ודגלו בגימטריא מי"ט.**

ובאר רבינו ז"ל שכונת המדרש שיון מרמז על סודות התורה הק' שדרשת בשבעים פנים ושאין גימטרי' יין [זהו מה שאמר הכותב **נכנס יין יצא סוד**] היינו יגה של תורה כי הסוד שיצא הוא הגילוי של השבעים פנים שהתורה נדרשת בהם] ובית היין הוא המרתף המקום שבו מאחסנים את היין. והיין מאחסנים את היין? כבר גילו לנו חז"ל במס' תענית **"אבך רמי חמרא במאני דפתרא"** וכדברי רבי"ח לבתו של הקיסר אדריאנוס. והמה כלי חרס ודוקא! הם ורק הם מסוגלים לשמר בתוכם היין למען יעמוד ימים רבים!

וכן הוא בדיוק בתורה הק' כפי שהמדרש מכנה אותה "יין" לא רק בגימטריא, אלא בעצם מהות התורה היא משתמרת רק באותם שאימרו עליהם חז"ל שהם כלי חרס פשוטים כלפי חוץ מבחוץ לא נוצצים כל היום ולא משתדלים לעשות סביבם צלצולים כל שעה עגולה. **אלא "אין ד"ת מתיקוין אלא במי שדרתו שפלה"** וענין זה רימזה לנו התורה במוטיב השני "סיוני" א"כ הנונה שהתורה היא דבר אחד, ובכדי לקבלה צריך להיות שפל בכיסול זה תנאי קבלה גרידא ותו לא. אלא אין סיוני שהתורה ששתמר אלא באותם שרעתיים שפלה וכמשל היין אחת לאחת.

אזי א"כ לא בכדי פרשת במדבר מלווה אותנו מידי שנה בשנה לקבלת התורה, אלא מכיוון שבה כבר בפסוק הראשון רמזים המאפיינים המדרשים והכרחיים לחיבור אמיתי ובר קיימא עם התורה. ועתה שבס"ד אנו מתקרבים לר"ח סיון אזי כאן המקום לעמוד על נקודה ייחודית המופיעה במקרא **בחדש השלישי לצאת בני-ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני**. בפסוק זה "שנה מילה שלכאורה היה מיותרת "ביום הזה" מה כוונת הכתוב להדגיש ביום הזה, היה לתורה לכתוב ביום הראשון, אבל מהו "הזה" איזה יום בחדש? אני יסל לכתוב אותו הזה הרי כל יום בחדש כינה בתואר "הזה" בספרי החסידות ביארו את הפסוק באופנים שונים. ואנו נצא בעקבות דברי האדמו"ר **הזקן נבג"מ ס"ד תורה אור ר"ע יתרו דף סו'** [התורה הראשונה על שבעות בסדרה של חסידות מבוארת] כיזוע דבריו עמוקים מאד ובס"ד ניגע מעט בשולי האדרת.

בתחילת דבריו הוא מבאר מדוע הוצרך הש"ת ליתן תורה לכלל ישראל הרי היו גדולים וצדיקים גם לפני מתן תורה. וע"כ מבאר רבינו שאופי העבודה שהיתה מעשית לפני מתן תורה, הוא ביטול השליש העצמי לגמרי כמח התבוננות בגדולת הש"ת. עד שהם החליטו שאין להם שום טעם בעולם הזה, אלא להידבק בהש"ת ומבחינתם כלתה ונכנסה רוחם להידבק בק"ו עליון בכל מחיר אף שהם יעזבו את האי עלמא אולם מגבלות הגוף והחומר החזיקו אותם עלי אדמות כבני אנוש. ואם כן חומר טוב ויפה וניתן לעבד את מבלי ליתן תורה לקרוצי חומר. אולם דרך זו קשה למכבד ולא כל אדם זוכה להתקרב אליה. ורצונו ית' הוא שכל אחד מכלל ישראל יתקרב אליו להידבק. גם עלן כל הכרח והוצרך להוריד את בת – התורה הק' לתחתונים למען תיטול הדרך הכבושה להתקרב אליו ביתר שאת וביתר עז.

כיוון שע"י התורה הוא יוכל להגיע לדרגה זו, שהתורה נקראת עז ותושיה כיוון שהיא מונתה כח ועוצם בגשמת ישראל להידבק בו למרות מגבלות הגוף והחומר הנוראים ששטפוים ורדפים אותם השכמה והערב. **וזוהו כוונת הדיברה שאנחנו בתורה "אנכי" הימים שבתורה נמצא הש"ת בכדי שיכנס ית"ש לתוך כל אחד ואחד ממשל! נורא נורא.**

ועתה מבאר רבינו מדוע דווקא ר"ח סיון מכוונה בתואר ביום "הזה" ידוע שישאל מונין ללבנה ולא לחמה כיוון שהלבנה היא משל על אופי העבודה של כלל ישראל בהאי עלמא עבודה מתוך ביטול מוחלט להש"ת כמו שהלבנה מקבלת את כל אורה מהשמש ובר"ח זמן חיידוש הלבנה אינה אלא נקודה המורה על ביטול מוחלט לשמש. כך ישראל בטלים להש"ת וכל תורתם ועבודתם מקבלים המה מהש"ת. וא"כ בדייקא דווקא ביום הזה יום הביטול המוחלט שהיה לכלל ישראל לאביהם שבשמים כפי שרבינו מסר'ך לבאר זאת שאז הגיעו לתיקון בספירת המלכות שהיא ספירה שרק מקבלת ולא נותנת כלום וישראל נמשלו למלכות. ובר"ח סיון הספירה היא "תפארת שבמלכות" כמבוא בסידורים שזוהי הספירה הכוללת את כל המדות במלכות. רק אז יכלו כלל ישראל להיכנס למדבר סיוני, להיכנס לתוך בית היוצר של כלי הקיבול לתורת הש"ת ולכן התורה הדגישה לנו ביום זה! ומשום כך יאזור כל אחד תחציו להכין עצמו לפי הדברים שהועלו כאן לעיון כיצד הוא מתחבר וכיצד הוא בונה את חופת החיתונים שלו עם התורה הק' ולימוד כנשא אורש של ר"ח סיון עומד לזרוח עליה אזי בס"ד כולנו בארש גברית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד, וכל הבא ליטרה מסייעין בידו! אכ"י!"

התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות וש"ס, רב ומו"צ באשדוד

הארות במצוות קידוש ה' והזהירות מחילול ה'

ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אֲנִי ה' מקדשכם (כב, לב)

כתב רבינו בחיי חילול ה' הוא עוון חמור ביותר, ומצוין שיתר הקב"ה על עבודה זרה ולא יותר על חילול ה', והוא שאמר הנביא (יחזקאל כ) ואתם בית ישראל איש אל גולו לכו עבדו ואת שם קדשי תחללו עוד, ואמרו ר"ל על עוון זה שאין כל ביום הפוכים לכפר ולא בתשובה לתלות ולא ביסורין למרק, אלא כלן תולין ומיתה ממרקת.

ואנחנו מצוין תקנה לעוון חילול השם כשיקדש את השם כנגד מה שחלל, ולכך סמך לו ונקדשת... כענין החולל שאינו מתפרט אלא בהפכ, ומפורש אמרו ר"ל חטא אדם בלשון הרע יעסוק בתורה, חטא אדם בעיניו יזילם דמותו, וכן אמר דוד (תהלים קיט) פלגי מים ירדו עיני על לא שמח תורתך, לא שמרתי לא נאמר אלא לא שמתי. ועוד אמרו ר"ל אם עשית חבילות של עבדות עשה כנגדן חבילות של מצות. רגלים ממהרות לרוץ לרע היו רצון לדבר מצוה, ידים שפופות דם נקי יקשור תפילין על ידו ויתן צדקה לעניים.

וכבר הקדמו חסיד רבינו יונה בספר שערי התשובה (שער א' אות מ"ז) ז"ל: ועוד יש עוון, והוא עוון חלול השם, שהתשובה ויסורים תוליים ומיתה ממרקת, כמו שנאמר (ישעיה כב, די): אם יכופר העוון הזה להם על תמותתו, והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת, ויעזור אחריה ויעורר דבריה, והופיע אור לעיני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ומשא ראשם, ותכות השקף ישפילם יעבדו עד עפר, הנה אלה דרכי קדושה ה' והוד והדר לאומותו ועבודתו בעולם, ועוד ותפארת במקדש תורתו. וכן בהרבות פעוליו לקדש את ה' ולעודד האמת להכין אותו ולסעדו, ונסלח לו מעוון החלול עם התשובה בשומו האמת לעשות האמת החלול, מדת תשובתו נגד מדת משבוטתו זה באור "בחסד אמת יספר עוון". ובשער הרביעי (אות ט"ז) כתב: עתה מדבר על מי שיש בידו עוון חלול השם שלא יתכפר עונן ביסורים. והנה הקדמנו, כי יש לו רפואות תעלה אם יקדש את השם ויתברך תמיד, ומצאנו לו כפרה בהגיונו תמיד בתורה וגיעותו בה, כאשר אמרו רבותינו זכרונם לברכה (א"ת השנה י' א): "אם יתכפר עוון בית על ברב ובמנחה" (שמואל א, ג, יד): בזבח ובמנחה אין מתכפר, אבל מתכפר בדברי תורה, ואף על פי שהיה עוון תורה על מחלול מצות קדשים, כמו שנאמר (שם פסוק יא): **כעוון אשר ידע כי מקללים להם בניו**. והנה כי התורה רפואה לכל מכה נחלה מאד, על כן כתוב (משלי טו, ד): "מרפא לשון עץ חיים".

חומר חילול ה'

כתב רבינו אליעזר ממיץ בספר **ריאים (ס' ש"מ)** ומקרא זה נוקב **ויורד עד תוהו, ובפירוש לאו זה ידוע לו הוהוים, כי חילול השם ישנו בכמה דרכים ואין להם שיעור, שכל המבזה אפילו מצוה אחר ולמקל כלל בכבוד שמיים מקרא מחלל את השם. ואם הוא עובד תורה צריך שישמור עצמו מה הכיעור ומן החזמה לו ושלא יבוא לידי חשד שלא יאמרו עליו דבר רע. ואם על עשה קן נקרא מחלל את השם וכו'. ואף על פי שלא נאמר עליו אלא על מצוים עונשו מובהק משאר עבירות כדתיא ביומא (פ, א) שכל עבירות יש להן כפרה אבל מי שיש בידו חילול השם לכן תולין ומיתה ממרקת שאנחנו 'לנגדו באינו' ה' בצאות אדם יכופר העוון הזה להם על תמותתו. ונתן במסכת אבות (פ"ה) המחלל שם שמים בסתר נפרעו ממנו בגלוי אחד שגוג ואחד מידי בחילול השם.**

החפץ חיים זצ"ל הוא חוזר ומשקט את דברי ה'ריאים' הללו, ופעמים רבות דמעות זלגו מעיניו.
היה אומר לבני התורה שהרבה דברים שמעיקר הדין מותר, אולם על בן תורה להזהר לבל יהיה חילול השם, מחמת ההמון שאינם יודעים ההיתר. לכן היה מחמיר על עצמו לבל ללג בפפילה, וכאשר אחר פעם היה מנהגו להמתין למנין השני, או לילך לבית כנסת אחר להתפלל בציבור.

החתם סופר זצ"ל רימז זאת בכתוב ושמרתם אחר... ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל (כב, לב), אמרו חז"ל ומבאר ברש"י ושמרתם זו משנה. נלמד מכאן כי התורה מחזירה לת"ח ביתר, שישמרו את עצמם מחילול השם, שלא יאמרו ח"ח פלגי שלמד תורה ראו כמה מקללים מעשיו (יומא פו). אלא ונקדשתי שיאמרו אשר מי שולמד תורה, כי את ה' מקדשכם, שכך יאמרו הבריות, אני ה' מקדשם והתורה מהחמדת.

הנהגת החפץ חיים בזהירות מחילול ה'
סיפר נגדו של החפץ חיים רבי צבי הירש זקס זצ"ל, כי **החפץ חיים** סבל מחולי נשמה, והיו פעמים שלא יכל להתפלל, אבל מתוך שחשש לחילול השם, היה בא לבית הכנסת, עשה עצמו כמתפלל, אף היה אומר בקול 'המעריב ערבים', אירע פעם שהתאחר בסבת מחלתו, היה דופק אור התפילה על העמוד ומודיע את סיבת איחורו לתפילה, כדי שלא יהיה חשש לשהיה של חילול השם.

פעם קרה שבגלל מחלתו איחר לתפילה בבית מדרשו והלך להתפלל במקום אחר, אך בדרוכו נעצר ליד כל אחד והסביר את הסיבה לאיחורו. כשנשא מדוע טורח לתרץ על עצמו לפני כל, ענהו, כיון ורב האנשים אינם רגילים ללמד זמות על חבירהם, חייב הוא לעשות כן למען חשש של חילול השם. הרבי מגור הביט ידו לחזק זצ"ל הלך פעם בהשכמה ברחובות חיפה, ונעצר על יד רמזור אדום. אותה שעה הכבישים היו ריקים מקלי רכב, עמדו שם פועלים שעבדו בכביש. אחד מהם התרגש למראה צורתו הקדושה של רבינו, והפטייר לעומתו: "רבי! איך צריך להמנע מלעבור ברמזור אדום בשעה כזו, הרי הכביש ממילא ריק!". עם זאת, הבית ישראל חיכה עד שאור הרמזור יתחלף לירוק, ורק אז עבר בחצות את הכביש שטעו להפועל מחלתו, לחבו בהתפעלות: אתם רואים, זה רב! גם כאשר לא רואים את מעשי, בחשיבת היללה, הוא נוהג כמתחייב על פי חוק! הרבי הבטיח ישראל פנה לשמש שהתלהו אליו (ה"ר) עזריאל פזניצבסקי ז"ל) ואמר לו: אתה שומע עזריאל, מה שהפועלים אומרים? **כיום לא נשאר לנו מאומה כי אם**

לעשות קידוש ה' ולמנוע חילול השם. (כי הם חיים עמ' קסח)
שמעתי מהרה"ג רבי יצחק מונדוויץ ז"ל כי בבחנתו בלמוד בישיבת מיר, לבקשת אביו למד הוראה, נבחן והוסגר להוראה אצל כמה מגדולי הדור. כאשר סיים להבחן בהצלחה **אצל הגאון רבי חנוך איגודש מוילנא בעל הרמח"ם האצלה** ואמר לו: **עשת הנה רב, ועליך לדע כי יש ענין של חילול השם, והוא ענין חמור אשר רק מיתה מכפרת עליו, לכן עליך לזהרה בכל מעשיך.**

חובש מחשבות
כתב **השפת אמת** (תרל"ח) **ולא תחלו בו נקדשתי** נראה שהכתוב מקדים ולא תחלו לפני ונקדשתי, כי חילול השם הוא דבר גדול כדאיתא בגמ' (יומא פו, א) עד היס חילול השם דמסגנת ד'א בלא תורה ותפילין על'ש, **ומי שירא מאוד מחילול השם ושומר כל מעשיו תמיד לבל יתחלו שמו ית' ונקדשתי.** **שכרו שיזהר לקדש שמו ית' ושאה יבא לידי נסיון יגמלו בניסונו.**

עוד כתב (תרמ"א) כי קידוש ה' היא מצוה גדולה וחזקים לה לא ששומרים בעצמם מאוד מחילול ה' ח"ו שאין לה שיעור כדא' בגמ' ולא ופי ששומרים מזה חזקים לקידוש ה' וחכמים הגיזו המחלל שם שמים בסתר נפרעים ממנו בגלו', **א"כ מדה טובה מרובה השומר עצמו מחילול השם זוכה שיתגלה ע"י כבוד שמים בעולם.** כי ונקדשתי הוא הבטחה ג"כ בפרט ובכלל שבסוף יתגלה קדושת שמו ית' ע"י ב"ב".
אמר **הגאון האמרי אמת**, ראויים בגמרא (יומא פו, א) עד כמה שיעור חילול ה', אמר רב כגון אנה אי שקולנא בישא מטבחה ולא היבאנא דמי לאלתר וכו', רבי יוחנן אמר כגון אמא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין... מידה טובה מרובה, כי דבר קטן בשלשה לקדש שם שמים, נחשב לקידוש ה'.
הרה"ר א' גניחובסקי ספיר, אברך נטע במוביות, סוכס שלם מזו המונה, והנהג נטע לאיטו באופן שתמיד נתקע בכל רמזי אדום...

אמר לו רב אברהם:
יש ג' דרכים כיצד להיטב. א. אפשר להגיב במריבות ועצבות, אתה חושב שתוכל לעשות ממני צחוק, אני לא אשתוק, איגוש כנגדך תלונה וכו'.
ב. תשמע ידידי, יכלת להספיק את הצומת לפני שיהיה אדום.

ג. לשתוק, או לומר אני מבין שכלת להספיק את הצומת הזו, אבל כל הורא לא בער אחת רק בכמה דקות.
הדבר הגל היא הנכונה, ראשית, יתכן שזה רק כמה שקלים, שנית, אינך יודע מה הרקע של הנהג, יוכל להיות שיש לו יוכח וזה אשתי לאהרן, כי לשלוח את הילד הקטן או הנכד, היא רעה בחוסר הקרוב לדת, והוא מותרת. הוא מפחד שיעד יהיה דתי. אם אברך יתכח עמו על כמה שקלים, הוא ישוב הביתה ויאמר לאשתו הדתיים, את לא מירה אותם, אני נפגש אתם ולא חצה להכיר אותם. בעבור כמה פחטות מתנהגים...

אבל אם תתאפק ותתנהג עדינות באדיבות, הוא יכל לומר, ראיתי באהרן ופי הם מתיחסים, הם משלמים באדיבות. כדאי לשלוח את הילד לחינוך כזה.

סיפור מיוחד מהרה"ח ר"מ הלוי קנר שליט"א
ביודיען ובלא יודעני... כאמור, במצאים 'תלמידים' בכל מקום העוקבים אחר מעשיך, ואף בפיוטות חשוכות ביותר הם סופרים ולומדים והתוצאות לפעמים מדהימות ממש שי חלק סיפור שמעתי משני אנשים גדולים ושוב נכתב שאירעו באותו אדם...

איש האשכולת היה הגאון ר' חיים קוויפמאן זצ"ל מגייטסטדט שבאנגליה. גדול בתורה וכלו אומר אצילות אתן של יראת שמים. וכך סיפר פעם: מעשה באברך חסידי אחד שנקלע לחיל חופה, לאיזו שלשה בו רוח טורח... הוא פשטו העליון לברוח כשעשיתי כבושות בקרקע... מן הצד איצין עליו צעיר תושב המקום. הוא הבחין ברצינת ושאלות שונות החתילו להציף לו מאז. "לאן איש זה בורח?" הרי הוא 'בשר דום' כמנון? למה אי פיתוי? ולמה זהה מעניינים אותו כלל? אפילו מבט אחד אינו חונן ומתן סביבו! אני מבין שיש לו עולם משבוח יותר שכדאי לברוח לשם... בטח יש לו מאוינים אחרים, אכתיים עולמים עילום המושגים את לבו. יש לו דברים נעימים יותר המחכים לו בסביבתו... אני מוכרח לדעת מה זה ועל מה זה. וכך התעניין הלה בדבר והתקרב לתורה... ורבי חיים זצ"ל הכריז אז בקול נרגש: "האברך הזה עדיין אין לו צל של מושג, איזו מהפכה הוא חולל בלב יהודי. וכמו כן אין לו מושג ממש שאנחנו ימלים לפעול במעשיותם וים יום. ממטבחים עמ' עוקבים אחריו! בכל פעם 'תלמידים', הלומדים מהתנהגותיו. אחרות גדולה מוטלת עלינו! אף פעם אי אפשר לדעת..."

עברו שנים. הגאון ר' מליקאל קוטלר שליט"א ראש ישיבת לייקוואד היה בטורונטו לפני זמן וסיפר על משפחה נדירה שגבה את בני תורה מופלגים. הוא אחד. "כליים" מפארים שמיה ועיתים לגדול לתפארת. הוא חקר על הדבר ונודע לו שאבי המשפחה הוא יהודי בעל תשובה שמקורו מארץ ישראל. לראש הישיבה נמסר אז, שבעצמיותו ראה האיש פעם אברך בורח מסוכנה לא הגונה בעל חופה, ומתוך כך נמשך לבו ליהדות. במשך הזמן דבקה נפשו בתורה והקים דור פלאים, בנים יקרים, מלאים יז ומפיקים נוגה... הרגשתי דפיקה עזה בלב... מצרתי בחלק הראשון ששמעתי מרבי חיים זצ"ל. ועתה נצטרף לי נדבך מהריב ומרגש. ואותו אברך 'בורח' טורח לב, עדיין אינו יודע שבכותב בריחתו מוקדם טאט, בזכות מעשה אחר, לא אור התורה וכבוד שמים לאין שיעור. משפחה שלימה של צורבים, תלמידי חכמים לעתיד, הוהים בתורת ד' וימם ויליה... אהו ונקדשתי בתוך בני ישראל. כמה מבני ישראל מותרים לנצח, על ידי קידוש השם כזה...

יקיר! כמה שניות ארכה הבריחה בחיפה, לעיני אותו צופה, עד שנעלם האברך מעיניו? עשרים? שלושים? דקה? והדבר נחקק לזכרון עולם. עמנו יתעשר מתוך מרצות שניות אלה, במשפחת תלמידי חכמים מופלגים. נצח נטע מבחנאי!
ולשם צורך כיבוד אבי זצ"ל לארץ ישראל, אמר רומא שבאשיתליה. בבמל התעוּפה עמדו בתוך סטודנטים יהודים, תימונות שנשבו, שלמדו רפואה בעיר נגאיה. מוזרות סטודנט אחד היתה כבדה מדאי ופקיד אל על תבט אותו שישלם על עורך המשקל. אבי זצ"ל שפעם אחריו בתור, הבחין בזה ומיד הציע לפקיד שיצרך את מוזרות הקלה. בין שניהם לא יעלה המשקל על המותר, כדי למנוע את התשלום של אותו נטע צעיר. הפקיד סירב ואבי יצא מגדרו והתעקש. חרה לו שכך מתנהג יהודי כלפי יהודי. על כגון זה היה אמרו של ספינו על מידת סדום... הוא אמר לפקיד דברים נקבים להיעק על מצפונו היהודי, עד שהלה יותר והעמיס את שתי המוזרות... כך סורר הענין, אמרו שלום ועלו למטוס...

במעצמו הטיסה היה זה. הסטודנט נגש אל אבא, נעמד מולו מתוך הערצה והפליט ארבע מלים נרגשות: **"אולי יש לך תפילין..."**
מעצמו ב? הסטודנט, מעצמו התעורר. הוא ראה התנהגות יהודית אצילה. אדם זר לו רב את רבו והתמסר להיטיב לו, להניח עליו, לחסוך לו הצאות מיותרות. בגלל שהיה איכפת לו על יהודי אחר. בטבעיות עשה זאת, לא ציפה אף לתודה והלך לדרם מבלי להוסיף דבר... כפי הנראה פעל עליו הדבר נפשו. המטוס המריא ואף הסטודנט התרומם. הוא הבין שיש משהו גבוה מעולמו. הוא עבר בין שורות המסענים והופץ את אבא. הוא רצה להיעק מבט על יהודי שרשי, להביע לו הוקרה ולהתקשר אברבע מלים יהודיות אלה: **"אולי יש לך תפילין?"** מבלי שנתמו לו על כך אף במלה... **ישראל אשר ברך אפתא...**

כמה צריך לשקן את דברי חז"ל [מדרש תהילים כ] על פסוק **"ישלח עזרך מקדוש... מקדוש ד' שבכם, ומקדוש מעשים טובים שבכם, מציון יסעדך, מציון של מצוות שבכם!"** כל יהודי יזכר נו וידע, שהעזר וההצלחה יבואו מכח קידוש שם שמים, מכח זריחת במצוות, תפילה כראוי וצבירה, וענין קדושה וצניעות כל דרכי נכבון, משא ומתן באמונה וביושר! בעקיפת תור מרחימים כמה רגעים ועלולים לאבד עלמות ח"ו. בקניית שלא כדת מרוחיים פחותות מופסדים קדושת ישראל שאין ערף לה. וקול דאיר ממוחן אפסא דים בלהבות אש: ולא תחלו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל!
כמה ראוי לשקן את דברי רבינו יונה: **"מדרש קידוש העים יתברך, להודיע בכל מבטא שפתים.** ובכל אשר ידמוז ענים ובכל הנהגה ופועל ידים, כי יסוד לנפש האדם וצבי עדיו **הוטבו והעיקר והתועלת והיקר אשר בו. עבודת השם יתברך ויראתו ותורתו**" ואפשר יתיצב הענין הזה ויזכר עם חבריו, יתבונן בינה וידקק וישגיח בכל מוצא שפתיו, **לקדש את ה' דבריו, ולדבר בשבחו עבודתו ותהלת יראתו, ולשבח עבדיו ויראיו.**" [שער תשובה שער ג' קמ"ח].

מתוך הנהגת איש ישראל ודבריו, צריך להתבטא כמה טור ויפה הוא להיות יהודי יאמול. כל דרה רד ורחרחו היחיד השם הוא שישדר וקרוי לסביבתו בכל דבר אפשייתי - את יקר העורר של טרדה ה' מרחמת ויחשיך רטיוו לל חויין כמה תשלת ומתיקות יש בעולמו, בתורה ועבודת ה'. עכ' הגיה"ח' ר' מעלה יעקב קנר שליט"א.

כתב הגה"צ אברהם גניחובסקי זצ"ל (ויאמר הני עמ' 408) סיפר נהג מנית על החז"ל, תייר מפז"ל לקח אותי מת"א לב"ב, כאשר הגענו אל"ל בא ותראה מה צדיק, עמדתו בצדי החרדי, והתייר ביקש ברכתו ועצתו, אח"כ הציע לו התייר כמה רב, אמר לו החזון איש, אינו לוקח כסף, הנהג עמד בצד היבטי, ואמר לעצמו, מהיום איני נטע שבת. זכרתי במה שמוסר ע"י ישעיהו מלקטסטרי זצ"ל... כשראה כיצד מחלק את כל הפדיות ואינו מספיק לאבנות פרוטה, התרגש וחרז תשובה... וכן מובא שפאר בתי אבנות (עמ' לקט) נכנס חסיד אל ועמד אז לידו איש אחד חפשי שגם הוא רצה להכנס לרבנו, תוך כדי מערכת משא ומתן החופשי אף הדרה בצנים אצל הרב. הוא ענה לו שיתקן יכנסו יחד כמה אנשים והוא יכנס יחד עמם ויראה אף נוהגים הם ויעשה גם הוא כמותם. כאשר נכנסו לחדר של רבנו השתומם הלה מאוד ובראות את המראה הנשגב הזה שרבנו מצוי ושומע ושואל בפרטי פרטות על הכל ושהחסידיים משאירים כמך על השולחן ואילו רבנו לא נוגע בכסף והוא נשאר על השולחן כהפקד.

בין האנשים האלו שהיו אז בחדר רבנו נגש אחד לרבנו עם פתקא בידו והנה רואה החפשי שרבנו לוקח את כל הכסף שמונח על השולחן ומוסרו לאיש שהגיש לו את הפתקא. ועכשיו גדלה השתוממותו שבעתיים והתפלא מאוד על זה ושלח את החסיד לראש נתן רוב לאיש הזה את כל הכסף, והוא השיב לו שמישהו הזה הוא עני ואביוני ונחן לו את הכסף הכסף כצדקה. מה אתה מספר אמר הלה, מעודי עוד לא ראיתי שאדם יתן כסף כה רב לקדש לאדם אחד. שמה עמך שאומר לך פה יש לי עמי קח סכום קטן שהבאתי עבור רבנו, אבל יש לי עמי סכום גדול אשר הכנתי לקנות בו מספוא לצורך בעלי החיים אשר באחוזיה שלי ואני אמרס את את הסכום הזה לרבנו כדי שיתחלק עלי זה לצדקה ללי שיערה, והשם יעזור לי שיהיה לי כסף אחר לצורך קניית מספוא, ואמנן גם שבת ומסר את כל סכפו לרבנו שיתחלק אותו לצדקה.

(בשבוע האחרון באיר תש"פ התפרסם בהמודיע ע"י הרה"ר יעקב רייפן על א' שיש לו חנות של פיצה, ותרם לכבוד ההילולא של צדיק ר' ישעיהו כמה וכמה מגשים ושולח למשפחות של אלמנות ויתומים, ועל ידו תרמו עוד ועוד לזה. הדבר נודע לאחד שהתקשר לתרום 150 מגשי פיצה

לחלוקה... השליח שהיה צעיר חילוני מת"א התנדב לחלק בחינם את כל המשלוחים. אחד עם כמה פעולה טובה של יהודי שומר תמ"צ מעוררת יהודים חרקים לעשיית מצוות ומעש"ט).

בגמר השבעה של הג"ר אברהם גניחובסקי הגיע נהג מנית וסיפר שזכה לנסוע עמו רק ב"פ ובהשפעת זה חזר בתשובה...

אחת נהג מנית שהביאו לאשדוד בדרך הרגז אתו בשקרים... אולם ר"א התאפק ולא הגיב מאומר, זה היה מאד קשה, אבל עמדותי בבסיני. בגמרא הניסיעה פנה ואמר לי: שמע, מעולם לא ראיתי אדם כמך שלא הצלחתי להכעיסו... מהיום אני רוצה שתהיה אבא שלי... מאותו היום גיהו אלי בכל דבר... יתכן שעוד תבייש בתשובה לב...)
ולא יחללו את קדשי בני ישראל (טו)

אמרו חז"ל תסאת ששחטה לשם קרבן אחר פסולה, לשם חולין כשרה. קדשים מחללים קדשים, ואין חולין מחללין קדשים (זבחים מו, ב).

היה אמרו **מין הבית ישראל** בשם ספה"ק, אין חולין מחללים קדשים, אם אנשי חולין, פורקי על וקלי דעת מבנים גדולי תורה, אין בכך כלום, לא יגרם מכך מק, אולם קדשים מחללים קדשים, כאשר תלמידי חכמים גויים מבינים אלו את אלו, הרי על ידך נתחלל שם שמים וכבוד התורה מושפל לעפר.

זה הפירוש ו'לא יחללו את קדשי בני ישראל' כי כאשר 'קדשי בני ישראל', התלמיד חכמים מתקוטטים ביניהם, גורמים לחילול השם ולחילול קדשי בני ישראל.
למצב שלנו כיום בימים אלו שלצערנו בכמה מקומות החלול של כמה וכמה יחידים שמרית הבריות גרמה לחילול השם בכל העולם בהיקף עצום.
יש להזכיר מה שכתב בספר לקט יושר מתלמיד התרומות הדשן, בטעם שהפסיקו להדליק נר חנכה בחוץ, הרי אחד מאלף שיעור לידי סכנה?
סנה, זה חילול השם, וחוסר כבוד למצוה, שהמצוה הביאה לידי תקלה!
לכן כדאי להדליק פננים ולתור על היהודי, כדי שלא יארע ח"ו חילול ה' וביזוי למצוה.
ואם ח"ו במעטה של צדקות ואהבת תורה נגרם חילול ה' כה עצום, שאימרו ח"ו שהתורה לא מגנא ומצלא, אלא להיפך מביאה לידי שפיכות דמים, ות"ח מזלזלים באיסור שפיכות דמים, מה נאמר ומה דבר...

עד כמה וכמה עליו להשמר שלא יתחולל שם שמים על דשן, שהרי הוא עיוון החמור ביותר, שרק מיתה מכפרת. ומי שגזר שלא יגרם חילול השם על ידו אין קץ לשכחו.

* מסור עצמו וקדש שמי, אמר מן האמרי אמת, לא דוקא למסור עצמו למיתה, אלא כל דבר שמבטל עצמיותו שלו לכבוד שמים, נחשב כמסור עצמו לקידוש ה'.

* הגה"צ סגל אגשטוילן לו מן השמים שהדבר החשוב ביותר הוא, 'בטל רצונך מפני רצוני', כאשר האדם מבטל את רצונותיו ומאוייו לכבוד שמים, זה הדבר החשוב ביותר בשמים.

דבר שבקדושה בעשרה **ונקדשתי בתוך בני ישראל**
כתב **רבינו בחיי עובי** הוכיחו חז"ל מן הכתוב הזה שכל דבר שבקדושה צריך עשרה, והוא שאמר בברכות (כא, ב) אין דבר שבקדושה פחות מעשרה שאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתבה התם (במדרב סז, כא) הבלול מתוך העדה, מה להלן עשרה אף כאן עשרה. ופירש ר' יעקב שאין מספא זו מדוקדקת שאין להביא איהא מעשרה מרגלים לדבר שבקדושה, אבל עיקר הנוסחה היא כן, איתא תוך כתב הכא ונקדשתי בתוך וכתביה התם (בראשית מב, ה) לשבוע בתוך הבאים, מה להלן עשרה אף כאן עשרה, ועכשיו יביא ראיה מעשרה אחי יוסף שהיו צדיקים לדבר שבקדושה. עכ"ל.
כולם מתפלאים על דבריו שהרי ק א' להדיא בירושלמי בברכות (נה), ובמגילה (ל, ב) א"ר סימון נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך ונאמר ביי ובא שני חלבוה רב בתוך הבאים מה יחד האמור להלן עשרה אף כאן עשרה. א"ל ר יוסי ב' ר בון אם מתוך את יל'ף מה סנין (מבאר קרבן העדה, הרי תוך נאמר על הבאים למצרים שהיו רבים, ולא על בני"א). אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן בני ישראל מה בני ישראל שאמר להלן עשרה אף כאן עשרה (וכן העיר בגליון הש"ס בירושלמי שם).

יש שכתבו שיהיה נפ"מ בין לימוד הבבלי ללימוד הירושלמי אם אפשר לצרף רשעים לימן עשרה, שלדעת הבבלי שלמד מעדת קהר ומרגלים, שפיר מצטרפים, אולם להירושלמי שלמד מבני יעקב יתכן שאינם מצטרפים. ו"כ **המהרש"א** בח"א לכריחות (ו, ב) על הגמ' 'כל תענית שאין בה מופשע ישראל אינה תענית, שהרי חלבוה ריהר רע ומנאה הכתוב עם סממני קטורת. וכתב המהרש"א, וברמז זה יש ללמוד שהיו: א"ר מנין קטורת עשרה ריחן טוב ואחד חלבוה ריחן רע, דיש לצרף גם הפושע, ריחן שביש עדה קדושה שהן מנין עשרה בלא הוא, אבל אין לצרפו ב' עמו, זכר לדבר לא אשחית בעבור העשרה אבל על פחות מ' לא התפלה. (והובא בשער תשובה באו"ח ס' צ' סק"ב).
אולם בשו"ת או"ח (ס' י"ה סעיף י"א) נפסק שגם רשע כל זמן שלא נדוהו מצטרף למנין. ובספרי הש"ת אירכו בקשר לצירוף מחללי שבת אם גם לגביהם אמרין "ישראל שחט ישראל הוא" (סנהדרין מג, א), או לא, ויש שפלטו אם המרגלים נחשבים גרועים יותר (אג"מ או"ח ס' כ"ג וחי"כ ס' ט"ו וחי"כ ס' ט"ד) והרבה התמיהו בזה יותר מצד מגדר מילתא (ע' בס' המלקטים לאו"ח שם).

באמרי אמת פ' קרח (תער"ו ד"ה בגמ', ותרג"ג ד"ה יוקם) יואתא שאפשר ללמוד גם מהמרגלים ומעדת קרח, שבא ללמד דאפילו **בנפשות הנמוכות וגרועות כל בי עשרה שיכנתו שריא**, כי אפילו כשחוטאים נשאר נקודה פנימית שלא מנתקת מהשרש, וזהו **תוך תוך להינין הפנימיות**, וזה חידוש מרע"ה כעת ע"ש. (הערת הגר"ד ארון).
ב'ס' אוצר הישעמי (להרא"מ הרשב"ר, בחי' לברסות) מביא כעין זה, ושמעתי ממנו **"הגה"ק מהר"א פראמער אב"ד קוזניגלוב ז"ל** שאמר דלפינן שפיר ממרגלים וכגיסות הבהל, משום דלפינן מתוך העדה הרעה הזאת, דאע"פ שבחינונית לא היו טובים אבל כיון שבמפלו חזר דהו באמת צדיקים והתוך היה שפיר בקדושה וילפינן מתוך תוך שזהו הפנימיות שלהם דהו כשרים. (ע"ש שהאר"ך).

כתב **בארגא דכרמא** פ' קרח, שמעתי סתם מכבוד **אדמו"ר הרב מהרמ"מ (מאמנו) ז"ל** (מלב"ע) י"ט באייר תקע"ה (ז"ע) ראה עד היכן הדברים מגיעים, עד **שכל הדברים שבקדושה שבישראלי משמעים ממרגלים ומעדת קרח, המ"י**, והוא לדעתי גדול השבח שעולה מן הגיהנם יותר מן הבן, וזהו תוכל להתבונן מה שאמר דר"ל (סנהדרין קט"ב) וזהו קרח, לקח מקח רע לעצמו דאמ"ר, מה שאין כן לישראל וקח שנתקדש שם שמים על ידי מה שאמר כי כל העדה סולם קדושים ובתוכם הוא (במדבר טז ג), הנה תראה שאמר תוך ועת"ה והוא קדושתם. וזהו שעמו הטענת, ראה שמך לדבר גדול, שעל ידי יתגלה עיני קדושת הש"י בעשרה מישראל (ותעמיק בזה עוד ויק"ח פ"ח ק"ח, מהו ויקח קרח, ראה שמוכן לקדושת הש"י בעשרה, על כן לקח עמו זכות עשרה מישראל, קרח יצור קהת לו דתן אבירם אליבא און פלת ראובן).

בחי' **בני יששכר** למס' סנהדרין מובא, הנה החושב מחשבוני לכל ידח ממנו נדח והוא בתורה שהיא מחשבתו וחכמתו של יוצר בראשית, בא הלימוד לדבר שבקדושה שיהיה בעשרה נלמד מעדת מרגלים ונקדשת בתוך בני ישראל אותה תוך תוך אותה עדה עדה, א"כ זכות גדול הוא להם, והגם שמצד עוונם נתיחייבו שלא יהיה להם חלק לערב, בה מצד שלימדו ישראל על ידם עיני הלוכה קדושת השם יתגלה מעליה לעליה ויקדשו שמו הגדול י"ל ברבים.

החנת סופר מבאר בדרך צחות, ו'לא תחללו את שם קדשי ונקדשתו בתוך בני ישראל, שהנה הבהל למד' תוך תוך מן הכתוב 'מתוך העדה הרעה הארצה, הירושלמי למד מהכתוב 'ויבואו ב' לשבור בתוך הבאים', ה"ב' מבאר כי הירושלמי לא רצה ללמוד מלעדה הרעה, והעדו"ק של הלימוד 'מתוך האים'. אולם הלימוד משם קשה קצת, שהרי תוך הבאים נאמר על הכנענים והמצרים, ו'לא על בני'. והנה כל הגז"ש נאמרו למשה מסיני, ונאמר לו ללמוד 'תוך תוך', אילו לא חללו את השם במחלוקות קרח ומרגלים, בודאי לא איהו נכתב בתורה 'הבדלו מתוך העדה הרעה', אלא היה נכתב באופן טוב, 'תוך העדה הטובה', אז היינו יכולים ללמוד 'תוך תוך מבני', ולא מתוך הבאים המדבר על הגויים. זה נרמז בכתוב 'ולא תחללו את שם קדשי' בקרח ומרגלים, אז יתקיים 'ונקדשתו בתוך בני', נכל ללמוד 'תוך תוך מבני' ולא מתוך הבאים המדבר בגי"מ.

יואמר שמואל / הרב שמואל ברוך גונט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'יואמר שמואל' ושא"ס

שלא נשחך את הרגע

עמדם היום בשערי בית הכנסת ודמעות בעיניו. ניגשנו למקומינו הקבוע, הוצאנו טיש מהכיס וניגשנו את האבק שהצטבר במהלך החודשיים האחרונים על הספסל והסטרד, הבטנו לצדדים ושראנו שאיש לא מבחין, נישקנו את הסטרד ושיקה אהבת. 'התגעגעת אלנו גם כן, נכון?', לחשנו לו ופתחנו את הסיחור, מוכנים לקראת התפילה הראשונה אחרי חודשי נתק.

'להגיד שבתו של אהרן - שלא שינה', כתב רש"י. אהרן הכהן הדליק את המנורה ולא שינה. מהי המעלה בכך שאהרן לא שינה? מדוע שיפשה ממה שהצטווה?
וביאר המפרשים, שכשאהרן הכהן הדליק את המנורה בפעם הראשונה בחייו, הוא הטיב את הנרות והדליקן בהתלהבות עצומה, בכל הכוונות הרצויות, ברשפי קודש וברגש גדול, אך אך חלפו ימים וחודשים, שנים על גבי שנים, והנה, הפלא ופלא, אהרן לא שינה. באותו פרץ התלהבות ורגש, כוונה ומחשבה, של ההדלקה הראשונה, כך הדליק הוא את המנורה בכל יום יום. אהרן הכהן הגדול מאחיו לא נתן להרגל להכהות את רגשותיו, קבלותיו ותחושותיו.

כעת, כשאנו עומדים שוב מול הקב"ה בהיכלי המקדש מעט' שלו, אנו מלאים כוונות טובות. ים התחושות והרגשות, ההכרה שחייבים לשפר את כל המבט על בתי הכנסת, הישירות הבלטות, חוסר כובד הראש והכנסת הסולרים, אופפים אותנו.

כעת, כשהכל כה חי ומוחשי, כשהיקרבה שלאחר הריחוק הגדול, כל חי ופועם, אנו מלאים כוונות טובות כרימונו. ללכת בבית אלוקים ברגש, לעבוד לפניו יתברך ביראה ופחד, להיכיר וליראהמלפניו, בתוככי היכלי התפילה. אנו מרגישים שבישיל הסער הזה. רק בימים האחרונים קראנו והפכנו את מכתבם של מרגל דגליה בתורה שליט"א על חובת ההתחזקות בשמירה מעולה על רוממות התפילה בבתי הכנסת, רק אמתול עד התפלתם ברחבת הדשא, בגינה או בחצר. ליבם חם בקרבנו ואמ תפילה...

אך מה יהיה בעוד שבוע, שבועיים, חודש וחודשיים? האם נצליח לשמר בקרבנו את התחושות שאפפו אותנו כעת, כשנכנסו לראשונה לבתי הכנסת, לאחר תקופת הקורונה?

—'אין הדבר תלוי אלא ב"י (בימות עת, ב. ע"ז יז, א), ובפעם הבאה שלבית אלוקים נהלך ברגש, יהיה זה בשערי בית המקדש, בעזרת ה' פורסם ביק, אלעד'.

'אשרי העם' - שלשה סיפורים של אושר!! [לקראת חג השבועות]

בחזן מלחמת העולם הראשונה התפזרה ישיבת סלוצק ומרן בעל 'אבי עזרי' זיע"א נשאר בחור בודד, מבלי שידע היכן הוריו. היתה לו מערכת בגדים בלוייה אחת, אותה כיבס בעצמו ליד הנחיר בכל ערב שבת. שנה שלמה אכל רבינו מאכלים שהביאו לו אשה צדקנית, שריחמה עליו. הוא ישב לבדו בעזרת הנשים של בית הכנסת, שהתחזקו מבאיו, שברחו מאימת המלחמה, ולמד. היתה לו רק מסכת בבא בתרא אחת ורשב"א קרוע, וזהו.
ורבינו סיפר פעמים רבות: "זאת היתה השנה המאושרת ביותר בחיי. למדת בה את מסכת בבא בתרא, עם הרשב"א, מאתיים פעם!"

היא תכננה את יום הנישואין העשירי שלהם במשך תקופה ארוכה. קנתה ספר המתאים בדיוק לבעלה, כתבה ברכה בחרוזים, הכינה עוגה טעימה ומפוארת, עשייה במספר שכבות ומעילה קצפת לבנה - וחדה ועלל דובדבבים. הבית קושט בכרזות עליונות ופרחי נייר, לצד עלון קיר מצולח במיוחד עם תמונות מחייהם המשותפים, בתוספת כיתובים מחוייכים. הבעל שב מהמלל הורעיה פרשה מפה ססגונית, הושיבה אותו ליד השולחן ואצה רצה להגיש מאכלים משובחים. פרי ידיה. המנות הוגשו לבעל בזה אחר זה, האשה הדליקה את קלטת שירי ותנועתם והיא המשיכה לרצף ולהגיש, לדאוג שכל האירוע יהיה נפלא. אך הבעל הביט בה במבט משונה ויכר היה עליו שאינם נהנה מההרגלה.

"מהה קרה? האוכל לא טעים? לכבת את המזדקקה? המתנה שקניתי לא מתאימה?"
הבעל צוחק. "האוכל טעים במיוחד, השיר שמתנגן ברקע - משעשע נפשו, והמתנה? מצולחת מאד. אך חסר פה רק דבר אחד, את העיקר... אגב שבי בעצמך ליד השולחן, כדי לחגוג יחדיו את יום הנישואין..."

"חג מתן תורה", משקך, "תיקון", עגות גבנה, פרחים לקישוט הבית, אקדמות, סדר קבלת התורה", עומס עשייה ופרטים, המון מידע המעורב בתחושות טובות. הכל יפה, חשוב ומצוי. אך אולי נעשה לעצמנו סדר במחשבות, לדעת מה קיבלנו במעמד הר סיני ומה אנו הולכים לקבל בקבלת התורה השנתית שלנו.

"תאר קלה מאד נתעלה. בקבלת יום זה". בחג השבועות מחדש הקב"ה את קשר הנישואין שבין החתן והכלה, הוא יתברך ואנחנו, בניו אהוביו. הספרים הקדושים המשילו את חג השבועות לחג הנישואין שלנו עם הזמן אוהבנו. זהו הזמן בו אנו עומדים עימו תחת החופה, הזמן לשמוח יחדיו בשמחת הנישואין. זמן שמחה ואהבה שבין מקבלי ומחדשי הקשר הנפלא בינינו.

מה בדיוק טוב לנו? מה יש לנו, לאנשים חכמים, בריאים, עשירים ומוקפי משפחה וחרבים, כבוד ותהילה, שאינם מייקמים תורה ומצוות?

אריסטו תהה כל ימיו בשאלת "מהו האושר". אריסטו, שחשב גם בעיניו חכמים גדול בעלי החכמה בעולם שמוחזק לעולם היהודי, סבר שלא ניתן להשיג את האושר. תילי תילים שכתבם וספרים עסקו בשאלה שהציב אריסטו, ללא תשובה ברורה.

— כי אריסטו לא ראה יהודי בשעה 3:57 בביל ששבעות... הפילוסוף הצרפתי בלז פסקל, אחד מגדולי המתמטיקאים, הפיזיקאים והפילוסופים בעולם, כתב כך בספרו 'היגיונים': "מאשר שהטבע עושה אותם נעים, אחד אומללים בכל מצב, תשוקותיו מציינות לפנינו מצב של אושר, מתוך שהן מדביקות אל המצב שאנו שחייים בו את האותיות של מצב נשאים וכן שחייים, אילו זכינו להנאות אלו, לא היינו על מצב כך מאושרים, מפני שהיו מתעוררות בנו תשוקות אחרות התואמות מצב דחש זה..."

"מרגלים את האדם מלידותו לדאוג לכבודו, לרסונו, לידידיו וגם לרכושם ולכבודם של ידידי. מעמיסים עליו עניינים, לימוד שפות ותרגילים, ונוטעים בלבו את האמונה שלא יוכל להיות מאושר אלא לא יהיה מצב הדברים טוב בכל הנוגע לבריאותו, לכבודו, לנכסיו ולנכסיו ידידיו, ושאים יחסו לו ולו אחד מאלה - אומלל יהיה. באורח זה מטילים עליו תפקידים ועוסקים ששטרתיים ומועריים אותו מהנך החמה. הרי זו, ואמרת, דרך מוזרה לעשות מאושר, וכי יש דרך בטוחה מזו לעשות אומלל? יש דרך כזו! איך לעשות זאת? די לפסור אותו מכל אותן אדבות. את ארץ יראה לא לעשות, לחשוב על מה שהינן, מאין בא ולאן הוא הולך. על כן שום העסקת דעת ושום הסחת דעת אינה מותרת. משום כך, קח לאשר שהוכנו ליציע תילי תילים של עניינים, הנה אנו יש לו שותף להפוגה, ליציע לו לצל את הזמן הזה כדי לבדר את דעתו, לשחק, להיות תמיד עסוק עד למעלה ראש..."

מחקרים רבים עסקו בגורמים לאושר. בין הממצאים הבולטים: כסף מביא פחות אושר ממה שאנו חושבים. מעבר לרמת הכנסה מינימלית, עלייה בהכנסה הממוצעת כמעט אינה מעלה את רמת האושר. ההבדל בין רמות ההכנסה השונות הוא מדערי, משום שאנו מתרגלים במהירות לרמת ההכנסות החדשה, ואחר כך שאפים ליותר, במרוץ שאינו

נפסק. מה שמשפיע על רמת האושר במידה מסוימת, היא רמת ההכנסה היחסית ביחס לאחרים שחשבים האדם. אך מעבר לגורמים היחסיים, הדברים שחשבוים הרבה יותר להשגת אושר קשורים לעולמו הפנימי של האדם וליכולתו להשיג שלושה פנימיות ולריות מרצה מחייו.
בתורה'ק המילה 'אושר' נטבעת מהמילה 'אישור', כשהאדם חש שיש אישור לפעולותיו ומעשיו, והוא נטול ספקות. לאה אמנו אמרה: "באשרי כי אישרוני בנות", שפירושו שלאה הרגישה מאושרת משום שהיא קיבלה אישור מהבנות למעשיה.

כשאדם מקבל אישור למעשיו, כשהוא יודע, מהאחרים, ובעיקר בתוככי עצמו, שהוא נוהג כהלכה, שהוא מתקדם, עושה דבר טוב, הוא מאושר. כשאדם רצה לפתור בעיה מתמטית הוא סבוכה והוא פתר אותה, הוא מאושר. כשאדם עשה לפסגה כל שהיא, בעשיה, ברעיון רוחני או ברווח כלכלי, והוא עצמו, או האחרים, מאשרים לו שהוא עשה או זכה בדבר טוב - הוא מאושר.

נכון, ישנם כאלו שיכולים להיות מאושרים מהשיגים והצלחות שונות, אך ישנו אושר גבוה פי כמה וכמה, כשהגעת לדבר הטוב ביותר ומהו הדבר הזה?

— עשיית רצון ה' יתברך.
המצאת המצאה אנונית? אולי מחר יתגלה לנו שאין לה ביקוש, או שאחרים ימצאו המצאה שתעליל עליה. מולד לם ילד? אושר. אך מי יודע כיצד הילד יגדל והאם נרוה ממנו נחת. הרווחים מלין חזר? אולי העיסקה תתפוגג ויחכן שלא דע כיצד להשתמש כראוי בכסף. אנוחם בריאים? כן, אך מי יודע מה יקרה מחר. גם אם יש לא את כל השפע והטוב שבעולם. הרי לבסוף כולם נמות. שילמי את הצלחותינן כאן ועלמה לעולם הבא...

הכל יחסי, שבוריר, וגם בסוף מתפוגג בוודאות. חוץ מקיום התורה והמצוות.
כאן מדובר במשהו נצחי, שלא ניתן להכחידו ואין עליו עוררין. כשקיימנו מצוה אחת, אין בה שום דבר יחסי. היא מעולה כשקיימנו יותר מכל. ביצענו דרכה את רצון ה' וה'אישור' שניתן לנו על עשייתה, הוא הגורם הגבוה ביותר במדד האושר, ששרי אין גורם נעלה או מבין יותר מהקב"ה שיכול לאשר את מעשיו. אנוחם גם מקבילים על המצוה שטר נצחי, שאינם חולף לעולם ועד. למדת דף גמרא? בכל מילה המתקרבנו אליו יתברך, והעולה נחקקה באותיות של זהב בלבן המרכיז בשמים. לתמיד. אין עוררין על האישור הבנקאי והרשמי? גבוהה במיוחד, וגם בלתי נגמרת... "אשרינו עם טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ילשתנו. אשרינו שאנתנו משמימים ומעריבים ערב ביקר ואומרים פעמים בכל יום 'שמע ישראל יודך אלקינו יודך אדך'." — אושר

יברר דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'יברר דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

דרך לימודו של רבינו הרמח"ל זי"ע כחד מקמאי (לרגל יומא דהילולא דרבינו ז"ל בכ"ו באייר)

הנה דואי אין אנו הקטנים ראוים לקבוע את דרגת חכמי הדורות ומעלתם, אמנם יכולים אנו להיט מפני כתבם את דרכם וסגנון לימודם, הוא הדבר אשר אמרה נפשי להתבונן כעת בדרך לימודו של רב רבנן קדוש ה' רבינו הרמח"ל זכות נתן עליו.

הנה קדושתו וחסידותו של רבינו ידועים ומפורסמים לכל, וק ידועה מפורסמת ידיעתו האדירה בתורת הנסתר, שהיה ממש אחד מגדולי המקובלים בכל הדורות, ובהיותו בן י"ד כבר ידע את כל כתבי האר"י בעל פה, וכבר לפני גיל עשרים זכה לקבל סודות לאין קץ מפי מלאכי עליון ונשמות בביאים ותנאים שנגלו אליו, ואת רוב ספריו הנראים בבסתר כתב לפני גיל שלשים, אך לא ידועה לכ"כ ידו הגדולה בחלק הנגלה שבתורה הקדושה, כיון שכל ספריו בגולה עוסקים בעיקר בענייני אגדה ומסר אמונה ומחשבה, וכמעט לא כתב בענייני הלכה ופרשנות, אך מ'מ' מהמעט שכתב נכל לראות בבירור שרבינו ז"ל נהג בדרך לימודו ממש כמנהג אחד מן הראשונים.

כדי לקבל מושג אודות היקף ידיעת התורה של הרמח"ל, נעין תחילה בדבריו בסוף ספר דרך חכמה, שם ביאר רבינו בקצרה את הדרש לפי דעתו למי שרוצה להיות חכם בישראל, וזה לשונו:

"הנה מה שצריך לך הרוצה להיות חכם בישראל לדעת תחילה הוא ל'כ' הספרים עם ביאוריהם הראשונים, ואחר זה י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן עם ביאוריהן, כי הן דרכי התורה שבע"פ, אחר כך צריך שידע לימוד הש"ס עד שידע להבין כל הלכה שתורה על בוריה... ואחר שידע כל אלה ראו שילמד כל הש"ס מראשו לטופו בהבנת כל פשוטי הסוגיות על בורין, אחר כך צריך שילמד ספר היד החזקה להרמב"ם מראשו לטופו עם מפרשיו שידע מוצא כל דין ודין, אחר כך ילמד השולחן ערוך ויראה כל דין שיש בו חילוק מדברי הרמב"ם או נוסף עליהם יבקש בב"י ויבין טעמו ונימוקו, אחר כך ילמד כל מדרשי הקדמונים עד תומם, עוד ילמד מילוק, ההגיון והמליצה והשרי עד שידע אותם... עוד ילמד עקרי

ההדסה התשובת והתכונה הראשית עד שידעו, ואז ישם
על זה הוא המינוח הנדרש ממי שרצה להיות חכם...
ספר אחד שחיבר הרמח"ל אק עסק בכללי הש"ס, והוא
הספר הנפלא שחיבר תבונתו, הדרש מן הולמד לדעת היטב
את כל סוגי המימרות האריות והחבונות בשב"ש על פי
תבונת הגיון, ואח"כ בכל סוגיא וסוגיא יבחין בגדרה המדויקת
של כל מימרא דר אריה, ולתכלת בכל ענין מה הכללים אל
הפרטים, שיהיה ודאי מופלגת מאד בעיני הש"ס,
אשר בדרך זו הלך ר' שמאל הנגיד בספרו מבוא התלמוד,
והרמב"ם בספרו מילות הגיון, ופכתו ממנו דקות עיון
ובהירות מחשבתו בכל ענין וענין שנגע בו.
כידוע דרכם של רב ספרי המוסר והמחשבה שנתחברו ע"י
רבותיו האחרונים היא ליסד את כל דבריהם על דברי
הגדולים שקדמו להם, אך דרכו של הרמח"ל בענין זה היתה
אחדה מן הראשונים, שאת כל דבריו בכל ספריו יסד רק על
הפסוקים ודברי חז"ל, ומעט לא הזכיר בשום מקום את אחד
הראשונים או האחרונים.
כמו כן ידוע שדרכם של כל האחרונים לכוף את ראשם לפני
רבותיו הראשונים, ולקבל את כל דבריהם הלכה פסוקה,
ויש מעטים הסתבים לעתים רחוקות מאוד בדרך כבוד שלולי
היה הראשונים היה נראה לפרש באופן אחר, ורק יחידים
דבר האחרונים אשר מצאו בנפשם עוז ותעצומות לחלוק על
דברי הראשונים פעמים רבות כאילו היו אלו בני דורם,
דכונתו היע"ץ והגר"א והשאגת אריה, על יחידים אלו נמנה
גם רבנו הרמח"ל אשר בכמה מקומות דבריו נראה שהיה
סולל דרך לעצמו בפיורש דברי הגמרא, בלי להתחשב
בפיורש הראשונים, ומכיר כמה דברים שנדמנו לידו, ומן
הסתם יש עוד כהנה וכנה.
במסילת ישירם פ"א כתב: "ודבר זה הודיענו חז"ל באמרם
נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ועכשיו שנברא
יפספס במעשיו ואיכא דאמר ימשמש במעשיו (עירובין ג"ג
ע"ב), ותראה ששני השלמות הם שתי אזהרות טובות
ומועילות מאד, כי הנה הפשפש במעשיו הוא לחקור על כל
המעשים והלתבונם בו, הנמצא בהם מעשים אשר לא יעשו
אשר אינם הולכים על פי מצות ה' וחוקיו, כי כל אשר ימצא
מאלה יבערם מה העולם, אך המשמש היא החקירה אפילו
במעשים הטובים עצמם, לחקור ולראות היש בענינם איזה
פניה אשר לא טובה או איזה חלק רע שיצטרך להסיר
לחברו, והרי זה כמשמש בגד לבחון הטוב וחזק הוא או
חלש ועליו, כי ימשמש במעשיו לבחון תוכנתם בתכלית
ההבחנה של שישאר ר"ז ונק"י, והוא פיוח חדש דלא כרש"י
בגיורתיו שם, ועוד דלא כפירוש הערוך שהובא שם על הגליון.
ובמסילת ישירם פ"ו ופ"ח ביאר מה שאמר חז"ל בע"ל ל
ע"ב "זהירות מביאה לידי זריזות" שהזהירות היא בלאוין
והזריזות בעשיין, ע"ש, והוא פיוח חדש, ודלא כרש"י שם
שפי' שהזריזות היא קודם שפא העבירה לידו ולהיות הוא
בשעה שכבר בא לידו, והנה לכוין בפיורש זה לדברי אחד
הראשונים בספרו אורח מועד שער ראשית חכמה דרך ג',
שכתב: "האברהם היה מודע זריזות שחודף וזהו ליקים
המצוות, ויראה היא מידת זהירות שכבאת דבר עבירה לידו
מזה ממנה לא יעשה".
ובמסילת ישירם פ"א כתב: "בענין המחשבה, כבר אמר
בתחלת הברייתא שלנו ונשמרת מכל דבר רע, שלא ירהרר
אדם ביום וכו', ואמר עוד (ומא כל"ט ע"א) החרוש עברה
קשים מעבירה, ומקרא מלא וזאת היתה וזה חשבת רע",
מבואר מדבריו דפירש דהרהורי עבירה קשים מעבירה היים
שהם שן חמור יותר מהעבירה עצמה, והוא דלא כפירוש רש"י
שם שפירש שהם קשים להכריח את הגוף.
ובמסילת ישירם פט"ז ביאר שהטהרה היא תיקון הלב
והמחשבות של מעשיו היו רק לשם שמים בלי שום פניה,
והוא לכאורה דבר כפירוש רש"י, בע"ל כ" ע"ב שכתב: "טהור
צח מלובן ועדיף מנקי", משמע מדבריו שנקיות וטהרה שניהם
אותו ענין אלא שפירשה היא נקיות גדולה יותר.
ובאותו פרק שכתב את הפסוק: "מי ל' בשמים ועמך לא
חפצתי בארץ" (תהילים ע"ג) שעבודתו לה' נקיה מכל פניה,
והוא פיוח חדש דלא ככל המפרשים על התהילים שם.
ודגמא נוספת: ידוע מה שפירשו הותם קידושין ל' ע"א
וע"ל ג' ע"א שהטעם שגדול המצווה ועושה יותר ממיש שאינם
מצווה ועושה' הוא שמוש שמי שמצווה ועושה דואג ומצטרע
יותר לפי שאין לו פת בלוי, אמנם הרמח"ל בדת תבונת ס'
קכ"י פירש באופן אחר לגמרי, וז"ל: "הנה האדם עושה מעשיו
ולמעשים האלה יש תולדות... ועם כל זה לא כל בני האדם
ששים ולא כל המעשים ששים... וגדולה מזו המצוות עצמם,
אמר חז"ל (ע"ז ג' ע"א) גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינם
מצווה ועושה, והמצווה ועושה נמצא מתקן כל הבריאה כולה,
ושאינם מצווה לא תשיג ידו לעשות כן, והרי שניהם עושים
מעשה אחד ולכונה אחת, אך הענין הוא שתנאי הפועל
הנפעל בכל המתלמים להם הם המעשים ומחלפלים
תולדות המעשים", ע"ש וכן שם בס' קנ"ח כתב: "ותראי
שהו ענין ההפרש שבין המצווה ועושה למי שאינם מצווה
ועושה, כי האדם המצווה יש כח בידו מסור ממנו ית' שיתקן
במעשיו התיקונים המצטרפים בבראה, מה שאינם כן שאינם
מצווה", ע"ש.

בלקוטים, אך הריטב"א כתב שאמכתא הוא רמז משמש,
ומיד דאמכתא אקרא היא יותר מסתם דרבנן, ומדברי
הרמח"ל ל' נראה שקטש ששניהם אמת.
ועוד כתב שם על מצות ל'ה תסור מן הדבר אשר יגידו לך
דיני ושמאל, "שכיון האדון ב'ה במצוה זו שיהיה כח ביד בת
מיני ישראל והכמינה לגזור גזירות ולתקן תקנות ונהיה כולם
חייבים לשמור להם ושלא לעבור על דבריהם כלל, וידע שכל
התקנות האלו שיתקנו לשמירת מצוות התורה ולעשות המצוה
לפניו ית' הנה דעתו ית' שממכת שישמרו שמירה המעלה
ככל מצות התורה עצמה... והנה אין הפרש בין חייבו במצוות
המבוארות בתורה ובין חייבו בתקנות החכמים ז"ל
וגזירותיהם, שכן הרצון לפניו שישמרו המבוארות בתורה כמו
שנשמרו את אלה, וכן ממרה את פיו העובר על המבוארות
שעובר על אלה, ואין הבדל ביניהם אלא במה שהם ז"ל
הבדילום, דהיינו שהספקות בידי תורה זיונו לחומרא ובד"ס
ידנו לקולא, והר"י כמו שתאמר שהעירות תהיינה ברכת
מיתת ב"ה ולבשת שעתה באזהרה, ושכבר בחלב היה
אסור בהנאה וחלב ייהיה עומד, שאין אלה אלא הגבולים
שכפי רצון ית', אמנם בענין חיוב המצוות אין הפרש בין אלה
לאלה כלל".
וכל זה כדעת הרמב"ם בסהמ"צ שורש א' ובעוד הרבה
מקומות שכל מ"ל דרבנן הם חיוב דאורייתא מלא סתור, ודלא
כדעת הרמב"ל שהשגות על הסהמ"צ שם שכתב דלא תסור
הוא אמכתא בעלמא.
והנה הרמב"ל הקשה על הרמב"ם דלדבריו למה יש הרבה
חילוקים בין דאורייתא לרבנן, הא לשיטתו הכל דאורייתא,
והרשב"ץ ועוד תירצו דאה"נ הכל מדאורייתא אלא שכן תיקים
רבנן מעיקרא שיהיו בדבריהם הרבה קולות יותר
מדאורייתא, אך באמת סולם מן התורה בשוה, ותי' זה
נתקבל אצל הרבה אחרונים, והרמב"ם כבר רמז לתיחץ זה
ודחה אותו "שאין אלו דברים הגונים לרש עיקר, אמנם
דבריו רבנו הרמח"ל הל"ל מבואר תירוש חדש ונפלא
לקשיית הרמב"ם, דאה"נ כל מ"ל דרבנן הם מדאורייתא
לגמרי, אכן כמו שבמצוות דאורייתא עצמם יש הרבה חילוקים
והדרגות, ויש חייב עשה ויש חייב לאוין, ויש חייב שירותים
ומיתות ב"ה, ויש חייב שסורים הם באכילה ויש שאסורים
גם בהנאה, כן כל מ"ל דרבנן הם סוג סתם של מצוות
דאורייתא, שסוג זה אמנם שונה בחומרתו משאר מ"ל
דאורייתא, אמנם עם כל זה גם הוא דאורייתא לגמרי לכל
דבר, (ועיין מה שכתבנו בשיטת הרמב"ם בה במאמרם
לפרשת פסוקים תשע"ט, ודוק).
ועוד יש לציין כאן את הגדר הנפלא שכתב במסילת ישירם
פ"א, שאיסור גימול פיה אינו רק החקירה המלאה אלא "הוא
ערוח של הדבור ביחוד ומשם זנת הוא שאסור, ככל שאר
ענייני הזנות חוץ מגופו של מעשה, שאע"פ שאין בהם כרת או
מיתת ב"ד אסורים הם איסור עצמם, ומלבד היותם ג"כ גורמים
ומביאים אל האיסור הראשי עצמו", והביא ראה לגדר זה
ממה שאמר בויק"ר כ"ד ז' "ערוח דיבור זה יבול פה",
ונדבריו לפני כן הביא לזה מקור מפורש מהמדרש שמו"ר ט"ז
ב' שהמשיל איסורים אלו לאיסור מ"ר.
סגנון לימוד זה ממש לא היה מקובל בזמנו, וניתן לומר
שהוא ממש מעין דרכו של הגר"ז מברסקו וההולכים אחריו
אין להם עסק בסמרתו, אך נציין שינוע גדול דמך ז"ל
הוא ביום המ"א לעומר, יסוד שביסוד, והפרק הראשון בספר
הנופץ ביותר של רבינו - מסילת ישירם - מתחיל במילה
"יסוד", ולתלמידו של ר' רבינו ל' יקותיאל מוולג' כתב עליו
שהוא ינוצץ של רבי עקיבא בן יוסף, וגם מנחתו כבוד הוא
סמור לקברו של ר' עקיבא, גם שמעתי שנרמז בכתביו שהיה
בחינת משיח בן יוסף, ויש גורסאות אם שנת פטירתו היא
תק"ו או תק"ז, ואם נניח שנסתלק בשנת תק"ו נמצא שיום
הסתלקותו הוא היום השישי בשבוע השישי לעומר, בשנה
השישית של המאה השישית של האלף השישי, ועוד שמעתי
שכתוב בכתביו בתיקון ח' שמישיח בן יוסף ראוי למות ביום
שישי אחר חצות היום, ומבואר בפד"א פמ"ח וברמב"ם פ'
בראשית שו' אלפי שנים של העולם אם כנגד ל' ימי בראשית,
נמצא ששנת התק"ו היא מעט אחר חצות יום ו'.
כך שמעתי ואין השגה בעומקן של דברים, אך מ"מ ודיא
רבנו הרמח"ל הוא תופעה עליונה ופלאית שזנה בה הדורות
האחרונים אל לפי הדרו ולא לפי הזמן כדי להאיר עיניהם
אחרת הימים, אך בסתר תורה אללו שזכו לה, ובעיקר
בבירור דרך העבודה הישרה ובהיות יסודות האמונה וידעת
ה', להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות, להגיד כי ישר ה'
צור לא עזלתה בו, יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס יוען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

האם המלמד בן חבירו תורה גדול מאביו, או האב תמיד עדיף?

ואלה תולדות אהרן ומושה (ג, א) ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה לפי שלמדו תורה. מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו (רש"י)

הביאו לעולם הזה, ורבו שלימדו חכמה מביאו לחי' העולם הבא, ע"כ.
מכאן מבואר שרבו עדיף על אביו, ואמאי, הא רבו היו רק "כאילו" ילדו, משמע שאינו ממש דברת אביו, אלא פחות ממנו, וא"כ היה תמיד צריך להעדיף את אביו, אמאי, הא רבו היו רק תשובה, אכן, ממנו זה של "כאילו ילדו", נאמר לא רק במלמד בן חבירו תורה, אלא אף לגבי מגדל יתום בתוך ביתו, כדאיתא במגילה ג' ע"א, שאמר הכותב "ואלה בני ביתה בת פרעה", ומנו דבר משה, ואע"ג שרק גדלה אותו ולא ילדה אותו, "לומר לך שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו".
ומצאנו שנחלקו רבותינו המפרשים, האם לשון זו של "כאילו ילדו" באה לומר שאותו בן נחשב ככנו ממש כאילו ילדו, או שהוא רק דומה לאביו, אך אינו נחשב לאביו ממש.
ונציין כי בסנהדרין ג' ע"ב הלשון היא: "אמר רש לקיש: כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשהו, שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחור" ע"כ.
ותחילה נביא למחלוקת הפרשה והט"ז וי"ד ס' רמ"ב, דהטור כתב שם: "כשם שאדם מצווה בכיבוד אביו ויראתו כן הוא מצווה בכבוד רבו ויראתו, ורבו יותר מאביו שאביו הביאו לחי' הערה" ורבו מביאו לחי' הערה" ע"כ.
והקשה הפרשה על לשון הטור, מדוע הדגיש שחיוב כבוד רבו צריך להיות יותר מאביו, הרי גם כבוד רבו וגם כבוד אביו שניהם הולכים למורא שמים. זה לשון: "אין להקשות א"כ מאי יותר מאביו הא גם באביו כתב רבינו בירש סימן ר"מ דכבודו ומוראו כבודו ומוראו ה"ו, ותיירץ הפרש"י: "דכל המוקש אינו שוה לגמרי לא אשר הוקש לו, מה שאין כן מורא רבך כמורא שמים דדרשוהו תנאים (פסחים כב ב) מאת ה' אלהיך תירא (דברים ט) לרבות רבך הרי נכתבו שתי המוראות במקרא אחד להודיע שכן שוים לגמרי" ע"כ.
מדבריו יוצא כי בכל היקש, אין המוקש שווה ודומה ממש אל המקיש.
אמנם הט"ז שם {סק"א}, דעה אחרת עמו, וסבירא ליה דכל היקש שווה ממש אל המוקש, שכן כתב על דברי הפרשה: "ולא תירא, ודאי כולל דהוקש לתבירו או בניהם חילוק כלל, והטור לא נתמיהו בזה להוכיח שמורא רבך יותר ממורא אב, שזהו הוכיח כבר במה שאמר שמביאו לחי' עולם הבא, אלא דכאן קשה לו על מה שאמר שאין מורא אב יותר רבו, והלא אפסא הוא דמורא אב הוא יותר, שהרי הוקשה למורא הנהגום, ומיילא שנתר המעלה שאמר כבר. ותיירץ דגם ברב מצוה זו שתי אמות חז"ל מורא רבך כן, ונמצא ששפיר נשאהר המעלה של הרב שאמר כבר מצד שמביאו לחי' עולם הבא" ע"כ.
ע"כ לפי עניניו חז"ל דכל היקש שווה למוקש לגמרי.
על פי מחלוקת זו בין הפרשה והט"ז, יצא להגר"ש קלוגר בחיבורו חכמת שלמה {אבה"ע ס"א} לראות את דברי חז"ל בגידול יתום שאמרו עליו "כאילו ילדו", האם קיים בגידול זה את מצות פריה ורביה, אע"פ שלא זכה להביא ילדים משלו.
זהו לשון: "והנה בסתפקותי במי שגידל יתום ויתומה בתוך ביתו, אם נחשב לו קיום פריה ורביה, כיון דאחז"ל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו, מעלה עליו כאילו ילדו, א"כ יש לומר דהוי נמי כאילו קיים פריה ורביה, או ע"כ אינו דומה לולד ממש אל קיים בן חבירו פריה ורביה, ולכאורה נראה דזה תנ"י בפלגתה הדרשה עם הט"ז ביו"ד (סימן רמ"ב), דדעת הדרש"י דכל המוקש דאמר כאילו אין המוקש של אב נמי שמקיש לו, וקט"ז חולק דהוא שוה ממש, ולכן הכי נמי להדרשה כיון דאיתו שוה ממש ולכן נהי דאמרין דהוי כאילו ילדו, מ"מ אינו ליה ממש, ואינו שגאי בה די פריה ורביה, אבל להט"ז: "שהוא שוה ממש אל יצא בה די פריה ורביה" ע"כ, ודברי החכמת שלמה הל"ל הביאום הפוסקים כעצה נכונה למי שלא נפקד בלויים, כגון בשנת צ"ץ אלעזר חי"ח ס' ע"ג, תשובות והנהגות ח"ג ס' ת"ז, ועוד.
אמנם יש להעיר קצת על דברי החכמת שלמה, דאכתי אינו דומה לדיונים למחלוקת זו, דעם דבריו על היקש ב"ק דמיון בלבד מה שמעמותו, אך כן דרשת חז"ל היא מפורשת על ענין האבהות, ואמרו להדיא: "כאילו ילדו" או "כאילו עשהו", ואפשר בדבריהם גם הפרשה וזה דנחשב אביו.
ונציין בקצרה את דברי הפוסקים, לגבי ענינים שונים בהם דם האם משתייך הבן המאומץ לאביו:
לגבי ירושה - מדברי רבי חיים פלטיאל {תלמיד מהר"ם מורטנבורג, בפיורש ע"ת בראשית ט"ו} עולה דפסיטא ליה שהבן המאומץ יורש את אביו, של"כ לגבי דברי אברהם על הש"ת בזה"ל: "אז השיב אברהם מה תתן לי, מה אני צריך לנכסים מרובים ואני הולך ערירי וכן משק וגו', כלומר זה גידלתי כי הן לי לא נתת זרע ויצאי ממני, ואולי מה שאמרת לזרעך אתה את הארץ שהיה על זה בן כתוב, שיש לו לירש אותי וקרי בני, כי המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו כאילו ילדו, אבל זרע אין לו, אז א"ל הקדוש ברוך הוא לא ירשך זה רק היוצא ממעיר" ע"כ.
להיקרא תושב בעיר אביו - כתב מהר"ם מינץ בתשובה {מובא בספר המנהגים טירנא דיני קדיש יתום} דאם מגדל יתום חשיב הבן כתושב בעיר המגדלו, ואם צריך לומר קדיש הוא קודם לרא מעיר אחרת, הביאו הש"ך ביו"ד {ס' שע"ו סק"ב}, והלבוש {באו"ח ס' קל"ג ס"א}, ובמהר"ם שיק {סנהדרין ג' ע"ב} למד מדבריהם דה"ה לענין ירושה.
לגבי חיוב כיבוד הורים - כתב החתם סופר בשו"ת {ח"א או"ח סימן קס"ד ד"ה ובנידון}, כי אע"פ שקרא בנו, מ"מ אינו מחויב לכבדו, ע"כ, אף על גב שהמגדל יתום יש לו מצוה רבה ומעלה עליו, וז"ל: "אולי יצא על גב מיימוני דמיימוני רמ"א (ח"ו"מ סוף ס' מ"ב) מבואר דקורא לו בנו סתם, ומקרא מלא דבר הכותב סורח בת אשר והיא לא היתה בת אשר והיתה בת אשתו ולא בתו אלא שגדלה כבת מל"ש רמב"ן בפ' פנחס {כ"ו מ"ו}, מ"מ היתום אינו במצות עשה לכבדו כמבואר להדיא בסוטה מ"ט ע"א וברש"י ד"ה אטיפל ביה וכו', ואפילו

אספקלריא לפרשת במדבר תש"פ | עמוד יב

יהיה עליו קצת מצות כיבוד ויהיה מחוייב להשתדל לומר קדיש עבור רבו אם לא היו לו בניו, אבל אין האבלים מחוייבים להניח לו משישים שלהם" ע"ל.

אמנם הש"ד חמד (ח"ד מערכת אבילות אות קנ"ו) הקשה על החת"ס הממדרש (שמות פ"ד, ב) בשעה שאמר ל' הקדוש ברוך הוא למשה: "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה; אמר לו רבון העולם איני יכול, מפני שקבלתי יתרו ופתח לי ביתו, ואני עמו ככל, בני שהוא פותח פתחו לחבירו נפשו חיוב לו, ולא עוד אלא שכל הפותח פתחו לחבירו חיוב בכבודו יותר מאביו ומאמו" ע"ל. ולכאורה המדרש סותר לדברי החת"ס, דהמגדל יתום אינו חיוב בכבודו, ובודאי לא גרע מפתח פתחו לחבירו, ואפשר עדיף ממנו. ואולי אין כוונת המדרש לומר שחיוב מן הדין אינו שמדריך אנשיות קאמר דחי"ב, דכך הוא דרך בני העולם ולקח את האלוה לוכדכד למי שמקבל טובה ממנו. ולענין דינא כתב הש"ד חמד שיש לעשות כדברי החת"ס סופר.

והשאלה היא השאלה שפתחתם בה, האם מלשון "כאילו ילדו" לא סתירה לדין אבידת רב, קודמת, ולפי האמור לא מביא דלפי הל"ל לישן "כאילו ילדו" הוא לישן דמיון ממש, וא"כ רב כאביו ממש הוא, ולכן כיון שספסו פ' שביבאו לחי' העוה"ב מקדים אבידתו, אלא דאף ל' דברי הפרשה י"ל דבכה"ג שבגמרה בו לישן "כאילו ילדו" יורה דהוי כאביו ממש, ובפרט לפי"ד הפוסקים, דהוא ראוי לירשה הרי דנחשב כבנו. ועוד יש לתרץ בה, עפ"י דהר"ן יעקב (הובא גם המראית על להחיד"א על הגמ' בסנהדרין ה"ל), והוא לשיטתו סבר לישן "כאילו" מ"ל שאינו ממש כאביו, ולכך דקדק מדוע נאמר רק לישן "בן חבירו", ויתרץ דלשון זו מלמדת שאביו ל"כ חכם ומלמדו, ולכן גם אביו נחשב כרב, אמנם זה שהיוס"ף בו עוד חכמה מתווסף ע"ז וגם הוא "כאילו ילדו" אך אינו כאביו ממש. אמנם אפ אביו אינו מלמדו, פשיטא שרבו קודם לאביו בה, וחשיב יותר מ"כאילו ילדו" וחשיב כאביו ממש.

ובזה ביאר ענין פרשתיו, והטעם שמכר כאן בפסוק; "אלה תולדות אהרן ומשה", והקדים את אהרן למשה, אע"פ שאח"כ דורש שבמה שלמד משה את בני אהרן בקראת הוא אביהם, וא"כ מדוע לא הקדימו בפסוק, אמנם זה המבואר נוח, דגם אהרן אביהם פשיטא שלמדו אהרן רבם, מ"מ משה רבני הוסיף בהם החכמה בקראו אף על שמו, ולכן הפסוק כולל יחד בתים: "תולדות אהרן ומשה".

לפי דבריו קושיא מאלו מיתרצא, דאך הא דמקדמין אבידת רבו אבידת אביו הוה מחמת כי רבו לעולם קודם לאביו שמוסיף בו החכמה והשכל, שהיו העשולה יותר והולידת הגוף, וכמ"ל במשנה שרבו מביאו אלהי העוה"ב, ומה שנאמר "כאילו ילדו" זה באמנת רבן גובונא שאף אביו מלמדו ונוסף הוא על רבותיו, אז רבותיו נטלים לאביו הנותן לו גוף ונפש.

וכאן יש להוסיף ביאור ועומק בענין ההולדה המבואר כאן ברוב המלמדים, תורה, שהיא בעצם הולדת הנפש, וזו שכתב הפנים יפות (פ"ר בהלכות ז"ל): "והיינו שאח"כ ל' המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו, והיינו שמוילד בו הנשמה, אבל אין זה בגוף, אלא באו וכן שמוילדין אותו על הרוח", ובהו פירש את דברי משנה שאמר "אם אנכי ילדתיהו", וזהו שאמר "אם אנכי ילדתיהו", מ"מ אין זה אלא בנשמה אבל לא בגוף, ואין אני יכול להשפיע להם אלא חיות הנשמה בנן שהיה בו טעם רוחני" ע"ל.

וכן ביאר התורת חיים (סנהדרין צ"ט ע"ב) ז"ל: "כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו, לפי שהאדם נברא גוף ונשמה, וזה מאב אביו ונשמה מהקב"ה, ושניהם צריכין גידול ותיקון. ותיקון היא עשייתו, וכשם שמגדל את הגוף ומתקן מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו וכו' כי המגדל את הנשמה ומתקנה בעולמו תורה ומצות, הוה כאלו ילדוהו, דתיקונה היא עשייתה" ע"ל, ע"ש שמביא ראיות רבות לייסוד זה.

וראה לזה הרמב"ם במוה"ב נבכים (ח"א פ"ז) "מי שלמד מאיש ענין אחד והומלחו דעת, כאילו הוליד האיש ההוא, באשר הוא בעל הדעת ההוא" ע"ל. וראה להגאון הנודע ביהודה בספרו אהבת ציון (דרוש ט) דע"ל התלמידים מקיימים את פירא ורביה רוחני, ומ"ל שאנכי ילדתיהו". וזהו לימוד התורה לדורות ע"ש.

ונמצא א"כ כי לעולם מעלת המלמד גדולה ממעלת המוליד, באשר מל"כ הנשמה הרוחנית היא עיקרו של האדם, והמולידה בו נחשב כאילו יצר ועשה את האדם, ובנה את קומתו הרוחנית, ולכן לעולם אבידת רבו קודמת.

וזה הטעם שרש"י לקיט למד זאת מפרק ד"א (ואת הנפש אשר עשו בחרן", ללמדך כי עיקר האדם הוא התורה והרוחניות, וכמו שמושב ע"ז בית ביאור באבות דר"ג (פ"כ"ו): "כל המכנס אברה את תחת כנפי שמים, מעלה עליו הכתוב כאילו בראה כאילו יצרה, שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן", וכי אברהם אבינו ע"ה בראם או אברהם יצרו והלא אם יבואו על הבריות שבעולם לבראות יתוש אחד אינם יתלים, אם כן לא נאמר את הנפש אשר עשו בחרן, ללמדך שהיה אברהם אבינו ע"ה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים שנאמר ואת הנפש" ע"ל, ומבואר שההכנסה בעול התורה והמצוות נחשבת לבריאת האדם.

הקירו בפרשה | הרב יהושע שרגא

רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכן דעת

סופרים

"שבת לוי", ה"ה ארון היה מכלה

בהם", אך גילה על חשיבותם

בתחילת ספר במדבר נמנים כל השבטים סלם, ומספר כולם שיש מאות אלף, ואם כן היה צריך המספר לכל שבת חמישים אלף לערך. אמנם שבת לוי שנמנה מגיל חודש, ועד

גיל עשרים עולה סך מנינם רק עשרים אלף כמעט חצי מכל שבט, והדבר צריך ביאור, ונתקשו בכך הראשונים.

וברש"י (בראשית ט"ז): "בלידת לוי שכתב על כן - כל מי שצאמר בו על כן מרובה באוכלוסין, חוץ מלוי שהארון היה מכלה בהם".

ותרץ רש"י שהיו מחובין אלא לפי שהיו נושאים את הארון משום כך היו מועטים.

ועיקר דברי רש"י צריכים ביאור, שהרי הדברים סותרים מיהו עובר, שהרי בשבט לוי נאמר "על כן וא"כ לא היה מרובה, ומה שכתב רש"י שהיה הארון מכלה בהם, א"כ לא היו רבים, וא"כ באמת מדוע נאמר בו "על כן".

ועל משמעות הריבוי כתב הג"ק יקר בראשית ויצא לו וז"ל: **כל מי שנאמר בו על כן היה מרובה באוכלוסין, חוץ מן שבט לוי לפי שהיה הארון מכלה בהם, ותדע עם הדרת מלך. לא נאמר כי אם בלוי ויהודה וזו, כי ברוב עם הדרת מלך.** ושם ביאר את ענין הריבוי ביהודה, "כי ממנו הוד מלכות", ועל שבט לוי כתב "ממנו כתר תורה וכתר כהונה, כי משה קיבל תורה ואהרן הכהונה, וכל שכן שהיה מן הראוי ששבטו של לוי יהיו רבים כי ממנו משרתי אלקינו וברוב עם הדרתם אך שהיה הארון מכלה בהם".

ונמצא שברביבויים של שבט לוי היה מתרבה כבוד שמים, בריכותם אלו משרתי קל.

ובחזקוני הוכיח כסברא זו שהיה הארון מכלה בהם. וכתב (במדבר טו סב): ושם נאמר על מספרם של הלויים שהיו שלשה ועשרים אלף, ומספר זה שבט לוי היה קרוב לטוף שנת הארבעים ענין זה מוכיח שהארון היה מכלה בהם **שרי הן נמנים עמן ולא נוסף בהרין ל"ח שנה רק מלפני ישראל שמתו ושהיו מעשרים שנה ומעלה היה מספרם עקשיו קרוב למנין שבמדבר סיני.**

אמנם בעיקר הדבר שהיה הארון מכלה בהם, כבר הקשה הרמב"ם על דבריו כאן בפרשתיו ז"ל, "ועדין לא נשאו הארון שתייה הקדושה מכל בהם". וא"כ קשה מדוע היה אלו מועטים, והרי עדיין לא נשאו אלו את הארון.

ואשר יראה יפה, שבמעלה זה שבט לוי, בא וראה מה כתב הרמב"ם בהלכות עבודה זרה שבא מבאר השתלשלות עם ישראל החל מהאבות וכתב ז"ל (רמב"ם עבודה זרה פ"א ה"ג): **וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תחטא הלומד.**

וצריך ביאור, מדוע מראש מינה יעקב את לוי לדחות שיהיה זה המנחיל תורה לישראל הוא וצאצאיו הבאים אחריו.

אמנם נראה שכבר מלידת לוי, וכפי שאמר בבלי יקר נקבע ששבט זה היו משרתי קל, ומתוקף זה מינה יעקב את שבט זה להיות מנחיל התורה לישראל. וראה עוד שם ברש"י, "ויש **מדרש אנדה באלה הדברים רבה ששלח הקדוש ברוך הוא גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם**".

ונמצא שהיחיד שקרא לו הקב"ה בשם הוא לוי, ויתבאר שכתאמר הוא משרת ה' בעולם ומשום כן דווקא לו קרא ה' את שמו לו.

וראה עוד שם ברמב"ם שתיאר שהחלו בני ישראל לעבוד עבודה זרה במצרים ז"ל, עד שחרטו ישראל לישראל **במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמותן חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות, ומעולם לא עבד שבט לוי עבודת כוכבים.**

ומענה, מבואר ששבט לוי מאז ומעולם עוד טרם הירידה למצרים, היה קדוש לה' ולתורתו, ולדורות גם היה נקי מחטאי עבודה זרה.

מענה נראה שמה שכתב רש"י שהיה הארון מכלה בהם, לא היתה זו סיבה, אלא היה זה סימן על תוקף מעלתם וחינם ערכם, שהואיל ושבט זה נבחר להיות ממשאי הארון, שוב נדרשה מהם קדושה ברמות גבוהות מאד, ומענה לא הארון היה מכלה בהם כתאמא אלא הוא סימן להיותם בני עליה המועטים, וממילא כל שלא היה אחד מהם ראוי באמת שוב לא שרד ומשום כן היו אלו מועטים.

מענה יש לומר ששמד בתוקף היותם משרתי קל, היו מן הראוי שברוב עם הדרת מלך שהיו מרובין, ומשום כן נכתב "על כן" קרא שכן צריך להיות ראוי ונכתב לתוקף מעלתם של כל שבט זה, אמנם למעשה קרבת אלקים שהיתה בהם גרמה להם להיות מועטים בפועל אך זה אינו מוריד ממעלתם שהיו ראויים לכך.

וראה לכל זה, במדרש המדבר על כך שנכלו נאמר (במדבר רבה פרשה ה סימן ו): **מלמד כשהיו באין לטעון את הארון היו מפרקין את הפרכת מפניו והיו זנים עיניהם מן הארון לפיכך היו מתכנים שנאמר (שמות לג) כי לא יבא האדם וחי והיאק עשה להם משה תקנה אמר לו האלהים בשעה שהיו מפרקין את המשכן לא יהיו בני קהת מפרקין את הפרכת מפני הארון אלא יהיו בני אהרן נכנסין ומפרקין אותה והיו כהנים ויכנסו את הארון וכן השלח וכן כל הכלים הנזכרים לו ונבזה היה להם תקנה שלא ימותו.**

והנה פ"ט הוא שהמושג "זנים עיניהם מן הארון" שלא היה זה מושג גשמי אלא סוג של השתקקות רוחנית להתקרב אל ה' והיא נבעה כאמור מגודל מעלתם הרוחנית כאמור שימי יעקב אבינו היה משרתי ה'.

מכאן שנכנסו לאהל מועד רצו לחוש בקרבת אלקים היו רוצים לזון את עיניהם, ומשום כך היו צריכים למצא פתרון שלא יכשלו בראיה כדי שלא ימותו כאמור.

אמנם נראה שעוד עומק במשמעות שהיה הארון מכלה בהם יואר הדברים מפרשית עזה ששלח ידו אל הארון ומת. בגמרא בסוטה נאמר: (לה ע"א) ועל דבר זה נענש עזאז שנאמר ויבאו עד גורן כידון וישלח עזאז את ידו לאחוז את הארון "אמר לו הקדוש ברוך הוא עזאז נושאי נשאת עצמו לא כל שכן". מתוקף חטא זה נענש עזאז ומת. ומשאת עצמו דברי הגמרא מבואר שמה שהארון משא את עצמו את משאיו היתה זו מציאות קבועה ומשום כך נענש. ומבואר שהמציאות

הקדושה סביב הארון היה שכל דבר שנעשה שאינו כראוי מביא לדין סכנת מיתה.

וראה במשך חכמה שביאר שעל בדי הארון נאמר בהם "לא יסור", והיינו שאף בשעת חיתנם היו צריכים להיות המוטות בחוץ, וביאר שלך היה אסור "שלא יסור" ממנו אף בשעת החניה, להראות שאין בו האון "משא", שאם היה בו דין משא בשעת החניה היה אפשר להוריד אתה הבדים, אלא שהארון נושא את העמו הסמל לכך היה צריך שיהיו בו בדי הארון אף בשעת החניה.

ולהבין משמעות הדבר "נושאי נשאת עצמו לא כל שכן". מבואר ששני דברים היו בו, אחד שנשא את עצמו, והשני שנשא את משאיו.

וביאר הדבר שהיה הארון נושא את עצמו, כתב הכל חמדה (לר"ש לנידא בעל הכלים) "מהיות החי נושא את עצמו יתחייב שהדברים של הקדושה אשר בלי ספק רוח ה' נוססה בה ודאי שיהיו נושאים את עצמם".

ומבואר, שכל מה שחי נושא את עצמו הוא מצד היות נפש אלקית, ולכן כתב שגאון שיהיה בו רוח ה' בודאי נשא את עצמו. וא"כ מענה עולה שאם הארון נושא את משאיו, הוא לא היה רק דבר רוחני להחזיק את עצמו, אלא כח רוחני אלקי שהיה בכוחו אף להרים אף את משאיו. והוא הביאור מה שנאמר לעזאז "משאיו נשא עצמו לא כל שכן, והיינו שאינו רק כח עצמי לגבי הארון אלא היה בו כח אלקי שהרים את משאיו. תמיד.

והנה אחר שמת עזאז, שכן ארון ה' בבית עמר הגיית ולאחר מכן לקחהו משם לירושלים. ויש שבביאור (שמואל ב ו יג) ויהי כי צעדו נשאר ארון ה' ששה צעדים ויזב שור ומריא; ובדברי הימים נאמר (א טו): ויהי בעזר האלקים את הלויים נשא ארון ברית ה'. וכתב שרש"י רבותנו אמרו מאן שהארון נושא את עצמו. ובר"ק שם בשמואל הביאור כיון שנשאורו בתכנ"פ מוטות ולא הריגשו בו כאילו אין משא בתכפיים ידעו כי אלקים עזרו במשא בתכפ"י הארון.

ונראה פירוש לפירוש, שמכל האמור לעיל עולה, שהארון היה נושא את עצמו ולא היה צורך בנשיאתו, ומענה גדל חששם של בני לוי, שיתק שאף באופן שישאו את הארון בתכפ"י, כל שישחבו שהם הם המשאים את הארון, שוב אף עליהם תהיה הקפידא וימותו, ולכן שמחו אחר ששום דבר לא אירע מהם. ונראה שישאורו לא היו ראוין, לא כשם שמשאים משאות, אלא שרק יש דין "בתכפ"י ישאו" והארון מאליו הוא נושא ומכך היתה שמתחבט בני לוי.

ונמצא עומק של דבריהם שמתחבט שישאו הארון היתה עבודת קשה ועמיק כמורה. מחד, נאמר עליה "בתכפ"י ישאו", מידוך בשעה שהיו נושאים את הארון היה אסור לחשוב שאכן, הם באמת נושאים את הארון אלא שהאון דרך כבוד להחזיק בארון, ומ"מ היה אסור לחשוב שאכן הם נושאים את הארון, ומשום כך נענש עזאז על כך רק מכח "מחשבה" שיש צורך בנשיאת הארון.

מענה שבט לוי בהיותו נושא את הארון הוטל על "כתפיו" משימה קדושה ואחרית לישא את הארון באופן שלא יחשוב הנושא שהוא "משא" את הארון אלא שרק יש בו מצוות נשיאת הארון, וכל שחשבו שהם נושאים, שוב הוכיח שאין הנושא ראוי לכך בדרגה הגבוהה, ומשום כן היו מתים ונשארו מועטים.

אמנם מי שהיה ראוי לישא את הארון היה זה שנשא את הארון אך ידע שאין הוא נושא אותו באמת. ונמצא שאילו המועטים שנשארו המה היו לגיון המלך המחזק שהוא ראוי לעבודת ה' להיות משרת ה'.

יש מאין | הרב יצחק שלמה פיינגובים, מו"צ

בבבי ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה

טובה'

ראש חדש סיון | עיקר קבלת

התורה היא העסק בה מתוך

צער וטורח

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביזם ה'ה באו מדבר סיני. ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחגו במדבר ויחן שם ישראל נגד הרה' (א - ב) **ויאמר קמא לא אמר להו ולא מידי הם מצוות ואזהרות יבא אמר להם דברי חיזוק להמשיך לבם לאביהם שבשמים**

בגמרא שבת (פ"ג): אמר רבא דכו"ע בראש חדש את למדבר סיני כתיב האל שמו זהה באו מדבר סיני וכתבי התם החדש הזה לכם ראש חדשים מן להלן ראש חדש שאין כאן ראש חדש, וביומא קמא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא.

יש לדייק בכפילות הלשון לא אמר להו ולא מידי, ויש ליישב דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דבאמת לא אמר להם ציונים ואזהרות אבל אמר להם דברי חיזוק להמשיך לבם לאביהם שבשמים וכמבואר ברש"י פ"ג ד"ה לכתוביא כתב דביומא קמא נמי אמר להו דברי חיזוק להמשיך לבם אלא *שלא פירש להו עונשין ומתן שכר, וע"ש במהרש"א.

עסק התורה הוא שלומד אף שאינו מבין

בשפת אמת בחוקתי תרמ"ט ע"פ אם בחוקתי תלכו פירש רש"י מתוך"ל להיות עמלים בתורה, זהו נקרא עמל בתורה **להלך בחקיו יתברך, לן אפילו אינו מבין מ"מ מייגע עצמו בתורה, שחביב בעיניו להגות במאמרו יתברך אפילו שאינו זוכה להשיג הטעם.**

התורה נעלמה מעיני כל חי, והאדם צריך לעסוק בתורה לאחר הידיעה, שאי אפשר להשיג אחד מיני אלף שבה, ואז יש לו חלק בשרש התורה, לכן כתב המהר"ל שמברכין לעסוק בדברי תורה הגם שאינו יכול להשיג מ"מ עוסק הוא בתורה, וכן הוא תמיד זולת הקדוש לאשתדל באורייתא. ובגמרא נדרים (פא.) ולא היה ברוך שלא ברוך בתורה תחילה, פישש, פשיטא אחר שזוכין לטעום טעמי תורה מי פתי לא יתלא שמתה וחדוה לברכו יתברך, אך העיקר בתחילה קודם שמישיג, רק מתאוה להגות בדבר קדש דברי אלקים חיים ועל".

בביאור הגירסא בחתימת ברכת התורה ברוך אתה ה' למדני חקך

ובזה יש לבאר אותה גירסא בחתימת ברכת התורה ברוך אתה ה' למדני חקך, ובכ"ש ברוכות יא: כתב ז"ל ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל גרסינן, ולא גרסינן למדני חקך שאין זו ברכה והודאה על שעבר אלא לשון בקשה, ודוד כי אמרה לא לשם ברכה אמרה אלא בלשון בקשה והכי קאמר ה' שאתה ברוך למדני חקך עכ"ל, וכ"כ התוס' שם ד"ה ה"ג, והטור או"ח סי' מ"ז.

ולדברי השפת אמת שברכת לעסוק בדברי תורה הוא על הספק והעמל להגות בדברי תורה הגם שהוא בבחינת חק בלא טעם ולא בהנהיג כי האדם אינו יכול להשיג אפילו אחד מיני אלף שבה וכל מגמתו בלימוד התורה כי הוא מתאוה להגות בדברי אלקים חיים, וזה אם בחקתי תלכו, וזה כל ענין ברכת התורה והקפידה על שם שלא ברכה בתורה תחילה והיינו בתחילה קודם שמישיג טעם ואעפ"י עסק בה בקושי, א"ש חתימת הברכה בא"י למדני חקך כי זה כל מטרת ברכת התורה ללימוד חקך אותה תורה הבאה חקך בלא תניית טעם, ונכלל כאן הודאה לשעבר שנתן לנו תורתו בבחינת חקך.

ביומא קמא חיזק לבם לעסוק התורה גם אם אינו מבין
ובדרך רמז יש לומר עוד בביאור דברי הגמרא דיומא קמא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא, דזה גופא אמר להם כי קבלת התורה הוא גם אם האדם בלימוד התורה בבחינת לא אמר להו ולא מידי, והאדם בבחינת חולשא דאורחא יגע ואינו מבין ואין לו טעם בתורה מ"מ חשוב מאד ללימוד התורה בבחינת זון, וזה גופא נחשב לקבלת התורה, והוא חיזוק גדול לכל אחד ואחד ובה המשך לבם לתורה.

אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו היינו אותה הקבלה של לימוד התורה משום חולשא דאורחא

ובזה יש לפרש מה שאומרים אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו, ומקשים העולם מה התועלת בקרבנו לא אם לא הגיעו לתכלית הנרצה מעת בריאת העולם בבחינת התורה, ולהאמור רמז גדול יש בו ואדרבה עיקר קבלת התורה היא קבלת התורה שהייתה בהגיעם להר סיני וזה נרמז אילו קרבנו לפני הר סיני היינו שבקרבנו לפני הר סיני, והיה בבחינת ולא נתן לנו את התורה שהיו בבחינת לא אמר להו ולא מידי, ואעפ"י כקבלו את התורה.

כפה עליהם הר כגיגית הוא מודעה רבא ודבר של חשבונות

ובשבת פס. עה"פ וייתייצבו בתחתית ההר א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, א"ר אחא בר יעקב מן אמר רבא לאורייתא, פרש"י שאם יזמינו לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלו באונס עכ"ל, אמר רבא אעפ"י הדור קבלו בימי אחשוורוש דכתב קיימו וקבלו היהודים קיימו מה שקבלו כבר.

ויש לדייק בלשון מודעה רבא דבפשטות הלשון יש כאן הודעה רבתי וחשיבות, והול"ל מכאן פירוקא למי שאינם מקיימין התורה.

ונראה בדרך רמז דבר אחר בר יעקב באיתי לאשמעינן דנתינת התורה בדרך כפיה וכורח היא היא קבלת התורה האמיתית ומודעה רבא היא, ומורה על החשיבות האמיתית שיש בתורה כי באמת אין אדם יכול להשיג אחד מיני אלף שבה.

אבל רבא ס"ל דצריך להדגיש את נתינת התורה בשמחה ובאהבה, ולזה מיד אמר דהדר קבלו מאהבה.

יום ששי לא היה לו פנאי משום טורח שבת

הוא רמז לקבלת התורה מתוך טורח ודחק
ובזה יש לפרש בדרך רמז דבגמרא שם (פס.) מיייתין ברייתא רבי יוסי אומר בשני עולה וירד בשלישי עולה וירד, ברביעי עולה וירד, בחמישי בנה מבחוץ והקריב עליו קרבן, בשישי לא היה לו פנאי, ומפרשין דלא היה לו פנאי משום טורח שבת.

ובדאי רמז גדול יש בו, וכי איזה טורח שבת היה לו למשה רבינו בפרט במדבר שהיה להם המן.

ולהאמור יש לומר דאותו יום השישי שהיה ערב קבלת התורה לא אמר להו ולא מידי משום טורח שבת, והיינו לרמז כי קבלת התורה היא גם אם היא בבחינת טורח וחולשא דאורחא ומצריך יגיעה הגם שאין מרגישים טעם.

ויש רמז גרסין כי בערב שבת מתעורר חולשא וטורח וכמבואר בגיטין נב. הנהו בי תרי דאגרי בהו שטן דכל בי שמישי (פרש"י, של ערב שבת) הוו קא מנצי בהדי הדדי איקלע רבי מאיר ליהנות עכבינה תלתא בי משמי עד דעביד להו שלמא, שמעיה דקאמר ווי דאפקיה ר' מאיר להווא גברא מביתיה, (ופרש"י, לשטן דקאמר ווי דאפקיה מביתיה), כי ביום

הזה מתעורר אותו קבלת התורה הבאה ע"י טורח והסתירה. וזה מה שאמר התנא (אבות פ"ב, ד) ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה, וכתב שם השפת אמת ז"ל ואומרים בשם הרבי מקצק ז"ל הפירוש שמא אתה איש של לא תפנה כי נשתלחת לזה העולם שתלמוד הגם שלא תפנה עכ"ל.

ביומא קמא נסעו מרפידים לדעת רב אחא בר יעקב לרמז על הקבלה לפני הר סיני גם אם היה לו רפיון ימים
ובזה יש לבאר מה נדחלקו רבא ורב אחא בר יעקב (שבת פז.) בביאור ברייתא אליבא דרבי יוסי שיש שיש בחודש שיש בשבת, והיינו רבא אמר לחתיני (פרש"י, שהיה בראש חודש חנו, ור"ק שיש לחתיני הוא השישי בחודש שיש בשבת), רב אחא בר יעקב אמר למסען, (פרש"י, אף למסען שבוים שבאו למדבר סיני נסעו מרפידים).

ויש לרמז כי רב אחא בר יעקב ורבא לישטייהו אזלי, דרב אחא בר יעקב דאמר מכאן מודעה רבה לאורייתא דעיקר החשיבות הוא היא קבלת התורה מתוך כפיה וטורח וזה נעורר ביום הזה שבאו למדבר סיני שלא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא, וזה מה אדוות יום השישי המרמז גם על בחינת טורח ומלחמת היצר הוא שיש למסען שנסעו מרפידים באותו יום שבאו למדבר סיני המורה על נסיעתן מרפיון ימים לדעת להם ברפידים, וקבלו התורה גם בבחינת רפיון ימים וחולשא.

ורבא לטעמיה שאמר לרב אחא בר יעקב הדר קבלו בימי אחשוורוש והוא להרבות החשק והרצון בנתינת התורה, ס"ל דבאותו יום ראש חודש היה מסען והיינו באתן להר סיני בחשק ובשמחה, ואילו נסיעתן מרפידים היה ביום הקודם לזה.

התנאי הישועה העולם היה דוקא בקבלת התורה מתוך דחק וטורח

ומעתה יש לבאר מה דאמר חז"ל (שבת פס. - ע"ז ג.) עה"פ ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי, אמר חזקיה מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה יש שקטה למה יראה, אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה, ולמה יראה כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי ה' יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם מקבלין ישראל את התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו עכ"ל הגמרא.

והתוס' ע"ז ג. ד"ה יום השישי הקשו תימה למ"ד בשבעה בחודש יתנו עשרת הדיברות מאי יושי, וי"ל דיומא קמא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא, א"ר אויבה היתה לינתן בשישי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו עכ"ל. ולהאמור י"ל כי ביום השישי יעקב ביום שלא אמר להו ולא מידי משום טורח שבת, והוא מורה על קבלת התורה מתוך טורח ויסורים בלא להבין בבחינת חק היא קבלת התורה הדרגתית בכדי לקיים שמים ארץ, ועל קבלה זו היה התנאי של קיום העולם.

וזה מה שכתב השפת אמת שם ז"ל ומסיים הפסוק ונתתי גשמיכם בעתם, כי הגם שאמרו ז"ל (קידושין ט"ז) שכל מצוה בהיא עלמא ליכא, היינו מצד השכל ועבודת האדם כך הוא, אבל באמת היינו נתן חק להיות כל עולם הזה תלוי בתורה, כדאיתא באורייתא ברא קב"ה לאלמא, וזאת המלשון היא למעלה מן השכל, ומי שמבטל עצמו כענין בחקתי תלכו סו, אז התורה מתנת לו מזון גם בעולם הזה עכ"ל.

מבואר בדברי קדש כי עיקר הבטחת קיומן עולם הזה תלוי באותם העמלים בתורה מתוך צער ומתוך חק גם אם אינם מבויים.

עושים חג השבועות ביום השישי כי אז היתה קבלת התורה מתוך צער ודחק

ובזה מיישב מש המ"א בסי' תצ"ג איך אומרים זמן מתן תורתנו ביום ו' סיון הלא קיי"ל כרבי יוסי דב' ניתנה תורה, בדמות גם ביום השישי היתה נתינת התורה בבחינת חק נתן ולא יעבור להיות עמלים בתורה, מתוך טורח ויגיעה ודחק, וכן למדת תורה בשעת הריחו אל תשוב לך בשעת הדחק לפי שטוב לו לאדם דבר אחד דעיקר ממאה בריחו, כמבואר באבות דרבי נתן פ"ג אות'.

הלתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד

מישרים בשכונת פסגת זאב

ייתלדו על משפחותם - ספר

יוחסין

המדרש (ילקוט"ש רמז תרפ"ד) בפרשתנו מקשר בין הפסוק האחרון המבואר בחומש יקרא, לפסוק הראשון המבואר בחומש במדבר. וז"ל: בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנוא אבות העולם בהן, והם ראו להתקרב יותר מן האמות? סתם פתח הקב"ה אמר להן: הביאו לי ספר יוחסין שלכם, שאמר "הבו לי משפחות עמיכם" (תהילים צ, ז), כשם שבני מבאין, "וייתלדו על משפחותם" (במדבר א, יח) לך ומאם בראש הספר הזה את המצות, "אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני" (ויקרא כ, לד). ואחר כך: "ויתבר ה' במדבר סיני שאל את ראש כל עדת בני ישראל" (במדבר א, א). שלא זכר לישול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהן. עכ"ל.

הנהו דברי המדרש צריכים ביאור. א: מה טענת אמות העולם על ישראל מה ראו להתקרב יותר מן האמות, והרי עם ישראל אמרו מיד 'נעשה ונשמע'. בעוד שהאמות שאלו

מה כתיב בה? ואם כן התשובה היא מפורשת מאל"ה. ב: עוד יש להבין מה תשובת הקב"ה 'הביאו לי ספר יוחסין שלכם'. וכי קבלת התורה תלויה ביוחסין.

בגמרא עבודה זרה (ב.) מבואר שלעתיד לבוא יטענו האמות ב' טענות על הקב"ה: א: כלום קבלתו ולא קיימתו? ב: כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלתו ולא קיימתו? לישאל? ובגמרא שבע שיעור השאלה הראשונה הקב"ה משיב להם: שבע מצות שקבלתם היכן קיימתם? ואילו על שאלתם השניה למה לא כפה עליהם הר כגיגית הקב"ה לא משיב להם. והדברים צריכים ביאור.

ואכן במדרש תנחומא (שופטים ט) מבואר שהקב"ה ענה להם על שאלה זו: 'הלא אמרו מתחילה נעשה ונשמע'. וביאר בספר באר משה: שכל כפיית ההר הועילה לישראל רק בגלל שהקדימו תחילה נעשה לנשמע, שבהו הוכחו שהרצון הפנימי והאמיתי שלהם זה לקבל את התורה, ולכן אף שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית מכל מקום אין זה נחשב כפיה כיון שבאמת הרצון הפנימי של כל יהודי הוא לעשות רצון הקב"ה אלא שהיצר הרע הוא שמועבד ועל ידי הכפייה מתגלה הרצון האמיתי. וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מגיחושין ה"כ) ז"ל: אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחיבי לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך רצו שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה לא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו יצרו שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו. עכ"ל.

ובזה יש לבאר דברי המדרש בפרשתנו: ששאלת האמות מה ראו להתקרב יותר? הונונו למה כפה עליהם הש"ת הר כגיגית, ואילו את אמות העולם לא כפה, שאם היה כפה גם אותם היו אף הם מקבלים, ועל כך סתם פתח הקב"ה אמר להן הביאו ספר יוחסין שלכם, כלומר שפנימיותם של עם ישראל באה מכן הספר יוחסין שלהם' שהם האבות הקדושים שסללו לכל יהודי את הרצון הפנימי להיות קשור להקב"ה. וכמו שאמר חז"ל (שמות רבה כח) משום רבינו עזריה בען וירד בען 'זוסת אבות עולה ויורדת' עמו כי רגבות האבות, זכו ישראל לקבלת תורה. ולכן אמרו חז"ל בתנחומא (שמות כח) הקורא בתורה לא יפחות משלישה פסוקים, כנגד שלשה אבות, שבמותן ניתנה תורה לישראל.

עוד כתב לבאר: על פי המדרש (ויקרא רבה ד) ההבדל בין יעקב לעשו, שאצל עשו על ששה נפשות שהיו לו כתוב 'נפשות'. דכתיב (בראשית לו, ו) 'ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בתותיו ואת כל נפשות ביתו'. ואילו אצל יעקב שהיו לו שבעים נפשות כתוב נפש' דכתיב 'ויהי לו נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש' (שמות א, ה). וביאור העניין: שהתנאי הראשון לקבלת התורה היא האחדות, מכל"ש במדרש (ויקרא רבה ט) גדול השלום שבכל המצוות כתב 'וישעו יוחננו'. נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת. כיון שבאו כולם לפני הר סיני נעשו כולם חנייה אחת, דכתיב 'ויחן שם ישראל נגד ההר'. ולא כתוב 'ויחננו'. אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לבני.

ובזה יש לבאר מה ענה הקב"ה לאמות: 'הביאו ספר יוחסין שלכם' כלומר התבוננו וראו שאין בכל אחדות אלא נפשות הרבה וממילא אין אתם יכולים לקבל את התורה, בעוד שישראל הם כולם נפש אחת ולכן הם ראוים לקבל את התורה.

לית ח"ו / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס

'לקוטי תשובה' (מצ'סטר)

עשרת אלפים שטרלינג

הכנה לקבלת התורה!

בימים אלו רבים ממדינות ארץ עוזרים ותומכים בני ישובם לאור המהפכה הגדולה והבטיול מלאכה שהכריזו המלכים והשרים ברחבי תבל בשבועות אחרונות. ורבים מעמי הארץ אמנם קיבלו כבר חתימה הראויה להתכבד כאשר ידעו למלאות התוספים הראויים בפרטים הנכונים. ולחצונם באנגלי' כמה תכרות קיבלו כבר 10,000£. והנה המומחים המכירים בטיב שטרות, הצליחו בכשחנותיהם הבחכות, לעזור לאלו שבקשו מהם לעזרם, בהיותם יודעי דת ודין. ואילו אחרים שחשבו שישתדלו למלאות התוספים מעצמם, בלי להכיר בבירור איזה דברים חייבים להכין מקודם לא השיגו כמה שהיה ביצלתם לקבל.

גודל הכרח ומעלת ההכנה
והנה מלכותא דארעא מעין דמלכותא דרקי, גמה שנעשה לעת עתה בעולם התחתון מורה לנו דרך לצרכי גבוה, ובין כל הלימודים החשובים, יש אנו לדעת גודל הכרח - **להכין בעזרת ה' "יודעי דבר"**. דורש רשות אמרו "הכנה" בגמטרי "סוד", וצדיקי הדור הפלגו ברמז עז ה"ה ה"ה הדברים מכוונים. היסוד של כל דבר היא ההכנה. ההכנה מוכרת בכדי לקבל ההשפעה בעולם הגשמי וביחוד בעולם הרוחני. וכמה נפלאים הם דברי האור החיים הק' (פ' כי תשא ל"ג, א') "כי כפי אשר יכין אדם עצמו להשפעת הקדושה ישיג" ודבריו מסובבים על משה רבינו אדון הנביאים וכפי שכותב שם "כי כפי שיעור ההכנה שהיה עושה משה להקבלת פני שכניה לאותו שיעור תהיה ההשגה מפנים העליונים!" מרא נוראות! ומה נענה אנו כאשר נכריז בעוד כמה ימים בעמדים במדבר סיני 'רצוננו לראות את מלכנו!' האם יזום עליון אף למלא התוספ? האם יודעים והיינו בקשר עם כל המומחים המכירים והמדריכים האין לזכות לקבל הכתר, הלא תורה שמונח לכל באי עולם, הלאו ינדיע ההכנה הראוי' שחיבים לעשות עבור הקבלת פני השכינה.

שלשה הכנות לקראת מצות תורה
הנהגה דברים מפורשים מצות בזה, ובכדי לקשר עם פרשת השבוע, בראשון להקדים דברי המדרש הידועים בריש ספר במדבר (מדרש רבה במדבר ז', ע"ג) וזכר ה' אל משה במדבר סיני, למה במדבר סיני, **מכאן שכל חכמים בג' דברים יניתנה התורה, באש ובמים ובמדבר**. והנה כמה קולמוסים נשברו בפרש דברי המדרש, וביסוד נציע ביאור חדש בס"ד, כי אלו שלשה דברים הן השלשה הכנות הנצרכות לקבלת התורה המבוארת בדברי האור החיים הק' הידועים בפרשת יתרו (י"ט, ב), ואלו דבריו "כוננת הכתוב הוא להקדים שלשה ענינים **הם עיקר ההכנה לקבלת התורה**, שבאמצעותם נתצלה ה' להנציח נחלתו שדי היא תורתו הנעימה.

הא' הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה, כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה, ולזה תמצא כי כל מקום שיזכרנה ה' לתורה ידקדקו למר לשון חזק ואומץ, עד גדר שימית עצמו עליו, דכתיב (במדבר ט' יד) זאת התורה אדם כי ימות וגו', ודרש ז"ל (ברכות סג.) וכו' זאת התורה נקנית אלא מי שממית עצמו עליה... כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדול... (וע"ש) שמבאר דהיינו הכוונה ש"יטעו מפידיים", **וענין ב' הוא השפלות והנטה**, כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשכים עצמו כמדבר (עירובין ד), וכמדבר זה אמר "וחנן ממדבר", פירוש לשון שפלות וענוה וכנגד שהלך דרכים עליו. **וענין ג' הוא בחינת ייעוד חכמים להתגברות בלב שלם ותמים**, לא שיהיה בד בבד, שעליהם אמר הכתוב (ירמיה ו' לו) חרב אל הבדים (תענית ז'), אלא יתעודו יחד ויחדו זה לזה, ויסביו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר "וחנן שם ישראל" לשון יחיד, שנמשך כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראויים לקבלת התורה. עכ"ל.

נמצאנו למדים שהשפלות לקראת מצות תורה, להתגבר ולהתעצם בעסק התורה, השפלות והענוה, והאחדות. ואולי הן הן אלו השלשה דברים במדרש הגליל. ונפרשם אחת לאחת בס"ד.

אש - התגברות והתעצמות בעסק התורה
הנה מקרא מלא דבר הכתוב להמשיך את האש בירמ' (כ"ג, כ"ט) "הלא כה דבר פאש נאם ה' ובש"ס (חגיגה כז.) דרשו האי קרא על תלמידי חכמים" שכל גופן אש" ומבאר שם המהרש"א דהיינו מכח מה דאורייתא רתח ביה. וכמו כן מציון בדרושי הצ"ח (דחש ה' ליום א' דסליחות) תוך דבריו אשר הלא כה דבר כאש נאום ה' מורה על לימוד התורה בהתמדה בחשק והתלהבות גדול כאש.

מדבר - השפלות והנטה
הענין השני להיות בענוה ושפלות, הרי הדברים מפורשים תוך עסק דברי האור החיים הק' בעצמו, אשר "וחנן במדבר" מורה על האי ענינא, כי המדבר הוא מקום הפקר, והוא תנאי גדול לזכות לקראת התורה. וידועים הם דברי הרוח חיים בתחלת מכתב אבות אבות דבריו "כי על ידי הענוה זוכה האדם הכל, וכמו משה רבינו עליו השלום שהיה אדון הנביאים ואב החכמים לא נשתבח אלא בענוה (!), וכל מה שזכה הוא בעבור ענותו (!) ואילו היה עשוי אדם עניו ממש היה ודאי זוכה לתורה בשלימות! זאת אומרת כי אילו היה בכלל ישראל משהו שהיה עניו יותר גדול ממש רבינו היה הוא הזוכה להיות מתן התורה.

מים - אחדות בלב שלם
הדבר השלישי הוא מים, שמורה על ענין האחדות וכמו שמיים במשנת המהר"ל (אבות ב' ו) "המים נקראים בלשון רבים, בכל מקום ולא תמצא לשון יחיד במים" וביתר אריכות בחידושי אגדות (מה לא.) וז"ל "מים שהוא לשון רבים בכל מקום, ולא תמצא בהם לשון יחיד בשום מקום. זה מפי כי היחוד הוא בצורה ואילו המים רחוקים מן הצורה, ולפיכך אין בהם אחדות ולא יקראו רק בלשון רבים".

ושבו ממשך בדרם בקודש להעמיק בביאור המשל והנמשל וז"ל "וכמו שמורה על זה השם כך מורה עליהם מהות שלחם, שהרי אין המים דבר מקיים והם נגרים ומשפכים דכתיב (דברים ט"ו) ועליו המים שתשפכו כמים, ואין לך דבר משפך ונמס יותר מן המים דכתיב (ישעיה ז') וימס לבב העם יהי למים, אבל הצורה הוא דבר מקיים, כמו שידוע מענין הצורה. ולפיכך היא משה מיש מן המים, [כ]ן משה היה נבדל לגמרי מן החמרי עד שהיה מסולק ונבדל ממנו לגמרי, ולכן היה מישו מישו מן החמרי, ומפי כי האדם הוא יתר נבדל מכל הנבראים מן החמרי, ולפיכך בעת שנברא אדם צף על המים כמו אגוז צף על המים, וזה מורה על מעלתו הנבדלת שיש לאדם. וקודם שיצא אל אזור העולם נשוא שאלו הם המים החמרים, וממם יצא האדם ונבדל מהם, כמו שהיה משה צף על פני המים ויצא משם להיות נבדל מהם, וכך האדם יוצא ונבדל מן המים, והדברים האלו הם בחרים וידועים בעמק' הנחמה" עכ"ל.

הוראה למעשה
חזוק גדול מונח לכתב דברי האורח"ק מכיון ששלשה הכנות מביאם ברמז בתורה"ק בפרשת יתרו בראש חודש סיון, ולכן אף שכבר עברו כמה שבועות מימי ההכנה לקראת מצות התורה, הרי עדיין נשאר לנו כמה ימים להשקיע כוח ומוח לב ונפש לזכות להשתדל ככל האפשר בכל אלו השלשה הכנות, וכפי שהבאנו מדברי האורח"ק בפרשת כי

תשא "כי כפי אשר יכין אדם עצמו להשפעת הקדושה ושיג".

משהו לכבוד שבת.
הנה אף שהארנו לקשר פרשת השבוע עם ההכנה לקראת מצות תורה, בהיותי מחפש בספר"ק בביאור דברי המדרש ראיתי דבר נפלא בשם משמואל (במדבר רע"ד) ואעתיק סוף דבריו לכבוד שבת קודש...

במדרש רבה (פ' א) בג' דברים ניתנה התורה באש ובמים ובמדבר וכו'. נראה שכל שלשה דברים אלו ישנם גם באדם הפרטי. אש היא הבערות בלב ישראל לאביון שהכמים וכמ"ש (שירה ח') רשפי' רשפי אש שהלבת'. מים הם במוח שהוא קר, והוא ישוב הדעת לחשוב חשבון של עולם, במתינות וברוח נכון, ובנשאל התורה. מדבר הוא מדיבות הלב הפקיר את כל ההנאות והכסופין דהאי עלמא המונעין את האדם משלימותו, וכמדובר על מי שאינו עושה את עצמו הפקר כמדבר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, וזהו הפירוש של לשון קדוש, היינו שיהי' נבדל מדברים אלו שלא יפעלו עליו להמשיכו.

ונראה שאלו הן מדות שלשת האבות, מים הם מדתו של אברהם, אש היא מדתו של יצחק, **מדבר** הוא מדתו של יעקב וכמ"ש (שעי' כ"ט) והקדישו את קדוש יעקב. וזה הוא ג' סעודות של ג' זמני שבת. **שבת דמנין שבתא** הוא התלהבות של ישראל בהכנס שבת, וזהו הענין ביש"ב ב"ק (ל"ב) ברך בע"ש והזיק פניו מפי שרץ ברשות, שענין ריצה הוא שיצא מסדר הרגלו והוא כעין אש לוהט להבה שישלט למרוחק, וקבלת שבת בשירות ותשבחות ובהתלהבות יתרה, ובהאר"ל שסעודת הלילה מתיחסת ליצחק, והוא ככל אש מדתו של יצחק. **שבת דימנא** זכור שהוא במוח ישוב הדעת כל"ל, והוא מים מדתו של אברהם. **במנחתא דשבתא**, רעו דרעונו, רצון שברצון, והיינו שכל הראצות דהאי עלמא אין תופסין מקום לעומת הרצון האלקי והכל כהפקר בעיניו לעומת ערפינות מתיקות דביקות ה' והוא מדבר מדתו של יעקב כל"ל. עכ"ל הנפלאים.

ליבנו בתורתו / הרב אברהם דאן, מח"ס 'ברכת אברהם על הל' שבת, מג"ש בבימ"ד 'אוהל צעירים', ירושלים

עמל התורה - קנין ותורה / עמל התורה אמצעי יש תכלית / ע"י למעלה מכוחותיו

בגמ' עבודה זרה (יש ע"א) איתא אמר רבא: בתחילה נקראת על שמו של הקדוש ברוך הוא ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר: בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. ופרש"י ד"ה נקראת על שמו - של (אותו) תלמיד שטורח בה דכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם.

וכן מציון בגמ' קדושין (לב ע"א) גבי רב שמחל על כבודו שכבודו מחול דתורה דילה היא דכתיב: ובתורתו יהגה יומם ולילה. מבאר דע"י שטורח האדם בתורה עושה בה קנין ונקראת על שמו.

ולפי"ז צ"ב אמאי לא שנו חכמים קנין זה של עמל התורה יחד עם המ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם (באבות פ"א מ"א).

אלא נראה לומר בזה דפירא לא נמנה על עמל התורה בין קניני התורה, לדמ"ח קניני התורה אינם אלא הכי תמצ' לזכות לתורה משא"כ עמל התורה אינו אמצעי לזכות בתורה אלא הוא התכלית וחזקת המורה עצמה. וכמ"ש להדיא מרגא ורבא הלפ"ח ח"ים בספ"ק על התורה (פ"ל בחוקותי) וז"ל **"בתורה, העמל עצמו הוא מטרה**, שהרי הקב"ה מתאוה שיהיה ישראל עמלים בתורה, ועל זה אמר באבות (פ"ד מ"ט) ואם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה ליתן לך. זאת אומרת שמעלת עמלות בתורה היא תכלית ומעלה בפני עצמה. משא"כ אצל כל עמל שבעולם, העמלות היא לתורה תכלית, והעמל עצמו אינו אלא הכי תמצ' לאותה מטרה. משא"כ

בעמל התורה העמל עצמו הוא המטרה. לכן חלוקים ביסוד מצות חלק העמל בשאר מצות מזה של תורה. שאצל שאר מצות אין העמלות חלק וצורת מקיים המצוה, אלא רק הכי תמצ' לקיים המצוה, ובהו אמרו' לפום צערא אגרא' (אבות פ"ה מ"ג). **משא"כ בתורה הרי לך בהעמלות היא מעיקר מעשה והפצת המצוה**. עיקר ההליכה בחוקות התורה היא **העמל, עמלה של תורה אינו אמצעי גרידא לקנין התורה, אלא שעמלותו היא התכלית**. עכ"ל.

ועי' שכתב לראו לפ"ז אדיתא בגמ' ברכות אם עמלים ומקבלים שכר - הינו שמקבלים שכר על העמל. והם עמלים ואינם מקבלים שכר - אלא על התוצאה.

עוד אפשר לומר בדרך אחרת דכשם שכל מקח יש את תשלום המעות ויש את דרכי הקנינים בהם מעביר את החפץ מרשות מוכר לרשות לוקח, כך הוא ג"כ בתורה"ק יש את העמל שצריך לעמול עליה שתרצה מגיע לו ולאחמ"כ יש את מ"ח הקנינים שע"י מעבירה תורת ה' לתורתו. וע"כ לא נכלל העמל בכלל הקנינים.

ועל מציון לרבותינו ז"ל שהפליגו רבות בחובות האדם לעמול בתורה ושרק ע"י כן נתקיים בידו.

דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה - שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל.

וכן אמרו בגמ' שבת (פ"ח ע"ב) למיימינים בה - סמא דחיי, ופרש"י עוסקין בכל כחם וטורחים לדעת סודא כאדם המשמש בימיו שהוא העיקר.

וכן אמרו בגמ' מגילה (ו' ע"ב) אמר רבי יצחק, אם יאמר לך אדם: יגעתי ולא מצאתי - אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי - אל תאמן, יגעתי ומצאתי - תאמן.

וכן אמרו אבות דרבי נתן (פ"א) אם מנבל אדם עצמו על דברי תורה ואוכל תמורה הרבים ולובש בגדים זאבים ויושב ומשמר על פתחו של חכמים כל עובר ושב אומר שמא שוטה הוא זה לטוף אתה מוצא כל התורה כולה עמו.

וכן מציון ברמב"ם (ת"ת פ"ג הי"ח) שהביא כן להלכה "אין ציון תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליה, ולא אבא שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו ומיד ולא יתן שיהיה לעיניו ולעפעפיו תנומה, אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי התכמים".

וכ"פ מין השו"ע (יו"ד סי' רמו הכ"א) אין דברי התורה מתקיימים במי שמרפה עצמו עליהם, ולא בלומדים מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו תמיד, ולא יתן שיהיה לעיניו ותנומה לעפעפיו.

ועי' בט"ז (או"ח סי' מד ס"ק א) שכן ז"ל שהתורה לא מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, דהיינו שעוסק בלפולו ומשא ומתן של תורה וכו'. משא"כ באותם שלומדים דברי תורה מתוך ענוה ואינם יגיעים בה וכו', עכ"ל.

האורח"ח הקדוש בספרו חפץ ה' כתב וז"ל המתיעב בתורה זוכה לאור ריי מים בה ובבא, והמונע מטורח זוכה רק לעושר וכבוד... הייבין לטרוח להשיג עמל התורה, לא בשטחיות - אלא בהתבוננות, ולהוציא דבר מתוך דבר, שהאנו טורח הוי כנסס חטים, אבל לעשות מלאכת הראיית, טעם כפחיות בדבש. והלומדים בתענוג בלי טורח כפורע חוב, ובורחים מלשמוע דברי תורה, וקוראים להמעיין וטורח שהוא מבלבל, ידעו כמה התבלבל נשמתם ביהגום, ויהיו נכונים בחופת כפריהם הגיעים, עכ"ל.

בספר ברכת פרי (ח' תשא) כתב דעיקר הצלחת התורה שתקיים בידו, הוא, על ידי הגיעה בה והצער עליה, ושני טעמים בדבר. אחד טבעי - כך הוא טבעו של אדם, שדבר האב לו בקלות, אינו נחקק בכוחו היטב. לא כן, כשעושה וסבל עליה, כי אז הדברים נחקקים עמוק בכוחו היטב, והיא זו שעומדת לו שלא תשתכח ממנו.

עוד סיבה יש, והיא סיבה סגולה, כל צער שמצטער האדם עובר התורה, אינו הולך לאיבוד ח"ו, וזוכה עבורו לקנין בתורה והשגחתה, אם במקום זה או במקום אחר.

מבאר מל דברי רבותינו החכמים שהדרך היחידה לזכות לתורה הוא רק ע"י עמל ויגיעה.

(ועי' פ"י שעתה מאמרו שלי"טא לראו הא דאיתא בגמ' יומא (כב ע"ב) אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק: כל תלמיד חכם שאינו מקום ונטר כנחש - אינו תלמיד חכם. דלכא"ר היה עוסק בתורה ויש בו כל מעלות הת"ח חוץ מן, וא"כ הו"ל למי ששאל עבד כשרה, אך למה אמר אינו ת"ח. אלא ה"ב הוא שטבע האדם להתקומם כאשר הוא שמזללים ופרכים דבר שעמל ונתגע בו. ותורתו הקדושה אינה נקנית אלא ע"י עמל ויגיע וא"כ כשראה הת"ח שמזללים דבר שנתגע בו לא יתכן שישאר בשלום נפש אלא יתקום וינטור, ואם אינו עושה כן סימנא מילתא שלא עמל על התורה כדבעי, ותורתו אינה אלא מן השפה ולחוץ, לכן אינו ת"ח.)

אלא שכתבנו יש לרין מהא דאיתא בגמ' ע"ז (לה ע"ב) דרש רב נחמן בריה דרב חסדא, מאי דכתיב: הוא הבסיס טובים, למה ת"ח דומה? לצלוחית של פליטיין, מגולה ריחה נודף, מססה אין ריחה נודף. ולא עוד, אלא דברים שמסוסין ממנו מתגלגלין לו, ושמארו: לעלות אהבוך, קר ביה עלמות. ופרש"י מתגלגלין לו מעצמן בלא טורח כשהוא מלמד.

וכן מהא דאיתא בגמ' דרשים (נה ע"א) מאי דכתיב ומדבר מתנה וממתנה נחליאל וגו', אל"ל: כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל - תורה ניתנה לו במתנה, שנאמר: וממתנה מתנה, וכיון שימתנה לו במתנה נחלו אל, שנאמר: וממתנה נחליאל. ופרש"י: מדבר שהוא מופקר לכל - מלמד תורה בחינם לכל. נחליאל נעשית לו התורה כמו נחלה.

וכן מהא דאיתא בגמ' עירובין (נד ע"א) אמר ר"א: מאי דכתיב לחיו כעגרת הבשם - אם משים אדם עצמו כעגרה זו שהכל דשין בה, וכבושם זה שהכל מתבשמים בה - תלמודו מתקיים, ואם לא - אין תלמודו מתקיים. ופרש"י שהכל מתבשמים ממנו שמלמד תורה לתלמידים.

וכן מהא דאיתא בגמ' עירובין (נג ע"א) רבינא אמר: בבי יהודה גדלו מסכתא - נתקיימה תורתן בידם, בני גליל דלא גלו מסכתא - לא נתקיימה תורתן בידם. ופרש"י גדלו מסכתא - שלמדו אחריהם כך שמעתי.

נמצא א"כ דשפיר יש היכי תמצ' להשגת התורה אף בלא עמל וטורח וזה לכא' סותר לכל דברי רבותינו ז"ל הג"ל שאין התורה מתקיימת אלא במי שעמל ויגע בה.

אלא נלע"ד לראו בהי דבדואי שעמל התורה הוא הבסיס להשגת התורה, ובלא עמל אין שום אפשרות לעשות קנין אמיתי בתורה, הלא שאחור שעמל ונתיגע, כש"סופי' לעלות ולהתעלות ללמוד וללמד אזי זוכה להשגות ויחידושי' במתנה שהרי הם למעלה מגיעתו, כמו שאמרו בגמ' סנהדרין (צט ע"ב) "נפש עמל מעלה לו" - הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר. ופרש"י: "עומלת לו שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונו למסור לו טעמי תורה וסודריה, וכל כך למה מפני שאיך שכפף פיהו על דברי תורה".

(ועי' פ"י אפטר לראו שזהו כי לקח טוב נתתי לכם, לקח טוב - שמיניב פירות. וכן הא דאמרו יגעתי ומצאתי מאמין - אע"פ שיגעתה זה עדין פירות.)

וראה לדבר חבתינו לומר דהנה זה ודאי שאפ"י משה רבנו הוצרך לעמול ולהתגע על התורה, וכמובא להדיא בספרי (האזינו פיסוק יש) ועירף מנטר לקחי, חכמים אומרים אמר

²³ והנה לכא' יש להעיר כי המשך דברי המדרש הוא "למה ניתנה בג' דברים הללו אלא מה אלו חנם לכל באי העולם כן דברי תורה חנם", וכל זאת מהלכים שנים מסובבים לכא' רק על התחלת דברי המדרש, על עבודת ישראל ובשפ"א ועוד ספר"ק לראו ה' ג' בחינות של אש מים ומדבר, ואף אכן נילך בדרכיהם בה לראו התחלת דברי המדרש.

להם משה ישראל, שמה אין אתם ידיעים וכמה צער נצטערתי על התורה, וכמה עמלתי בה, וכמה גיעה יגיעתי בה, כענין שבאומר וירי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, המלאים ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה, נכנסתי לבין המלאכים, ונכנסתי לבין החיות, ונכנסתי לבין השרפים, שאחד מהם יכול להשוך כל העולם מולו ועושי, כענין שבאמר שרפים עומדים ממעל לו, וכפי נתתי עליה דמי נתתי עליה, כדרך שלמדתי אותה בצער כך תהיו למדים אותה בצער וכו'.

ואולם לכה"ז זה נסתר מהא דאינא בתלמוד ירושלמי הוריות (פ"ג ה"ה) ריב"ל אמר ראש חזק... משה הקדים ראשים לקנים יהושע הקדים לקנים לראשים משה ע"י שלא נתייגע בתלמוד תורה הקדים ראשים לקנים יהושע ע"י שנתייגע בתלמוד תורה הקדים לקנים לראשים.

ופי הפני משה - על ידי שלא נתייגע בתורה. שלא היה צריך לו להתייגע ל"כ שלמד מפי הגבורה וניתנה לו במתנה שלא דאמרי' בעירובין סדר המשנה כך היה וכו' אלא אמר אלא פעם אחד לפני הקנים. יהושע ע"י שנתייגע. הרבה בתורה כדתיב לא יושפ מתוך האהל ונתייגע עמהם בת"ת והיו תמיד לפניו לפיכך הקדים משה לראשים.

אולם למי דבירושלמי מבואר היטב באמת בתחילה כשעלה משה לארץ וקבל את התורה עמל יגע ונצטרך עליה, היה שם ארבעים יום וארבעים לילה ונכנס לבין המלאכים, החיות והשרפים (אדאיתא בספרי). אבל לאחר מכן בכות עמלו, קבלה מפי הגבורה וניתנה לו במתנה שלא לשכחה. ולכן לא הוצרך להתייגע עם הקנים אלא שנה לפנייהם פעם אחת ודו.

ועוד יותר ליישב ראינו בספר אבני עזר (ח"א בפתח הספר) שכתב דעולמם אין התורה יכולה להשתמר ולהתקיים בלא קנין של עמל ויגיעה בכל כוחו, אולם בד"א במי שלומד תורה **לעצמו**, אבל הולמד תורה **ומלמד לאחרים** זוכה למעלות נשגבות בתורה גם בלא עמל ובלא טורח. וזהו מה שנתחדש במאמרים אלו שמעלת המלמד תורה לאחרים שקולה כנגד עמל וטורח גדול ביגיעת התורה. ובאמת הראיה היא שה"ש" ט"ח להדימא את ענין הלימוד לאחרים.

ובטעם החילוק בין לומד תורה לעצמו ובין המלמד תורה לאחרים, כתב לבאר שיש שני דרכים העולות בית אל להשגת כתרתי של תורה, הדרך **האחת**, היא דרך של קנין, והנה במשפט קנין התורה ידוע מ"ש הגר"ח על אודות מ"ח הדברים שהתורה נקנית בהם 'שאיפשר להשיג בתורה רק לפי ההבנה במעלות שהתורה נקנית בהם' עכ"ל. והיינו כשם שבכל 'קנין' אין קונים החפץ אלא במילוי משפטי מערכת הקנים שנתפרש בתורה. כך הוא ממש בקנין התורה, ובלאו הכי היו הוא כופל עליה או פירס טעית עליה במביאה דלא עשה כלום. וכבר נתבאר שתנאי עיקרי לקנין התורה הוא הגמול שהרי רמזו הוא בתורה אדם כי ימות באהל, ומפורש הוא במשנה אדבות (פ"א מ"ח) כך אתה דרכת של תורה פת במלח תאכל וכו' ובתורה אתה עמל, וערוך הוא בכל מאמרי ר"ל הפוזרים בש"ס אשר הצד השווה שבכולן הוא שרק הגמול והיגיעה בתורה היא המביאה לידי השגה ובלעד העמל אין קיום לה ולא תועלת בה.

הדרך השנית היא דרך של מתנה והוא על דרך שאמר וממתנה נחלילא שעגשית' לו התורה כמו נחלה, ולא עוד אלא אפילו דברים המסוסין ממנו לפי כוחו וכשוריו מתגליון לו מהשיגים בלא עמל ובלא טורח. והנה בדרך זו א"צ למשפט הקנין של עמל כדי שיתקיימו בו ד"ת, שכן במתנה עסקין ולקבל מתנה או לזכות בנחלה א"צ לזה עמל ויגיעה. ברם כדי לזכות במתנה זו צריך תנאי אחד, והוא שיהא לומד ע"מ ללמד תורה לאחרים כמבואר להדימא ממויות הש"ס הערוכות. ומכלל הן אתה שומע לאו שהלומד תורה לעצמו אינו זוכה למתנה זו. ועל כן דרך אחרת היא לפניו להגיע להשגת התורה והוא רק בדרך של קנין על כל משפטיה.

ומעתה ליכא סתירה כלל בין סוגיות הש"ס ומאמרי ר"ל מפני שהם אמרו והם אמרו, הוא אמר, שאין התורה מתקיימת אלא מתוך עמל היינו במי שלומד לעצמו. והם אמרו, שהמלמד תורה לאחרים זוכה לגילוי סודות התורה בלא עמל ובלא טורח האילו ועגשית' לו התורה כמו נחלה. עכ"ל.

ובנתון טעם להביא מה שהיה מרבה לחזור מן הגר"ע יוסף זע"א דעמל ר"ל ללמוד על מנת ללמד, וא"כ תמיד צריך עמל וא"עמל.

ומהא דאינא בגמ' בבא מציעא (פה ע"א) אמר רבי פתוך אמר רבי יוחנן: כל שוה לתלמי חכם, ובנו תלמידי חכם, וכן בנו תלמידי חכם, - שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, שנאמר ואני זאת בריתי וגו' לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. מאי אמר ה' - אמר הקדוש ברוך הוא אני ערב לך בדבר זה. מאי מעתה ועד עולם - אמר רבי ירמיה: מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסנאי שלה. אין להקשות ולדכא' אפשר לזכות ליתורה ע"י זכות אבות.

דהא להדימא אינא במשנה אבות (פ"ב מ"ז) והתקן עצמן ללמוד תורה שאינה ירושה לה, ומה שאמר מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסנאי שלה, במאמרים המפרשים שהתורה לה להכנס אינה נכנסת בבח.

ובאמת שחאל כל גדולי הדורות מציון שזכו למה שזכו רק בזכות עמלם בתורה. וצטט כאן רק מקצת עדויות וסיפורים שבמצאים לפני זה.

רבינו הפני יהושע כתב בהקדמה לספרו בה"ל אחלה נא את פני הקורא מתוך הספר, לבל יהא נבהל להשיב. כי אם יחיה העיון היטב, כאשר באמת ואמונה וכו'. ברוב הדברים האחרים יגיעה רבה עלי יום ואימים, כי אם לעתים מזומנים, אף חודש ימים בעיון סוגיא אחת, עכ"ל.

הש"ך בהקדמתו לירור דעה העיד על עצמו וכתב בה"ל באמת ובתמים טרותי טרותות הרהרה, וכמה גיעות יגיעתי, לא עסקתי בשום עסק אחר, לא נתתי שינה לעיני ותנומה לעפעפי שנים רבות, עד אשר הוצאתי מכם אל הפועל מחשבת, ובררתי ושקלתי הכל בכפי מאזינים וזכרתי על כל הצדדים ועדדי צדדים, לא פעם אחת ושיתים, כי אם עמל פעמים אחד, עם שכלי חשובים אהובים צביבים וערבים, המקשיבים לקולו. ומי שלא היה אתי עמל במחציתי, לא אימין כי יסופר לו, מגודל התגלה שהייתי עלי, בחיפוש בים התלמוד והפוסקים, עד כי העמדתי הכל על ברוך, עכ"ל.

וכן העידו בני הגר"א על אביהם בהקדמה לביאור על ש"ע או"ח בה"ל קיבל על עצמו כל ימיו, שלא ליטן יותר מב' שעות במצות לעת, ומימיו לא ישן יותר מחצי שעה רצופה ובאותה המצות שעה הי שפתויו מרחשין הליסת אגודות ככלות החצי שעה, התגבר כאר ונטל ד"ו, והתחיל ללמוד בקול רם, ויישן עוד הפעם חצי שעה, וכה הייתי שיעור שנתו, ג מחצית השעה בלילה, מחצית השעה ביום וכו' עכ"ל.

וכן מסופר פעפעם אחת שהיה בבית החז"א הגאון רבי שמריהו גריימן זצ"ל, ולפתע נשמעה חבטה עזה מחדרו של רבנו. הוא רכז במחצה לראות מה אירע, ומצא את רבינו מוטל על הריצפה כפישוטו ידים ורגלים. הגר"ח נגיש בבחלה אל רבנו, ושאל ברטט, מה אירע? ורבינו הגיעו והשיבו, אל רבנו, כרגל אני לומד עד אפיסת כוחות, ומשאר אני לעצמי אומרין של נח בשביל להגיע למיטה לילך לשכב, הפעם טעיתי...! (ובדרך צחות אמרו שלענין זה טעה החזון איש בשיעור חזון איש).

ובסופו עזר לעבדי ה' להגאון הגדול רבי חיים רבי שליט"א הביא ששמע מהרב דוד יוסף שליט"א בנו של מרן הגר"ע יוסף זע"א שעוד בהיותו בחור בישיבה באחת השבתות לשבת תופשה מיום שישי. עברה השבת בשמחה וטוב לבב ומרן מעיר את בנו הר' דוד ביום ראשון בבוקר לתפילות שחרית, ואומר לו הבן, אבא אתי עייף אני אתפלל במניין מאוחר יותר, אמר לו מרן אתי עייף, אתה יודע שמצא שהשגת הביתיה ביום ששי עדיין לא ישתה, אמר לו הבן, אבא למה לא ישתה, השיב לו הר' למדתי מאז יום ששי ושכחתי לישן'.

יחזקתי השי"ת לעמול ולהתייגע בתורה הקדושה מתוך נחת ויושב הדעת,
לעשות נחת רוח ליצרני ולעשות רצון בוראיו. אכ"ר.

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל,
מח"ס 'אביום השבת', 'השולחן כהלכתו',
'המועדים כהלכתם'. רב ביהכ"נ בני הישיבות'

וְהִכִּיל יוֹסֵף שְׁלוֹם רַמְבַּ"ש ג'
שאלות בענייני כשרות המאכלים והכלים במטבח

ברכה על טבילת כלים

שמעתי שיש שטובלים את כל הכלים בלי ברכה מפני שאולי יש שתופות ישראל במפעל הכלים. האם הדבר נכון?
תשובה: הדבר אינו נכון כלל, ולפני שדון פוסק ההלכה בכלי שנקנה משתופות ישראל ונכרי, המציאות ברורה שהסיכוי לךך הוא הרבה פחות מעשירות האוחז, ולכן אין לזה שום משמעות ובדאי צריך לברך.

ולעקר הדברים, לרוב הפוסקים כלי שנקנה משתופות ישראל ונכרי צריך לברכה, **ויש שפסקו שאין צריך לברך** אם יש למפעל מניית ויש ישראל שקנה כמה מניות בודדות, לכל הדעות אין זה פשוט מברכה.

למעשה, כיום טאמס מיוצר בכמה מקומות, ובכיוצור שבארצ"ב אין חששות כשחות, אבל צריך לברך כי הדברים

ממחיים מעריכים את הסיכוי בערך אחד ל 10000. וישעור זה לכל הדעות הוא פחות משיעור מינוט שיש לחשוש לו לענף ברכה [נאפילו אָין נחשב מינוט שאינו מצוי].

ש"ך (נ"ב סק"ד וסק"ה) כתב שאפ"י אם מינוטו של נכרי גם כן דיו משתופות ישראל ונכרי שבדמן השתופות ישראל פטור מטבילה שאינו יכול להטביל ולאחר שקונה מהם חייב בטבילה בברכה, וכן פסקו רוב הפוסקים [הגר"א שם סק"ח, פ"א שם סק"א, ח"א כלל ע"ג ס"ד, ב"י, סק"ג, ח"ח"ס בהגהותיו לש"ע, וכן פסק הדרכ"ת שם סק"ז וסק"א, ועל"פ שהיה מקום לחלק ולומר שרק בישראל ונכרי הקונים מנכרי אחר יקנה כמחייב בטבילה אלא ש"א לטבול ולק אם אחר"כ ישראל יקנה נכרי שיטרא לטבול אבל ישראל ונכרי שמיצרים כלים יחד אם ישראל קונה מהם לא יצטרך לטבול בברכה, אין כן. שהרי הגר"ח והגר"א והח"ת"ס מלים דיימו את שית המקיים וכן בקרה דעתם שהקנה משתופות ישראל ונכרי צריך טבילה בברכה.

בביתנו טעם להביא מה שהיה מרבה לחזור מן הגר"ע יוסף זע"א דעמל ר"ל ללמוד על מנת ללמד, וא"כ תמיד צריך עמל וא"עמל.

משתנים מתרופה לתרופה ומזמן לזמן [אקמול' שמיצור בארץ גם כן אין בו חששות כשחות].

שאלות בענייני חג השבועות

ברכת המעביר שינה למי שישיב

ביום והיה ער בלילה

מי שלא ישן כל הלילה וישן ביום שלפניו או ביום שלאחריו, האם יכול לברך המעביר שינה ואלוק, נשמה לפי מי שסומך על הגרעק"א ומברך ברכות התורה אחרי שינה ביום וער בלילה? והאם יש פתרונות חוץ מלחפש מישהו שישיב בלילה?
תשובה: מי שלא ישן כל הלילה, לא יברך ברכת אלוק, נשמה וברכת המעביר שינה, והכוון שיבקש מאחר שיוציא ידיו חובה, ויכול לבקש גם מאשתו שתוציא אותו בכל הברכות [חוץ מברכות התורה].

אם אין לו אחר שיוציא ידיו חובה, אם ישן ביום שלפניו, אפשר שיוכל לברך, אבל הנכון שירך שתי ברכות אלו **אחרי שישן ביום**, ובאופן זה ידון יוסף לצאת ידי חובת ברכת אלוק, נשמה בברכת מחיה מתים.

אפשרות נוספת לברך לקטן שישיב בלילה, והרי הוא מחויב מדין חינוך ואספר לברך בשבילו, והרי זה העצה שמונתים לאלשה שלאשה מעה הבלדה ובעלה כבר יצא ידי חובת הבלדה- שתבקש מילך קטן לבוא אליה ובעלה יוציא את הילד ידי חובה והיא תשמע'.

שאלה בהלכה

מכניס עצמו לסקנה- ביטחון

שהכל מהקב"ה

האם ומתי אדם יכול לומר שיש לו ביטחון ושומר פתאים ה', ומתי יש איסור של מכניס עצמו לסקנה?
תשובה: שאלה זו נכונה ואקטואלית לא רק בימים אלו, ומפני חשיבותה, ביארת בהערתי, ועיקרי הדברים שהדבר תלו בדרך העולם ובדברים היוצאים מדרך העולם.⁷

לגבי ברכות התורה כתב הגרעק"א [בגליון הש"ע סוף ס' מ"ז] שאם ישן ביום וישער בלילה שאחריו יכול לברך ממ"ל, ולאכורה הוא הדין לברכות המעביר שינה ואלוק, נשמה שאם היה ישער בלילה וישן ביום שלפניו (או שלאחריו) יוכל לברך ממ"ל.

להנה, לגבי ברכת אלוק, נשמה כתב בח"מ [סוף ס' ר"לא] בשם שבילי' הלקט [סוף ס' ב'] שיכול לברך על שבת היום, ומכאן זה כתב הבאה"ל [ס' ז"ב, א' ד"ה ומכל מקום] שאם ישן ביום בדאי ויכל לברך, אמנם לגבי המעביר שינה בלילה יד' מפורש שם, אבל המג"א [ס' ו' סק"ח] הבין שהוא הדין לענין המעביר שינה [והנה, לפנינו הגירסא המפיל חבלי, אבל המש"כ ס' ז"ב וסק"ח, א] וכן הוא בבאה"ל ס' תל"ב, ב' ד"ה הל"ל אמנם המעביר שינה, וכן מפורש בסדר היום שהוא המקור למ"א, והסביב לטעות כי בשבילי' הלקט הגירסא המעביר חבלי שינה' והמעתיקים זיקקו' להמפיל חבלי שינה, כיון שלפנינו הגירסא המעביר שינה' ולא המעביר חבלי שינה, אבל כך היתה גירסת השבילי' הלקט, וגם הב"ח בסוף ס' ר"א' השווה את ברכת אלוק, נשמה לברכות התורה לענין זה. ובח"א [כלל ז' ס"ח וכלל ח' ס"ו] כתב שאם ישער בלילה יברך המעביר שינה ואם ישן שוב יברך שוב כשקיום, ולאכוד דבריו על"פ הגמ"א הל"ל וגרס גם כן המעביר שינה ולהלכה פסק את הגמ"א בעיקר לגבי המעביר שינה' והובא ג"כ בבאה"ל ס' מ"ז, י"ג ד"ה המשכ"ס וכן הפ"ח [רש"י ס' מ"ו ו"ו מ"ז ס"א].

אלא שבספרו בלג הלכותמך [ח"ה ס' קמ"ד] טען על"פ המש"כ בס' ז"ב סק"ג, שאם תבא לישן שוב לא יברך המעביר שינה, ובודרך כל מי שלא ישן כל הלילה הרי תבא לישן בשחרית, והרי בלאו הכי עדיף שיברך אחרי שנית היום ויחוש שברכה תחול על גל זה ואם יוכל לברך בודאי כמש"כ בבאה"ל ס' ז"ב ד"ה מכל מקום שפיר תורת אביגדור, ובכ"ל שדין זה הוא גם ביחס להמעביר שינה.

ובח"א כלל ח' ס"ט כתב שאם היה ער בלילה לא יברך המעביר שינה ואלוק, נשמה, אבל אם ישן שתי' משמין יברך, והיה מקום לפרש שכוונתו לשינה ביום, אבל המש"כ בס' מ"ו סק"ד כתב שכוונתו לשינה בלילה.

וע"ע תשובות והנהגות ח"ה ס' ק"ס.

ע"י ס' רצ"ו וסק"ל וסק"ג שאפשר לעשות כן, ואפ"י שהילד בקי בברכות, והר"ב ס' ע"ג סק"ג כתב שבתחילתו הוא בקי; יברך בעצמו, כנראה הטעם שיש לו עדיפות לשמוע מגדול המבורך שהוא יותר בר חיובא ממנו באופן כלל; וזה ודאי עדיף לו, וכל שקן כאן שהגדול עצמו יש לו צד שחיוב לברך.

הגר"מ [נ"ד ס' י"ט, ז' פסקא] כתב דברי מהר"ל [שו"ת ס' י'] שאם יש דבר בעיר רח"ל צריך לברך בעצמו מהייעו עדיף מלהיסגר בבית. ויש לתמונה שהרי הגמ"א [נ"ד ע"ג ס' י"ט] כתב ששכר דירה ומצא שישן ששנה שחולה במחלת מדבקת, כתב שאינו יכול לומר מקח טעות כיון שהקב"ה הוא ממתית ומחיה, ואין לחוש שהמדיבק כי הכל בידיו יתברך, והוכיח כן מדין ביקור חולים שלא מצינו שלא לברך חולה במחלה שמדבקת וכן מכתובות דף ע' לגבי נשא אשה ומצא בה חול, ולמעשה, והח"מ [נ"ח ס' י"ב] פסקו [ב"ה את הרמ"א להלכה, אבל בנתיבות המשפט [שם סק"ב] הביא את הרמ"א והש"ך והוא עצמו טעם להלכה שצווא מקח טעות כמו שכתב שולחן גבוי ו"ד סימן של"ה.

ויש לזון בדיו מכניס עצמו לסקנה אם יכול לבטוח בקב"ה שהרי הכל בידי יתברך.

⁷ מומחיים מעריכים את הסיכוי בערך אחד ל 10000. וישעור זה לכל הדעות הוא פחות משיעור מינוט שיש לחשוש לו לענף ברכה [נאפילו אָין נחשב מינוט שאינו מצוי].

והן אמנם שהעוסק בתורה יש לו סייעא דשמיא מיוחדת כמב' בכתובות [דף עז] רב פפא למד תורה ליד זבובי ראחן, וכמו שאמר החת"ם ברשותו, ולכ' בקובץ שיעורים [תכתובת אור רען] ובהערות והנה"ש אלישיב זצ"ל בכתובות שם.

המרה"ר' שהוא מקור דברי הרמ"א כתב ג' טעמים למה לברוח מהעיר, א, יש מקום שנמדד עליו יותר ממקום אחר ולכן כדאי לברוח לעיר אחרת שיש בה פחות גזירת עונש רח"ל, ב, יש סכנה למי שחוליה הרבה ולרובת הפרות נפטרים שזה שובר את הלב דמה"ט לא מספידין בזמן הדבר רח"ל [וכן ב' הגר"א [משלי יח, יד] חוץ איש תכלול מחלה וחוץ נאמה מי שאנה דיינו ב' שמתמיד בשמחה אף שתבוא עליו מחלה שמתחמת ויבטלנה, אבל מי שפחד ועצב יותר קשה לו להתמודד עם מחלות רח"ל], אמנם טעמו השלישי של המהר"ר' שאסור לעמוד במקום סכנה עדיין לא צ"ב מתשובת הרמ"א לגבי שוכר דירה שיש שם חולה במחלה מדבקת וביקור חולה במחלה מדבקת.

ושאלה זו נוגעת על משלים מעוברת או חולי סוכר שהרופא אמר להם שצריכים לשנות לשיעורים, אם הימים להתברר לאיפוזיה כדי שלא יצטרכו לאכול ביום כפור או שימולים להמשיך כדרכם ואחר כך ישיגו יום כפור יצטרכו לשנות.

והנה, מצטנן בש"ע ג' חילוק דינים בין מנכסי עצמו לסכנה, האחד, יציאה לים בימים ראשון שני ושלישי שמוחר [א"ח ס' רמ"ח] אע"פ שודאי יצטרך בשבת לחלל שבת, אמנם בימים כ"ע חמישי וששי אסור משום כך ולצורך מצוה מותר, ובשבת עצמה מביא לגבי מילה [ס' ש"ל] שאסור למול אם יודע שיצטרך לחלל שבת אע"פ שהוא לצורך מצוה, והדבר נוגע גם לברית יצא דופן בערב שבת וכדלקמן. ויש להבין מה התבאר בימים, ממה נפשך, אם מותר להכניס עצמו לאונס א"כ הנהיה מותר, ולא אסור א"כ תמיד אסור, והבאה"ל [ס' רמ"ח, ד' ד"ה ופוסק] הביא בשם הראשונים כהר"ף ועוד שמתנהו על כך.

ויש לברר, שאסור מנכסי עצמו לסכנה הוא כעין מנכסי עצמו לאונס, והוא דומה לאיסור מבטל איסור לכתחילה וכעין עושה גרף של רע וטוב, לדין שהיה שייך להיזהר הוא בדיעבד ואסור לעשות מעשה כדי להשתמש בהיתר, אלא ששכשעושה מעשה לפי תומו וממילא נוצר היתר אין זה בכלל מבטל איסור לכתחילה.

וכמו שכל ש"ת [ו"ד ס' פ"ד סק"ח] ו"ו ס' ו"ו ס' ק"ז סק"ד] לגבי מי שמבטל דבש שבטחו נמלים שאין זה בכלל מבטל איסור לכתחילה כיון שמבטל לפי תומו ולא בכדי לרסק את המיתות, מלבד אם יש לו אפשרות לעשות בדרך אחרת שאז המעשה מתפרש על מנת לבטל את האיסור, ולכן אם יש מתכון להכין גלילית תותים [ע"ז רסק תותים לא ישיגין למבטל איסור לכתחילה בריסק התותים.

ולפי"א איש שרבימים ראשון שני ושלישי מותר, שאז לא נחשב עושה כדי להיתר בפקול"א אלא כעושה לפי תומו, כי המעשה לא מתפרש שייך לשבת כלל אלא מעשה של נטיעה בעלמא אח"כ שבת מעצמה, אבל בבימ"ד ה' ו' נכד עבד העולם על שבת א"כ המעשה מתפרש מעשה שנעשה בשביל להגיע למצב פיקוח נפש שבטת את אסור, ובשבת עצמה בודאי המעשה מתפרש לגמרי כמעשה שבא להביא לסכנה שיצורך לחלל שבת ולכן אסור אפילו לצורך מצוה.

וחלוק בשבת בעצמה שהדבר ניכר בבירור מאוד וחומר יותר כי העיקר לפי מנכס שאינו לפי תומו. וחלוק בענין שאינו לפי תומו. וכן מוכח בתשנ"ג [א"א ס' כ"א] ומובא בש"ר [ו"ד רס"ו סק"ח] שאסר למול בשר דתית בימים ה' ו' כי מנכס עצמו לאונס, והמ"א ס' ש"א"א ש"א דחה שיהא לצורך מצוה ולכן מותר כמו בס"י רמ"ח, א' שמוחר צורך מצוה, אבל בשבת עצמה אסור למול על דעת זה, והטעם כמש"נ.

וגם לשון הרח"ה מורה כן שכתב [שבת דף נ. ברי"ף] לגבי מילה שאסור משבת, ובדף ז. ברי"ף לגבי יציאה לדרך כתב שיראהי' כמתנה לילמוד ביום דתית בימים ה' ו' כי מנכס עצמו לאונס, והמ"א ס' ש"א"א ש"א דחה שיהא לצורך מצוה ולכן מותר כמו בס"י רמ"ח, א' שמוחר צורך מצוה, אבל בשבת עצמה אסור למול על דעת זה, והטעם כמש"נ.

וגם לשון הרח"ה מורה כן שכתב [שבת דף נ. ברי"ף] לגבי מילה שאסור משבת, ובדף ז. ברי"ף לגבי יציאה לדרך כתב שיראהי' כמתנה לילמוד ביום דתית בימים ה' ו' כי מנכס עצמו לאונס, והמ"א ס' ש"א"א ש"א דחה שיהא לצורך מצוה ולכן מותר כמו בס"י רמ"ח, א' שמוחר צורך מצוה, אבל בשבת עצמה אסור למול על דעת זה, והטעם כמש"נ.

והוא עושה מעשה כדרך העולם, ובשבת דף נ"א, איתא, רב לא עבר במברא (מעוברת-ספינה) דיתיב בה ענ"ם אמר דילמא מפיקד ליה דינא עליה ומתפיסאן בהדיה (ולן) חשש לעובר עם נכרי), שמואל (ולן) עבר אלא במברא דאית ביה ענ"ם אמר שטוב בתי אמוי אל בדיק (ולן) עבר דווקא קר עם נכרי), ר' ינאי בדיק ועבר (לומר, בדיק הספינה שהיא בה חור ועבר כך) ר' ינאי לטעימיה דאמר לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעשוי לו נס שמתאין עשוי לו נס ואם עשוי לו נס מנכסין לו מחיתו.

והיה קצת האם ר' ינאי קר החמיר על רב שמואל וא' גם היקל, ואם היה קצת א"כ למדל אל הסביר מה טעם קולות אלא קר למד החמיר, הרי במעשיו יש גם קולא וגם חומרא. ויש לברר על"ה ר"ל, שר' ינאי אמר שגם בדין מנכסי עצמו לסכנה הכל תלוי האם מתנהג כדרך העולם על ששה משנים שונות מדרך העולם, כי העולם מלא סכנות, והרי גם באוכל יש הרבה סכנות כמו שמואן או סוכר וגם בדרך יש סכנות כמו תאונות ובעבר היה לטיים ולא אסור לצאת לדרך ואפילו למדבר ולים, כי כל שעושה כדרך העולם אין הוא מחשב עומד במקום סכנה כי מתנהג כדרך העולם שהוא מלא סכנות והוא יכול לבטוח בקב"ה, וקר' אם מתנהג בצורה שונה מדרך העולם כגון שהולך ליד קו"ט ישר וכדומה אז הוא מנכסי עצמו לסכנה במה שנוכח למקום כזה.

ואמר ר' ינאי שיהא אל בודק האדם יש עמו נכרי או לא, כי הוא חושש רק לאיסור של מנכס עצמו במקום סכנה שוכנו, או מחיתו, ואם הוא נוהג כדרך העולם, דהיינו בודק שאין חור בספינה, א"כ כבר אינם מנכסי עצמו לסכנה, ומעתה הוא בטוח בקב"ה ומותר לו לבטוח בו, ונמצא שגם חומרות ומעט קולותו התפרשו בדבריו.

וכבר הוכיח הקוב"ש [תכתובת אור קולן] כעין זה מהא דתתיב כמה דברים בגמ' מטעם שומר פתאים ה', כגון לאכול תאנים ועבבים בלילה [ע"ז דף לא], ולמול ביום מעוקן [למשת דף עב], ולאכול דגים בליל שבת [שבת דף קטנ]. וכן לגבי יציאת בזמן העיבור [תכתובת דף ט]. וזהו דף מה', ובחלק המוקדמות מוסיפה הגמ' [כ"ד דף ביה רבים שומר פתאים ה'].

ויש לבאר מתי אומרים שהמור פתאים ה' ומתי אסור לאדם לעמוד במקום סכנה. ובאר הקוב"ש שאין האדם חייב להימנע ממנהג דף ארץ כדרך העולם, וממילא הוא כאלו אין בידו לשמור את עצמו ואז נשמר מן השמים, אבל היתה שבידו להיזהר אינו בכלל פתאים ה' ואם לא ישמור את עצמו הוא מחתיב בנפשו ולא היה משומר מן השמים.

ועל"י דברינו מובן מאוד, שאם שגם כדרך העולם דלדשו ביה רבי' א"כ אין עליו טענה של מנכס עצמו לסכנה, כי הוא נהג לפי תומו כדרך העולם ולא הכניס את עצמו לסכנה, אבל אם נהג שלא כדרך העולם והלך ליד קו"ט נטוי א"כ הוא הכניס את עצמו לסכנה ואז אינו יכול לומר שהוא בטוח בקב"ה.

* חשוב מאוד לפרט את כל פרטי השאלה.

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', ומרבי המרכז התורני 'לב יצחק' אשדוד

למה משורר שרוצה לעבוד יותר קשה ולהיות שוער אינו יכול

ישמו אותם איש איש על עבודתו וגל משאו (ד, ט)
אדם עשיר היה בעיר בריסק, והיתה ידו קפוצה וליב' אטום לשוועת עניים. דברי גבאי הצדקה נפלו על אזניים ערות, והם ביקשו מרב העיר, הגאון בעל "בית הלוי" זצ"ל, שיכניס את העשיר, כי הרב העניים המשוועים לעזרה, ובידו להשיעם. ברם, היב ידע כי "כשם שמוצה לומר דבר הנשמע, כך מוצא שלא לומר דבר שאינו נשמע", והמחיל להשתדל, כך שנת שסר זו מקלעה לידו לבל יום הכיפורים.

לאחר התפילה פנו רוב המתפללים לביתם. רק כמה לומדים התכוננו לליל שימורים של לימוד תורה עד עלות השחר. רגילים היו ללילות דגושי תורה, שלא יגרעו מעירפתם בתפילות היום הקדוש למחרת. ביניהם, קבע גם העשיר מושבו. התסכן לליל שימורים של אמירת התילים כדי לזכות בדין ביום הכיפורים.

פנה אליו הרב ובכנס עימו בשיחה: "כילום אתה בבודדי שינה?" השיר בשלילה, אך מה יעשה ומורא הדין עליו, ואמירת התילים מעכבת את הפרועות! "אמר לו" התעניין הרב, "הן בקי אתה בהוויות העולם, מה דיום של חייל העוקר למחנה הדייב בעת מלחמה?" "מציבים אותו מול כיתת יריים", השיב נחרצות. "כך!"

ומה אז נשאר במסגרת הצבא, אלא שעבר על דעת עצמו מגדוד לגדוד, מחיל פרשים לחיל הספקיה, למש"ל? חקר מורו: "גם זו עריקה", פסק העשיר. "שבעת מלחמה דים ברות ברייה. הן לא יתכן שכל חייל יבחר לו גדוד כראות עיניו!"

"מעניין", השלם הרב. "היודע אתה מדוע שאלתי זאת? הן מחר יום הדין, וכולנו עומדים למשפט. כלנו רוצים לזכות בדין ולהמותיק את גזר הדין. וממרום העניקו לנו את הדרכים לכך, לתלמידי החתמים העניקו כוחות לימוד בלתי דלים, כשר ירכיז ועירנות. הם ערים כל הלילה ולומדים, ומחר יהיו עירינים ויתפללו ברגש. לך נתנו מן השמיים עושר, להטיב בו עם העניים והאביונים ולהרבות במעשי צדקה וחסד. מחר יפתחו את פנקסך ויסקרו את מעשיך. ומה ימצאו? שערקת מגדוד לגדוד... שבמקום להרבות בצדקה ובהחזקת תורה, הית נעור כל הלילה ועסקת בתורה... שמע לקולו, אם רצונך לזכות במשפט - קבל עתה על עצמך לפתוח יד לצרכי צדקה וחסד, ועלך על יצוער".

משורר ששיער חיב מיתה - כי כשכל אחד סומך על השני אין אחריות משולמת
וכ"כ החינך (מצוה שפט) שלא יתעסקו הלויים בעבודת הכהנים, ולא הכהנים בעסק הלויים, אלא כל אחד יעשה

וכ"כ החינך (מצוה שפט) שלא יתעסקו הלויים בעבודת הכהנים, ולא הכהנים בעסק הלויים, אלא כל אחד יעשה

וכ"כ החינך (מצוה שפט) שלא יתעסקו הלויים בעבודת הכהנים, ולא הכהנים בעסק הלויים, אלא כל אחד יעשה

וכ"כ החינך (מצוה שפט) שלא יתעסקו הלויים בעבודת הכהנים, ולא הכהנים בעסק הלויים, אלא כל אחד יעשה

וכ"כ החינך (מצוה שפט) שלא יתעסקו הלויים בעבודת הכהנים, ולא הכהנים בעסק הלויים, אלא כל אחד יעשה

וכ"כ החינך (מצוה שפט) שלא יתעסקו הלויים בעבודת הכהנים, ולא הכהנים בעסק הלויים, אלא כל אחד יעשה

וכ"כ החינך (מצוה שפט) שלא יתעסקו הלויים בעבודת הכהנים, ולא הכהנים בעסק הלויים, אלא כל אחד יעשה

מלאכתו המיוחדת לו, מדכתיב (במדבר ד ט) איש איש על עבודתו ואל משאו.

משרשי המצוה. לפי שעבודת שתי כתות אלה היא עבודה יקרה ומקדשת, על כן צריכה המלאכה להשמר מאד מן היאוש, מן העזלה והשחנה, ואין ספק, כי כל מלאכה המוטלת על שני אנשים או יותר הפשיעה מצויה בה יותר ממלאכה המוטלת על האחד לבדו, כי הרבה פעמים יסכנו שניהם לא אחד על אחד ותבטל המלאכה מביניהם, יזכר דבר ברור לכל אדם, ודרך משל אמרו זכרונם לברכה (ב"ב ד, ב) על כיצוא בזה קדירא דבי שפתי לא חמימא ולא קריאר.

למה משורר שרוצה לעבוד יותר קשה ולהיות שוער אינו יכול

כתבו על הרב מאיר חדש זצ"ל (ספר המאיר עמ שפו) שרבינו עמד כחומה בצורה במאבק נגד רוחות שליליות אלו, (-של הצטרפות בני מער למאבק במלחמה בבריטים). "עקב היה משמיע חוזר ומשמיע באזני תלמידיו, יעקב אמר ליוסף על העיר שמם: ואני הנה נתתי לך שמם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמור כחרכי ובקשתי". התרגום המשך המשגיח באותן הזדמנויות, "התרגום מתרגם: 'בצלות ובבעות'. וכן גם דרשו חז"ל, שיעקב כבש את שמם על ידי תפלות. ומה, שאל המשגיח, 'מה עם מלחמתם הפלישת והאמיצה של שמעת ולו? התשובה היא, שלולי תפילות של יעקב לא היה נצחון ודאי מושג על שמם! רק התפילה פעלה והמלחמה אינה אלא כסות עינים. כלומר, התפילה היא היא המביאה את הצלחה בשדה הקרב!"

כך היה המצטא את דברי הגמ' על הלויים עליהם נאמר שמשורר שיער - במיתנה. והטעם המשגיח למרות ועבודת המשורר הינה עבודה נעימה, גם קלה ומכובדת בעוד עבודת השוערים קשה ומפרכת. **אסור לו ללוי לבחור מדעת בעבודה הקשה יותר.** אין זו מסירות נפש מצידו. החובר על כל אחד למלא בקפידה את מה שהוטל עליו. כך, תפקידו של בן הישיבה הוא ללמוד תורה! ואכן הצליח רבות במלחמתו התקיפה הזאת, כפי שהעיר מרן הגרא"מ שך שליט"א שמכל הישיבות באותה תקופה היתה זו ישיבת 'תברון' שהצליחה לבלום מגמה שלילית זו. זאת בזכות רבינו. ע"כ

והרב משה מרדכי שלזינגר זצ"ל סיפר (בעקב) האצן עמ

אצלנו בסלובודקא, היו שני 'מסלולים' בין טורי הספסלים, והיה את המשגיח ר' משה טיקוויצ'נסקי זצ"ל, לשמו ולזכרו תאוות נפש, אשר היה הולך הלך וחוזר בין הטרומ, כיון שבתור משגיח הוא היה צריך להתחבב ולהשגיח, וכך הוא הלך הלך וחוזר, שקוע בשרעפים...

פעם אחת...
-זהו, כל באי סלובודקא,
כל מי שדרכה רגלו בסלובודקא,
יודע את הסיפור הזה.
— פתאום...
התאמצו לסידר', של אחר הצהריים, בחור אחד קם,
והתחיל... גם הוא, ללכת...
-הלך וחוזר.
ו"התגנשו"...

כמובן שהוא נעצר, ואז, אמר לו ר' משה טיקוויצ'נסקי משפט אחד, שצריך להיות חרוט על לבב של כל אחד.
ר' משה אמר, לו:
'חוזר בר...
שאתה מן ה"שוררים",
אני,

נעבאך!
מן ה"שוערים",
ומשורר ששיער חייב מיתה...
"אתה מן המשוררים..."
אתה יושב ולומד ואתה משורר את שירת התורה,
-אתה ישרי!...!

אמנם, באופן אישי, מן השוערים,
-אני שומר פה,
לכן אני צריך להסתובב. אבל אתה, תחזור...
מכיון שמשורר ששיער חייב מיתה!...!
הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב שכל אחד יעשה את תפקידו ולא ישנה וקח אחריות על תפקידים אחרים.

מאור שעשועי - הגדולה והענוה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

שאו את ראש - בגאווה ראוה

שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו' (א, ב)
כתב רמב"ן: "...והולשו שכתב רש"י, 'כמו שאומרים לקוטטור ארבע רישיה דפולין, לא נחבר לך למה דרשו אותו לגאון... אבל בהגדה של יקרא רבה דרש לשבח, 'אין שאת אלא לשון גדולה... אמר הקב"ה לישראל, 'נתתי לכם תלוי ראש ודומית יסכום לי, כשם שיש לי תלוי ראש על כל באי עולם... ואתם עשיתם תלוי ראש... לקיים מה שנאמר (תהלים קמח יד) 'וירם קרן לעמו'...", עיין כל דברי רמב"ן בפני' (ובספר 'אפיקי חיים' הארכנו בזה בס"ד).

והבני מעתיק מספר 'אש קודש' (שיחות הגאון הגדול רבי משה שטרנברג שליט"א). 'כתבי' שאו את ראש כל עדת בני ישראל, ונראה לפרש על דרך הרמז 'לשאו' הוא מלשון להרים ולהגביה, ונצטוונו בזה שכל אחד ירים את ראשו, והיינו שיעריך את גדול הכוחות שיש לו, ולא ישפיל את עצמו ויחשוב: 'ממנו' לא יכול לצאת כלום, אלא אדרבה, יחשוב שהוא יכול להיות שמע גדול בתורה ויש לו את הכלים לכך, וידע שהקב"ה יעזור וייתן לו סייעא דשמיא אם יעשה כפי יכולתו.

זהו חיוב על כל בן תורה, לדעת שהתורה נוצר לגדלות, כפשוטו ממש. שרק אם יש לאדם שאיפות להתעלות, אז יוכל להגיע להיכן ששאף להגיע. אבל אם אינו שאוף כלל להתעלות, הוא אדם מראש, ובוודאי לא יתעלה, שלמעלה ישנם האדם למקום שמעולם לא שאף להגיע אליו. ולדאבונו ישנם הרבה בחורים שמאבדים רגל מפני שאינם חושבים שהם נוצרו לגדלות.

וכן תורה שבא לישיבה וסובר שמסתמא לא יהיה תלמיד-חכם גדול, הוא מאבד עצמו לדעת והורס לעצמו את כל בניין חיי התורה שלו, שבאלו שאיפות לצמוח תלמיד-חכם גדול, אין לא את היסוד, ואם אין יסוד אין בניין.

וכן אמר הגה"צ ר' ברוך בער זצ"ל: 'אני שאפתי להיות גדול כהגאון רבי עקיבא איגר ושאריתו ר' ברוך בער, אבל אם הייתי רוצה להיות ר' ברוך בער, לא היה נשאר ממני כלום'. והכל תלוי במחשבתו של הבחור, שאם הוא מסתפק במוטע ואומר על עצמו 'אני תלמיד-חכם לא אהיה', הוא באמת לא יהיה תלמיד-חכם! ולעם שהוא התיימש מעצמו, כן גם אחרים יכולים להתיימש ממנו, כל עוד הוא נמצא זה.

אבל אם הוא אומר על עצמו 'אני יכול להיות תלמיד-חכם, ולא רק תלמיד-חכם אלא אפילו גדול בישראל אני אהיה', הוא יצליח! וכפי שראינו הרבה גדולים שאיפתו בצעירותם להיות מגדולי ישראל, אך הצליחו ונהגו לגדולי ישראל.

ויפה אמר הגה"צ רבי אליהו דסלר זצ"ל, שעיקר הסכנה לבן תורה הוא כשדממה שלא יוכל לצמוח תלמיד חכם גדול, ולכן היצר הרע פועל בזה בכל כוחותיו. והיפוכו ואמר שאנחנו מופסדים הרבה מאוד בני תורה שהיו יכולים לגדול בתורה בתורה ממש, אלא שאינם יודעים את גודל כוחותיהם לצמוח גדולי תורה, ולכן אינם משקיעים להיות גדולי תורה, וחבל על דאבדון.

זוהו מעיקר חובת הר"מ ומרביץ תורה בישיבה, שירחם את התלמידים ויחידר בקרבם שיש להם הרבה כוחות, ועל ידי זה התלמידים יכינו עצמם לגדולי בתורה. ואז יצליחו בעזרת ה' ויתברך. ואומנם המלמדים שמפנים את התלמידים ואומרים להם שאינם בעלי כשרונות גדולים, הם הורגים ומכלים בדיהם את עתיד התלמידים.

ודרך החינוך הנכון הוא דווקא לחמם כל תלמיד ותלמיד ולעודדו, ולהסביר לו שהוא ראוי להיות גדול ממש, ושהדבר תלוי רק בו, אם יעמול או לא.

ושמעתי בשם גדול אחד, על מה שאמר חז"ל (אבות פ"ו) שהלומד תורה לרמה התורה 'מלבשתו עבודה', ודיקק אותו גדול שהעבודה לרמה להיות מבלבש, לפעמים פושטים אותו ופעמים לובשים אותו, ואין האדם נמצא עם הבגד בכל עת ממש. וכן הוא גם בעבודה, ולא תמיד צריך את מידת הענוה, לפעמים יש הענוה בתורה, והיינו בתחילת דרכו של בן תורה, שאם לא יהיה לו גאוה טובה, לעולם לא יצא ממנו משהו, שבאלו עזות פנים לקדושה אי אפשר לגדול בתורה.

וכן פירש הבנין של טוב הילך, וכעין זה גם בחז"ל, את הפסוק (ויקרא ב', יא-יב) 'פי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממצו אשר לה'. קרבן ראשית תקריבו איתה לה', שאשור מרמזים על גאוה, שהאשור עולה וטופח לפי מעלה, וכן מתיקנות הדבש מרמז על גאוה, ועל זה אמר הכתוב 'לא תקטירו ממצו אשר לה', היינו שבעבודת ה' הגאוה היא דבר פסול ומאוס, אבל 'קרבן ראשית' - היינו כאשר מתחיל בעבודת ה' - אסור לבוא עם ענוה ולומר 'אני לא יוכל להיות גדול בתורה', אלא אדרבה, 'תקריבו איתה לה', שבראשית העבודה הדרך הצלחה הוא דווקא עם גאוה דקדושה, והיינו עם שאיפות לגדלות, ולחשוב 'אני יוכל להיות גדול בתורה'.

ובזה נראה לפרש את הרמז בפרה אדומה, שהיא מטמאת טהורים ומטהרת מטמאים, והרמז הזה הוא לגאוה, [כי פרה אדומה באה לכפר על חטא העגל שישודו היה טמון בגאוה, ואין כאן מקום להאריך בביאור העניין]. אשר היא מטמאת טהורים ומטהרת מטמאים, שאם הוא עדין, והיינו שהוא בתחילת דרכו ועדיין לא נתקדש בקדושת התורה, אז הגאוה מטמאת אותו, שבתחילת דרכו של אדם, שעדיין לא נעשה גדול בתורה, אז לא יוכל לצמוח בלא גאוה, וצריך שיחשוב בליבו שהוא יוכל להיות גדול מאוד בתורה, ועל דרך מה שכתוב (דברים הימים ב', ז, ח) 'ויגבה ליבם בדרכי ה', אבל מאריך הגאוה גם מטמאת טהורים, והיינו שאם הוא כבר טהור ונתקדש בקדושת התורה, אז הגאוה מטמאת אותו, שלאחר שכבר נעשה גדול בתורה, אין צורך בגאוה ואינה מעלת לו אלא מטמאת אותו. שהקב"ה שונא את הגאוה, וכמו שכתוב (משלי טז, ה) 'תועבת ה' כל גבה לב'. וצריך להכניע את עצמו ולדעת שהוא כלום, שעם הכישרונות שלו היה יכול להיות הרבה יותר, ואין לו מה להתגאות.

אמנם מאידך מציון שלשון 'שאו את ראשך' מתפרש לפעמים גם להיפך, מלשון להוריד את הראש... ונראה דזה בא לרמז שצריך למעט קצת את הגאוה, שלא יהא גדול כל כך בעיני עצמו, ויבדח עם הגאוה יזכיר לעצמו גם קצת שפלות הדרך, איך להגיע לשאיפות לגדלות אף על פי שכישרונותיו מועטים.

והנה לפעמים בחור חושב לעצמו, 'אני יוכל להיות תלמיד חכם', או שחושב 'אין לי את הכשרונות להבין את עומק הספרות באופן הנלמד בישיבה', ולכן מתיימש מעצמו ואינו שאוף להיות גדול בתורה. וזהו טעות גדולה, כי אפילו אם הוא צדק שכעת אין לו את הכשרונות לזה, אבל אם יעשה את שמוטל עליו כעת, וישתמש עם כשרונותיו לפי יכולתו, אז הקב"ה יגמור בעדו היכן שאין ידו מגעת, ויראה נפלאות למעלה מדרך הטבע, ויזכה לעלות מעלה מעלה עד שיהיה תלמיד חכם אמיתי, ויבין היטב את עומק הספרות בכל סוגיא. וכך פירש הקדוש החפץ חיים את מאמר חז"ל על הפסוק (דברים ל', יב) 'לא בשמים הוא לאמר מי יגלה לנו השמימה ויפקה לנו', ואמר חז"ל בעירוני (נה ע"א), 'מאי דכתיב לא בשמים הוא? ... שאם בשמים היה אתה צריך לזכות אחריה, ולאורה הדבר תמוה מאוד, שהרי לא אחד יודע שאפילו הסולם הגדול ביותר לא יגיע לשמים, ומהו העניין לבנות סולם בעוד שידוע מראש ששעבודתו לרק?'.

ופירש בזה הקדוש החפץ חיים זצ"ל, דהן אמת שעל ידי סולם לחדו לא אפשר להגיע לשמים, אבל אם התורה הייתה בשמים אזי מנחם ציוויו שצנעויו ללומדה היה מוטל עליו לעשות כפי יכולתו בהשתדלות הנצרכת כדי להשיג את התורה, והקב"ה כבר היה עוזר לו להגיע לתורה על ידי סייעתא דשמיא מיוחדת, כי מי שעושה את ההשתדלות המוטלת עליו - אז הקב"ה גומר בעדו ומסייע לו היכן שאין ידו מגעת...

וזוהו סוד ההצלחה של בן תורה, שאינו עושה חשבונות מהו התוצאות, אלא עושה את שמוטל עליו, וממילא הקב"ה עוזר למעלה מדרך הטבע, 'על כל הספר' 'אשר קודש'.

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקני סעודתא' 'שערי בית המדרש' ושא"ס

דבש - בחג השבועות?

רבות נכתב בספרי הפוסקים והמנהגים אודות המנהג הנפוץ בקרב קהילות ישראל בחג השבועות והוא: 'אכילת מאכלי חלב ועל כן רבו הטעמים בספריים. ועד עתה ידענו על מנהג אכילת דבש בראש השנה ששקוחותיו קדומים וטעמיו רבים. אין על אכילת דבש בחג השבועות, מי שמע? ותמוה הוא שמנהג זה משום מה נכנס איתו נהוג היום ברוב המקומות. ומקורו קדמון ביותר ומזכיר בראשונים כפי שיבאר בהרחבה להלן, ועל כן בעז"ה בבאמר שלפנינו עד כמה שהייתה תפוקה, (והדברים בורים שכל מהותו אינו הקדוש של 'חג השבועות' - מתן תורה 'היום הזה נהיית לנו', ומנהג כל 'חג או מועד ישנם מנהגים קדושים בהם ישראל. וכן ישראל תורה הוא ועליו ליקיים. אך זכור נזכור את יסוד הדברים, ודי להחכם).

כתב בספר כל יום (אחד מן הראשונים - ס' נב' וכן הוא בספר אורחות חיים) לרבינו אהרן הכהן מלוניל: גם נהג לאכול דבש וחלב בחג השבועות, מפני שהתורה נמשלה לדבש וחלב כמו שכתוב (שיר השירים ד' יא): דבש וחלב תחת לשונך, ע"כ. מנהג זה הובא גם במשנה בברכה (ס' תע"ז ס"ק ח'). וכן בספר קצת חיים שם אות ס'. ובספר ערוך השולחן שם אות ח' הבאר היטב (שם ח') מביא בשם השו"ר כנסת הגדולה שכתב: אני נוהג לאכול דבש וחלב.

בספר צידה לדרך (לכלל מנחם בן זרח תלמיד רבינו יהודה בן הרא"ש, מאמר ד' כלל ד' פרק א') כתב: כמו שנהגתם שנהגו אחר התורה באו להשלים הכוונה הזאת כמנהגינו החג הזה (שבועות) לאכול דבש וחלב, להעיר על התורה שנמשלה לדבש וחלב. ודבש שהחלב הוא חומר הנעדר לפי רכותו, וכנגדו באו בתורה המצוות המעשיות שהם על הרוב מזון נפשיות הרמון. והדבש ידוע כי הוא המתוק משום המאכלים והנער לא יוכל לקבלו, גם הגדול לא ירבה מאוץ ממנו פן יקיים עם שאר מזון, וכנגדו באו בתורה דעות אמתיות הנקראות כחמה באמת והוא שאמר החכם (משלי כד') 'אכל בני דבש פי טוב ונפת מתוק על חכה; פן דעה חכמה לנפשוך אם מצאת ייש אחרית ותקוהך לא תקרתי'. ע"ש.

בספר דוד היום (שבועות) כתב: רואוי להכין מטעמים מתוקים ומדוממים (שבוים זהו, ויש נוהגין בתבשיל של חלב ונותנין דבש עליו לקיים (שיר השירים ד' י"א) דבש וחלב תחת לשונך, והכל לפי מה שהוא אדם ולפי המוטעם לחם והערב לו.

בסיידור בית יעקב (לרבי עקיב עמדין) כתב, שהטעם למנהג שאוכלין מאכלי חלב בחג השבועות, ע"ש דבש וחלב תחת לשונך שנאמר על התורה, ע"ש. והקשה עליו בספר יפה ללב (לרבי רחמים נסים יצחק ב"ר חיים פלאגי. ס' תע"ז ט') מדוע לא הזכיר גם את המנהג לאכול דבש בחג השבועות כמ"ש בספר השנים לעיל, ע"ש. ושם בספר יפה ללב כתב טעם לאכילת דבש בחג השבועות, מפני שביום זה ניתן לעם ישראל תורה שכתב בתורה שבעל פה כמבואר בחז"ל, ויאת בזהר דחלב כנגד תורה שכתב ודבש כנגד תורה שבעל פה, ע"ש.

ועוד טעם כתב, דבחה השבועות נוהגים לאכול דבש ומיני מתיקה, משום דאיאת בליקוט חות עתה"פ ו'אכל בעז ישיבת יוטב לבו' מלמד שאכל מיני מתיקה אחר סעודה, מלמד שהמתיקה מרגלת לשון התורה, והיא איאת בליקוט ימימי: אמר רבי קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל לבבל נטע תמרים בבבל, לפי שהיו ישראל להטין אחרי המתיקה שהיא מרגלת בבבל לתורה. וצריך לערבם ביחד (חלב ודבש) לאכול לשת אחת, כי הדבש מחמם והחלב מקרר, לפיכך שניהם כאחד טובים.

בספר מנהגי ארץ ישראל כתב: ולפיכך נוהגים לאכול מאכלי חלב ודבש בחג הביכורים, בכדי להזכות ולהלל לה' על כן נתן

לנו ארץ זבת חלב ודבש, ויחד עם זה לעשות זכר להבאת ביכורים בזמן המוקדש שאינה אלא מארץ ישראל שהיא ארץ זבת חלב ודבש.

ובספר בית ישראל (לרבי ישראל טויסיג - חלק ו') כתב, נראה לי לית טעם למנהג על פי דברי רבינו יונה (ברכות מ"ב, ע"א) שמטעם הדבש להפוך את הדבר הנמפל לתמו לדבש, ולכן אם נפלה לתוך הדבש תחיה של איסור אין הדבש מאסר, כמו כן על ידי קבלת התורה נהפכו גם פראי אדם ובעלי מדות רעות לאנשים קדושים, לפיכך נוהגים לאכול דבש בחג השבועות.

ובספר התודעה כתב: רבים נוהגים גם לאכול בשבועות תופיני עוגה האפוייה ומסוגגת בדבש, על שם: דבש וחלב תחת לשונך (שיר השירים ד) האמור על מי שזוכה לתורה. דבש כתב: דבש וחלב תחת לשונך - יש מי שאומר: לפיכך נמשלה התורה בדבש וחלב, לפי ששנים אלה רומזים על כח התורה, שכל העסק בה יוצא מטמונתו ונטהר. שכן הדבורה - שרץ טמא, והדבש עושה טהור. אך החלב תחילתו דם שהוא אסור, וממנו נעשה חלב שהוא מותר. שרץ אמר חכמים: דם נעקר ועושה חלב, ע"ש.

בספר רוממה הקורות ומנהגי יהודי אשכנז בארץ ישראל מובא, שהנהגים היה לפנותו כל סעודת שחרית בחג השבועות במאכלי חלב ובתוך הסעודה טובלים פתם בדבש, ובקולוניה היו אופים דובשנים שקוראים ברוגור קוכין (מנהגים טז, מובא בס' 'עצרת')

מעדיני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי

ועוד חובת ומעלת הדין כל אדם לכף זכות

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר. שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחות לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם" (במדבר א', א-ב). "וידבר ה' אל משה לאמר. אך את מטה לוי לא תפקד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל" (שם, מ"ח-מ"ט).

שאלה: א) ויש לשאול כיצד כתוב בתורה שאו את ראש כל עדת בני ישראל? ומאיך בהמשך מפורש אך את מטה לוי לא תפקד, ואם כן אינו "כל", כיון ששבט לוי הוא חלק מעדת בני ישראל?

ב) ועוד מהו הלשון 'שאו ולא כתב 'למנו'?

תינוץ ה' איש חי' שלמד זכות על כל ישראל; ותינוץ העוד יוסף חי' מדוע כתבה התורה 'כל ישראל אין כוונתה ללמד המותל על השבטים, אלא אותם שבטים שכן הוא מונה ימנה לאו כלום בלי הבדל בדרגות ומעלות, כדי לכלול כל הרמות והדרגות של בני אדם ללא הבדל, שהתורה רוצה ללמדם שאין לקטרג על שום אדם מבני ישראל ואפילו על הרשעים, אלא מעשי צריך ללמד זכות על כל אדם כיוון שבדאי תהיה לו איזו זכות, שהרי מציון שהקב"ה הקפיד על משה רבינו שבשיל סיפיה את בני ישראל, שמעו נא המורים', וכן הקפיד על ישעיה הנביא שאמר על ישראל "עזבם שפתיים אנכי וישוב", וכן אליהו הנביא שאמר על ישראל "עזבם ברייתך", ועוד אחרים שהקב"ה הענישם על שאינם מילה אחת של גאון על בני ישראל, וקל וחומר לכל אדם שפותח את פיו בלי חשבון ומגנה ומשפיל או מוציא שם רע על בני ישראל, שעונשו חמור מאוד אלא אדרבה ראוי תמיד לחפש איזו זכות לסגור על בני ישראל.

מעשה שבשח בני ישראל; וכמעשה שהיה עם הבן איש חי' שבא אליו אדם וסיפר על אנשי אירופה שמעשיהם ממקללים אמר לו הבא"ח מדוע אינך מסגיר עליהם? ענה אותו אדם ואמר שלא מצא שום זכות בהן. אמר לו הבא"ח: בוא וספר לי סיפור שהיה בדור הקודם עם אחד מעשרי אירופה ומתוך עושרו היה מקור למלכות והיה אוכל ושותה עמהם עד שהיה ממש כגוי, ולמרות זאת היה מתפאר ביחסו כיהודי עי"ש.

וזוהי כוונת הפסוק לומר "כל בני ישראל" לרבות אותם הרשעים וכן כתב למשפחות ולבית אבותם היינו אפילו בשביל אותה זכות שמייחס את עצמו למשפחתו ולאבותיו. עוד נלמד: יש להוסיף שלכן כתב "שאו", לרמז שיש לחומם כל אדם מבני ישראל כולל הרשעים שבהם אפילו בשביל אותה זכות בודדת שהן משתבחים בייחוס היהודי וקו"א כאשר יש זכויות רבות לכל אחד אחד שחובו עליו ללמד זכות ולמצא את הטוב שבו ולהנמנו מקטרגו, כאמור חז"ל במסכת עירובין (ט"ז) וכן במסכת ברכות (ד"ג) ומסכת חגיגה (כ"ז). וכן במסכת סנהדרין (ל"ז): פושעי ישראל שמליצין מצות כרמון, שנאמר (שה"ש ד', ג): 'נפלה הרמון רקתך'. ואמר רבי שמעון בן לקיש לא תיקרי רקתך אלא ריקותך, שאפילו ריקנין שבר מליצין מצות כרמון על אחת כמה וכמה. ולכן יש ללמד זכות על כל אדם מישראל.

והיו דן את כל האדם לכף זכות; והם דברי התנא הארבל קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר: עשה לך רב וקנה לך חבר והיו דן את כל האדם לכף זכות. ומבואר בחז"ל, אפילו חרוק נמשל צריך לדון לקצת זכות במסכת שבת (קכ"ז): 'תנו רבנן הדין חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות. ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ומשך אצל בעל הבית אחד בדרום של שנים. ערב יום הכפורים אמר לו תן לי שכר, ואלך ואזון את אשתי ובני. אמר לו אין לי

א"ה מצ"ג: ידוע הסיפור אודות ראש ישיבת טלו אונסן הגדול רבי מרדכי גיפטר זצ"ל, שבידוחו היה לו אלבום עם אופין המנוונת של רבינו גדולי תורה. מקום אחד היה באלבום שהשיאר אותו ריק לתמונה. ואם יוד הבחין אביו של רבי מרדכי שבחמקם הריק מקופל פתק קטן, הוא הוציא את הפתק וגילה שכתוב בו בכתב ידו של בנו היקאר כ"ך: 'מטולה מוטלה, אלא שילמד תורה בהתמדה, התמונה שלך כילה להיות כח' עם המספרים שצילמו בו באופן קצת אחר, והענין (אחד).

א"ה הל"ל: זכיתי לשמוע כמה פעמים מהמשגיח הגה"צ רבי דב"פ זצ"ל ששמע ממך החזון איש זצ"ל שאמר: 'למעט כל בן ישיבה הוא נספק לצמוח לאחד מגדולי הדור!'. ע"ן בפנים ברמ"ן שבראש דבריו.

מות. אמר לו תן לי פירות. אמר לו אין לי. תן לי קרקע. אין לי. תן לי בהמה. אין לי. תן לי כרים וכסתות. אין לי. הפשיל כלי לאחוריו, והלך לביתו בחפי נפש.

"לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו משי שלשה תמורה, אחד של מאכל אחד של שנתן ואחד של מיני מדים, והלך לו לביתו. אחר שלשלו ושנתן לו שכרו. אמר לו בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרת לי תן עמית במה חשדתני? אמרתי שמא פרקמיטי בולז נדמננה לך ולקחת בך. ובשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרת לי תן לי בהמה במה חשדתני? אמרתי שמא מושכרת ביד אחרים. בשעה שאמרת לי תן לי קרקע ואמרת לי אין לי קרקע במה חשדתני? אמרתי שמא מוכרתת ביד אחרים היא. ובשעה שאמרת לי תן לי פירות במה חשדתני? אמרתי שמא אין עמעותי. ובשעה שאמרת לי אין לי כרים וכסתות במה חשדתני? אמרתי שמא הקדשתי כל נכסי לשמים.

"אמר לו העבדה, וכי האת הדתית כל נכסי בשביל הורקסם בני שלש עסק בתורה, וכשבאתי אצל חברי בדרום התייר לי כל דברי. ואתה, כשם שדתני לזכות המקום ידן אותך לזכות. הראת לדעת אפילו שרוקן מהשכל לדון כך לכך זכות. כיון לא האמת ללמדנם שחובת האדם לדון את כל האדם הנונה גם כאשר הדבר רחוק מהשכל.

וכן פסק השולחן ערוך (ח"ו ס"י י"ז סעיף י'); "אין לדניין וכו' ואם באו לפני אחד כשר ואחד רשע, לא יאמר זה רשע וזה חכם משקר וזה בחזקת שאינו משנה בדבורו אטה הדיון על הרשע, וכו' וידון לפי מה שיראה לו מהדברים, וכשיפטר מלפניו יהיו עיניו כשפירם, כשקבלו עליהם את הדיון, וידון כל אחד לפי זכות" ע"כ.

הן לקי זכות מקבל שכרו בעוה"ז ולעוה"ב:
עוד מביאר גודל השכר הדין לקי זכות במסכת שבת (קכז): "אמר רב יהודה רב שילא אמר רב אסי אמר רב יוחנן ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקן יצימתו לו לעולם הבא. ואלו הן הכנסת אורחים, וביקור חולים, ועיון תפלה, והשקטת בית המדרש, והמגיל בניו לתלמידו, תורה, והדן את חברו לקי זכות. וכו' וכן רבנן דחברו לקי זכות דין אותו לזכות." וכן מביאר **במסכת שבעות (ל):** "ד"א בצדק תשפטו עמיתך יוד את חברך לקי זכות." וכן **כתב רמז אבות לרשב"ץ על אבות פרק א'.**

החזק הדברי חיים מגאנז:
ובזה היה מפרש האדמו"ר בעל "דברי חיים" מצאנו צ"ל את הפסוק: "לא הביט און יעקב ולא ראה עמל ישראל" אלו"קינו עמו" (במדבר כ"ג, כ"א): "מי שאינו רואה און ביעקב ולא עמל בישראל, תמיד הוא מצדיק את הבריות ומלמד עליהם זכות - איש כוה"ה אלו"קינו עמו ותרעתו מלך ב (תהלת חיים שמלח בתימן). יש אלו"קינו עמו, שגם רמז שבכל דרגה הן בדרגת יעקב, און ישראל ידון לקי זכות.

אגרת הרמב"ן לראות במעלת חבריו:
והוא הדבר השלישי שהתנא מלמד את האדם לאחר שביאר כיצד לעשות רב ואין לקנות חבר, מביא כיצד יתנהג עם כלל הציבור ומייעץ התנא שירגל עצמו לדון כל אדם לקי זכות, ותמיד יחפש את המעלות שיש בחברו ולא את החסרונות, וע"ז ירבה אהבה ואחווה ויתחברו אליו. ו**כמ"ש הרמב"ן באגרת לבנו ז"ל:** "כל אדם היה גדול ממך בעיניו, או חכם או עשיר או על"ץ לכבוד, ואם רשע הוא ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, אשר הוא חוסה הוא שוגג ואתה מיד" ע"כ.

דבר הבעל שם טוב:
אך מטבע האדם, במקום ללמוד הטוב מהחולות ולתקן ולהעלים את חסרונותיו, הופך הקערה על פיה כמימרא הידועה ומפורסמת בשם ר' ישראל מסלנט זצ"ל, שהקב"ה ברא לאדם שתי עיניים אחת להסתכל חסרונות עצמו ואחת להסתכל מעלות חברו כדי ללמוד מהן, אולם האדם הופך תפקידין ובענין מעלות מסתכל על חסרונות חברו ובענין חסרונות על מעלות חברו ומשבח בהן, בדרך כלל מסופק: אבל יש לו חסרון מסויים - ומבטוח לא יחשוב שחברו טוב ממנו כי יש לו איזה חסרון, ונמצא אפילו כבר דן לקי זכות אין דון אותו בצורה משלמת.

וגם זהו כיון התנא באומר "כל האדם", בה"א הידיעה, ללמדנו שידון את סלו בלי לחפש חסרונות כי לא מעוקצין ולא מדובשין ועדיף שלא ישבח ולי עוקץ. ולכן מדרש התנא בלשון ודון על האדם. כדי ללמדנו שכל יבא לדין גיטוי מתוך שמשבחו דבר מסויים יגנהו דבר אחר, כמ"ש חז"ל **במסכת בבא בתרא (קסד):** **וכן במסכת ערין (טז):** לעולם אל יספר אדם בטובות של חברו, שמתוך טובות בא לדין רעתו. וכן לעולם אל יספר אדם בטובות של חברו, שמתוך טובות בא לדין גתו. אלא חובתו לדון את כולו לקי זכות כיון שפקידו אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו, היינו למצב הבראותי הכלכלי והחברתי והמשפחתי וכו' שיתכן גם אתה אילו היית נתון למצב לא ייתנו נוהג אחרת, ורק בדרך זו אפשר להרבות אהבה ואחווה ולהיות עם חברה טובה בשלום.

מעשה עם רבי לוי יצחק מברדיטשוב עד כמה צריך לדון לקי זכות:
בעיירה ברדיטשוב הלך לעולמו גביר העיירה אשר יצא שמעו לשמצה כקמץ מופלג. אנשי העיירה אשר שנאוהו רו חתפ בשמעם, כי עבר קבורתו דורשת החבראי קדישא סכום כסף גדול מיושניו, אולם היורשים התנגדו לתשלום הכבד שהוטל עליהם באומרם שאין הם אשמים ואין הם חייבים לשאת בתוצאות ההתגותו של הנפטר. הדי הוויכוח הגיע עד רבי לוי יצחק מברדיטשוב והוא קרא אליו את אנשי החבראי קדישא לביחר העניין. לאחר ששמע מיהו הנפטר, הורה להם הרב: אלו תדרשו כסף רב עבור הקבורה, ואף הודיע שהוא עומד ששתף בלויה. בראות השלים את רבם צועד אחר ארון הנפטר פסקו ממלאכתם ויצאו גם הם לחלוק כבוד אחרון לקי זכות.

למת. עם תום הלוגיה העיר אחר חשושי הדרך הדבר רחוק באזנו עד פשר יחוסו אל הנפטר שהיה ידוע בקמץ. "התודעתית אליו בזכות שלושה דיו תורה שהביא לפני ואשר מהם עמדתו על אפיו האמיתי של האיש", הסביר רבי לוי יצחק.

"דין התורה הראשון: היה לפני שנים רבות כשהגיע סוחר לעירנו ובידו כנסו כסף גדול שהפקידו בידו סוחרים אחרים כדי שיבצע קניות עבורם משטחים הסוחר את קניותיו רצה לשלם, אך אך נחל לרעת שהאונק נעלם ברוב צערו ויאושו התעלף. הפא שהוחש להחיותו הצליח לעוררו, אך משמכר הסוחר באשר אירע לו איבד הכרתו שוב ומעט שלא היה ניתן לעוררו. אמר ייצא הכסף, אמרו הרופאים, חיינו בסכנה! לפתע, בעוד כל מצא עומדים אובדי עצות, הגיע הגביר הנפטר דן הודיע כי מצא את האבדה. הוא הויגט את סכום הכסף לסוחר, שהתעורר ומעלפנו לאור שהידיעה חדרה להכרתו.

"מאחר יותר הגיע לבית הגביר אדם שהזדהה בפניו כגבד שנטל את כספו של הסוחר. התפעמתי לזכות גדול המעשה שעשית, אמר הגבד, ברצוני לכפר על מעשי ולמסור לך את הכסף שנמי, תמורת הכסף שנתת לסוחר. אולם העשיר סיבר לקבל את הכסף. היתה זו זכות גדולה עבורי הציל בכספי נפש מישראל, אמר, איני מוותר על המצוה שעשיתי."

סיים רבי לוי יצחק את תיאור המעשה הראשון ואמר: "משאלה הגיע למקם השווה פנו השנים אלי ואני פסקתי לטובת העשיר הנדיב

"דין התורה השני: היה זמן מה לאחר מכן אדם בעירם התקשה בפרנסת ביתו. נמצאו אחרון החליט לציאת לעיר אחרת לחפש שם מקור פרנסה. אשתו חששה, כי אם יעזבו את הבית מצבם קרי ומי וכו' היא וילדיה יישאו ללא פרנסה, לכן לא הצליח לנסיעה. אלא, שהבעל נחש היה בדתות לציאת לדרך. לפתע עלה רעיון ממוחו. יצא שבע יוגיש לגביר, הוא פנה ואמר לאשתו, ותבקשי ממנו את משכורתך. עבור הטרחה שטורח אני עבורו בסניעתי זו. האשה האמינה לדברי בעלה ושבוע לאחר שנסע היא נגשה למשרדו של הגביר ובקשה ממזכירי הא המשרדית המבוטחת.

"הגביר נמנן לא הבין על איזו משכורת היא שחה, ומשאל הצליח לשכנעה בטעותה, קרא לגביר כדי שישיע לו להיפטר מהאשה המזוהה. כששמע הגביר את טענות האשה הבין מבין השיטין את אשר אירע והורה לגביר ללא אשה את 'משכורת' בעלה ידי שבע שבועות. בין כך וכל הצליח הבעל במשקו וחזר לביתו לאשתו ולילדיו. הוא התפלא למצוא בית מסודר שלא חסר בו מואם. לשאלתו כיצד הם הסתדרו עד כה, ענתה האשה, כי אן קיבלה את המשכורת מן הגביר מידי שבעה. הבעל שידע את האמת כי אין לו ולגביר שום עסק, התפעל מטוב לבו של הגביר ואף אלו להשיב לו את הכסף, אלא שהגביר לא ילקח את הכסף חזרה. איני מוכן למכור את המצוה שזכית בה ביושר, הבהיר את עמדתו. הגיעו אליו שניים, מספר רבי לוי יצחק, "שוב פסקתי לטובת הגביר."

"דין התורה השלישי: היה בעקבות הלוואה אותה ביקש מן הגביר לאחר הסוחרים בעיר שירד מנכסיו. לשאלת מי יהיה ערב להלוואה, השיב אותו סוחר: "הקב"ה". האשה הגביר לבקשה ונתן את ההלוואה. בהגיע זמן הפירעון לא היה לסוחר את סכום הכסף הדרוש, ועק לאחר שנה הוא בא אל הגביר ובידו סכום הפירעון. לפתולפת סיבר הגביר לקבל את הכסף, בטענה כי הקב"ה, הערב להלוואה, כבר השיב לו את הכסף. אלא שהסוחר לא חפץ במנתת חובתו ורצה להשיב את חובו, משעמד הגביר בסירובו, נישא לי ושוב פסקתי לטובת הגביר", סיים רבי לוי יצחק את דבריו.

מוטר השכל העובר כחוש השני לאורך שלושת המעשים הוא, שיש לדון את האדם את כל כולו לקי זכות. איני יכל לדון את כל האדם ולפיכך חובה לדון מספק את כולו לזכות.

מעשה שהיה במזנו המלמד מנט על הולדת:
וספר לי את אחד הרבנים שדבר עם בעל המעשה של מלמד בתלמוד תורה, אשר המנהל ביקש ממנו להכניס אצלו תלמיד שכבר ניסו הרבה ולא הצליחו איתו. ואן קיבלו וניסה אול יצליח לחנכו. אך לא עלתה בידו דל ניסונותיו לא הועילו, עד שכבר הרים ידיים ובא למנהל ואמר לו: "הגיעו מים עד נפש, או אני או הוא איני מסוגל יותר". המנהל אמר לאחד ששמע "בוקר וידוע" את אשר לו ומדבר מתוך מה לעשות". והנה באותו לילה חולם אותו מלמד, כי רח"ל אותו תלמיד נפצע קשה מאוד בתאונה ונפטר לעולמו, ופנו אליו הורי התלמיד שסיפדי אותו בהיותו המחנך שלו, והוא היה בדילמה מה יאמר עליו בהספד, אחרי שרק אתמול הגיעו מים עד נפש איני מסוגל יותר ללמדו. ישב וחשב וניסה להתבונן באורח חיינו של התלמיד ופתאום עלו לו מיני נקודות טובות שיש באותו תלמיד, וכלל שהתבונן עליו בדתות עוד נקודת זכות. וכך צבר לו כמה רעיונות מה לו למד בהספד, והנה הוא עומד ומסיפדי ונתחיל ללכת ולהגדיר את מעלותיו של התלמיד בצורה יוצאת מהכלל. והוא מתעורר, והנה חלום.

שחיה ושחיי, היטק, ואר אתמול ראיתי בתלמיד הזה כבשה שחיה שאין בו מאום, ונעת התגלה לגד עיני כמה מעלות טובות יש בו? לן הבין את המסר ובה למנהל למחרת ואמר לו שהוא מתירט על דבריו והוא משיך ללמדו. ומזה היום, עד כמה האדם יכול לטעות בראיות על הזולת שחל זהו אך מסתכלים, האם מחפש את המעלות שבו או את החסרונות וכך קובע האדם את יחסו לזולת. אך ח"ו שלא יזכיר להפסיד בשביל לראות את המעלות של הזולת. וזה חובת כל אדם לראות תמיד את מעלות חברו ולהרבות אהבה ואחווה שלום ורעות.

מוסר השכל:
נמצאנו למדים עד כמה חייב האדם לדון את חברו לקי זכות לראות במעלת חברו ואם ירצה תמיד אפשר לחפש

איזה מעלה בחברם וצריך להאמין שאפילו הדבר רחוק מהשכל הוא האמת וזו הדרך שהתורה מנחילה לנו. ועי"ז זוכה שבאותה מידה נהוגים איתו בשמים ואף בהנהגה זו נרבה אהבה ואחווה ואחדות ישראל שזו הסגולה לקבלת התורה וזוכה לראות בבנין ביהמ"ק ב"ב "אמן".

מעלת הבטחון / הרב אברהם דיניאל

עבשטיין. מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין לבוטח בהש"ת צריך

להכיר גודל אהבתו

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר (א)

פ' רש"י ז"ל, "מתוך יחבתו לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מאן, וכשפלו בעלג מאן לדע מאן הנותרים. כשכא להשרות שכנתו עליהן מאן. באחד בינס הקום המשכן, ובאחד בגירר מנאם", ע"ל. ומדבר רש"י צריך להתעורר ולהתבונן על גודל חבתו של הקב"ה שהוא "אוהב עמו ישראל". והנה זהו אחד מן הסבות שהוצרך ביותר שיהא יתכן לשום בטחון בהש"ת, ובעזרת נ"ב באר הענין.

להיות בטוח בהש"ת צריך שיכיר לו אהבת ה' על בראוי

הנה החובת הלבבות (ששער הבטחון פ"ב) כתב ז"ל, "אך הסבות אשר בהן יתכן האדם הבטוח על הבוראים הן שבע. אחת מהן הרחמים והחמלה והאהבה, כי האדם כשהוא יודע בחבירו שהוא מרחם וחומל עליו, יבטח בו ותנוח נפשו עליו בכל מי שטריחו מעניו... וכאשר נחקר על אלה השבעה תנאים, לא נמצאם כלל בברואים ונמצאם כולם בבורא יתעלה: שהוא מרחם על בריותיו, כמו שכתוב רחום רחמן ה' וגו', ואני לא אדחוס על ניומה העיר הגדולה וגו'". ע"ל.

והוסיף על זה (פ"ב) וכתב ז"ל, "אך ההקדמות אשר בברוך ואמתות ישלם לאדם הבטוחו באלהים... הראשון, שהבורא יתברך מרחם על האדם יותר מכל מרחם, וכל רחמים וחמלה שיהיה מוזולות עליו, כולם הם מרחמי האל וחמלות, ואינו מכותב ונתן לך רחמים והרוב". ע"ל. הרי שהוסיף החובת הלבבות פ"ב, שלא יתכן שישלם בטחון על אדם בהש"ת, רק אם יתברר לו שכל רחמים כולם הם מרחמי הש"ת. דהיינו שכל רחמים אחרים מרחמים על בראים, כגון כשאם מרחם על בנה וכדומה, זה כולו מרחמי הש"ת. ואין שום כח לבן אדם לרחם על אחר מצד עצמו.

מי שאינו מכיר גודל אהבת הש"ת זהו אחד ממפסיד הבטחון

והנה מי שאינו מכיר גודל אהבת הש"ת על בראוי זהו סיבה שיפסיד כל בטחונו בהש"ת. ועי' במש"כ החוב"ה (פ"ז) ז"ל, "ומפסידו עוד, הסכלות בעיני הבורא ובמדותיו הטובות, כי מי שאינו מכיר רחמי הבורא על בראוי והגנתו עליהם והשגחתו ומשליו בהם ושמהם קשורים באסוריו לא ינוח לבו ולא יסמוך עליו". ע"ל. ר"ל, שכל זמן שלא יתברר לאדם גודל רחמי הש"ת, ואינו מכיר בחינתו מ"ק הקב"ה, לעולם לא ינוח נפשו להיות בטוח בהש"ת באמת.

ועל כן, החובת מוטלת על האדם להיות מתבונן על רחמי הש"ת על בראוי, וע"ז זה יתחזק את עצמו להיות מן הבוטחים בהש"ת באמת. אבל האמת הוא שאין לם שום השגה על גודל אהבתו, כאלה בזהרה הק' (שמות דף ע"ב) ז"ל, "א"י יהודה אלמלי הוו ידעין בני נשא רחמימות דרחים קודשא בריך הוא לישראל הוו שאגין כפריאי למרדך אבתריה" (תרגום: א"י יהודה אלמלי היו יודעין בני אדם האהבה שאוהבה הקב"ה לישראל היו שואגים ככפירים לאדם אחריו). ע"ל. הרי, דלית לם שום השגה כמה אוהבה נינה אצל אבינו מלכנו, מלך מלכי המלכים הקב"ה.

הבטח בהש"ת כזה להשגחתו כן
יש להוסיף על זה, דמי שמכיר גודל אהבת הקב"ה בודא יבטח בהקב"ה באמת בלב שלם, ומתוך אותו בטחון זוכה להשגחת הש"ת. ובאר הענין על פי דברי ר' שמואל מאלצאן (אמונה והשגחה ס' ז) שכתב ז"ל, "והנה הנהגת המלך יתחלק לשלה חלקים בכלל. א] הנהגת המלך עם בני יחידי שנפשו קשורה בנפשו, ומשיחיה עליו תמיד בעינא פקיא, בלא שום אמצעי כלל. ב] הנהגתו עם לגיון המיחד לו, אשר העם נפשם כמה פעמים למות על כבוד מלכותו. והנה גם עליהם משיחיה המלך בעינא פקיא, אלא לא על ידי עצמו, רק על ידי משרתיו העומדים בהיכלו. ג] הנהגתו עם שאר העם יהיה על ידי הרבה אמצעים, שרי אלפים, שרי מאות וכו'. כל בדמיון זה יתחלק הנהגותו תברך את העולם לשלש מדרגות, וממראה לעיני... ונבא שכתוב (הגדה של פסח): "איני ולא מלאך", והיה **כנהגתו ונבא את בנו**, כמו שכתוב (שמות ד, כ"ב-כג): "בני בכרי ישראל כול", והנה הרג את בכר בכר", וזכו ולא מפני **תקף האמונה**.... ויותר מזה נתגלה השגחתו בי, וכן על הנהגתה היה של אלו כדרך הטבע, במקו, ובאר, ועמוד עת, ובמלבושיו, והיה זה **לעמדת תקף אמונתם** בלכתם אחריו בארץ לא חזויה (ימיהו ב, ב).... ע"ל.

ומבאר מדבריו, דמי שבוטח בהש"ת זוכה להשגחה ממש כמו בן אדם משרי משגיח על בנו בהשגחה גדולה, ותמיד צאג על צרכיו, בין בדברים הגדולה ובין בדברים הקטנים על כל פרט ופרט של חיו. וכל זה הוא רק על בנו, אבל על אחר שאינו בנו אינו משגיח עליו כלל, דמתוך גודל אהבתו על בנו גורם הר שגחתו. וה"ה הן יו לענין השגחה מקוב"ה, דמי שמשמש עצמו כגון של הקב"ה זוכה שהקב"ה משגיח עליו, ודואג על כל צרכיו כמו שהאב דואג על בנו. וזה שהאב דואג על בנו הוא מגודל האהבה שהאב אוהב את בנו. וע"כ זהו

אלא, שמה שאין להם – גם לא נכון להם. איש אשר – כבדו. ומה שיש להם – גם לא נכון להם. איש אשר – וכך מלמד אותנו ר' יוחנן (דח"מ ח"א מאמר קג): ענין הברכות שברך יעקב אבינו את השבטים יש להבין, שברכת כל אחד ואחד היתה כפי הראוי לו כפי טבעו ומידותיו... יעקב לא היה יסל לשנות בסדר הברכות כלל, ולא היה יכול לברך לכל אחד ואחד אלא לפי כחותיו וטוביו... ויצא לו לימוד נפלא, דלפי זה נמצא שכל מעלותיו של כל אחד מהשבטים היא אצלו נפלא, פרישותו של יוסף הצדיק... היה אצלו מצד הטבע, משום שהיה בטבע פשוט וקודש וכן יהודה... מעלות... של הודאה ברבים היתה לו מצד טבעו... ולמדנו מזה דבר נפלא, שרק ע"י שמירת מעלותיו הקניות אצלו בטבע בלבד זוכה האדם לכל שלמותו וזכותו, משום שבאמת כל יסוד עבודת האדם אינו אלא במעלות הטובות אשר הנם אצלו בטבע... כל אדם ואדם יש לו מעלה מיוחדת שהנה אצלו בטבע בתכלית הטוב... שכל אדם וינתנה מידה ומעלה מיוחדת ששע"י מעלה זו ישנה ויהפוך עצמו כולו לטוב, ובהו לא עבודתו שמתוך זה ישיג את כל שלמותו. ע"כ. הדברים ברורים, ויובהר על כל אדם, או מי שרצה להיות אדם, לחפש היטב היטב את תכונותיו המיוחדות. שם לימוד התורה שלו. שם כל עבודתו ה' שלו. ושם גם הפרנסה שלו. והוא יזכר.

משל ונמשל / הרב מאיר ליכטנשטיין, מח"ס מנחת חינוך המבואר – מאור המנחה, וזו"ר מכון אור כשלמה

האם אנו רוצים לקבל את התורה

ר' אלכסנדר אליצפן, שורבצאד הינו אברך ככל האברכים, בבוקר הוא יושב בסולל וסוק בתורה הקדושה, ואחר הצהרים הוא כותב ספרי תורה תפילין ומזוזות לפרנסתו. ר' אלכסנדר אליצפן שלא התברך בפועל כמו הגביר הגדול ר' גדעון זנוויל נגינדובסקי, מה גם שאביו לא היה בעל ממון רב, היה לו ק"ע אף שכבר עבר כבר מר מנישואיו, דירה משלו לא היתה לו, וכדרכם של שאר עמך ישראל חיפש הוא גם כן באחד מהערים החרדיות איזו כבדת ארץ או פיסת אויר שיוכל לבנות עליה בית ראוי לשמו, שיוכלו לדור בו גבוי ובני ביתו וחמשת ילדיו.

חלפו הימים ועברו להם השנים, כבר 50 שנה עוד כמה נפשות למשפחתו הצומחה, ומיועדנו עדיין מטלטל מידרת שכירות אחת למשנהו. ובלא אהרה העת אין הוא מפספס שום מודעה בשום מקומון עיתון מפלגתו שבועון, אולי שם מצפה לו הדירה המיוחלת. מידע פנה היה יוצא לסויר נכסים ברחבי העיר לבדוק האם כבר נפלה לידו המציאה המיוחלת, אך כפעם בפעם הוא מתאכזב, פעם לא מוצא חן בעיניהם כיווני האוויר של הדירה, ובפעם אחרת הצרפזות אינם מבריקות ידים, ושוב המטבח מדי קטן. היה כבר פעם שהשכל היה בסדר, לא בקומה מדי גבוהה, לא מדי הרבה מדרגות, בלי היזק אריה מהשכנים, אפילו הצבע של הקירות כבר מצא חן בעיניהם, אך לפתע מתברר שהמחיר מדי גבוה ואינו ריאלי לתקציב שהקציב לעצמו.

ערב אותו מידע ר' אלכסנדר אליצפן למעריב שבטיבל, שם פוגש אותו עדיין ומשכבר הימים ר' מישאל דירסמאכער, 'תשמע הרב שוורבאד, יש לי הצעה שלא תוכל לסרב אליה פונה אליו ידו, 'שמעתי על ידך שמעונין לקנות דירה בראשון, ומישהו הציע לו לקנות דירה גדולה באמצע בניה, והוא מעונין למצוא שותף שיקנה יחד עמו את הדירה בטאבו משותף. גם אחרי שמחלקים את הדירה לשתיים יש בה עדיין 'כדי לחלקה, וכי מקום מחיה למשפחה בפרט ילדים, הכיוון אווירי המה נפלאים, קומה נוחה, 'בקיער' דירת החלומות, והעולה על כלנה שמחיר שהינו מבקש איננו מופקע כלל, סיים ר' מישאל 'אם אתה שואל אותי, חץ על זה, אל תחכה אפילו יום אחד'.

ר' אלכסנדר אליצפן בדק את העסקה המדוברת ואכן היא באמת כמו שמר דירסמאכער אמר, שהרי כך אמר יודיע דבר דירסמאכער אמר, דירסמאכער יודיע. לא עברו ימים מרובים, מיועדנו שתי לחיים אצל העו"ד לרגל חתימת החוזה לקניית הדירה לשבעות רצופים של לידת הצדדים. עתה היה צריך להוציא מה'בדועים' את הכסף שהאבא והשווער הביטוחו לחתונה לפני כחצי שנים, ברוך ה' ובחר שמו שבמצע החילוף הסתיים בהצלחה, ועקב כך הכסף שהיה צריך לשלם בחתימת החוזה היה בידי. את חלק הארי של מחיר הדירה כיסתה המשפחה הגדולה שנקלחה מהבנק, אם כי היה צריך קצת לטרוח עבור קצת. לרוץ מלשם, להביא את המסמך שהוא ואת המסמך הזה, להתחנן לפיקד פלוני ולהתביין לפיקד אלמוני, אך בסופו של דבר גם זה עבר בסייעתא דשמיא בהצלחה.

הבניה התקדמה, ור' אלכסנדר אליצפן היה צריך לשלם תשלום אחרון לפני הכניסה לידרתו החדשה, הוא היה צריך לשלם עוד שמונים אלף ש"ח, אך מקורות המימון כבר הסתיימו כמעט, משכנתא הוא כבר לקח כמה שהוא יכול, את כל הכסף שהיה מונח מתחת בלבטלות הוא כבר גם הוציא, ולא נשאר לו מאן לשלם את התשלום האחרון, כבר לו הוא חקר שלגיסו גליבוביץ ישן אח בשם ר' אפרים גליבוביץ שהוא המזכיר של מר נגינדובסקי, ועל כן באין מוצא אחר הוכרח הוא להשתמש בקבוצה זו, אולי כך ישיג את הלוואה בפרסה נוחה, וכשן יוכל הוא לשלם את התשלום האחרון ולהכנס סוף סוף אל ביתו, לבוא אל המנחה ואל הנחלה.

מיד ניסה הוא להתקשר אל בית גיסו, אך בביתו אמרו לו שרק עברב הוא יוכל לעמת, בשעות הערב הוא שוב התקשר אל גיסו, ולאחר יא אלו התעניינות הדדיות הוא ניגש אל העניין לשמו הוא התקשר. כששמע גיסו את המטרה, ניסה להסביר לו שאף לצורכי עצמו הוא לא השתמש בקשרים אלו, אך מיועדנו לא ויותר לו, לשיב לפעמים עושים דברים שלא עושים אף בשביל עצמך טען באוזנו, ולאחר דקות ארוכות שישמע הגיס לנסות להתקשר לאחיו. אולם גם שם לא זרמו העניינים, וגם שם לקח זמן עד שהוא הצליח לשכנע את אחיו שיסדר לגיסו איהו הלוואה, וכשאחיו ניסה להסביר לו שזה לא כל כך מקובל אצל הגביר, ניסה הוא 'אולי בכל זאת תוכל לקבוע לו פגישה עם מר נגינדובסקי, והוא ינסה לבד לבקש ממנו', ולאחר שיחלום רבים נענה ר' אפרים לשידולי אחיו לסדר לגיסו ר' אלכסנדר אליצפן פגישה. ועל זה לשידולי אפילו פגישה עם הגביר הנועד אין הוא דבר קל כלל ועיקר, אך מה לא עושים בשביל 'משפחה', ועל כן עמל הוא קשה לשכנע את הגביר לפנות מסדר יומו העמוס ולסדר לו פגישה, ובסופו של דבר נקבעה הפגישה.

עברו הימים והגיע הבחן המיועד, הגביר פינה מסדר יומו העמוס והוא מחכה במשרדו לבואו של ר' אלכסנדר אליצפן, אך מיועדנו לא מופיע, עוברים חמש דקות, הוא חושב אולי מאחר הוא. אך עוברים גם עשר דקות והוא לא מגיע, וגם החמש עשרה דקות שבעמל רב פינה הגביר מסדר יומו תמו, מר נגינדובסקי חושב בלבבו 'לא רוצה, לא צריך, ופונה חזרה ללוי' הצופף עתה דברים יותר מעולים.

באותו ערב מתקשר ר' אלכסנדר אליצפן אל גיסו גליבוביץ, 'אל תשאל מה קרה', 'מה' שואל אותו גיסו. 'היום הייתי אמור להיפגש עם הגביר לצורך הלוואה, אבל הדבר פרח מזיכרוני, רק אחר הצהרים חזרתי מזה, אולי תוכל לארגן לי פגישה נספס', 'האזן נא גיסי החשוב, פעם אחת סידרתי לך פגישה, אני לא יודע אם הוא עוד פעם יסיים לסדר לך פגישה, שכתו, אני חייב דחוף לדחוף את הכסף, כל יום שמשבר שאני לא משלם עולה לי רביות מאוד גדולות, אני עומד במתחן אילו, תנסה בכל זאת לארגן לי פגישה, בקיש ממנו ר' אלכסנדר אליצפן. בקושי רב נענה הוא להפיעל עוד פעם את גלגלי הקשרים בשביל לנסות לארגן לגיס שלו את הפגישה, לאחר מאמצים מרובים והשתדלות רבות גם מצד בני המשפחה הסובבים, סידרו לו פגישה נספס עם הגביר. הגיע היום, הגביר מחכה במשרד, עוברים חמש דקות, ראשונות. אך אין קול ואין עונה. עוברים עוד חמש דקות, הגביר שאינו מורגל שמאחרים אצלו בפגישות, כולם יודעים שלהתקבל לפגישה אצלו אין הוא מדהדרים הקלים, ועל כן יודעים הם ליקר זאת, אך מיועדנו לא מגיע לפגישה, הגביר מוציא בינתיים מהארון ספרים משניות, חוטף הוא כמה שורות לימוד תורה, 'אם לא חסד, לפחות תורה' חושב הוא בלבו. עם הזמן אף אחד לא הגיע לפגישה, 'ישוין', לפחות הספקתי כמה דקות של לימוד הכנה לשבועות', מתנחם הגביר, וחוזר אל עיסוקיו.

ובערב שוב פעם מתקשר ר' אלכסנדר אליצפן אל גיסו, 'נא איך היה הפגישה', שואל אותו הגיס. 'אך בה', טראמפ הגיע לביקר, סלם דברו על זה, והפגישה פורחה לו כלל מהראש 'אתה נמרמל! כנס עליו גיסו' 'אתה רוצה הלוואה או שאתה רוצה לשגע את כל העולם, אני יותר לא דואג לך, שתציע משנה באופן רציני אולי נמל אז לדבר', 'טו טו...' נשמע הקול מכיונה של השפורפרת.

משל נאה זה השמיני ח' החפץ חיים', ונמשלו ביצדו –

כל יום בתפילת השחרה אנו מתפללים 'אגהבת עולם אהבתנו ה' אלקינו', ואנו מאריכים לומר, לא רק שאהבתנו אלא אף 'חמלה גדולה וינתנה עלינו'. ולכן 'אביתו מלכנו', עשה נא 'בעבור שמך הגדול', חזקנו על זמנת אבות ועל כן 'בעבור אבותינו ששכחו בך ותלמדנו חקי חיים לעשות רצונך בלבב שלם', עוד מחננו ותלמדנו. ולאחר כל האריכות המופלאה הזו, אנו עוד מוסיפים עוד להתחנן 'אביתו אב רחמן' ושוב 'המרחם, רחם עלינו', ומה אנו מבקשים אחר כך 'ותן בלבנו בינה 1. להבין, 2. להשקיע, 3. לשמע, 4. ללמד, 5. וללמד, 6. לשמר ל'עולמות' 7. לקיים – את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. 9. וימלא עינינו בתורתך וכו'.

אנו מתחננים ומצפירים מחילים מדי יום ביומו שיתנו לנו בינה שמנל ללמוד את התורה וללמדה וכו', ולפי זה מיד לאחר התפילה היינו צריכים להתיישב ללמוד, הרי כל כך הרבה רציני וקושע. ובמקום זה אנו פונים לעיסוקנו, ומלא יום אחד או יומיים, אבל אם זה נמשך מדי יום ביומו, האם אנחנו לא נראים כמו אותו יהודי שהפעיל את כל העולם בשביל לארגן לו פגישה אצל הגביר ובסוף... אך אם יוכלים ללמוד מעשיהו זו דבר נספס –

אנו עומדים כבר קרובים ליום הגדול 'יום המקווה לבוא, לתורה, לעולם, לעלינו, ולתחנותינו' (לשוננו הקדוש של האוה"מ), וכמו שכתבו ב'עבודת ישראל' שכל אחד מהימים שמראש חודש סיון עד חג השבועות קורים אותם הדברים שקרא בהגיעם אל הר האלקים, ואם כן היום אנו זוכים לשמוע את הקריאה 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש', לב מי לא ירתת.

הנה מציע דבר יחודי בחג ה'בעל' – חג מתן תורה, החג הזה הינו היחיד שהכונה לקראתו הוא מצוה מן התורה, כבר כמעט ארבעים וששה ימים אנו סופרים ספירת העומר וכל זאת להראות בפנפים החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ושיאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות (לשוננו של ספר החינוך). ולמה אנו צריכים כל כך להראות בפנפים את החפץ הגדול אל מתן תורה, למה אנו לא צריכים להראות בפנפים את החיל והרעדה שאמרו אותנו לפני הגעתנו ליום הדין, או השמחה הגדולה שיש לנו

שיצאנו ממצרים, מדוע החג הזה התייחד בכך שאנו מחויבים להתכונן אליו.

גם בשעת מתן תורה בהר סיני גם כן היה סדר שלם של הכנה לקבלת התורה, מיום הגעתנו להר סיני הם התקדשו והיטירו יותר, מצוות מיוחדות כהגבלה ופרישה נצטוו ישראל, וכל זאת למה?

במדבר דרשו על הפסוק 'הבטלה' שנאמר על מתן תורה (קפיטל כט) 'קול ה' בכח', 'שהקב"ה נתן את התורה לפי כחו של כל אחד ואחד, לפי ההכנה שכל אחד ואחד התכונן לפי הרצון שלו לקבל את התורה, כפי מידת החשק שהוא מעונין בתורה כך הוא קיבל את התורה. ובהו הוא מתייחד משאר המועדים, כי ממצרים יצאו כל צבאות ישראל יחד ממצרים, וזה לא היה תלוי במידת הרצון שרצה לצאת ממצרים. וכמו כן המחילה ביום הכיפורים, הרי לא דלת רבי היא אך לשאינם שבים. וכן בכל מועדי ה' שמוספעים עלינו אור עליון מלמעלה, הרי אין זה תלוי במידת רצונו של האדם, אלא 'משמיא' מקדשא ליה'. ועל כן ליום הגדול והנכבד זה אנו מחויבים להתכונן ולהראות בפנפים החפץ הגדול, כי אם לא נרצה לא עשוינו כלום.

אולם כאן נשאלת השאלה אין אנו מראים רוצים, אפשר לנסות ספירת העומר, אפשר לדבר ולכתוב על החשיבות של תורה, אפשר להתפלל על תורה, אך כיצד אנו מראים שאנו באמת רוצים?

זה נמל ללמוד הממשל דלעיל, שאדם מאוד רוצה משהו אזי הוא לא מתכנן, הוא לא מפעיל קשרים, הכל טוב ויפה לפי מעשה, אבל בשעת מעשה הוא קם ושושה, כי אם הוא לא עושה, הרי הוא לא רוצה. ר' אלכסנדר אליצפן רצה מאוד הלוואה ולכן הוא הפעיל את כל העולם, אבל בשעת מעשה הוא לא בא לבקש את הלוואה, אם כך הוא אומר ברור לכולם שהוא לא 'באמת' רוצה. איך אנו יודעים שאדם 'באמת' רוצה, על ידי כך שהוא עושה.

ועל כן עיקר ההכנה לשבועות שאנו מחויבים להתכונן הוא על ידי שאנו נתישב ללמוד, נרצה באמת ללמוד, וכמו שכתב האוה"מ ה' שהכונה הראשונה לקבלת התורה (מהשלושה הכתוב שהיו מונח שם) הוא 'יסוע מרפדים' ובלשוננו הטהור לא בא להודיע מקום שממנו נסעו שאם כן היה לו להקדימו קודם חתונתם, אלא נתכין לומר שנסעו מבחינת רפוינו, כמו שמיצו שדרשן כן רבותינו ז"ל (סנהדרין ק"א) בפסוק (לעיל י"ח ח') 'וילחם עם ישראל בפרפדים' - ברפוינו ידים, עד כאן, והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו עצמם לעבוד עבודת משא במטעם ה'.

נחשה / הרב יחיאל הלוי נוביה, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מור הגר"ש

חזובסקי זצ"ל מח ולב – תלמוד ומעשה – נעשה ונשמע

שאו את ראש כל עדה בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם (א. ב.) כתב רבנו בחיי: שאו את ראש כל עדה בני ישראל אין עילוי של ישראל אלא בקיום התורה, ועל כן אחז הכתוב לשון שאו שהוא לשון כולל של שני ענינים דבר הלכה ונשיאות ראש, והשני הסרת הראש, וכן אמרו במדרש (במדבר רבה א טו), שאו את ראש אמר הקב"ה לא חבתי אומה יותר מכם... לקיים מה שצאמר (תהלים קמח, ד) וירם קרן לעמו, הסרת הראש, מלשון ישא פרעה את ראשך מעלך (בראשית מ, כ), כי שאמר לקוטסניור ארים ירישה דפלו, ולכן אמר שאו ולא אמר גדל או רומם, כלומר אם זכר הרי לשון עילוי אם לאו יסתלק עילוי. עד כאן דבריו הקדושים.

ונראה לבאר הדברים כך. ידוע לכל, שהאדם יש לו שני אברים ראשיים שהנשמה תלויה בהם, והם המוח והלב, וכל חיות האדם היא על ידי התפקוד של שני האברים הללו כאחד. כי הלב מספק חמצן למוח ואילו המוח שולח פקודות פעולה ללב ולריאות, ואם הלב הפסיק לעשות שלו המוח אינו יכול לעשות את שלו חס ושלום, וכן להיפך הלב אינו פועל בלי פקודות המוח, וכמו כן בעבודת השלם ישנם שני ענינים, מח ולב, המוח הוא מסמל את השכל והמחשבה, והלב את הרצון והרגש, והוא שורש תלמוד המביא לידי מעשה, כי על ידי שהאדם לומד הוא מכריע מה עליו לעשות, וההוצאה לפועל של פסק השכל והמוח היא על ידי הלב מלך האברים. וזה באמת ענין נעשה ונשמע, כי נעשה הוא בלב מלך האברים, ונשמע הוא במח. (והנה כלל ישראל הקדימו מעשה לנשמע, כי לא רצו להכריע בשכלם את מצוות הבורא, אלא שבכיוול והשכל את המצוות מפי הגבורה, בלא שום החלטה של השכל, והשכל יישמש רק כאמצעי להבין מה השם שואל מעמנו. והבן היטב).

והנה כאשר האדם זוכה לקיים המצוות הוא על ידי החיבור שבין המוח והלב, ולכן כלל שהמוח מגביה ומדל, גם לימים מגביה בדרכי השם, ועל כך יובהר לבו בדרכי השם. ועל כן גם ראשו הנישא מרומם את כל האדם, וזהו שאו את ראש מלשון התרוממות, אולם אם חס ושלום ישנו נתק בין המוח והלב, דהיינו בין הלימוד והמעשה, אזי כנגד זה הרמת הראש הופכת להסרת ראש... והקב"ה יעזרנו להיות מאותם שפיהם ולבם שוין, ויטרה ויביע לעבדו באמת.

זכינו הרבים מביא זכות הרבים במספר שמות. לראות המספר ושמות הם דבר והיפוכו. בהשם מבטא את המציאות והמהות המיוחדת של משא השם, ואילו המספר הוא מטבעו כולל את כלם בלא שום הבדל ביניהם, וקטן וגדול הם הוא.

אמנם כן הוא, כל יהודי יהודה הוא מצויאופת בפני עצמה, ויש לתפקיד שמייוחד רק לו, אולם מאידך מצויאופת על הכלל, וכמו כן גם משפט מהלכה מהמורכב מהיחידים. וכל פרט ופרט מהמרכיבים את עם ישראל חשוב הוא בפני עצמו במערכת הכללית של עם ישראל. יש על כן כל איש ישראל החיובי שלו שונים מחבירו, והיחיד והיחידות והיחוס והתחבות שיש לו, ואף לפי שורש השמחה. אולם יש לו השפעת גומלין על כל הכלל, ולכן המשפט שלו חשוב מאד אף הוא. וגם בדורות השפלה, כל יחיד יחיד, יהיה מי שהיה, מוסיף להרגלות כבוד השם בבריאה בכל מצב שבו הוא מוצא את עצמו בכל מקום וזמן.

ולא זו בלבד אלא שכלל ישראל לא זכו לקבלת התורה עד שהיו כולם כאיש אחד ובלב אחד. כלומר, כל שישם ריבוא היחידים המהווים בלילות עם עם ישראל, היו תנאי לקבלת התורה, ועל ידי היותם כאיש אחד בלב אחד זכו למתן תורה ולזהות עם סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש.

ושבחו **ממלכת כהנים** המה היחידים, **וגוי קדוש** הוא הכלל. וכל הממלכה את הרבים אין חטא בעל ידו. כי הוא המשפט על הכלל, ולכן זוהי לקבל הפשטות טובות מהכלל. והנה אלימלך איש נעמי נעשב על כך שפרש מהכלל, ויצא לגור בשרה מואב, ומאידך רות המואביה זכתה למה שזכתה עקב כניסתה מרצונה לעם ישראל לא ידעה מתמול שלשום, ועד כדי כך שזכתה להיות אמה של מלכות, ושכל מלכות בית דוד יצאה ממנה. וכל כך ולמה, אלא בשביל שהקריבה עצמה ונתגיירה מתוך הכרה ודבקה בחמומה, ולפיכך זכתה ויצא ממנה דוד שירוהו להקדוש ברוך הוא בשירותות ושכחות. והנה לו על פניו של מלכות נפש, הוא בכך ששגביר ההכרה השכלית על ענייני הגשמי והרגשי, וזוהי תכלית עבודת השם, והוא ענין בכל לברך בשני יצריך.

והנה יש להבין מילתא דתמימה לכאורה, דאיתא בשבת דף פ"ו ע"ג, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לשמע, אמר הקדוש ברוך הוא, מי גילה רז זה לבני שמאלכי אצל משתמשים בו, וכל עליו יום, ומבאר דענין נעשה ונשמע שייך אצל מלאכים, וכלל ישראל עשו כענין זה שמלאכים עושים, אמנם תמוה, דהא אצל מלאכי השרת לא שייך כלל יצר הרע, והיאך יתכן שעם ישראל ידעו מלאכים. (ועי' פרש"י פ' פסח, וירא על הפסוק וסעדו לבכם, שלא נאמר לרכבם, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים).

וברא לכאר, דזהו גופא מה שהתחדש במעשה זה, שכלל ישראל זכו להתעלם ממגבלות החומר, ולקבל על עצמם לשמור מאד ועלושות את כל דברי התורה הזאת, לפי גודל הכרתם, והם הטיב.

נשיכה לכרמים / הרב גרשוו יהודה וינטרוב, מח"ס זכרון פנחס, ראש כולל יערה' במושב

יערה

הדגלים ומשמעותם לימינו

שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבותם במספר שמונת זכר לגלגלתם (א, ב)

עזרא הסופר תיקן להם לישראל שהיו קוראים בפרשת הקולות שבבחוקותי לפני חג השבועות כדי שיתקיים תכלה שנה וקולותיה, תחל שנה וברכותיה. ולמעשה קוראים גם את פרשת במדבר לפני שבועות, ונראה שבה מקתיים כבר תחל שנה וברכותיה. וצריך לזהות כיצד זה מתקיים, והיכן הן הברכות שבועות נכד הקולות.

אפנתה בהרגשה שהייתה לי. בשבתות שעברו כולל פרשת ברה בחוקותי התפללתי מחוץ לבתי הנכנסת, ונתקיימה בני הקלה "הרשימוותי את מקדשיכם", שהזמנת בדיוק למצב זה, בו יש בתי כסוית, אלא שיהם שוממים, וכן גם הלשון מקדשיכם, ברבים, שרוחם לבתי מקדש מעט שהם מרובים. בשבת הקיפה, מדובר בעז'ה שכבר נוכל להתפלל בבתי הנכנסת, ולכן אלה שכבר זכו. יש כאן בחינה של תכלה שנה וקולותיה, תחל שנה וברכותיה, אכ"ר.

בפרשת במדבר נמנו ישראל למספרם בשמותם. שמעתי מהגרא"ה דיסקין שליט"א לברך ענין זה כך – השם מורה על היחודיות של כל פרט, שיש לו שם מיוחד, ונפרד מכל האחרים. המספר מורה על היותו חלק מהכלל. מצינו עניין זה גם כוכבים שונאים בהם – "המולקא **מספרם** צבאם לסולם **שמות** יקרא". לכל כוכב יש שם בפני עצמו, שמורה על תפקיד שמייוחד רק לו. מצד שני הוא חלק מכלל צבא השמיים, ומשתלב בכל המערכה. ישראל ממשלו כוכבים. לכל אחד יש תפקיד יחודי, אבל הוא גם חלק מהכלל. כאשר משלבים את שני התפקידים כראוי נוצרת השלימות. הרמוניה מזיקלית מושלמת ועריבה לאוון נוצרת דווקא ממגוון של כלים שלכל אחד יש תפקיד עצמאי, אבל הוא משתלב בכל המערכת. כאשר כל אחד מכיר את מקומו, זמנו, ותפקידו, ועושהו בצורה מושלמת, נוצרת הרמוניה נפלאה.

זהו גם עניין הדגלים וסודם. לכל יהודי יש תפקיד בבריאה, שרק הוא יכול לעשותו. לשם כך הוא קיבל במדייק את התנאים, הכוחות והכישרום, כדי לבצע את תפקידו בשלימות. אל לו להסתכל מה קיבל חברו, משום שחבירו קיבל את מה שהוא זקוק לו, לשם תפקידו שלו. כשם שכלב לא ימל לשמור מדוע הגמל ל"כ בובה, ומדוע יש לו דבשת, משום שהוא קיבל את מה שהוא זקוק בשביל המטלות שלו, כך כל אחד קיבל את כל מה שהוא צריך כדי לבצע את תפקידו בצורה מושלמת. לכן אחרי עשיר השמח בחלקו, השמח בחלקו יודע שהוא קיבל את כל מה שהוא צריך לתפקיד שלו. לא חסכו ממנו מאומה. יש לו כל מה שהוא צריך, ולכן הוא עשיר.

מלבד התפקיד האישי, כל אחד הוא גם חלק מהכלל, וצריך להשתלב בצורה נטוה, ולדאוג שמיני ומיניה יתקלס עילאה, אין קילוס שלם למלך אלא מרחב העם, כשכל אחד מבצע את

תפקידו האישי, ומשתלב בכלל הכלל, גם הוא מתחלק לחלקים. לכל אחד, יש תפקיד במשפחה, שבט, בדגל, ובכלל ישראל, ורק כאשר הכל משולם, זוהו המצב השלם של עמי, שצועדים ומלכם בראשם.

מצינו בחז"ל שכאשר רא"ע אמר את מלאכי השרת יורדים גדלים גדלים, נתנאו הם, וזמה נהיו הדגלים. אצל המלאכים, אין קנאה, שנאה, ותחרות. כל אחד יודע את מקומו ואת תפקידו, ויודע שניתנו לו הכוחות שצריך לבצעו בשלימות. רק על ידי זה שכל אחד יעשה את תפקידו בשלימות, יהיה קילוס שלם למלך, נמצא שכל אחד חשוב מאד להשגת המטרה. לזה נתנאו עמי, וכן היא האמת, אלא שאצל בני האדם זה בהסתר. האדם לא יודע בדואות את תפקידו, ולא ראה את תוצאות מעשיו, וחי חיים טרפניים עם תאוות. אולם אם נתחזק באמיתות הללו שנתבארן, לא יהיו לא קנאה, ולא שנאה, ולא תחרות, וכן יהיה עמי מושלם באחדותו, ויסל לקבל את התורה, ואת כל השפע המיועד להם. זוהי ההכנה למתן תורה, ולכן קוראים פרשת במדבר לפני מתן תורה.

חורבן בית שני והגלות הנוראה שאנו סובלים ממנה עד היום, גורמת בגלל שנאת חינום, היתקון הוא לימוד ענין הדגלים, ונברה יהתקיים תכלה שנה וקולותיה, תחל שנה וברכותיה.

בחינה נוספת באותו ענין, היא קולות הקרי. הקרי הוא המקרה, ההסתכלות הפשוטית על החיים מטעה לחשוב במקרה שאני עני והוא עשיר. גם הלשון בחז"ל מטעה לחשוב שזה מלז בעלמא, והיה יכל להיות שחור, ולכן אדם מתלוך מדוע עני כך. אמנם אין זה הפושט הנכון. האמת היא שכל אחד קיבל בדיוק את מה שצריך לאורך מיליון תפקידו, ואין מקרה בעולם. הניסיון שלי הוא דווקא ניסיון העוין, ושלו דווקא ניסיון העושר. אם יתהלכו היוצרות, שיתשב כל המהלך. על ידי זה שכל אחד יעשה את תפקידו בשלימות תגיע הבריאה לתיוקנה.

כאן המקום לשבח את הבמה הגדולה שאנו מקריבים עליה את יחידשי תורתנו נתימדים כסדרן, והיא האספקלריא המאירה, שמאירה בגוונים רבים, ויש בה מקום לכל כבוד לכל חוג, עדה, וקבוצה, לכל גוון בתורה, הן בפשט, רמז, וסוד, מוסר, וחסידות, כראש דמולה בה. ישר כח לעושים ולמעשים, ומיני ומכם יתקלס עילאה.

ענין בהלכה - נושא בהלכה מהפרשה / הרב ראובן אליאך, מודיעין עילית

הלכות עירובי תבשילין

כתב הש"ה (סוכה פרק נר מצוה אות כ"ה) "ראיתי הרבה המונין לחקין פת... **אבל חביבה מצוה בשעתה, ואל תהי מצוה זו קלה בעיניך**. ולא לתחם אמרו רבותינו ז"ל שקיים אברהם אבינו מצוות עירוב תבשילין. ובספר יוחסין כתוב סוד בדבר זה. על כן כל איש השמח במצוה... וכתב המ"ב (ס"ק כ"א) "שאדלי" האמוראים היו מדקדקין במצווה זו" וסדר העירוב כך הוא:

סדר עשיית עירוב תבשילין בקצרה

בערב יו"ט [ביום, ובליל עיו"ט ע"ש] בשב"ל ח"ט ס"ו ק"ט אות ד'] וכל היום כשר להנחה, לקח תבשיל כזית, ופת - לכתחילה כפיצא וביעיד כזית [ונאם אינו אופה סגי בתבשיל אולם נהגו כפיצא א דמכאן לבני העיר ושטמ מ' מהם רצוה לאפות, ב. לחשיבת התבשיל]. ונהגו לקח ביצה לתבשיל שמתקיימת יותר [וי"א שבימיו שיש מיקר עדיף עוף או דג או בשר שאינו יותר מוכבד, וגם יש שחששו לדם בבצים] ויבשלנה כל צרכה [וי"א שיבשלנה לשם עירוב]. ומשום הידור מצווה יקח שלם או חתיכה מוכדת, ואוחז ביד ימין [וי"א דלכתח"ל כיוון גם על כל ב"ב, ואם יש לו אורחים] "א שצריך לזכות להם קודם]. ומברך "בא" אמ"ה אקב"ו על מצוות עירוב, ואח"כ אומר "**בהדיון ערובא יראה שראו לנו למיפא ולבשלא ולאטמנא ולאדלוקי שרגא (ולאטמנא) ולמעבד כל צרכנא מיומא טבא לשבתא (לנו ולכל ישראל הדלים בעיר הארת).**" ולכתחילה לא יביא אחר שאיתו קיבלה בשבת ומנינו במקום המצוה בני שלם איכלוהו, ויניחו בשרים המשתמר שלם יתקלקל כגון במקרו וכדו, עד אחר שיבשלו ביו"ט [דהיינו ביום ו'] את כל המאכלים לשב"ק, והמזון לזכירת השבת יש ליהרר בשלם בישל שלם וספיק יספיק להות מתן לפני השקיעה לפחות כדי שליש בישולו. ומצווה לבצוע על הפת ולאכל את התבשיל בשבת [אמ"ב בסעודה שלישיית, וי"א בסעודה האשונה, ל"ז מלקט בעיקר מספר התב"ח יו"ט].

טעם עירוב תבשילין

בגמרא ביצה [דף טו:] "מנא הני מילי - אמר שמואל: דאמר קרא זכור את יום השבת לקדשו - זכרנה מאחר שאבא להשיכוהו. מאי טעמא - אמר רבא: כדי שברור מנה יפה לשבת, ומנה יפה ליום טוב. ורב אשי אמר: כי **שיאמרו אין אופני מים טוב לשבת, כל וחומר מים טוב לחול**." וביאר רש"י "אין אופני מים טוב לשבת - אלא אם כן התחיל מבעוד יום, **אדינו אלא כגומר ווחור**, אבל אתחולי - לא". ומבאר דמשום שמא יבא לבשל לחול גזרו שלא לבשל לשבת בתחילה אלא לגמור בישולו. ונקטו הפוסקים כרב אשי. וכתבו הראשונים הדתית העירוב הוא אף למ"א מלאמות שבת אין נעשין ביום מסדאורייתא מ"מ מהני תבשילא דר"מ אמרינן הואיל ואלו מקלעי אורחים וחזי ליה ליו"ט גופא אי"כ אין בזה איסור, ורק מדרבנן אסרו ובשביל שבת שהוא שעת הדחק היתיר ע"י עירוב [עי' במ"ב תתק"א סק"ג].

בגדר היתר עירוב תבשילין

ויש לחקור בגדר הדין, דאחר שמעיקה"ד מותר להכין לשבת [אם אצל היתר של הואיל, או שיו"ט מכוין לשבת] אלא שחז"ל אסרו להכין לשבת משום שלא יאמרו שאופין לחול, אי"כ שהיתיר ע"י עירוב תבשילין כיצד הוא גדר היתר האם

נאמר שהיתיר להכין זכרון בשלם שלא שיתקפו לעשות עירוב תבשילין והוא כהיכר זכרון בעלמא אלא יבואו לבשל לחול, או"ד שאסרו גם להכין לשבת אי"כ גומר ולפ"י הוא חמוש היתר מן הדין דכיוון שלא מתחיל המלאכה אלא גומר אותה אין עליו איסור כלל.

ולכא נראה בדברי הר"מ שהוא כהיכר זכרון זו"ל [יום טוב ו ב] "ולמה נקרא שמו עירוב, שכשם שהעירוב שעושין בחצרות ובמבואות ערב משום הכר כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, **כן זה התבשיל משום הכר זכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות** ביום טוב מה שאינו נאכל בו ביום, ולפיכך נקרא תבשיל זה עירוב תבשילין" [אולם הראב"ד חלק עליו וכתב "א"א הטעם הזה לערעם... ואינו כן אלא שהוא מערב צרכי שבת על צרכי יום טוב לעשותם יחד", ועי' במשנת יעבץ יו"ט שכתב ג"כ תלזות כע"ז בחמה הר"מ והראב"ד שנוה בגדר עירוב].

וכן נראה בדברי הר"ו בביאור דברי הגמ' הנ"ל בדראש דזכרנהו דרש"י ביאר דדרשא זו לא קאי אליבא דרב אשי, וכן ביאר במהרש"א רש פי"ז, אולם בר"ן על ה"ר"ף [ח. כתב "**זכרנה מיו"ט שבא לאסור לערוך שלא תבשל לו** והזכירה לעירוב כדי שתוכל לבשל לצורך השבת" וביאר במהרש"א דקאי אליבא דרב אשי אי"כ גם לפי ר"א היתיר הוא משום זכרנהו זוהו זכרון בעלמא שלא יבוא להשיכוך.

ולפ"י אולי י"ל שלהרמב"ם ור"ן היתר העירוב הוא משום היכר זכרון בעלמא שלא יבאו לבשל לחול, אולם ברש"י ואולי י"ל כן בראב"ד, שהוא איסור עצמי שאסרו אף ביו"ט שקודם השבת לבשל ולא היתיר אי"כ גומר לבשל ולא להתחיל [ולפ"י דלשבי הרמב"ם יש להבין שפיר מדוע אף אחד עבר ובשל אין מאכל מאסר אף במיד אף שעבר על התקנה כיוון שזהו משום היכר ובאמת היתיר לבשל לשבת **אלא שגזרו לעשות היכר שלא יבואו לבשל**].

מי שלא מתכוון לערב לשבת כלל

ועוד יש לומר בעי"ט משי"כ בשו"ע [תתק"ז ס"ג] "**מצוה על כל אדם לערב**", ועוד מבואר בפוס' דאף שיכול להכין הכל מעיו"ט מצוה לזכות ע"ת, ואם הוא משום שתיקנו שיעשה זכרון שלא יבואו לו, יש שיכור יום השבת מאחר שבא האיסור להשיכוך מובן מה מצווה יש כאן שציוו שיעשה היכר, משא"כ אם נאמר שהוא כהיכר לאיסור.

וכתבו הפוס' שיש שמסתפק שמא יצטרך לבשל לשבת וערב בברכה, אולם **מי שלא מתכוון לבשל כלל כגון שאוכל או מתארח במקום אחר צריך לעשות עירוב תבשילין בלא ברכה כדי שיוכל להדליק נר של שבת, ולכתחילה יודיף שאחר יברך ויזכה לו קודם כדי שיערב בברכה.** וי"א אדינו ע"ת פ"י בעירוב של בעיה"ד דרב ב"ב והסומכין על שולחנם יוצאים [וחסו שני יו"ט כא"ח, הלכות חג בתנו עמוד תנ"י].

האם צריך להיות במקום העירוב בשעת עשייתו

ועוד יש לומר ע"פ מה שהביאו הפוס' בשם החיד"א בספר חיים שאל (ח"א סי' כ"ט) שכתב שהעירוב צריך להיות לפניו והוא ליעקבא זול"ל: "אמנם אם צריך מעשה ראה קראו בשם עירוב שמתחיל מערב י"ט לבשל לשבת ומערב יחיד תבשילי שבט וי"ט ובאמריה לא סגי, וכסלי לא יבין מטעם חכמים בין עירובא מורה באצבע דנקיט בידיה תבשילי העירוב... ועיין שם שבהיא ראה מילשון הראשונים ומדבר הא"ע בשם וזכר שבה"ב, אמנם יש מהא"ח שתמהו על דבריו שיעקב שמייעד ומניח לשם עירוב אף שלא תפס בידו [ועיין למור"ג הגרמ"ח קראפ שש"ט"א שם אות ג עה"ר 4, שלהלכה באופן זה לא יברך. ולפי ה"ל שפיר י"ל בדברי החיד"א שאם תיקן העירוב בדרך היכר זכרון לכת יתיקם שיהיה לפני ויאחז בידו דווקא].

עמידת ב"ב אצלו, ולהכין דווקא בעיו"ט

ועי"ל דהערה"ש [סכ"ב] כ"י נשים שלנו רגילות לומר שצריך לשמוע ברכת העירוב והנחתו... וכל מוכר זה בשום מקום ואין בזה טעם כלל" וכן בהבחנה'ח [שם עמ' שח"ד] ש"ל דטעם גדול יש למנהג דהואיל שהטעם הוא משום היכר זכרון אי"כ טעם גדול יש שאילו שמשבלות ומינות ידוע שאסור לבשל לחול.

ועוד אפשר לומר לפ"י טעם הי"א שצריך לעשות דווקא בעיו"ט שהוא משום היכר זכרון בעלמא אי"כ זהו דווקא שהוא ניכר וסומך לשבת, דנהגו בשו"ע [סעיף יד'] ובמ"י [ס"ק מ] כתבו דלמעשה - כיוון ש"יא **דמצוה להניחו דוקא בערב אותו יום טוב שבא להיתר לבשל בו** וצ"ל אם הניח בו א ג' מים מקודם לא מהני, ולשו"ע לכתחלה אפ"ל להחמיר כדהו זו וביעיד סומכין על המקליו, ועי"ש בשעה"צ ס"ו דקאי גם אליבא דרב אשי. [ועיין בקובץ בחי'ת לוי (ח"א עמ' נ"ב סעי' ה') בשם שבת הלוי, ובהלכות חג בתנו שם אות נט' שטוב להזהר ולבשל את העירוב ולאפות את פת העירוב **בערב יום טוב דוקא ולכתחילה יבשל לשם עירוב** כלשון רש"י סו. וז"ל בב"ה"ל (עמ' ו' ד"ה עדישים), וכתב בשו"ת אור לציון ג' כב' א' שכן אם קונה פת, יקנה פת שנאפתה באותו יום].

מי שמתארח ביו"ט אצל אחרים

ויש שמתארח אצל אחרים נח' הפוסקים בדין האם בטל לבעל הבית או שצריך לעשות ע"ת, ולמעשה לכתחילה יראה לצאת מבעל הבית ע"ת שיקנה לו הע"ת [עיין דעת הגרש"א במנחת שלמה ח"ב סי' נ"ח אות ג', ודעת הגרש"א הל' עירוב תבשילין פרק ה' סעי' ג' הע"א].

אולם ההור"ק מביע מארחיו רק לסעודות ואח"כ חוזר לביתו בזה הרבה מסימנים שאינו טפל ויעשה לעצמו בלא ברמה עבור הנרות [וא"כ מסתפק שיצטרך לבשל לשבת שאו יעשה בברכה]. ויותר עדיף שמי שמברך קנה לו העירוב כדי לערב בברכה [לכתוב חג בתנו שם עה"ר 20]. והמערב בעיר כדיו ואח"כ נטע למקום אחר מחוץ לתחום עיין בפוסקים שצידדו להקל בזה בביעיד [שם אות אלה, ועירב במקומו בלא ברכה].

האם אפשר לערב על ביצה קלוה

והנה כנחו בגמ' [מדה י"ז] שביצה קלופה שעבר עליה הלילה כונה לאכולה, והנה לכאן לפי"ז לא מהני לעשות ממנה עירוב תבשילין, אולם עיין בהחב"ג [שם אות נ] שבדיעבד יצא כיוון שיש מקילים בזה ועיין גם בשבט הלוי [חלקו ו סימן קיב] **שיש מקילים בזה לאכול במצה"ז ביצה קלופה**, וכן יש שמקילים כשמיניחו במקרקר [ציץ אליעזר חלק כב סימן מא].

ויש שעוררו (קובץ בית אהרן וישראל ק"א עמ' ס"ו, חק"ד עמ' ק"ס) דבמנן הראשונים עד לאחריהם היו אונללים בשר עם פת ממש ולכן זה ה' לפת אמנם לאחריהם **נשתנה המציאות שאוכלים בשר בלי פת** ונמצא שזה לא לפת אלא זה כמו דייסא שמוכא בגמ' ולא כפול לעירוב תבשילין, אולם הגריש"א זצ"ל אמר (הל' עירוב תבשילין פרק ב' טע"ב ה' ג') בירור הלכות ט"ג – "ואף אם במדינה מסוימת בליל שבת, לפת את הפת עם בשר או דגים – שפיר הוי' מלפת' ובטלה **דעתם לאלו שאינם מלפתים בה את הפת, ואפילו הוא מדינה שלמה**".

לבצוע בשבת על הלחם שעשה בו עירוב תבשילין כתב המ"ב (ס"ק י"א, ס"ק מ"ח) "ונכון שיעשו אותו הלחם משנה בערבית ושחרית, ובמנחה יבצע עליו דכיון דאיתעביד בו מצוה חדא ליתעביד בו מצוה אחריית", והגרש"א כתב להנהיגם לבצוע בכל סעודה שני לחמים, מוטב שקידמו דכמה את הלחם ואת התבשיל העירוב ולאולם בליל שבת, או לחלק בין הלחם והתבשיל, לאכול אחד בלילה ואחד ביום. **התבשיל אם הוא עשוי מבשר או דגים, ודאי שיעדיף לאוכלו בליל שבת שאז הוא גם יותר טרי ויש בזה היתור מצוה**, ומי שמערב בתבשיל במביצה קשה, עדיף לאוכלה בסעודת שחרית במאכל של ביצים ונצלים שנהוג לאכול בסעודה זו (שש"ח"ה פרק ב' הל' ג', שולחן שלמה ס"ק י"ג, ג'). [באור"צ שם הביא שיש נוהגין להכין כמה ביצים ולאכול בכל סעודה שבת]. ויש לעיין אם הלחם שהניח הוא קוטן ויש לו לחם משהו שהוא גדול, ואם הלחם השני חביב עליו שיותר טרי וכדו', שבדין קיימה קודם לשני, האם הוא קודם גם למעלה של 'הואיל איתעבידא ביה חדא מצוה'.

ד' אפסרויות למי ששכח לערב ואם שכח להניח עירובי תבשילין וגם לא יצא בעירוב של רב העיר (כגון: א. שנמצא במקום שאין ריחם שמכין ולא יצא כולם, ב. או שהוא בא"י, והוא מניח חו"ל וכו' או חל"ו"ט שני, ג. או לפי מחמירי שמי שעירב ונמצא עירוב פסול אין יכול לסמוך על עירוב הרב כדלעיל, ד. או שזו לו הפעם השניה שעירב ואינו יכול לסמוך על הרב) **יכול לבלש לוי"ט קודם הסעודה הרבה** ויאלץ מעט מכל קדירה ביו"ט, ומה שנשאר יקח לשבת, ואם לא – **יכול להקנות מאכלו לתארים** והם יבשלו עבור אפילו בביתו, ואם לא **יכול לאפות פת אחד וקדירה אחת**, ואם נזכר אחר שבישל לוי"ט **יכול להשאר זה ללשבת ולבלש מחדש לוי"ט**, ועדיף שני אפסרויות ראשונות, וכ"ז עבר הבישול, אולם ג"כ נר – הנכנס הפוס' דאם אור החשמל חזק אינו יכול להדליק נר לכבוד שבת [אגר"מ ה' לז ט' הגרש"א והגרש"א שבו"י נר שבת ו' לו, הלכות חג בחג י"ט פ"ח אות קי"ח]. ויכול ליקח נר ולהדליקו כדי להפוך בחושך איזה דבר כגון בארון חושך וכדו', ואם אחר פלהמ"ל יברך עליו.

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים, ירושלים

המניין והדגלים

איש על דגלו באתר לבית אבות (ב, ב)
פרשת במדבר, היא הפרשה הראשונה בסדר זה. ובפרשה זו מסופר על 'מניין בני ישראל - הן המניין של כל עם ישראל יחד, וכן של כל שבט ושבט. ובנוסף, גם סדר הדגלים שבהם מוזכר שוב מניין כל שבט. בנוסף לכל זה, מתחיל הכתוב לייחס את שבת לוי בפני עצמו - הן במנינם, והן בחיוביותם, והן בתפקידם [זהו המניין גם בפרשה שלאחרת]. כל הסדר הזה, שייך להקמת המשכן. שמשום כך נמנו שוב, וכל עניין הלויים וסדר הדגלים - הוא סביב המשכן, כמו שמבאר הכתוב - מי חנה בכל כל הממשכן, הן המלווים והן מהדגלים. וגם כל העניין הלויים הוא כדי לשמור משמרת המשכן, ולסייע את הכהנים בעבודתם. ומתוך כך מתבאר סדר השארת השכינה בעולם, ואף הוא תלוי בכל שבט ובכל אחד מישראל, וכמה נחוץ להיות כל אחד איש על מחנהו ואיש על דגלו', וכמו שיתבאר בע"ה.

המניין והדגלים
א. 'במדבר סיני, באחד לחודש השני' - מדוע צריך לפרט הכתוב באיזה מקום ובאיזה זמן היה, מה שלא פירט בשאר הפעמים שנמנו (בפרשת כי תשא, ובפרשת ויקרא).
ב. איזה צורך היה במניין זה, אחר שכבר נמנו ביציאת מצרים ואחר חטא העגל (בפרשת כי תשא). ומה החילוק בין מניין זה לבין המניינים האחרים, ומדוע.
ג. מהו עניין הדגלים, ומדוע הוא מסודר לפי הסדר הזה בדווקא.
ד. מדוע נמנו בני לוי לבדם, וחמו לעצמם סביב המשכן.

ביאור הפשט
א. **המקום והזמן:** המניין הזה שייך להקמת המשכן והשארת השכינה. כי המניין היה קודם שבא להשחות שכנתו עליהם, כדלהלן.
ב. **החילוק בין המניינים:** יש כמה חילוקים בין המניין הזה לבין המניינים הקודמים שהיו. א. במניין זה נמנו רק 'מניין כללי', אלא גם 'מניין פרטי' לפי השבטים. ב. במניין זה נמנו 'למשפחות' לבית אבותם. ג. במניין זה נמנו לא רק על ידי משה אלא גם על ידי הנשיאים. ד. במניין זה נמנו שבט לוי לבדו.

ג. **הצורך במניין:** לדברי רש"י, בכל פעם שהיה עניין מיוחד - מנה אותם, כדי להראות חיבתם. ולכן מנה אותם ביציאת מצרים, ואחר חטא העגל, וכעת קודם השראת השכינה. לדברי הרמב"ן - כמה טעמים בדבר. א. כדי להודיע גדול חסדו עליהם, וכמה נתרבו מאז היו לגוי. ב. כדי לפרקוד כל אחד מהם אצל משה, לטובה ולרעה. ג. כיון שעמדו קודם הכניסה לארץ ישראל, צריך לדעת כמה מספר החלוצים [ובזה מובן מדוע נמנו רק 'וצאי הצבא']. ד. כדי לדעת כיצד לחלק הארץ, לפני מנינם.

לדברי אור החיים הקדוש, כדי להראות שבזמן העבודה במשכן לא נפקד מהם איש. שהרי מנינם שוה למניין הקודם, אף שבמניין הקודם נמנו גם בני לוי וכעת לא. נמצא שבששה חודשים מסף עליהם עוד עשרים ושניים אלף. **הדגלים:** רש"י מביא שכל שבט היה לו צבע אחר, על פי אבני שבחושים. והרמב"ן מוסיף בשם ר"א שהיה סימן מיוחד בכל דגל [כגון צורת אדם, אריה, שור, ונשר]. ומבאר הרמב"ן, שהסדר היה לפי הילוך השמש, ומבאר מהיזה טעם סדרן. את השבטים, והכלל הוא שבמזרח היה 'המזלות', בדרום ה'השוכבה', במערב 'הגבורה' ובצפון 'החושך' (עיי"ש הפרטים). ועל כל פנים מובן שהיה בזה מהלך פנימי ומהותי, ולא רק סדר טכני ומקרי.

ה. **בני לוי:** ההנהיגם לפרקוד על שמירת המשכן ועל עבודתו, והלויים יתנו להם בפתנה שישמשו את הכהנים, כמו אשה המשמשת לבעלה (כמבאר במדרש ובדברי הרמב"ן).

ביאור הפנימיות
סדר השראת השכינה

פרשה זו מבארת את סדר השראת השכינה בעולם. שיעקרו עומד אומנם על עצם המשכן ועבודת הקרבנות שבו, אבל תלוי עומד בכך שכל עם ישראל יהיו מחוברים ומקושרים אליו, ובסדר מסוים דווקא. וזה הטעם שנייד בהקמת המשכן, היה צורך למנות את ישראל - בכלל ובפרט לפי סדר השבטים, כיון שהשראת השכינה במשכן תלוי בכל שבט ובכל אחד מישראל. וזה עניין העצמים, שאינו עניין של מה בכך - אלא יש בו סודות גדולים ודגומים. וכבר בפטירת יעקב אבינו צוה לבניו שישאו את מיטתו לפי הסדר לפי הדגלים. וכבר קודם לכן, כששלח יוסף את העגלות - רימז בזה את הסוד של הדגלים. וכן בעולם של בעלש שיש מבא את הדגלים' שיש להם ישראל (כמבאר בתרגום ובמדרש על הפסוק 'ומספר את רבע ישראל', והמלאכים מקנאים בנו על כך [כמבאר במדרש על הפסוק 'אימה כנדגלות'], וזה עיקר המעלה שיש על פני אומות העולם, שיש כשארם הם רוצים למשוך אותם אליהם, ואומרים להם 'שוב שובי השלימה', ומבטיחים להם כל טוב - אנו משיבים להם 'מה תחנן בשולמית' כמחולת המחניים' - האם יש לכם להציע לנו את סדר הדגלים (כמבאר בפירוש).

ארבעה ושנים עשר
עם ישראל, על אף היותו 'גוי אחד' - נחלק לשנים עשר שבטים. שאינם רק שנים עשר 'בנים' של יעקב, אלא שנים עשר 'דרכים' שביביל שם אמת, ולכן כל שבט יש את שונו של באבני החושן, ואף יש סוף נבקע לשנים עשר שבטים, וכן שפילתה יש י"ב נוסחאות כנגד י"ב שבטים, ונגמנו יש י"ב חלונות ברקיע לקבלת התפילות, ואם שבט אחד מתפלל נוסח של שבט אחר אינו יכול לעלות (כמבאר כל זה בדברי האריז"ל, ובלקוטי מוהר"ן סימן ט). נגד י"ב שבטים, שמרמזים על שנים עשר דרכים - יש י"ב טבעי הנפש, וי"ב חודשי השנה. שכל אחד מהם הוא מהות אחרת מחבר, אבל כל השנים עשר נצרכים - כדי שיהיה 'שנה שלמה' ו'נפש שלמה'. וכן השראת השכינה תלוי ועומד על י"ב חלקים אלו. וכפי שרמז שלמה המלך, כשעשה את ה'ים של שלמה' (בבית המדש) שהעמיד על 'שנים עשר בקר', לרמז שהשראת השכינה תלוי ועומד על י"ב עניינים אלו.

אמנם ביורשים הם נחלקים לארבעה, וכל שלשה מהם מתחברים לאחד. ולכן, השנה שיש בה י"ב חודשים - נחלקת לארבעה תקופות (פיסון, תמוז, תשרי, וטבת). וכן שנים עשר בקר שעליהם עמד ה'ים של שלמה', נחלקו לארבעה חוות, שלשה לכל אחד מהם. וכן ה"ב שבטים נחלקו לארבעה דגלים, שכל אחד מהם כולל שלשה שבטים, והם עמדו בארבע חוות המשכן (כמו אותם י"ב בקר).

ארבעה חסודות
כל סדר ההשתלשלות שיש בעולם - החל משורש השרשים הרחוני, ועד לתכלית ההשתלשלות הגשמי - נחלק לארבעה בעולם האצילות - הם ארבע אותיות שם 'הויה', בעולם הבריאה - ארבע חיות המרכבה, אריה, שור, נשר, ואדם. בעולם היצירה - ארבע מחמות מלאכים: מיכאל, גבריאל, רפאל ואוריאל (שהם ר"ת ארגמן, ורמזים בפסוק 'מרכב ארגמן'). בעולם העשייה - ארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, שמהם משתלשלות ארבעה דרגות: דחם, צומח, חי ומדבר.

וכן, כל דבר שיש בעולם - מורכב מארבעה: אבא-אמא-בן-בת, ארבעה רוחות העולם, ראש-גוף-ידיים-רגליים, ועוד. כמו כן, כל פרט שיש בעולם מורכב מכל הארבעה יסודות (אש, רוח, מים ועפר), והיסודות בעצמם - מורכבים כל אחד מארבעה, ואם יחסר אחד מהם - יתבטל הדבר. נמצא, שהסוד של כל דבר - מתחיל ונבנה מארבעה כוחות, וכן התכלית והשלימות של כל דבר - הוא רק כשהוא מגיע למצב של 'מובטל'.

כי העולם הוא מקום שצריך להיות בו השראת השכינה, דהיינו לשמש כמו 'כסא' להשם יתברך. והכסא יושב על ארבעה רגליים, שהם ארבעת רגלי המרכבה, שעל ידם משלם השראת השכינה ורגלי מציאותו יתברך בעולם, ואם יחסר אחד מהם - חסר בגילוי השכינה.

ולכן, יש ארבעה כוחות - שהם מעורבים טוב ורע; החלק הרע שבו הוא 'מרכבה דסטרא אהרא' - שכביכול מתן מציאות וממשלה לכוחות הסתרה והישות שיש בעולם, והחלק הטוב שבו הוא 'מרכבה דקדושה' - שמגלה את המציאות והממשלה האמתית של השם יתברך.

עירוב טוב ורע
ולדוגמא: כח האש' - יש בו כח שמשוך את האדם למעלה, שלא יישאר על מדרכו אלא יתעלה יותר ויותר, ומצד שני יש בו כח לגאווה וישות. כח ה'מים' - יש בהם כח של תענוג, להרגיש בחוש את קרבתו יתברך ולהתענג מהקדושה. ומצד שני יש בו משיכה להתענג מהיישות הגשמת של הגוף והעולם. כח ה'רוח' - מחדש את האדם, ומאיר לו רעיונות ואופנים חדשים אף לנפש ולבד את השם יתברך, ומצד שני, גורם לחיחיות וקלות הדעת. וכח העפר' - מתן כח להיות יציב ופיקוד בעבודתו ובאמונתו, ומצד שני, גורם לכבדות ועצבות ולכפירה. וכן בחלוקה לארבע חוות: ימין, שמאל, פנים ואחור. שמרמז על חסד, דין, רחמים, ואמונה - יש בזה תערובת טוב ורע. ימין שהוא חסד - יכול לעורר באדם אהבה להשם יתברך, ומיליות חסד לבני אדם. ומצד שני, מעורר אהבות נפולות, ורצון להרבות טוב עם עצמו. שמאל שהוא גבורה יכול לעורר בו כח להתגבר על יצרו, ולעשות לעצמו גבורות וסייגים, ומצד שני, להתנהג בגבורה ואכזריות לבני אדם. פנים שהוא רחמים - יכול לעורר אותו להאמין ברחמי ה', ולחזור בתשובה. ויכול להיות רחמן על גופו על הרשעים, ולהתרחק מהשם יתברך. ואחור שהוא אמונה - יכול לתת לו כח להחזיק באמונה גם בעת החושך, ומצד שני, יכול לגרום לאמונת כבויה.

ונגד זה היו ארבעה דגלים. דגל היודה - שהוא ימין, ומעורר את האדם לתורה ומצוות ומעשים טובים. דגל אפרים - שהוא שמאל, ומעורר את האדם להתגבר על יצרו. דגל ראובן - שהוא רחמים, ומעורר את האדם לתשובה. ודגל דן - שהוא חושך, ומעורר את האדם לחזקת באמונה. ועם כל אחד מהם היו שני שבטים - שמרמזים על נטיה לכאן ולכאן, שצריך להכניס את הרע ולברר את הטוב. ואכמ"ל.

העיגול והמשכן, והמדבר
אמנם באמת, השרש של כל הארבעה [הושנים עשר] - הוא אחד. כי כל הארבעה אותיות של שם הויה"ה, נמשכים מהקוץ של הויה, וכל הארבעה יסודות - נמשכים מיסוד הויה"ה. כי בשרש אין אלא 'אחד' היחיד והמויחד. שסלם כלומר, כדי לזכות לברר את הטוב מהרע בכל הארבע יסודות - מוכרח לזכור שיש שורש אחד להכל. וזה את אי אפשר לתפוס ב'שכל' אלא ב'אמונה' וביטול. וזה הסוד של המשכן בעצמו - שנמצא באמצע, וכל הארבעה דגלים מחוברים ומקושרים אליו, ויונקים את כוחם ממנו. ולכן, המשכן וכל סדר המניין והדגלים היו במדבר, ששם אין כלום.

ולכן נאמר (עירובין פ"ג) 'אין התורה מתקיימת אלא במי שמשלים עצמו כמדבר' - כי אמנם התורה יש בה הרבה פרטים, אבל אין יכולת להתנסק בפרטים אלא במי שמטיל עצמו לאחד. ואז אפשר לזכור שיש ארבעה דגלים וי"ב שבטים, ויש צורך לברר הטוב מהרע, וללכת כל אחד בדרך שלו. וזה התפקיד של שבט לוי, שאינו מנה במניין השבטים אלא לעצמו, ועומד לעצמו סביב המשכן - משום שתפקידם להאיר את הויה"ה שהוא 'אחד' לכל השבטים, וכפי שיתבאר בע"ה במאמר הבא.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

"אמרו לו: מה הוא גדול מן העוונות? אמר: הגבהות והגאוה" (המבי"ט שער עבודת האלקים פ"ד)

וידבר ה' אל משה במדבר סיני (א, א)
על פסוק זה אמר המדרש (במדבר רבה, כאן): למה במדבר סיני, מכאן שני חכמים בלשלה דברים נתנה התורה, באש, ובמים, ובמדבר. באש מפני (שמות י"ט) וזה סיני עשן כלו וגו'. ובמים מפני, שנאמר (שופטים ה, ד) גם שמיים נטפו גם עבים נטפו מים. ובמדבר מפני וידבר ה' אל משה במדבר סיני, ולמה נתנה בלשלה דברים הללו, אלא מה אלו חנם לקל באי העולם כך דברי תורה חנם עליו, שנאמר (ישעיה נה, א) הוי כל צמא לכו למים, דבר אחר, וידבר ה' אל משה במדבר סיני, אלא כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר, הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכן נאמר במדבר סיני.

אין יגיע אדם למצב בו הוא שם עצמו כהפקר? רק על ידי שאינו מחשיב עצמו למאומה והוא עניו בתוכו.

נמשלה לים-שנים עונה
על הגוביא שמשלה התורה למים, אמורים חכמים (מדרש רבה שיר השירים א, ג): ומה המים מפנין מקום גבוה והולכים במקום נמוך, כך תורה מנחת מי שדעתו גבוהה עליו, ומדבקות במי שדעתו נמוכה עליו. ומה מים אין מתקיימים בכלי כסף וזהב אלא ב'ירד' שבכלים, כך תורה אין מתקיימת אלא במי ששעושה עצמו כקלי חרס. ומה מים אין אדם גדול מתבייש לומר לקטן השקני מים, כך דברי תורה אין הגדול מתבייש לומר לקטן למדין פרק אחד, דבר אחד, או פסוק אחד, ואפילו אות אחת.

נמצים למדים שמדת הענוה היא יסוד ואכן פינה הצרצרת ללומדי התורה.

ע"י שליש ממש"כ פדיון הבן כיוון הדמיון הממילא על הבן, וע"כ כיון דהקטן אינו יכול לפדות עצמו, ומה דכתב התורה לפדות מבן חודש ע"כ גילה התורה שפייר יכול להיות שליחו דבגו לעיני המצוה, וע"כ בדפדפון הבן אפשר ע"י שליח.

החת"ס **ס"ו** ל' **בדעת הריב"ש** **הדמיון הוא על האב, ולא מצי משויה שליח.**

ועי' חת"ס [שנ"ו י"ט ס' רצ"ג] שכתב בדעת הריב"ש דס"ל דהמצוה נאשה על האב, ואין הוא לומר דחייב הוא על הקטן והאב עשוי שליחו, דהיינו מצינו מאי דאיתו לא מצי עבד שליח מצי משי, דהבן קטן הוא ולא מצי עבד ואיך מצי משי שליח, ולכאן למימר דכיון דרחמנא שווה שפיר דמי עיי"ש באריכות, וכתב לביאר דפליגתא הריב"ש והרשב"א מילתא אחריתא שליח עיי"ש, וכתב שם בדעת הריב"ש דס"ל דלא מצי משויה שליח בפדיון הבן.

האם כהן ולוי יכולים להיות שליח בפדיון הבן.

בשו"ת תירוש ויצהר (ס' נ"ה) דן בשאלה האם לוי יכול להיות שליח של ישראל במצוות פדיון בכור, כיון שאינו בתורת פדיון וליתא בדפוסיה, וא"כ לא יכול להיות שליח עבור חבירו הישראל גם כן, ובשו"ת פני אריה (ס' מ"ה), הובא בפתיחת (תשובה) נקטן לא לינא דכהן אין נעשה שליח לפדות בן ישראל לדין אחר, כי הכהן ליתא בפדיון הנפשיה.

כהן יכול להיות שליח, ולוי אינו יכול להיות שליח.

והדעת סופר (יור"ד ס' רצ"ו) מחלק בין שליח כהן לשליח לוי, וכתב כשר להיות שליח לישראל לפדות משום שהוא הוא שפדיו עמו, והוא ליה כאיש ואשה שניהם שטרם השליחו להגט, ובין ההולכה ובין הקבלה (גיטין ס' ע"ב), אע"פ שאינה אינו מתגרש שליח אינה מגרשת, מ"מ תוהיה מיקרי איתיה בגיטושין, וה"ן ישראל הפודה והכהן הפודה שניהם בפדיון.

הכוחה המפרשה נעשה שהיה לוי נעשה שליח.

ובתירושה ויצהר [שם] כתב להוכיח (סעיף קטן ו') מהא דכתיב כאן בתורה שמשוה ברובו נטויות לקחת ונתנם לאהרן ולבניו, ואלו אינו מפורש לוי יכול להיות שליח ליתן לכהן [כן המליב"ם] הא"ב ראייה דמהני שליח לוי מפרשתו.

במדבר המצוה לא היה על הבכורים אלא על משה רבינו.

ויש לדחות דאין מכאן ראייה דלוי יכול להיות שליח, דהנה באמת לעיני קושיות ההפלאה הקשה על שיטת הריב"ש שאי אפשר לפדות את הבן על ידי שליח, דהא חזינו דכאן היה משה שליח לפדות את הבכורים, והוא אשר נתן את כסף הפדוים לאהרן ולבניו.

ובמהותו נתן [פ' במדבר] כתב ליישב, דעד כאן לא כתב הרמ"א שאין פדיון על ידי שליח, אלא בפדיון הבן דהתם צטווה אלו לפדות, וצטונו הרמב"ם (בא"י ג' ג') וכל בכור אדם בבנין תפדה, וכיון דהמצוה מוטלת על האב אינו יכול לעשות שליח שפדו אחרים, אבל כאן בפדיון הבכורים לעומת הלוים, מיקרי מצוה פדויה נאמרה למשה, וכאמור בקרא ידבר ה' אל עיניך ואלמור קח את הלוים ונתתם להם כל בכור בני ישראל, ואת פדויה השלשים והשבעים והמאתים העודפים על הלוים מבכור בני ישראל, ולקחת חמשת חמשת שקלים וגו', ונתתה הכסף להן ולבניו פדויה העודפים בהם, הרי דלא נאמר הציווי לבכורים שהם יתנו, אלא הציווי נאמר למשה, שהוא יקח מאת הבכורים חמשת חמשת שקלים לגוללות, ועל כן נאמר יקח משה את כסף הפדוים מאת העודפים על פדויה הלוים מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף, ולא נאמר שהבכורים נתנו למשה, כי ההצוה לא היה על הבכורים אלא על משה לקחת מן הבכורים.

ולכן נאמר להלן, ויתן משה את כסף הפדוים לאהרן ולבניו על פי ה' כאשר צוה ה' את משה, ויחזר ונאמר כאשר צוה ה' את משה, כי דשי תיקשי דאין אפשר שמשה נתן את כסף הפדוים לאהרן ובניו הלא אי אפשר לפדות על ידי שליח, ועל זה מתיר בפדיון הבכורים כי היה משה שליח של הבכורים, אלא הוא היה המצווה לפדות מן האב המצווה לפדות את הבן, וזה שהדיש כאשר צוה ה' את משה כלומר משמה צטווה לפדות וליתן את כסף פדיון לאהרן ולבניו, ומשה היה באהונו של הבכורים לפדותם, ומפילא אין ללמוד דאפשר לפדות על ידי שליח, דיש לומר דהיינו שהאב צטווה ודאי בפדיון צריך שישעשה על ידו שהוא הוא המצווה, אבל בפדיון הבכורים היה משה המצווה לפדות והוא היה בגדר אב ע"כ.

מעשה דמשה רבינו אין ראייה דלוי יכול להיות שליח בפדיון הבן.

לפי דלוחות נתן דהכא מצווה פדייה היה על משה הרי דהוא היה בר חיובא, דהמצווה היה על משה לפדות הלוים, וא"כ אדאך ליתא ראייתו של התירוש ויצהר, דאי אפשר להביא מכאן ראייה דלוי יכול להיות שליח לפדות, דרק הכא דהמצווה היה על משה, והוא בר חיובא משום הכא היה שליח, אבל בכל מקום דהלוי אינו בר חיובא אולי אינו יכול להיות שליח לפדות.

משה רבינו היה גם כהן.

ועוד יש לדחות ראיית התירוש ויצהר דלוי יכול להיות כהן מאה חזיון דמשה שהיה לוי פדה, דהרי מבואר [דבתיב ק"א ע"ב] דמשה כהן גדול היה, ובמדרש [ויקרא רבה י"א, ו'] רבי חזקוני אמר, כל שבעת ימי המולד היה משה משמש בהנהגה גדולה, וכסבור שלו היה, ביום השביעי אמר לו, לא שלך היא, אלא של אהרן אחיך דכתיב ויהי ביום השמיני [ויקרא י"א, ו'], הרי דמשה רבינו היה גם כהן ובתורת פדיון [דבתיב, וז"ל ראייה דלוי יכול להיות שליח].

הנשמות של דור המדבר היו ענפי נשמת משה רבינו והיינו כנפוצה אדא.

ועד דלך אגדה י"ל דאין ראייה ממשלה ויצהר, דכתב האור החיים זצ"ל (פ' כי תשא ל"ב, ל"א) כי הנשמות של דור המדבר היו ענפי נשמת משה רבינו, וכן הוא בתקונו ז"ה (תקנ"ו דף ק"לב ע"ב) דנשמתא דכ"ל לא משתיק רבא, ושכינתא עילאה דאייה נשמת חיים כד שריא במשה אתחשב ליה כאלו אתא בשתיק רבא, ובגיהא איתמר אשה אחת ילדה

ששים רבוא בכרס אחד עיי"ש, הרי דאין להביא ראייה הא דמשה שליח פדה את הלוים, כיון דכל ישראל נכללו במשה רבינו והיינו כנפוצה אדא, ואין מכאן ראייה שילוי יכול להיות שליח בפדיון.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרן' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

בגדר חיוב שמירה בביהמ"ק ועי" קטנים

נתן בריש תמיד בשלושה מקומות הנהגות שומרים בבית המקדש, בית אבטינס בית הניצוץ וכו', ובבית הניצוץ היו עליות הרבים שומרים, וביאור המפרש, הרא"ש והראב"ד בריש המתני' שהרבים הם כהנים שלא הגיעו עדיין לעבודה, ואכן שהרבים מ"ג שנה, וקרי ליה רובים על שם התרגום ויגדלו הנער [שמאול א', ב'] ומתרגמין ורבי רביא.

והקשה המשנה למלך בהל" בית הבחירה [פ"ח, ה"ה] שהרי קי"ל שקטנים מופקעים מכל חיובי התורה, וכיצד שייר לפרש שאירי' בכהנים פחותים מ"ג, ומכח קשייה וז"ל פלג וסבר שהרבים היו יותר מ"ג שנה אלא פחותין מל שנים, וקרי ליה רובים דאע"פ שראויים לעבוד מצד הגיל שהרי הם יותר מגיל' א"ג שנה, אלא שהכהנים לא היו מניחים אותם לעבוד, ולכן היו עושים אותם שומרים.

ומחלוקתם של הרן קמאי, ומאידך המשנה למלך בביאור הגמ' בתמיד (כז) דפרכין התם ספענש מצינו דקרי ליה פרוי כהונה ופעם אחת קרי ליה הרבים, ותיצרה הגמ' התם דלא מוט לעבוד עבודה קרי ליה רובים, הכא מוט להו למעבד עבודה קרי ליה פרוי כהונה ע"ל הגמ', ולפי' המפרש הרא"ש והראב"ד, ביאור הגמ' התם דלא מוט למיעבד עבודה, היינו שהיו כהנים צעירים בגיל פחות מ"ג שנה מלשון נערים, והכא דאירי' בכהנים מעל גיל' י"ג שנה קרי ליה פרוי כהונה.

ומאידך להבנת המשנה מ"מ (שם) ביאור הגמ' באופן אחר "הא דלא מוט להו למעבד עבודה", איירי בכהנים שהגיעו לגיל' י"ג שנה אלא שפחותין מל שנה, וקרי ליה רובים שאע"פ שראויים לעבוד עבודה, אלא שהכהנים לא היו מניחים אותם לעבוד ולא לשמור, וז"ל מהו שורש מחלוקתם.

ובביאור שורש מחלוקתם של הרן קמאי ומאידך המשנה למלך, ובקהים דבר יש לברר מהו גדר חובת השמירה שהיתה ביהמ"ק, דעת הרמב"ם בהל" בית הבחירה [פ"ח, ה"א] וז"ל, שמירת המקדש מ"ע, ואע"פ שאין שם פחד מאויב ולא מלטיס, שאין שמירתו אלא לכבוד לו, אינו דומה לפטרין שיש עליו שומרים ללטטרין שאין עליו שומרים, ע"ל. ומבואר לך בדעת הרמב"ם שגדר חיוב השמירה אינו בעצם, אלא משום כבוד ותפארת.

וכן מבואר בדעת הרמב"ן [במדבר א, ג'ג] וז"ל "וטעם ושמרו הלוים את משמרת משכן העדות, שישמרו באותו לילה ויטלו סביב המשכן כמו שאירי' הנהגות שומרים בכפנים והלוים מבחוץ, והם סלקם משמירי לראש המלך", ע"ל.

ויש להביא ב' הכרחים שגדר חובת השמירה אינו אלא לכבוד ולתפארת וכמבואר ברמב"ם א, שהרי שיטת הרמב"ם בהל" בית הבחירה [פ"ח, ה"ב] שחובת השמירה היא בלידה, וכן דעת הרמב"ן בפרשת במדבר (שם), ואי מצד חובת שמירה מגביהם וכו', הרי גם ביום יתכן ויבוא לנבט.

ועוד מוטל שהיה המגני' ברש מידות וכמבואר בריש פרקין דתמיד, מבואר שהיו שומרים בארבע פינות הר הבית, ובפינות של העזרה, ואי נבמק שהשמירה היתה מגביהם א"כ היה להם לשמור רק בגומה השערים, ומבואר שהכהנים שומרים בבית אבטינס, בבית המוקד ובבית הניצוץ, מוכח שאין חששה הוא מצד גביהו, וכמו שביאר הראשונים דק"ל שאין עניות במקום עשירות וכו' יחסר מיד דיאון להביא כל אחר, אלא ע"כ שחיוב השמירה הוא מצד כבוד ותפארת.

אלא דתיקשי ממש"כ רש" עות' [במדבר ג', ו'] על הפוסק [הקרב אלא מטה לוי והעמדת אלה לפני אהרן הכהן ושרתו אותו], ובפוסק ז (שם) נא ושמרו את משמרותי, ופרש"י (שם) וז"ל, ומזה השירות, ושמרו את משמרותי, לפי שמשמרת המקדש עליו "שלא יקרב זה", ע"ל. ומבואר לך להדיא שגדר חובת השמירה בביהמ"ק שלא יכנס זה, וכמו שנא בפוסק מהא שא"ב, באו בטענה למשה "כל הקרב יומת האם נתנו לגוונו" [במדבר י"ז, כ"ח], וא"כ מוכח שגדר חובת השמירה כדי למנוע כניסת זה הקרב, וצ"ב.

ויש ליישב דשאני האי קרא ודפרש"י (הה) דאירי' במשכן שבמדבר שלא היו לדלות וממילא שיהו חשש ששרי יכול להתקרב, אבל בבית עולמים אין גדר לכניסת זה בליה כלל, וכן מבואר להדיא בביאור הרמב"ם בריש תמיד שכתב לבאר את שאלת הגמ' מנה"מ שצטווה לשמור, וביאר (שם) והלא מקרא מלא דיבר הכתוב, אלא דשאלת הגמ' היא מלך שצריך לשמור אפי' בבית המקדש שדלותוהי נעלות, ואין חשש שמא יכנס זה [אלא מדאקדת תיקשי במש"כ הרמב"ם במורה נבוכים ח"ג, פרק מ"ה] שחובת השמירה לכבוד את ביהמ"ק לפארת, והוספי' עוד טעם שגם שלא יבוא העומאים והאוננים וכו' ויעי"ש.

ואכתי ותיקשי לשיטת הרמב"ם והרמב"ן שגדר חובת השמירה היא רק בלידה דלאכורה גם השמירה פסוק מוסיפה כבוד ותפארת, ויש לבאר את דעתם וכמבואר ביתר ביאור בדעת הרא"ש בריש תמיד שכתב וז"ל, שימור הוא אינו משום חישוב גביהו דאין עניות במקום עשירות, אלא גזרה היא דכתיב "ושמרו", גם כבוד מקדש "שלא יסחיו דעתם ממנו" לא

ביום ולא בלילה דכתיב ביהוידע [מ"ב, י"א] "ושמרתם את משמרת הבית" ע"ל. ומבואר לך בדעת הרא"ש שגדר חיוב השמירה משום כבוד ענייני הוא "שלא יסחיו דעתם ממנו", והנה במהלך היום שהוא זמן עבודת הכהנים ברצף, א"כ ע"י העבודה מתקיים כאן "העדר של היסח הדעת", אולם בלילה שלא עובדים, על זה התורה ציוותה את חובת השמירה משום כבוד ולתפארת שמונו בו מציאות של העדר היסח הדעת.

ויש לחקור האם גדר חובת השמירה הל"ל וכמש"כ דהוי לכבוד ולתפארת ואלא יסח דעת, האם ענייני הוא "מעשה שמירה", בעצם, או"ז דהוי מצוה שעיניה היא "התכלית והתוצאה" שיהיה מציאות מקום משומר מטרותו לכבוד ולמנוע היסח הדעת.

ונפק"מ לדינא אם קטנים פחות מ"ג שנה יכולים לעבוד דאי היו חובת שמירה בעצם, א"כ היו כנשאר מ"ע מדאוריתא שאין הקטן יכול לקיימם, אולם אי נימא שהעיקר גמר התכלית והתוצאה היא מקום משומר שטרותו לכבוד ולמנוע היסח הדעת, א"כ גם קטנים יוכלו לעבוד, ומכ"כ הרמב"ם הראשונים אדאתין נראה לביאור דבהא פליגי הרן קמאי ומאידך השל"מ, דהראשונים סברו שמהות המצוה היא "התכלית והתוצאה" בזה שהיה שמירה שמותה היא כבוד ולמנוע היסח הדעת ולכן גם בקטן שאינו בר חיובא נעט גם מציון לשמור. ומאידך המש"מ שפליגי ומהא שהקשה שלא מציון מי שאינו בר חיובא דמאור' שיתעסק בחובת המקדש, ומכאן זה ביאר שגם הרובים היו בגיל' ג' ומנעלה אלא פחות מגיל' כ', אלא שרק שמרו ולא עבדו, שחיוב השמירה היא "בעצם" ולא רק תכלית ותוצאה שלא יהיה היסח הדעת ולכבוד ולתפארת ולכן צידד שאין קטן פחות מ"ג שנה רשאי לשמור, וז"ל. וכעין ביאור זה עיין במש"כ בשמחת מיכאל עניינים על הש"ע [ח"א, סימן קפ"ח] לביאור דעת הרמב"ם בהל" בית הבחירה [פ"ח, ה"ב] וז"ל, אין בונין את ביהמ"ק בלידה שול"מ (וביום הקים את המשכן", ביום מקיימו ולא כדלה, וסלק חייבים לסעד בעצמן ובממונם, אנשים ונשים כמקדש המדבר, ואין מבטלין תיקנות של בית לבנין, ואין בונין ביהמ"ק דוחה יו"ט ע"ל. ויש להקשות דמי' משאר בניו מדאוריתא שאין הקטנים מחייבים ומעשה קטן לאו כלום הוא, וצ"ב.

ולפמש"ל י"ל שג"כ בני ביהמ"ק אין המצוה בעצם הבניה, אלא עיקר המצוה הוא שהיה מקום ראוי להקרבת הקורבנות וכל שאר מצוות הבית, וכיון שכן פסק הרמב"ם שגם הקורבנות מחייבים וכו', אלא שאין מבטלין תיקנות של בית רב לבנין ביהמ"ק וכו', וע"ע בעוד כמה נפק"מ בגדר דין זה, ואכמ"ל.

תלמידים כבנים – ע"י הארת פנים ומתיקות

נא' בפסוק ואלה תולדות אהרן ומשה, ופרש"י אינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה, לפי שלמך תורה, מלמד שכל המלמד את בן חברו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו.

ויש לברר במה מתבטא הענין שהתלמידים הרי הם כבנים, ויש לבאר דכיון שחכמת התורה האלוהית עמוקה מאד כד מידה, ותורת ה' תיממה משבת נפש ומחכימת פתי, ו"פקודי ה' ישרים משמחי לב", ו"מתוקים מדבש ונופת צופים", מחובת האבות לבניהם, והרבים לתלמידיהם, לא רק להאמין לתלמידים זה נקודה ונקודה בעצם הלימוד עוד שהסוגיא התא ברורה וחדה וסדורה בפהם, אלא לית לתלמידים להרגיש את המתיקות שעיניהן, וזה ע"י הארת פנים, בעידוד וביחס חם, וכשם שהאב מתחייב ומאיר פניו לבנו כן הרב צריך להתייחס ולהאיר פנים לתלמידו, ובהה מתבטא שהתלמידים הרי הם כבנים.

ושמעותי שאלה אחד מהת"ח את הגר"ש אלישיב זצ"ל, שיש לו מעות גדולה מהו סדר העדיפות המהודר ביותר ליתן את המעות, וענה הגר"ש אלישיב ליתן לית' שנצרך ולמלך בחורים צעירים בשיבה קטנה, "ומאיר להם פנים", שע"י הארת פנים אפשר להעביר את המתיקות בתורה, ובפרט לבחורים צעירים שענין זה הרי הוא בבית בינים החובי.

והנה הגמ' בסוף מסכת נידה (ע) מבאיה "מה עשה אדם ויחכם, אמר להן ירבה בשיבה ויעטב כסחורה, אמרו הרבה עשו וכן ולא הוקי להם, אלא יבקשו רחמים ממי שהחכם שלו שא"כ י' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה", ע"ל.

ויש להקשות דהנה מציון בכל הדורות שאפי' אותם שהרב בשיבה וגם הרב להתפלל ולב'לו לא עלו והתעלו בלימוד, וכמו שהגמ' אומרת אלף נכנסים לביהמ"ד ורק אחד יוצא להורא, וצ"ב.

והנראה לביאר לפמש"ל, דהנה האדם זוכר דברים שעבד עליו בחייו, אך באופן שנתקקו אצלו בדרך "חוויה" והתרגשות גדולה, וכעין משל שיצאו לבין הזמנים והולכים לכל מיני מתקנים מסוכנים, וכיוצא ביון שהאדם עבר "חוויה" מסוכנת וכו', התרגשותו ושמחתו נתקתו, ועממד זה לא ישכח אצלו במהרה.

וכן אנו צריכים להרגיש את לימוד התורה בתורת "חוויה", וכן להעביר לבנינו לתלמידים בבהירות בשמחה ובמחמשה, שהרי התורה בעצמותה "מתוקה מדבש ונופת צופים", אלא שאנחנו לא לומדים אותה כראוי, שצריך להבין כל שאלה של הגמ' וכיצד השאלה מתיישבת, וכן שאלת הות"ס וכיצד התירין מחושבן היטב, ברוך כסדר בדעות הראשונים והאחרונים, להבין היטב וכיצד הדברים נתחכמו הדק היטב, ורק אז אפשר להרגיש את "מתיקות" התורה.

וכן להרגיש בכל לימוד שאנו לומדים, את השמחה העצומה שצריכים לאחוז אותנו שיש בלימוד ציונו ה', ולהבדיל אלף אלפי הבדלות אם נשיא ארה"ב היה קורא לאיזה יהודי ומבקש ממנו בקשה, איזה שמחה עצומה והתרגשות וכבוד

גדול היה מרגיש, א"כ עמ"כ שמלך מלכי המלכים מבקש מאיתנו ללמוד, אנו צריכים לשמוח ולהתרגש, וכן לציין שבכל סוגיא אנוהו לומדים את רצון ה', מה ציוה אותנו "בכי יפתח כסדר", וק במצות "לא תוכל להתעלם באבידה", וכן וכמו שהחז"א כתב באגרותיו, שאין "עונג" הכי גדול בעולם יותר מאשר שהאדם קשה לו קושיה חזקה בסוגיא, ואח"כ "המצוינה" לראות את הקושיות מתישבות, ואת הביטוי האמיר בפסוק "המוקדים מדבש ונפת צופים". ועוד מסופר על החז"א שניגש אליו מנהל ת"ת עם הכיתות הגבוהות שבאו להיבחן אצלו, וביניהם היה גדול הוא עונג התנהגו כשורה, ולאחר הבחנת ניגש המנהל אל החז"א ואמר לו "עשיתי לך מה ישלתי להצלחת התלמיד הוא, ולא עלתה בידך", אמר לו החז"א ותקרא לי לתלמיד, והתלמיד הגיע, והחז"א הסתגר עמו לזמן ממושך עד שיצא מבית החז"א, ובהמשך הזמן אותו תלמיד עלה ונתעלה ועשה חיל בלימוד.

וכעבור תקופה שאל אותו מנהל את החז"א מה עשה כשהסתגר עמו בחדר, ואמר לו החז"א לקחתי קטע גמרא ולמדתי עמו עם פרש"י, ותוסי, ושאל המנהל האם הרב לא דבר עמו, והשב לא דברתי עמו מאומה, ואפי' מסר לא מאמתי לו, ושאל המנהל אל"כ כיצד ימלא להיות שלאחר מכן הגיע עלה ונתעלה לפסאות גבוהות בלימוד. והשב החז"א אלו נתנים "מתיקות" בתורה לבחור אז אפשר להפוך אותו לגמיר.

ובמעשה של ר' פרידה ונדאיתא בעירובין (ד:), מבאר שעיניו זה ל"כ עצום וגדול עד "שכל דורו זכה לעוה"ב", וגם האריך ימים ארבע מאות שנה, ובודאי שלא חזר לתלמודו ארבע מאות פעמים באופן פשוט, אלא כל לימוד ולימוד שהוסיף להסביר לו האיר לו פנים, וחייד לו את הסוגיא והשמעה בעוד נקודה חדשה, ובאופן שונה, ועם מאור פנים נוסף, עד שהסוגיא נעשתה שגורה בפיו, וזוהי שעי' מצוה עצומה זו של וסנתנם לבן, ולמדה את ב"ה הרי האדם מחומם ומעלה את כל בני דורו כמו שהיה אצל ר' פרידא, שכל בני דורו זכו לעוה"ב.

וכן מבואר בגמ' בעירובין (שם), תר"י כיצד סדר משנה, ופרש"י כיצד למדו ישראל תורה שבע"פ, משה למד מפי הגבורה, נכנס אחרון ושנה לו משה פרקו, ונסתלק אחרון וישב לישאל מאשה, וכנסו בניו ושנה להם פרקו וכו' וכאן אמר רבי אליעזר ח"יב אדם לתלמידו ארבעה פעמים. ובהמשך הסוגיא (שם) אמר ר"ע מנין שתייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו שנאל' ולמדנו את ב"ה", מנין עד שנתנה משנתו סדורה בפניהם שנאל' שידיעם את ב"ה, ומנין שתייב להראות לו פנים, שנאל' ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ופרש"י (שם) "להראות לו פנים", ללמוד ולתת טעם לדבריו בכל אשר יוכל ולא יאמר כך שמעתי, הבן אתה את הטעם מעצמך, עת"ל.

ומבואר לו מדברי הגמ' (שם), שהאופן והוצרה בהעמדת תלמידים א. לשנות לתלמידו ולא כפי הבנת המלמד, תהיה שגורה בפיו, "להראות לו פנים" וכל דבר יליפין (שם) מקרא. והיינו שאין ללמוד כפי הבנת המלמד, אלא יש ללמוד עד שנתנה סדורה בפיו, וגם להראות לו פנים, בלימוד ומחוץ ללימוד.

ומקור גדול ענין זה שאין ללמד דברים גבוהים, אלא לדרת למעלה ולהדרתם לשנות לתלמידו ולא כפי הבנת המלמד, עפ"י מה ששמעתי בשם הגאון ר' עזרא עטיה זצ"ל, שביאר את דברי חז"ל על הפסוק "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו: כי מלאך ה' בצאתו הוא", ודרשו חז"ל שמלאך הרב כמלאך אז יבקשו תורה מפיהו, ואם אינו כמלאך לא יבקשו תורה מפיהו.

ויבאר שהמלאך קרא עומד, וכמו שנאל' ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלו, והיינו שהמלאך הוא לא בגדר של מתהלך קצת עומד, שאינו מתעלה יותר אלא נשאר בתפקידו אמר קולו קדוש ונוסף וכן מלאך אחר פשוטו וכו', ובאו חכמים ללמד את המלמדים שכדי להעביר את התורה הרב צריך לנצור את התלמידו לצורך התלמידים, והיינו לדרת ממדת למדתם ודרגתם של התלמידים, וזה שחז"ל לרדת משאם הרב "דומה למלאך" שהמלאך "עומד" ולא מתעלה, אז ילמדו תורה מפיהו, ואם הוא חושב רק על התעלותו, על ככה"ג לא ילמדו תורה מפיהו.

וכמו ששמעתי שאחד מהרמ"ם בישיבה קטנה שדן עם רבני הישיבה ללמד בימות, וקשה אותו רבני הישיבה הרי כידוע שבמסכת זו הסוגיות קשות מאוד וכו', וענה להם שיש לו כמה מהלכים על קושיות הגרע"א בתחילת הפרק וכן עוד הרבה תורות שהתחדשו לו במסכת זו, ולפשמ"ל הוא הענין שהרב צריך "לעמוד" מדרגתו ומרמתו ולדרת לדרת התלמידים, עד כדי שהדברים יהיו "משמחים ומאירים ונתינים ומסירותם מסיני".

וכפי שבויר שולם שהאור דור אחר מהדוחת הקודמים, ואם חז"ל לימחנו "שתהיה שמאל דוחה וימין מקרבת", כדור כמו שלטן צריכה להיות "השמאל מקרבת הימין עוד יותר מקרבת", בגודל הכניסות הגדולים שבדור כוחות הנפש השבריריים, בודאי שתייבם להעביר את התורה רק ע"י קירוב וע"י הארת פנים, ותמיד לראות את החיוב ע"פ השלילה.

וכידוע שהתלמידים זוכרים את הרב, לא את כל השיעורים של הרב, ולכן ההיגוע והתנסחות בהרבת תורה, אלא מה שחבר בעג' ובפרט ברבים וכו', ובפרט שבמיני חובת הנהגה זו של הארת פנים הרי היא בתורת חיוב, ויש סיפורים רבים לרוב שאותם רמ"ם ומלמדים שבעו בנפש התלמיד חוצו את דעי' למות וחני לדור' דורות, ומאידך אותם רמ"ם ומלמדים שעודו, ושיבחו במילים ומחמאות וביחס חם, החיו

את התלמידים עד שגדלו ופרחו וזבלבו ונעשו גדולי תורה ויראה.

וכמו שעשו מחקרים שאפי' על הצומח כאשר יאמרו לעצמי אתה פורח, מלבדו, משגשג, הוא ימשיך לפרוח ולזבלב, ומאידך כאשר יאמרו לעצמי אתה לא פורח לא מלבדו, נבלב, רקיב וכו', הוא פשוט נבל, ואם על הצומח כך עמ"כ לנפש האדם.

ושמעתו על אחד מהרנ"ח, שנעשה רב גדול שהוא לא מסוגל ללמוד חומש רש"י, והיסיבה לכך שאביו היה מאלץ אותם בכל שבת לאחר סעודת שבת בבוקר שכולם עייפם מאוד ללמוד חומש רש"י, וכיון שלמדו זה נכפה עליו בצורה זאת, עד היום הוא לא מסוגל לקרוא חומש רש"י, וכך סיפורים יש לרוב שע"י מילת עידוד, חיור, יחס החייד את הבחור והצילוה ממוות לחיים, ומחובתם לראות תמיד את המעלות שבכל בן ובכל תלמיד, ואותם לטפח לגדול ולחומם, וכן להעביר את "המתיקות" המונחת בתורה שיבינו את המ"מ בגמ' כהן קשה וכיצד מתישב, שע"י ריגושו את "המתיקות" מדבש ונפת צופים", עד שאותה מתיקות תהיה בעיניהם "כחוויה".

ונסים במעשה ששמעתי בשם הגאון ר' יהודה עדס, שסיפר עד הריק מגעת גדול העידוד, וסיפר על בעל "הלשם" סבו של הגר"ש אלישיב זצ"ל, שהיה מקובל גדול ועצום, והוציא ספר על הקבלה, והספר הגיע לבדו למקום מושבו של הארז מבבל והוא היה ארז חי, וכאשר ראה הבן איש חי, ספר זה מברך התלהבות עשה "הכנסת ס"ת" לכבוד הספר שהגיע לו מבעל הלשם.

ואח"כ סיפח זאת לבעל הלשם, על גודל ההתלהבות "הכנסת הס"ת" שלו, ואמר אם הייתי יודע שכך מעריכים את ספר, הייתי מוציא את הספר יותר באיכות ומוציא עימו עוד כך.

והנה בעל הלשם הרי הוא קודש קודשים, שהיה מושלם וקדוש עליון וכבר היה מבוגר לו כאחור, ובכ"ז כל עידוד הוא מחומם ומצמיח את האדם, וגם על אדם כמו בעל הלשם, אל"כ על אלה כמה וכמה שדנים על בחורים, ובחורים בדרך שלטן, שכל מילת עידוד יחס והארת פנים, הרי הוא בינה לבחור לדור דורות, ועי"ז מכה לראות את כל בניו ותלמידים פורחים מלבדים ומשגשגים בחצרות בית ה' לפסגות בתורה ובראה, אמן.

שתו לשנות / הרב שמואל גרינפעלד

במשוך היובל המה יעלו בהר

יש כמה קשיים בפשט הפשוט של המשפט הזה. בכל תיאור מתן תורה כתוב קול השופר וכן 'במשוך היובל' ולק"פ האת"נ שאין לו השופר של מתן תורה ש'הוא פלא גדול אין במעמד הר סיני גדול ממנו אלא היובל הוא קרן כבש שתקע בו משה אחר רדתו מן ההר עי"ש. אבל רש"י ורשב"ם פירשו שהוא השופר של מתן תורה זל"ה רש"י: 'כשמשוך היובל קול ארוך, הוא סימן סלק שקינה והפסקת הקול, וכיון שנסתלק הם רשאי לעלות'. היובל הוא שופר של איל, שכן בערבאי קורין לדכרא ובלא. וישור של אילו של יצחק היה. וא"כ קשה למה רק כאן בסילוק הקול נקרא יובל.

במשוך היובל קול ארוך זה היה מיד ביום השלישי בהיות הבוקר הולך וחזק מאוד כמו שפרש"י 'הולך וחזק מאד מנהג הדיוס כל זמן שיש הוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה, אבל כאן הולך וחזק מאד. ואיך נאמר 'במשוך' על הפסקת הקול אחר מתן תורה וסילוק השקינה. הולך ככלות היובל. (אמנם בחזקוני פירש במשוך לשון משוך אחרונה והפסקה ועדיין צ"ב שבזודאי פטטות במשוך הוא ארכות הקול).

המה יעלו בהר' משמע קצת הוראה וציווי לעלות בהר, והרי בפטטות הוא רק היתר. וכן בתהילים נאמר 'מי יעלה בהר ה', כדבר הגדול ביותר! אמ יובל הוא רמז לקדשות יום החמישים למה הוא סימן רק לסילוק הקדושה? *
בפרשת בהר' מה ענין שמטיה אצל הר סיני? היובל שנת החמישים הוא בבחינת 'שנת מעמד הר סיני'. ול"כ בכל יקר: 'וענין העברת שופר וקריאת דרו, וביום כיפורים דווקא דומה ליום מתן תורה' (יום החמישים) שבו מיד ישראל חירות מן היצר הרע ויסורין וכן יום כיפור זמן חירות מיד מלך זקן וכסלו אויב ומתנתקם הוא שטן, הוא יצר הרע'. הרי שיום מתן תורה הוא ה'יובל' קריאת דרו משלטון יצר"ל ונראה מאוד שהענין מרומח בפסוק הזה במתן תורה 'במשוך היובל' המה יעלו בהר.

ונראה שהתורה מרמזת לעבודת יום מתן תורה אחרי סיפורי שבע שבתות תספור חמישים יום. שתי החמישים הוא בחינת מעל הטבע כמו יום השמיני. והוא דרגה על-טבעית שמגיעי הטיה מכה המשפחה מאמץ על-טבעי שעושים כל שבעה שבועות של ימי הספיירה בעבודת המדות ובכח זה יספור חמישים יום! 150=X77! יובל הוא שנת החמישים וכן היובל הוא הכח העל-טבעי של יום החמישים. כלל ישראל נצטוו לא לעלות אל ההר, י"ן הירסו אל ה' לראות. והרי רצוננו לראות את מלכנו! אבל לעלות עם ידים ורגלים, עם הגוף, לא תגע בו די' אם בהמה או איש אל יחיה'. הבהמה שבאדם ואפילו האיש לא יוכל לעלות. אבל 'במשוך היובל', כשישמע את קול השופר הולך וחזק מאוד, פלא גדול אין במעמד הר סיני גדול ממנו' לשון האב"ע.

יתעורר אצלם כח על-טבעי של יום החמישים, וימשך פנימיות ומצותיהם בכח על-טבעי, בלי הגוף, המה (בגימטריא 50) בשכל' ובריולי, יעלו בהר ה' משה רבינו שכל-כולו נשמה נצטווה לעלות בפועל, וכל עם ישראל נצטוו לא לעלות עם הגוף, אבל במשך היובל יימשש לעלות בהר בשכלם ונבשמתם. ואילו דוד המלך בראות הפסוק (לעלות בהר היובל המה 50) יעלו בהר' קורא למ במזמר כ"ד מי' (50) יעלה בהר ה'?

[היום ל"ט לעומר 'יובלה']. 'היובל מוביל את כל שנות השיעבוד והעבדות הגשמי, אל הדרור ושחרור ומנוחה, לחיים החדשים שאחר יום הכיפורים ומתן תורה. היובל מוביל את היובל הגשמי (הנפת העומר) שגודל מכו יובל המים, הלאה והלאה במסע הנצחי אל תכלית האמיתי והנצחי (רש"י הירש). אמנם היובל הגשמי והגוף אינם יסלים לעלות, אבל היובל משך את פנימיות החיות הרחומות למעלה הר ה'. האיל נקרא יובל כי הוא מוביל בראש העדר וגם קרניו מובלים בקראש האיל ומובילים את נשימת התקע לקול ארוך שנשמע למרחקים והמוביל את השומעים אל מעלה הר ה' וחיים יעלאים ופועים מכל שיבעד.

ואם נרצה לקשר את זה לסיילוק השקינה כפשטות הפסוק, נכל לומר שביטוי האמיתי להחרת קול השופר של מתן תורה איל תרן-תוכני, הוא מי' יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו. איך נראה אחר סילוק השקינה. אחרי שפלטחו ל' ז' הרקעים ונראה שא"ם עוד מלבדו (כלשונו רש"י) פ' ואתחן על הפסוק אתה הראית לדעת), במשך היובל ויסתלק גילו השקינה, שנמשך בעקבות לעלות בהר ה' ולעמוד שם.

תא שמע / הרב שמואל גרינפעלד, הר יונה

לקבל חלק בארץ הוי מוציא

מחבירו

ואת כל העדה הקהילו באחד לחדת השני ויתלדו על משפחתם לבית אבותם בקספר שמות מנן עשירים שנה ומעלה לגוללתם (א, יח) הביא ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידתם כל פירש רש"י, ובמ"ב ח' וברמב"ן תמה זל"י: ואיננו יאחד ואחד, להתייחס על השבט. וברמב"ן תמה זל"י: ואיננו נראה שיהיו צריכין להביא שטר ועדים על יחוסיהם לשבטיהם.

הרי כדי לקבל חלק בארץ הוי מוציא מחבירו

הקשה בה בקבוץ שיעורים (ב"ב סימן תרכא), וצ"ע דהרי מי שבא ואמר יורשו של פלוני אני, צריך עדים להוציא מחזקת הירושה, ועיין ברא"ש פ"ק האינן מקדש סוף סימן ח', דגם רובא לא מהני לומר יורש אני, דאין הולכין בממון אחר הרוב, ואם כן הוא דאין האומר משבט פלוני אני כדי לנחול חלק, ושם צריך עדים מחזקת חלק. וביאר דבריו הוא, דהנה בטעם הדבר שנצטווה משה למנות את ישראל עתה, נאמר כמה דרכים. רש"י בריש פרשתו כתב כדי להשנות שכונות עליהם. בספורות כתב כי ילידע מנין היוצאים למלחמה. [אך היו נכנסים יתכף לארץ לא היו צריכים למלחמה כמאמר חז"ל, מכל מקום יתכן שהיו צריכים להתנהג כמנהגו של עולם ולצאת למלחמה].

אולם ברמב"ן (פסוק מה) איתא טעם נוסף, כדי לידע אופן חלוקת הארץ לשבטים, לכן הוצרכו לידע מנין כל שבט ושבת כדי לחלק לכל שבט חלקו בירושה הארץ לפי גדלו, 'חלק להם הארץ למספרם, וידע כמה חבלים יפלו להם מן הארץ הנכבשת להם, כי לולי דבר המרגלים היו נכנסים שם מיד'. עכ"פ לכל הפיחושים היה נפקותה בבנין זה לענין יחשת הארץ, ואם כן בודאי צדקו דברי רש"י שהוצרכו לעדות על יחוסם, ולמה כתב הרמב"ן שלא הוצרכו לכך.

ומסיק בקבוץ שיעורים זל"י: ושמה י"ל בדעת הרמב"ן, לפי מה שכתב בשו"ת ריב"ש סי' קפ"ב לחלק לדעת הרי"ף בין שעת מעשה לקודם מעשה, דקדום המעשה נאמן לומר זה אמי כמו באשמתומונה דאחאה דמינתא הוא. ומכל מקום גם זה אינו מספיק לומר שיהא הוא נאמן על עצמו להחזיק את עצמו לירושל של פלוני. וזה היה ניחא לפי פירוש רש"י שנעמו לצורך אחר, אם כן י"ל דמשוהחזקו כבר מהני גם לענין ממון, אבל לפיחש הרמב"ן שזה היה מסרת המספר, לא נתיישב. ובכל זאת דחה הכופץ שיעורים, דיאל מסתבר שחזקתו של הרמב"ן היא נכונה על ענין זה, ועל לענין ממון.

והיה מקום לומר, דאין כאן מוציא מחבירו, שהרי כל ישראל הוצרכו להוכיח את יחוסם, ולכן לא הוצרכו לראיה. אולם זה אינו, שהרי על כל פנים בכל שטט היו אנשים שלא הוצרכו להוכיח את יחוסם, כדגמת הגשמיים שהעיד עליהם הקב"ה על שבטם, והמוציא מהם עליו הראיה שהוא אכן מאותו שבט. **תליא אי השבטים קבלו חלק לפי גדלו או חלקים שוים** ובעיקרן כל דברים, לכאורה תליא בכלגותת רש"י (והרמב"ן בפרשת פנח (כ, ד) כפיחוש הכתוב 'לרב תרבה נחלות' ולמעט תעמי נחלות', רש"י) מפרש שגודל חלקו של כל שבט היה כפי מספר האנשים, ושבת שהיה מרובה באוכלוסין, נתן חלק גדול, אבל הרמב"ן (וכבר שנתחלקת הארץ לשיש עשר חלקים שוים, וכל שבט נטל חלק אחד שהיה סלם שוים. נמצא לפי רש"י) אין כאן מוציא מחבירו כלל, שהרי כל שבט קיבל חלקו לפי מספר האנשים, ואם בא לומר שגם הוא מבני שבט זה, יקבל שבטו חלק נוסף, ואינו מגרע מחלקו שאר בני השבט כלום, אבל לפיחש הרמב"ן, שכל השבטים קבלו חלקים שוים, אם כן כל האומר שגם הוא מבני השבט, הוא מגרע מחלקם של שאר בני השבט.

ולפי זה הרי אדרבה, לרש"י לא היה צריך עדות שאין מוציא כלל, ולהרמב"ן היה צריך עדות כי היה מוציא מחבירו, ואין איפכא שמעין הכא, דלרש"י הוצרכו להביא עדות, ולהרמב"ן לא היה צורך בדבר.

ה"ה ראה 'שתו ושכרו' לסוכות

רק להוציא ממוחזק צריך ראיה

אכן בתוס' (ב"ב קמ"א, ד"ה איך) מבואר, דבחי' המוריש אין שאר הירשם נחשבים כמחזקים, ואין המוציא צריך להביא ראיה. ולפי זה יש לעניין אי נחשב ארץ ישראל עתה בתחזקת ישראל, דמה שאמר (ב"ב ק"ט), דאריך ישראל מוחזקת מאבותינו, היינו לענין חלק בבורה אי נחשב בראי או מוחזק, אבל ליחשב הירשם מוחזקים, שיצטרף המוציא להביא ראיה, זה אינו נלמד, ואולי בזה נחלקו רש"י והרמב"ן.

עוד יש לומר, דעכ"פ לענין חילוקה לא נחשב כמחזק, דאף שהיו מוחזקים היינו בכללות הבעלות על הארץ, אבל כל ששטן ושטט על חזקה, עדיין לא היו להם חזקה, ולכן לא הוצרכו להביא ראיה.

הוכחה שהם בני עשרים מעלה

ולהשלמת הדברים, נביא ביאור נפלא בפסוקי פרשתנו מרבינו הפנים יפות:

בהקדם דעת הרמב"ן שטעם המספר עתה היתה כדי לידע חלוקת הארץ כמה יקבל כל ששטן, ואף שכבר נמנו בתחילת השנה השנית, אולם המנין הראשון היה כל ששטן בכללות, ועתה נמנו כל ששטן בנפרד, וטעם הדבר, כי אם ימנו כל ששטן בנפרד, הרי יש לחוש שיבואו להוסיף גם פחותים מבני עשרים, כדי להוסיף על המנין ויקבל עוד חלק בחילוקת ארץ עשרים, אולם אחר שנמנו במנין הראשון, שאז לא היה להם שום נגיעה, שהרי נמנו כל ישראל יחד, אם כן אם הסך הכולל במנין עשיתי ונאמת למנין הראשון, נודע בביורו שלא היה דו"פ במנין, וכל הנמנים היו בני עשרים דבין.

בה מפרש הכותבים (א מד-מו): אלה הפקדים אשר פקד משה וְאֵהָרֹן וְנִשְׂאִי יִשְׂרָאֵל שָׁנֵים עָשָׂר אִישׁ אֶשֶׁת אֶחָד לְבֵית אֶבְרָהָם וַיְהִי כִּלְ פִּקְדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֶבְרָהָם מִבְּנֵי עָשָׂרִים שָׁנָה וְעַמְלָה לַיָּאָצָב אֶת צִבְאָ בְּיַרְשָׁלַיִם וַיְהִי כִּלְ פִּקְדֵי שָׁשׁ מְאוֹת אֲרָפָה וְשָׁלֹשׁ אֵלָפִים וְחָמֵשׁ מְאוֹת וְחֲמִשִּׁים. וצ"ל להבין כל אריות זו למעלה, אכן כוונת הכתוב, כי אחר כל המנין נודע שהיו כל הבאים לחשבונו רק מבן עשרים שנה ומעלה כנדרש, ומנין זאת, לזה מסיים שהיה כל הפקודים היו מבני עשרים במנין הראשון, שאז לא היה שום נגיעה במנין, ואם כן מוכח שגם במנין עשיתי היו רק מבן עשרים שנה ומעלה.

אמור מעתה, דמלבד עדות על מוצא השבט, היו צריכים עדות גם אם הוא מבן עשרים שנה ומעלה, ואם כן זלא פירוש רבנים הפנים יפות שהוכח מהמנין הראשון, אפשר לומר שלזה היה צריך עדות גם לרש"י שקבלו חלק בארץ לפי גודל השבט, כי אם הוא פחות מבן עשרים הרי אינו ראוי לחלק בארץ כלל, וכשאומר שהוא בן עשרים הרי הוא מוציא מכל ישראל, ולכן אין את חזקה לכל ששטן על חזקה, אבל אם כל ישראל נחשבים מוחזקים בארץ, הרי הוא מוציא מכל בני ישראל, וצריך להביא ראיה.

תובנות / הרב נתנו דרוסקל

המלמד בן חבירו – כאילו ילדו

ואלה תולדות אהרן ונחש ביום דבר ה' את משה בהר סיני וברש"י: ואינו מזכיר את משה אלא בן חבירו. ונקראו תולדות משה, לפי שלמדו תורה. וכן אמר רש"י המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו.

הנה מאמר חז"ל זה המובא בגמ' סנהדרין (ט"ז) צריך ביאור טובא, בענין הפירוש 'כאילו ילדו', במה דורש המלמד בן חבירו לילדו, הרי בו זו מציאות אחרת לגמרי מכל אחד ואחד, הוא בשר מבשרו של האב, ובמה אפשר לדמות זה לזה. הרי עם כל ההשקפות של תלמידי, אלו ב' מציאות שונות, ובודאי צריכים אנו למצוא דרך להשוות ביניהם, כדי להבין את מאמר חז"ל.

בחינוכי אגדות למהר"ל מבאר, שיש כאן דיומי בעניין הזה של השלמת החסר, כפי שאב משלים את פרנסתו והצרכיו והשינוי של הבן, ממש כעין זה משלים הרב את החסר הנופש התלמיד, הממטרותיו הרחוקות באות לידי שלימות ע"י רבו שמלמדו תורה.

זוה לשונו החלב של המהר"ל: "כאילו ילדו". והנה המגדל מוציא אותו לפעל השלימות לגמרי ע"י פרנסתו שלו, ודבר זה כאלו ילדו. וכן זה שאמר המלמד את בן חבירו כאילו ילדו, ג"כ בשביל טעם זה עצמו, שהרי האדם חסר ובתורה ישלם, וכאשר ימלא אין לו דעת כלל וכאשר ימלא בשביל התורה הוא משלמו וכל אשר משלים הדבר נקרא סוף על שמו. כי אחר השלמה הוא הולכים בכל דבר, ולא את החיובות ידוע. זהו שאמרו בכל מקום (מוטה) (ב' המתחיל במצוה ואחר גמרו נקראת על שמו ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וכי ישראל העולם והלא משה העולם אלא המתחיל במצוה ואחר גמרו נקראת על שמו וזה המבואר.

ובמשל (יא. ל) "פרי צדק עץ חיים וְלֶקֶח נַפְשׁוֹת תִּחְסַם", 'לוקח' הכוונה שמשנה השלו', ומה הבן ששלו, כך גם 'לוקח' נפשות, ומה פירוש לוקח נפשות – 'הלוקח לעצמו נפשות להדריכם בערו הישר והרי הוא כאלו קנאם נכ"ש' ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית י"ב) הלוקח הזה לחכם יחשב, ללשון המצוות דוד על איתו. רב שמדריך תלמידו בדרך הישר, ומשלים את הנפש שלהם שלוקח בחסר לפי שהושלמה, הרי הוא 'לוקח' אותם, הם שלו, וכאילו ילדו, שמונים שכפי שאב משלים את הצרכיו של הבן כך הרב משלים את הצרכיו של התלמיד – בפן הרחני וכפי שנכתב לעיל.

אברהם אבינו עשה הברכה בחן ע"י שקרבו לבורא ית', הכניסם תחת כנפי השכינה, וילמדם את דרכי האמונה. הוא בנה אותם והשלים להם את כל החסר שלקחו בן לן נקרא 'דבר עשה', כי הם יצאו ושלם – מעשיהם ידו להתפאר. ממש כך הוא הדבר בכל דור, וכפי שידוע הצביע על גדולים וטובים – פולני יצירה של רב פולני. אלמוני בנה בעשר אצבעות ע"י רב כזה או אחר, כי הרב בונה את תלמידו – כאילו ילדו ומשלים את כל החסר שיש בו ומביאו לשלמות.

בשמת נישואין של אחד מנכדי כ"ק מרן אדמו"ר ז"ל מסלונים בעל ה'נתיבות שלום', הבחינו מחותנים מרן הגרש"ז איועבראך זצ"ל בשמחה המקיפה את הציבור. פנה הגאון אל הרב ושאלו בחיבה, מה שמחים הם כל-כך? ענה לו הרב "ביתי אותם בעשר אצבעות". לוקח נפשות.

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל צ בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציין הגאון רבי

יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף, נמסר

ע"י הרב ונער ע"י הרב יצחק קורלנסקי

מיני המרפסות

האם ניתן להשלים מיני עשרה אנשים דרך מרפסות הבתים? | מה עדיף, תפילה ביחודי דרך הטלפון, או ביצורה מרפסות? | האם ניתן להצטרף למנין בחזרי מדרגות בבנייני קומות?

שאלה: בימים אלו אנחנו נשאלים מרבני הקהילות בארץ ובחו"ל, בענין תפילה ביחודי, לאור הנחיות משרד הבריאות – אשר חובה לציית לכך, האם ניתן לצרף למנין עשרה אנשים העומדים ברשויות חלוקות, כגון דרך מרפסות הבתים, ולעשות חזרת הש"ץ, ברכת כהנים, קריאת התורה, ואמירת קדיש?

האם נכון להצטרף דרך מרפסות הבתים?

השאלה היא האם להצטרף דרך מרפסות חלוקות ברשויות נפרדות, כגון במרפסות הבתים, כאשר בכל שעות יש פחות ממנין, ורק ביצורה כולל יש מינין של עשרה אנשים, אין לסמוך על זה כלל לענין תפילה ביחודי, ואין לעשות חזרת הש"ץ ולהוציא ספר-תורה, ולברך ברכת כהנים, כי פשוט יש כאן חשש של כמה ברכות לבטלה ואולי רק לענין אמירת קדיש וענייני אמוני יש לסמוך. ואי אפשר להתעלם מכך שזו דעתם של רוב ככל הפוסקים, הספרדים וגם האשכנזים, וכפי שיבאר.

ציבור המחולק לרשויות נפרדות

בגמרא (סוטה לח ע"א): אמר רבי יהושע בן לוי, אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. וביאור התוס' (פסחים פה ע"ב, ר"ה כז ע"ב) דהיינו לא היו עשרה במקום אחד, ואומרים קדיש או קדושה, אפילו מי שאינו מצא עמהם אלא עומד ברשות אחרת, יכול לענות אחריהם אמן, ואין המחיצה מפסקת למנוע מלענות עם הצבור. ש"ן כתב הר"ה ז"ל (ע"א), המדרש (שם ס"ו תסטו), הרשב"א ויוק"פ (ר"ה ס"ו רפז), הראב"ד (ש"ת רב"ב אב"ד ס"ו פח) והטור (ס"ו נה).

ובית יוסף שם הביא דברי החולקים וסוברים שאם עומדים ברשות אחרת אין לענות אמן, וכיוצא בן כמה שאמרו בגמרא (עירובין צב ע"א) "ציבור ב'קטנה ושליח צבור גדולה" אין יוצאין דין חובתי, וחשבו שהוא הדין גם שאין לענות אמן. אך ביאר הבית יוסף כי שם בגמרא מדובר לגבי ציבור לעשרה, שאם נמצאים חצי מנין ברשות אחת, וחצי מנין ברשות אחרת, אין הם מצטרפים. אבל לגבי ענייני אמן, כשיש עשרה במקום אחד, ואחר שומע, עונה אמן אף שהצטרף ברשות אחרת. והביא דברי מהר"ל שבהם ז"ל שהצטרף ברשות הפוסקים כדברי רבינו הטור, שעונים אמן, אך שלא יהיה מפסיק טיפוס או אימהוד.

"הסתירה" בדברי מרן השו"ע

מרן בשו"ע (או"ח ס"ו נה ס"ג) כתב: צריך שהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם. והעמוד בתוך הפתח מן הארץ ולחוץ, כלוחץ דמי ואינו מצטרף עמהם. וכתבו רוב ככל רבותינו האחרונים, ספרדים ואשכנזים, בדת מרן, דפשיטא שמדובר אין בחציים אלו אתה, אפילו לא הם לא נמצאים ברשות אחת, לא מצטרפים למנין. וכן פסק מרן החב"ב בשיירי כנסת הגדולה (שם ס"ג), וכן ביאר מרן החיד"א (מזרחיק ברכה סקי"ח), שלמי צבור (דף פ ע"ד), מלכי בקדוש (או"ח דף קי ע"ד), ש"ת זרע אמת (ס"ו י), מאמר מרדכי (ס"ק יד), אליה רבא (ס"ק יב), הגר"א (ס"ק ג), ש"ת משכנות יעקב (ס"ו עה), הראשון לציין מהר"ל חזן חקיר לב (או"ח ס"ו כח) ועוד.

ואמנם השו"ע דלכאורה יש סתירה בדברי מרן השו"ע שכתב (שם ס"ו ע"ד) שהעמוד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה. ומוסו"ק הרמ"א דברי רבינו ירוחם (נתיב ג ח"ג) ועליות אינו בכלל בית, והעמוד עליהם אינו מצטרף. ולכאורה מבואר מדברי השו"ע שאם מראה פניו אל הציבור, כגון שמצא בעזרת נשים ומראה פניו לתוך בית הכנסת, מצטרף לעשרה, אף שבתוך בית הכנסת עומדים רק תשעה.

ישלם הדברים

אולם כבר הארכים האחרונים בביאור דברי מרן וכתבו כמה חילוקים, מרן מדבר בשו"ע שישנם תשעה במקום אחד, והעשירי העומד מעלה "מראה פניו", והם רואין זה את זה, בזה מועיל מה שעומד בתחילת ומראה פניו, אבל אין המנין מתחלק יותר, ורק העשירי מצטרף באופן שמראה פניו. ועוד העמידו את דברי מרן, שמדובר במציא ראשו דרך החלון ומכיוון לפנים בית הכנסת. ועוד העמידו דברי מרן, דשאני עזרת נשים, דיש סברא ששונה העזרה לא נעשה לחלק אחר מרשות, אלא זו אותה רשות, רק שנעשית כך לצדיעות. והילך כל חזל בית הכנסת עם העזרה, הלכא רשות אחת היא, ורק בזה מצטרף האחד עם התשעה. כך ביאר מרן החיד"א (שם) את דברי מרן. וכך כתב גם בספר מלכי בקדוש (או"ח דף קי ע"ד), וכך כתב בש"ת חקיר לב (או"ח ס"ו כח).

האם יש להקל בשעת הדחקה?

ואמנם דעת הפרי חדש (ס"ק יג) והפרי מגדים (א"א ס"ק יב), וכן במטה יוסף (ח"ב ס"ג) וג' ומהשנה ברורה (ביאור הלכה ד'ה ולחין) להקל בראיון זה אתה, לאו דוקא דרך עזרת נשים, אלא אף דרך שתי רשויות החלוקות לגמרי. וגם מרן החיד"א (מחבר"ג ס"ק א) כתב ש"כדי שלא יתבטל מ"ו יום מתפילה בציבור" ניתן לסמוך בשעת הדחקה על דעת הפרי"ח, למרות שהוא עצמו פירש בדת מרן שזו ברכה לבטלה, ומענין שהוא עצמו כתב בש"ת חיים שלא (ח"ב ס"ו טו) דאמרינן 'ספק ברכות להקל', אין נגד מרן, ומכל שכן אף שביאר בעצמו שדעת מרן שלא לברך, וכיצד ניתן לסמוך על כך, ולא לחוש לברכה לבטלה.

והגאון החקיר לב (או"ח ס"ו כח) הביא דברי החיד"א ודחה דבריו מהלכה, וכתב שאין לסמוך על זה אפילו בשעת הדחקה, וכן פסק הרב ב"ת עובד (דיני הקדוש אות מג), וסג"מ עליהם בפתח הדברי (סק"ד) ועוד אחרונים, וכן פסק בכף החיים (ס"ק עט), וס"ו הרב בית עובד (שם); ולא יהיה אלא ספק, יש להחמיר מספק, כמו שרמזה מתוך דברי השיירי כנסת הגדולה, שיש להחמיר כהני ציפור, כי יש ספק. גם בערך השולחן (ס"ו נה ס"כ"ז) כתב שכל מה שמעולה מראה פניו, הוא רק כשאנו נמצא ברשות נפרדת, אלא אחורי בית הכנסת, אך כשאנו ברשות נפרדת, אינו מועיל.

ומתבאר לפי זה שלא ניתן לצרף למנין עשרה דרך מרפסות הבתים, כאשר חלקם עומדים במרפסת זו וחלקם עומדים במרפסת אחרת, ולדעת רוב הפוסקים האחרונים שהזכרנו יש אסור לברכה לבטלה.

ענייני אמן על שמיעת ברכות ממנייני מרפסות

ואמנם ישנם מאחינו האשכנזים הסומכים על דברי המשנה ברורה, ומתפללים ביצורה עשרה מבני שאכנז דרך המרפסות והחצרות, וצ"ל באמת לשמע אותם, אם אף הם מביינין אשכנז, צריך הוא לחוש שדעת האלהי רבא, הגר"א, הוא שנתנו יעקב ועזרן השולחן, שאף הם היו פוסקים מבני אשכנז, ולדעתם זו ברכה לבטלה, ולכן כדי שלא יצטרף עמהם, לחזרת הש"ץ וברכת כהנים וכ"ב, כי היא אפשר להתעלם מדעת מרן השו"ע שקבלנו הרואותיו, ואף הרמ"א לא חלק על דבריו, וגם בדת המשנ"ב יש שכתבו שלדעתו הוא מסתפק בזה, (לא כפי הנראה בביאור הלכה). ומכל מקום אם שומע קדיש, רשאי לענות קדיש וקדושה ושאר דברים שבקדושה ששומע מהם, אין אלו על ספק ברכות לבטלה.

עדיפות התפילה ביחודי-ח

ואשר על כן יש להשתדל להצטרף למנין של עשרה מתפללים הנמצאים ברשות אחת – המתקיים באישור ובהתאם להנחיות הרשויות – המועבר דרך הטלפון וכ"ב, ובמערך המופלג וכ"ב, יענה לקדיש וקדושה, ברכת כהנים, וברכות של קריאת התורה, ולכל דבר שבקדושה, ללא שום חשש. ויש לו מעלת המתפלל בשעה שהציבור מתפללים (ברכות ח ע"א), אם כי יש הסוברים שאינו ממש כמו תפילה בציבור שמתפללים יחדיו בבית הכנסת, אולם לכל הדעות אינו נחשב תפילה ביחודי אשר עליה מדקדקין בשמים ביותר, אלא נחשב תפילה בשעה שהציבור מתפללין, והיא מתקבלת עם תפילת הציבור.

ולכן הדר שבכנות לאחינו האשכנזים המקיימים את מנין המרפסות, ויש לו אפשרות להצטרף אליהם, או למנין עשרה המתפללים ברשות אחת (באישור הרשויות), המשודר דרך הטלפון וכ"ב, עדיף יותר להצטרף למנין שדרך הטלפון, אשר לכל הדעות נחשב יותר שהציבור מתפללים משי"כ במנין דרך המרפסות, שלדעת רוב הפוסקים, ובראשם מרן השו"ע, נחשב הדבר לתפילה ביחודי ממש, ולכן גם לאחינו האשכנזים יותר נכון להצטרף למנין דרך הטלפון.

ובשבת קודש, יש לברך ולפרסם קודם השבת מתי מתחילים תפילת העמידה המניינים הל"ל המאשרים, ולהשתדל בבית להתחיל באותה שעה בדיוק, על מנת שיחשב "בשעה שהציבור מתפללים".

זהירות משיחה בטילה

וכשמצטרף למנין דרך הטלפון, לכתחילה יזהר מלדבר דברים בטלים בשעת חזרת הש"ץ וכדו', שלדעת כמה פוסקים נחשב לתפילה ביחודי ממש, ומבואר בשו"ע (ס"ו קסד ס"ו) שאין לדבר דברים בטלים בעת חזרת הש"ץ, ומי שמדבר גערים בו, ואם מתאחר מלהצטרף, ידלג להתחיל איתם הלחש, ולא יסמוך להתחיל עם החזרה, שיש לחוש למ"ד שאינו נחשב ביחודי ממש, וכמו כן אף אותם המתפללים דרך המרפסות, יש לזהר בכך, כיון שסוף סוף דעת הפרי חדש והפרי מגדים וגמ"ט יוסף שזו תפילה ביחודי.

הצטרפות למנין בחזר מדרגות

כמו כן לענין ציפור מיניינין בחזרי מדרגות בבנייני קומות, העשויות לראש צורת הפתח וללא מחיצות בין הקומות, יש לעמוד בפרץ ולגדור גדוד שאל לקיים מיניינין, שמלבד שיש אומרים שגם בזה לא מהני, מאחר שגבוהים זה משה וחולקים רשות לעצמן, זאת ועוד, שבתקומות רוב הסכנה מציאה ובהכרח ילמץ מזה תערובת הבריות באופן המנגד לשמירה הנדרשת כנגד התפשטות המחלה, וכמאמר הנביא (ישעיה כו) "לך עמבא בחזרתיך וסגור דלתית בעדך, חבי כמעט כרו עז יעבור זעמך", ורק באופן שיקבלו אישור מן הרשויות, יש להקל בזה לענין ציפור למנין עשרה לקריאת התורה וכו'.

אמירת "אבינו מלכינו" ביחוד

גם כאשר מתפלל אדם בביתו ביחודות, כפי שנגזר עלים עתה – אי"ו לבנים שלגו מעל שולחן אביהם" (ברכות ג ע"א) – יש לומר "אבינו מלכינו" אף כשמשתפלים ביחוד, ובעיקר כיון טוב ובקול בכי, באמירת "אבינו מלכינו", מעט מגיפה מנחלתך", וכל שכן באותם מיניינים ציבוריים המתקיימים באישור. (יש לומר גם פסיקת "וטאמנו לפניך", אע"פ שבחודש ניסן אין אומרים וידו).

חובת הציבור בקריאת התורה

לענין קריאת התורה, מכיון שהיא חובת צבור ולא חובת יחיד, כקריאת פרשת זכור וכו' (כא), כי כמבאר ברמב"ן (מגילה ה' ע"א) כאשר הציבור מתאסף, יש לו חובת קריאת התורה, אך על כל אחד ואחד שנמצא לבדו אין חובה לקרוא. ויש לסמוך בזה על הפוסקים שסוברים שאינו נחשב "בציבור ממתי" רק על שבעה שהציבור מתחללים.

"היחסינות מלה מקרב"
יהי רצון שהקב"ה יחוס וירחם על עם ישראל ועל כל יושבי תבל, יסיר מעלינו את המגיפה הזאת, ומכאן לחוב את הפסח הכלכותו, ולאכול מן הבחיים ומן הפסחים, בבית משיח צדקינו, בבנין בית מקדשים ותפארתו, שכל עם ישראל יעלו לציון ברינה ומכאן לקיבוץ גלויות במהרה בימינו אמן ואמן.

חינוך

חינוך בפרשה / חינאל מיכל מונדרוביץ

מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

איש על דגלו...
מאמינים אם כי כל דעביד רחמנא **לטוב עביד**. אין לנו הבנה בחשבונות שמיים כי קוטיים אם מלהבין עוצם גדולו ועומק מעשיו ויב"ש. הטיב הרב ר' בונם מפשיסחא ז"ל לבטא "אילו הייתי מבין - לא יהיה לי עוד לאלוקים אלא לחבר ועמית..." ומטובע בנן לנסות, בכל זאת, להציץ ולהבין, **למצוא הטוב שבלב דבר**.

ב"ה, עם שוך חרדת המגפה וחרזה מדורגת וזהירה לשגרת החיים, אומרים הורים רבים "אמת כי השתייה הרציפה להשיא, לרכוש ולשלים... לא הורים בפנש 'מלב אל לב', מקשיבים ומלווים, שותפים להחלטות ולהשלכות. ונפשים קשורה בפנשים.

הורים - מקום חשוב בעולמם של הילדים. **ולמחנכים** - אף להם מקום נחוץ ומקודש. אל להם להחליף אלו עם אלו. בכדי שקומת הדינים תגבה כראוי, על שניהם, ההורים והמחנכים, לפעול **ביתאום ושיתופות**. עליהם ללמוד את **קווי הגבול בין התפקידים**. מתי עזרה לצד האחר? מהוה עזרה, ומתי היא כבר נחשבת להפרעה בחילוקי תפקיד? בפרשתנו נאמר **ואלה תולדות אהרן ואלה הנהגותיו** וההנהגות מונה ומפרטת את בני אהרן בלבד. מכאן דרשו חז"ל כי המלמד את בן חברו תורה - מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו (סנהדרין י"ט). אמנם יש למשה חלק נכבד בפיתוח בני אהרן, אף אינם 'מבש' את מקום אביהם! אהרן הוא האב, ואף משה קרוי כך.

יש, ואב טרוד בענייניו ועסקיו. אינו פנוי להחמיל תורה לבנו. הנהגת כי ימנה שליח, למלמד תעב"ה, עבור בנו, אך אין האב נפטרי מאחריותו חוננית על בנו! האם, לאחר אריכות ימי האב, יכול הבן, הטרוד אף הוא בענייניו ועסקיו, למנות שליח? להתבלבל על אביו? **ישב השליח שבעה ודש בגדו קרוחה, הבן יבוא לנחמו...**

בפרשתנו לומדים על **מיניו הלוים לשרת בקודש**. מזהירים הם לבל יחליפו ביניהם בתחומי מעשיהם. הגמ' (ערכין י"א) מספרת שרבי יהושע בן חנניה, משבט לוי, הלך אצל רבי יוחנן בן גודגא, אף הוא מן הלוים, לסייע לו בהפגת שערי המקדש. אמר לו "בני, חזור לאחור! שאתה מן המשוררים ולא מן המשוערים". שמעתי לדרוש, כי נפש האדם זקוקה לישירה וגם לבעלת שערים". ילד צריך חוויות ושמהם מומחמת, ופעו זאת - גבולות בחרים ומעלים. כאשר רבי יוחנן מזהיר את רבי יהושע, **קוראו 'בני'**, ללמדנו שיש **ללמוד מן הזקנים הממסים** דרכי חינוך אותיים, הפולטות ח'ולקת התיקנים בין ההורים למחנכים. להגדיר תחומים, של שניהם **ללמוד** את ההבדל בין 'מעורבות' שהיא מחויבת ומעילה, לבין 'התערבות' הפוגעת ומרחיקה.

חז"ל אמרים ששליח השרת ראו מנחה ישראל שהוא **מאורגן בדגליהם על צבאותם**, ראו וקינואו. גם במלאכת שמים, חינוך הבנים, יש סדר. ההורים והמחנכים חולקים אחריות. איש על דגלו, בשירה ועולת שערים. גם מחלפים **מפתחות סול**, דו או אלט, **במפתחות** שערים. **יחד קוצרים נחת בס"ד**.

חינוך

חידות
חידות - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לוקטי רש"י

וליל משוררים על הגש"פ
שאלות בפרשת במדבר
א. אלו שומרים (הלוים והכהנים) הזכוח ברש"י בפרשה?
ב. אלו פתחים (מלבד הפתחים שבמשכן) הזכוח ברש"י בפרשה?
ג. היכן מצאנו לשון "עבת"? לשון "שק" (עי' רש"י שבת פ"ג)? ולשון "סמור"?
ד. איזה ביטוי בפרשת אמור הוא מלשון קללה, ובפרשתנו מלשון "פירש" (עי' בראשית ל), ובבבאי מצאנוהו כלשון "צירת חור"?

א. איזו הלכה מהלכות מלחמות נלמדת מפרשתנו?

חידות

חידות דאפרטנא מחר חודש (שמואל-א כ)

א. היכן מצאנו ביטוי בלשון יחיד המופיע בסוס ההבדלה בלשון רבים?
ב. היכן מצאנו לשון "כרם"?

חידות

חידות לחדוונא בהר

א. היכן מצאנו סתירה לכאורה בין דברי רש"י כאן לדברי רש"י בפרשת משפטים (שמות כא, ב)?

שואמר (שמות כא, ב) כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ויבשבתו יצא לחפשי חנם; ופירש"י כי תקנה. מיד בית דין שמכרוהו בגבנתו, כמו שנאמר אם אין לו ומכר בגבנתו (שמות כב, א), או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית דין לא יצא בשש, כשהוא אמור וכי ימוך אח"כ עמך ומכר לך (ויקרא כה, לט). הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור, ומה אני מקיים כי תקנה, במכר בבית דין? ויש מקום להבין מדברי רש"י שהכתוב בפרשתנו מדבר בעבד שנמכר מעצמו והכתוב במשפטים במכרוהו בית דין, שהדין האמור שם שיוצא בשש אינו אלא במכרוהו בית דין, ומפורש בדברי רש"י בפרשתנו שהעבד האמור כאן יוצא בשש, שנא' (כה, מ) כשכיר פתושב יהיה עמך עד שנת היבול יעבד עמך; ופירש"י עד שנת היבול. אם פגע בו יובל לפני שש שנים היובל מוצאו.

ב. איזה ביטוי פירשו רש"י על פי ביאור לשון אחת מעשרת הדברות?
(כה, ה) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וישבתה הארץ שבת לה; ופירש"י שבת לה. ליום כי כשם שנאמר בשש בראשית שבת לה, ליום השבת (שמות כ, ב) יום השביעי שבת לה' אלהיך, וכוונת הכתוב שהשבת תהיה לשם ה'.

ג. היכן מצאנו לשון "עני מכות ג"א"?
(כה, ה) ויצא מעמך הוא ובניו ועמו ושש אל משפחתו ואל אחזת אבותיו ישוב; ופירש"י ואל אחזת אבותיו. אל כבוד אבותיו, ואין ללדלו בכך (מסות ג"א). אחזת חזקתו. ר"מ אמר אף הוא שש למה שהחזיקו אבותיו אל אחזת אבותיו כאבותיו ופירש"י למה שהחזיקו אבותיו. לשררה; אל אחזת אבותיו כאבותיו. סיפא דמילתיה דרב מאיר היא ומבאי ראיא לדבריה מסוף המקרא שהחזיקו לגדולתו שנאמר ואל אחזת אבותיו אל כל חזקת אבותיו.

ד. לשון "קציצה"?
(כה, ה) וישבנה השביעית שבת שבתון; יהיה לארץ שבת לה' שךך לא תזרע וקרמך לא תזמר; ופירש"י לא תזמר. שקוצצין זמורתי, ותרגמו לא תכסח, ודומה לו קוצים כסוחים (ישעיה לג, י). שהחפה באש כסוחה (תהלים פ, ז).

ה. לשון "מכירה" (מלבד לשון מכירה עצמו)?
(כה, ה) ואשר יגאל מן הלוים יצא ממכר בית ועיר אחזתו ביביל כי בתי ערי הלוים הוא אחזתם בתוך בני ישראל; ופירש"י ויצא ביביל. אותו ממכר של בית, או של עיר, וישב ללוי שמכרו, ולא יהיה חלוט ששאר בתי עיר חומה של ישראל, ויגאלוהו ז', לשון מכירה. וכו'.

ו. מנין ששנת היובל מתחלת ברה ולא ביום הכיפורים (עי' ר"ה)?
(כה, ה) וקדשתם את שנת החמישים ופירש"י וקדשתם. (ת"כ פרק ב, א) בכניסתה מקדשין אותה בבית דין, ואומרים מקודשת השנה.

ז. ויאת בחז"ל ("ה"ב במשנה) "באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין ויולבות", ובגמ' (שם ה) "יולבות באחד בתשרי, ולא יולבות ב' בתשרי הוא דכתיב (ויקרא כה, ט) ביום הכיפורים תעבירו שופר, הא מני רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא דתניא (ויקרא כה, י) וקדשתם את שנת החמישים שנה מ' ת"ל לפי שנאמר ביה"כ יסול לא תהא מתקדשת אלא משה מ' ת"ל וקדשתם את שנת החמישים מלמד שמתקדשת והולכת מתחלתה".

ח. איזה דבר משותף לאיסור ריבית, אונאה, לפני עור, הידור זקן, ורדיית עבדים?
בריבית נאמר, (כה, לו) אל תקח מאתו נשך ותריבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך; (ובאונאה נאמר (כה, ז) ולא תנו איש את עמיתו ויראת מאלהיך וכו' ופירש"י ולא תנו איש את עמיתו. כאן הזהיר על אונאת דברים (ת"כ פרק ד, א), שלא יקיני איש את חברו, ולא ישאנו עצה שאינה הוגנת לו, לפי דרכו והבאתו של יועץ, ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר ויראת מאלהיך, היודע מחשבתו הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהחשבה בלבו, נאמר בו ויראת מאלהיך.

ט. ובאיסור לפני עור (יט, יד) לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מקל; ויראת מאלהיך אני ה'; ובדין הידור זקן (יט, לב) מפני שיבה תקום והדדתי פני זקן ויראת מאלהיך אני ה'; וכן באיסור רדיית עבד עברי (כה, מג) לא תדדהו בן בן צרך ויראת מאלהיך.

חידות

חידות - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לוקטי רש"י

וליל משוררים על הגש"פ
שאלות בפרשת בחוקות

א. איזו פורענות המזכרת במדרש (מדרש הגדול שמות ה, כ) שאירעה במכת ערוב מבואר ברש"י בפרשתנו שהיא כלולה בתוכחה?
ב. בעשית השאלות היו על הפטרה שלמקרא בשנה זו, ועמכם הסליחה.

אמר חז"ל (מדרש הגדול שמות ח, כ) "אין לי אלא חיות משכלות שהיו הורגים בהן ומניין שאף החיות שאינן משכלות היו הורגין בהן, שכן הוא אמר בישראל וכן בהמות אשלו בהם (דברים לב, כד) יכול יהו נושכין ואינן ממתין ת"ל עם חמת זוחלי עפר (שם) מה אלו נושכין וממתין אף אלו נושכין וממתין. וכבר היו שנים בארץ ישראל חמור ממתין, ערוד נושך וממתין נושך וממתין".

ובפרשתנו נאמר (כו, כב) והשולחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם והכרתה את בהמתכם והמעיתה אתכם ונשמו דרכיכם; ופירש"י ושכלה אתכם. אין לי אלא חיה משכלת שדרכה בכך, בהמה שאין דרכה בכך מנין, תלמוד לומר וכן בהמות אשלו בהם (דברים לב, כד), הרי שנים, ומנין שתהא ממתיה בנשיכתה, תלמוד לומר עם חמת זוחלי עפר (שם), מה אלו נושכין וממתין, אף אלו נושכין וממתין כבר היו שנים בארץ ישראל, חמור נושך וממתין, ערוד נושך וממתין נושך וממתין".

א. היכן מצאנו לשון "מניעה"?
(כו, כא) ואם תלכו עמי קרי ופירש"י ומנחם פירש לשון מניעה, וכן הוה רגלך (משלי כה, ז), וכן וקר רוח, (משלי ז, כז), וקרוב לשון זה לתרגומו של אמוקלוס, לשון קושי, משקשים לבס להנמנע מהתקרב אל:

ב. היכן מצאנו לשון "מניעה"?
(כו, לו) והנשארם בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימקו; ופירש"י ימקו, לשון המס, כמו ימסו, וכמוהו תמקנה בחוריהן (זכרי' יד, יב), נמקו חבורתי (תהלים ל, ח).

ג. לשון "קוממו קופה" (2)?
(כו, ט) וקפיתו אליכם והפירתי אתכם והרביתי אתכם והקוממו את גרתי אתכם; ופירש"י והרביתי אתכם. בקומה זקופה.

ד. ואשבר מטת עלקם ואלוך אתכם קוממיות; ופירש"י קוממיות, בקומה זקופה.

ה. ולשון "אולי"?
(כו, מא) או אז יכנע לבכם הערל ואז יצו את עונם; ופירש"י או אז יכנע. כמו או נדע כי שור נגח הוא (שמות כא, לו), אם אז יכנע. לשון אחר אולי, שמא אז יכנע לבכם וגו'.

ו. איזה ביטוי מצאנו בתוכחה בפרשתנו, ובתוכחה שבפרשתנו כי תבוא נאמר כלפי הבנים והבנות? (כו, טז) אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהזלה את השחפת ואת הקדחת מלכות עינים ומדיבת נפש וכו' ופירש"י מלכות עינים ומדיבת נפש העינים צופות וכלות לראות שיקול וירפא, וסוף שדבר נפא, וידאם הנפשות של משפחתו במותו. כל תאהו שאינה באה ותחלת ממושכה, קרויה לשון עינים.

ז. ובפרשת כי תבא נאמר (דברים כח, לב) בניך ובעתיך נתנים לעם אחר ועיניך לראות וכלות אליהם כל היום ואין לאל ידך; ופירש"י וכלות אליהם. מצפוט אליהם שישבו ואינם שבים, כל ותחלת שאינה באה קרויה כליון עינים.

ח. איזה ביטוי המוזכר בחז"ל (סנהדרין קט): **כלפי קרח, בהגדה כלפי אחד מארבעת הבנים, מוזכר ברש"י בפרשה**?
כלפי קרח רמזו חז"ל (סנהדרין קט). ויקח קרח, אמר רש לקיש שלקח מקח רע לעצמו, קרח שנעשה קרחא בישראל, בן יצהר בן שחרתיש עליו את כל העולם כזהרים, בן קהת, בן שהקהה שיני מולדיו.

ט. ובתשובת הבן הרשע נאמר בהגדה "אף אתה הקהה את שיניו ואמרו לו עבדך זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל".
(כו, כ) ותם לריק פחכם ולא תתן ארצכם את יבולה ועץ הארץ לא יתן פרו; ופירש"י ותם לריק פחכם. הרי אדם שלא עמל שלא חרש שלא זרע שלא נכש שלא כסח שלא עדר ושבשעת הקציר בא שדפון ומלקה אותו אין בכך כלום, אבל אדם שעמל וחרש זרע ונכש וכסח ועדר ובא שדפון ומלקה אותו, הרי שניו של זה קהות:

א. איזו פורענות נכתבה לכאורה לדעת רש"י שלא לפי סדר העניין?
(כו, יט) ושברתיו את גאון עינכם ופירש"י זה בית המקדש וכן הוא אמר הנני מחלל את מקדשתי את גאון עזכם (יחזקאל כד, כא).

ב. ולהלן נאמר (כו, לא) והשמותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם; ופירש"י והשימותי את מקדשיכם. יסול מן הקרבנות, כשהוא אמר ולא אריח הרי קרבנות אמורים, הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם מן הגדודיות, שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונעודות לבא שם. וצ"ב, שלאומר הגדודיות פסקו קודם חורבן הבית. אמנם נאמר בירמיה (ה) ויבאו אנשים משכם משלו ומשמרון שמיים איש מגלתי זקן וקרעי בגדים ומתגדדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה'; ופירש"י להביא בית ה' כשנסעו מביתם לא היו יודעים בחורבן הבית ובדרך שמעו וקרעו בגדיה' וגלחו זקנם, ומתגדדים. לשון שריתה:

* ומצא שהגדודיות פסקו לאחר החורבן.

חידות

חידות - שאלות לחידודא דאפרטנא

בהר כשהו נפרדות" (ירמיה לב)
א. מי מהמזכרים בהפטרה (מלבד ירמיה) קיבל נבואה מאת ה'?

ב. בהפטרה מזכרים חמשה נביאים מלבד ירמיה.

שנא' (ז) הנה **חנמאל** בן שלם דרך בא אליך לאמר קנה לך את שדי אשר בענתות כי לך משפט הגאולה לקנות. ופירש"י בא אליך: על פי הדבור. ונא' (יב) ואתן את הספר המקנה אל ברוך בן גריה בן מחסיה וכו' ומורו חז"ל (מגילה יד): "שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרוב וכו' ואלו הן נריה ברוך ושירה מחסיה ירמיה חלקיה **חנמאל ושלם**".

איזו הנהגה שהזכרה רבות בפרשת בחוקות הזכרה בהפטרה?
הנהגת (ס, כד) "והלכתי אף אני עמכם בקרי", מוזכרת בפרשת בחוקות כמה פעמים, ומוזכרת בהפטרה שנאמר (כג) ויבאו וירשו אתה ולא שמעו בקולך ובתורתך לא הלכו את כל אשר צויתם להם לעשות לא עשו ו**תקרא אתם** את כל הקעה הזאת: ופירש"י ותקרא אותם. **הקריית אותם לשון מקרה**.

חידון למער / ה"ה שלום צבי אייזנשטיין
שאלות וחידודים לפרשיות
במדבר על פי אל"ף בי"ת

- א] מה הם שמותיהם של ג' מבני אהרן?
ב] השלם: "תחת כל _____ פטר רחם מבני ישראל" (ג, יב).
- ג] איזה שבט חנה בצד דרום?
ד] איזה דבר היה מיוחד לכל שבט?
ה] גדר השלם: "והיו שמונת" (א, נא)
ו] מה המילה האחרונה של הפרשה?
ז] איזה שבט חנה בצד מזרח?
ח] על דעה איזה גיל כשרים הליים לעבד בבית המקדש?
ט] מדוע שבט לוי נמנה בנפרד? לפי שלא " _____" (ע"ר ש"א, א, מט)
- י] למה שבט היה לו הכי הרבה אנשים?
יא] מה נצטוו אהרן ובניו לשמור? (ג, י)
יב] למה הניחו על שולחן הפנים?
יג] מן איזה שבט היה לו הכי קצת אנשים?
יד] איך קראו לבן הבכור של אהרן?
טו] איזה חודש מברכים בשבת?
טז] מאיזה גיל מנין השבטים?
יז] איך קראו לנשיא של אש"ר? (א, ג)
יח] באיזה צד חנו השבטים "אשר דן ונפתלי"?
יט] איך קראו לבן של לוי?
כ] באיזה יום חל ראש חודש סיון?
כא] מאיזה גיל כשרים הליים לעבודה?
כב] במה כיסו את שולחן הפנים? (ד, ח)

- תשובות:**
- א] אביהוא, אלעזר, איתמר
ב] "בכור"
ג] (וגם ראובן ושמעון)
ד] דגל
ה] "הקרב"
ו] "ומתו"
ז] זבולון (וגם יהודה ויששכר)
ח] חמישים שנה
ט] טעם בעגל
י] יהודה
יא] את "כהונתם"
יב] לחם
יג] מנשה
יד] נדב
טו] סיון
טז] עשרים שנה
יז] פגעיאל בן עכך
יח] צפון
יט] קהת (וגם גרשון ומררי)
כ] ראשון
כא] שששים שנה
כב] תולעת שני

פולמוס

וקשה, שמצאנו בהמשך הספר שלא זכה ברוך בן נריה לנבואה, שני (ירמיה מה, ב-ד) פה אמר ה' אלהי ישראל עליך ברוך: אמרת ואי לא לי פי יסוף ה' יגון על מאכאי יעתיב בארנותי וממחה לא מצאתי: פה תאמר אולי פה אמר ה' הנה אשר בניתי אני הרס וכו' ואתה תבקש לך גדלות וכו' ופירש"י וממחה לא מצאתי: לא שרתה עלי שכינה **להנבא** כמו ותנח עליהם הרוח (במדבר י"א) מה שנתתי מתלמידי הנביאים וימשה שימש את משה נחה עליו רוח הקודש אלישע שימש את אליהו נחה עליו רוח הקודש אני מה שנתתי: תבקש לך גדולות. **נבואות** כמה ספרה נא ה' את כל הגדולות וגו' (מלכים ב ח) קרא אלי ואגידה לך גדולות וגו' (לעיל לג) אמר לו הקב"ה אם אין כרם אין סיג ואם אין צאן אין רועה **איני נגלה על הנביאים** אלא בזכותם של ישראל כך שניה במכילתא בתחלתה:

ובספר מדרת טובות תירץ (לר' רפאל ביטראן מקושטא) שנבואה זו הייתה סמוכה לחורבן ואז לא נתנבא, אך לאחר שפקד ה' את ישראל נתנבא, כמפורש בחז"ל בהמשך (מגילה טז) "ברוך בן נריה שירה בן מעשיה ודניאל ומרדכי בלשן וחגי זכריה ומלאכי **כולן נתנבאו בשנת שתים ודורשי**".

פולמוס / הרב פנחס זרביב מחבר סדרת הספרים 'למעשה' ומרבני המרכז התורני 'לב יצחק' אשדוד, ורבני ולומדי אספקלריא [כולל תשובת הרב יהודה סילמן שליט"א]
שאלת הרב זרביב:

האם לשלם למטפלות וכיו"ב? האם הקורונה מכת מדינה?

השאלה כפי שנשלחה אל הרב סילמן:
מה הדין מי שהוא בעצמו לא מקבל? האם צריך לשלם? ובכלל זה האם שייך לתבוע ממנו לעשות לפנים משורת הדין כאשר לו עצמו לא עשו לפנים משורת הדין או שאין קשר בין הדברים?

ומה הדין מי ששן מקבל שכר אבטלה האם הוא צריך לשלם מלא שהרי גם לו שילמו מלא, או שהיות והוא שילם ביטוח לאומי זה הטבה מיוחדת בשבילו. משא"כ מי שעבד בשחור כגון חלק מהמטפלות.
וכן מה הדין מורים של משרד החינוך שמקבלים מלא (אבל נדרשים למסור חלק מהשיעורים) האם הם צריכים לשלם, או שמה שהם מקבלים זה כהערכה על על מה שהם למדו כל השנים, והשקיעו כסף רב אבל מי שלא למד ולא השקיע כסף בלימודים לא זכאי לזה?
האם לשלם עכשיו או לחכות שיגמר המצב, ואז יאמדו את הנזק, וכמה צריך להתפשר שהרי ברור שאינו דומה הטענה להתפשר על חודש וכו"ב או אם ח"ו ימשך כמה חודשים כל שנה או לסרחין יפתח ויסגר? (ומצד שני האנשים זקוקים לכסף, והאם יש עצה איך לתת אבל בלי שבגלל זה השני יחשב למחוזק בכסף ואם יתברר שהדין שונה הוא לא יאמר לי המוציא מחבירו עליו הראיה.

גם במקרה שאדם צריך שלא לשלם האם כדאי לשלם חלק בגלל שאם הוא מתכוין להשאיר שם את ילדו שיהיה לו שם טוב ויקבל יחס טוב.
או שכדאי שכלל הרבנים יקבעו פסק אחד שלא כל אחד יאמר קיים לי כהרבר הזה, ואז נוצר אי נעימות, וכו'.
האם מותר לראשי מוסדות וכו"ב להקפיד על מי שאינו משלם בגלל טעם המע"ה, או שזה פסק התורה זה בדיוק כמו שפסקו ב"ד שהוא פטור מלשלם (דהיינו האם מספקי א"א להוציא. אבל יתכן שזה אסור, או שכך הכרעת הדין שזה של).

האם שייך לשלם כסף זה מכספי מעשיות, ומ"ה אם בגלל זה יצטרך לבטל צדקות אחרות (דהיינו רמת החשיבות של פשרה זו).
* בתודה

תגובה א.
הגאון הרב יהודה משה סילמן, אב"ד בית הדין של הרב ניסים קרלין, מרבני שכונת רמת אלחנן בבני ברק (א) הקורונה היא מכת מדינה (שם עכשיו יש כתב יציאה ממנה)
ב) אין נ"מ בה והתשלום אין לפנים משהו"ד אלא ההגדרה המדויקת פשרה ראויה
אמר נכון שמי שמצבו קשה מאד יכול לומר שרצח דין (ג-ד) בקשר למורים אין נ"מ וגם אין הצדקה לחכות (ה) אין לראש מוסד זכות להקפיד

השאלה:
האם לשלם למטפלות וכיו"ב? האם הקורונה מכת מדינה? מה הדין מי שהוא בעצמו לא מקבל? האם צריך לשלם? ובכלל זה האם שייך לתבוע ממנו לעשות לפנים משורת הדין כאשר לו עצמו לא עשו לפנים משורת הדין או שאין קשר בין הדברים? ומה הדין מי ששן מקבל שכר אבטלה האם הוא צריך לשלם מלא שהרי גם לו שילמו מלא, או שהיות והוא שילם ביטוח לאומי זה הטבה מיוחדת בשבילו. משא"כ מי שעבד בשחור כגון חלק מהמטפלות.
וכן מה הדין מורים של משרד החינוך שמקבלים מלא (אבל נדרשים למסור חלק מהשיעורים) האם הם צריכים לשלם, או שמה שהם מקבלים זה כהערכה על מה שהם למדו כל השנים, והשקיעו כסף רב אבל מי שלא למד ולא השקיע כסף בלימודים לא זכאי לזה, האם לשלם עכשיו או לחכות שיגמר המצב, ואז יאמדו את הנזק, וכמה צריך להתפשר שהרי ברור שאינו דומה הטענה להתפשר על חודש וכו"ב או אם ח"ו ימשך כמה חודשים או שנה או לסרחין יפתח ויסגר?
ומצד שני האנשים זקוקים לכסף, והאם יש עצה איך לתת אבל בלי שבגלל זה השני יחשב למחוזק בכסף ואם יתברר שהדין שונה הוא לא יאמר לי המוציא מחבירו עליו הראיה.

גם במקרה שאדם צריך שלא לשלם האם כדאי לשלם חלק בגלל שאם הוא מתכוין להשאיר שם את ילדו שיהיה לו שם טוב ויקבל יחס טוב. או שכדאי שכלל הרבנים יקבעו פסק אחד שלא כל אחד יאמר קיים לי כהרבר הזה, ואז נוצרת אי נעימות, וכו'.
האם מותר לראשי מוסדות וכו"ב להקפיד על מי שאינו משלם בגלל טעם המע"ה, שזה פסק תורה, או לא.
זה בדיוק כמו שפסק ב"ד שהוא פטור מלשלם (דהיה האם מספקי א"א להוציא. יתכן שזה אסור, או שכך הכרעת דין שזה של).

האם שייך לשלם כסף זה מכספי מעשיות, ומה הדין אם בגלל זה יצטרך לבטל צדקות אחרות (דהיינו מה רמת החשיבות של פשרה זו)
* בתודה

תשובות ותגובות:
תגובה ב.
הרב יצחק מאיר הגר שליט"א, ביד"צ חניכי הישיבת בית שמש
בס"ד

לרבים השואלים בענין גני ילדים ומטפלות, שבעקבות המצב אין אפשרות להמשיך ולטפל בילדים.
אם עדיין לא שילמו לגננת, פטורים מלשלם לה.
אם כבר שילמו לגננת, אין אפשרות להוציא ממנה, והיא תקבל כפועל בטל, ותחזיר את יתרת הכסף. [1] [הגדרת 'פועל בטל' באופן רגיל הוא חצי מהמסכום, אך דבר זה יכול להשתנות ממקרה אחד לשני]. [2]

אם שילמו בצי"ק שעדיין לא נפדה, אם העבירו אותו לצד שלישי, אסור לבטלו. ואם הוא אצל הגננת, לכתחילה לא תפדה אותו. [3]

בכל המקרים הל"ל מן הראוי לפרש בין הצדדים. [4]
הדין בפועל שאירע אונס ואינו יכול למלא את פעולתו, באופן ששיניה לא יכלו לדעת מראש על האונס, שהוא פסידא דפועל, ובעה"ב פטור מלשלם לו. ובאופן דהאונס הוא 'מכת מדינה', נחלקו בה הפוסקים הראשונים והאחרונים, והוא סוגיא גדולה ועמוקה.

בסימן של"א סעיף א' הרמ"א הביא בה דעת המדרכי בשם האו"ר דהוא פסידא דבעה"ב. ודעת המהר"ם מפדובה דהוא פסידא דפועל, ודעת הרמ"ב ליעקר שצריך לשלם לפועל. ובסמ"ע ט"ק ז' תמה על הרמ"א, וביאר כוונתו שיחלוק. ובהג"ה הגר"א יש נגשר בקושיה על הרמ"א, ודעתו שהוא פסידא דפועל. ועי' עוד בנתיבות סימן של"ד ס"ק א' לדעתו דהפועל מפסיד שכתו, ודעת הרמ"א שישלם רק בשופר שהיתה ללמד אפשה"ת למחות האונס, להמשיך ולשמוע עליו בלי ללמד אותו, דבר שאינו קיים במציאות שלנו. והוח"ס חו"מ קס"א הובא בפת"ש ט"ק א', פסק גם הוא כמהר"ם פדובא. והיוצא, דהוי ספיקא דידין אי הוי פסידא דפועל, או פסידא דבעה"ב.

[2] בכל מקום שצריך לשלם לפועל על זמן שלא עבד, הדין הוא, שהוא מקבל כפועל בטל. וכוב הע"ז סימן של"ג בשם כמה ראשונים, שמשלם חצי משכרו. אך הדבר תלוי בקושי העבודה, וביכולת של הפועל לעבוד. לדוגמא, באופן של גן עם הרבה ילדים, הקושי בתפסת ילד אחד הוא מועט, וע"כ פועל בטל הוא יותר מחצי. ויש לדון האם כאשר כל הגן בטל, והקושי בהפעלת כל הגן הוא גדול, האם דנים כל ילד לגופו, אם הוא רק תפסת לאחרים, או דנים את כל הגן כאחד.

[3] ידוע הספק כיצד לדון צ"ק, האם הוא נחשב ככסף או רק כהוראת תשלום. אם הוא ככסף, הרי בנתינת הצ"ק, הגננת כבר מוחזקת. ואם נחשב רק כהוראת תשלום, אין הגננת נחשבת מוחזקת. ובנידונו, יתכן שגם אם צ"ק אינו ככסף מ"מ כאשר הגננת מקבלת צ"ק, ואח"כ אירע אונס, כיון שיש לה כבר אפשרות לגבות את הכסף, על בעה"ב להתנות, וממילא הוי פסידא דבעה"ב. והדבר תלוי במחלוקת בביאור הדין דהוי פסידא דפועל.

[4] החות"ס בספר הכרוח' כתב לגבי שאלה דומה שהתעוררה בזמנו בקהילות קהילת פרשבורג, שברחה מפני מלחמת נפוליון למשך 42 יום, ואח"כ תבעו המלמדים את שכרם. וכתב החות"ס ר"וב עתה המלמדים והתלמידים אשר שאלו לנפשם מה לעשות בינים, בזמן זמנים שבועות הרבה שבטלו מלמודם, אין יתחייבו שכרם משלם, ואני בעיני אמרתי דין תורה אי דיעתי, ואני משלם לשכירים שלי שכרם משלם, בלי ניכוי פרוטה, ואתם תבצעו הדין ע"ד הפשר לשלם החצי ויפסיד המלמד החצי וטעמי ומוקף, כי זה הוא ברור שהוא כדן מכת המדינה, וידוע אריות דברי הסמ"ע ריש ס' של"א ודעתו נוטה שיפסיד המלמד הכל, ולכל הפחות רצה לפרש דברי מהר"ם שיפסיד הבעה"ב החצי, והש"ך שם חלק עליו, עי' ש.

אך הדבר קשה מאד בעיני להבין מ"ט להוציא מעות מהבעה"ב כיון שהוא מכת המדינה, ומזל שניהם שוה בו, ואין לומר מזל של גרם טפי שמזלו של זה, וראיתי בהגה אשר"י פ' האומני' שכתב שהבעה"ב צריך לשלם לו שכרו משלם, מסיים וצ"ע בפ' המקבל, ע"ש. ונראה דכוונתו למה שכתבתי בהתם גבי חוכר, תלי הש"ס בבבא מציעא דף ק' ע"א במזל של מי גרם, ועוד התם החוכר הוא המוחזק אמרינן שפיר ניכח להבעה"ב גבי מכת מדינה משום דמיצא אל"ל דלמיא מזל דידך לחוד גרם, משא"כ במלמד קשה להוציא מהבעה"ב. ומסברא נראה דמזל שניהם גרם, ע"כ עשיתי פשר מראון שניהם וחספם, שיהיה ההפסד על שניהם, אבל דין תורה לא ידעתי, עד יבוא מי שלבו יותר שלם ויוציא דין לאמתו. עכ"ל.

תגובת הרב דניאל אהרן גלברמן, מחבר ספר "אבני תורה" על ספק ספיקא – לדברי הרב יצחק מאיר הגר בס"ד.
לכבוד הרב הגאון יצחק מאיר הגר שליט"א, יישר כוחכם על התשובה הקצרה בענין תשלומים למעשים וכדומה.

כפי שאתם בעצמכם יצינתם בהערות שוליים, "נחלקו בה הפוסקים הראשונים והאחרונים, והוא סוגיא גדולה ועמוקה", ולפיכך אני בעצמי מכין תשובה ארוכה על זה, אבל הקדמתם אותי בפרסום את דעתכם ליצבור. וכיון שהקדמתם, נעיר כמה בקורות, עד שתשובתי הארוכה תהיה מוכנה.
(1) יש כאן "מכת מדינה" משתי בחינות, אחת היא המחלה עצמה רח"ל, ואחת היא שהממשלה גזרה לא ללמד, וכפי שהרמ"א מביא תשובת המהר"ם מרוטנברג מן המדרכי (וק נמצא בעוד הרבה תשובות), שגזירת הממשלה גם כן נחשבת כמכת מדינה.
(2) ולפי זה, יש לחלק בבחינת "שתים שהן ארבע". דהיינו, יש שני אפשרויות: המטפלת לא טיפלה עם הילד בגלל המחלה (או פחד ממנה), או היא לא טיפלה בגלל גזירת

הממשלה (או פחד ממנה). ובכל אחד מן האפשרויות, יש עוד שני צדדים: האם המניעה היתה מצד המטפלת, כגון היא בפיחש אמרה שהיא לא רוצה לטפל, או האם המניעה היתה מצד ההורים, שהם לא רוצים לשלוח למרות שהמטפלת מצדה להמשיך.

(3) ונפקא מינה גחלה מצד זה, הן מצד ההלכה והן מצד הציפיות. מצד ההלכה, עין בעתך בשלוחך ח"מ"ם שלד ע"פ י שמחלק בין מלמד שברר בין תלמידים שברחו, לדעת הרמ"א. וכן לדעת הסמ"ע, לא יתכן בשום אופן לומר שהפועל חזר בו כאשר מדובר בפועל – כלומר המטפלת – שמתקשרת עם הורים ואומרת בפיה מלא, "אני רוצה ומוכנה גם עכשיו לקבל את התלמידים". שהרי במצב כזה ברה כחמה שיש שחזרו בו הוא ההורים, ולא המטפלת.

(4) ואם תאמר כי יצד יתכן שהיא תעשה ככה, במצב הבריאות הנוכחית. אמנם המעין בתנויה של המחלה (מי שיש לו גישה למשדר הבריאות יכול להודיע שימת עיירות) יראה שיש עיירות (כל גדולות) ויש שכמות שהמחלה כמעט לא נגעה כלל, כלומר שעד היום יש אפס תושבים שחלו ושלשה בני אדם בבדיקה, מתוך 19,000 תושבים באותה עיירה; ואם כן, כבר יש מקום לחלק בין מקום למקום, וכפי שבדאי ידוע לכם כמה הגמרא והפוסקים טורחים כדי להגדיר "מדינה", אם אותה בקעה, בקעה הסמוכה, וכו'. הרי הורים שהגמרא והפוסקים מחלקים בין מקום למקום. למה, ולפיכך, במקומות כאלה יש לזון ש"מכת מדינה" היא רק מצד הממשלה, אבל לא מצד הבריאות.

(5) ואם תאמר הרי סוף כל סוף עדיין יש מכת מדינה, מפני גדירת המלכות. אולם יש הרהר תעמולה בתקשורת (כמו תמיד), ולא כל אחד ואחד מייק לבדוק את החוקים שמחוקקים שרי הממשלה במקום מחצבתם. אולם אני כן עשיתי את זה, והרי מורש ב"צו בריאות העם (נגיף קורונה החדש) (הגבלת פעילות מסוימת חינוך)" שהתפרסם ביום 15 לחודש 3 הלועזי, אחרי שכתבו בסעיפים 1-4 שצריכים לסגור את החוסדות חינוך, יש סעיף 5 (הריגים), והנה לשוננו: (5) על אף הראיות שיש, הפעילויות האלה יהיו מותרות בכפוף הראיות המנהל:

(1) פעילויות חינוך בלתי פורמלי לילדי עובדים חינויים בילדי 3 עד 12 בהתאם להוראות המנהל; (א1) פעילויות לילדי עובדים חינויים מגיל ידה עד שלוש שנים במקום המשמש או הנועד לשמש מקום שהיה יומי לחינוך ולטיפול בפעוטות, ובלבד שהתקיימו תנאיה אלה: (א) מספר הילדים במקום כאמור לא יעלה על ששה; ואולם אם מספר הילדים עולה על חמישה תותר הפעילות בתנאי שיש במקום שני מטפלים לפחות; (2) עובד חינוף היציג לפני המפעיל האחראי על מקום כאמור הצהרה בכתב, או אישור אחר כפי שיקבע המנהל, כי הוא עובד חינוף לפי זוה;

במילים אחרות, אם ההורים הם נחשבים כ"חינויים" ידוע ומוגדר בצו בריאות העם, אז מותר לחלוטין לעשות משפחתון לילדים שלהם כרגיל עד 6 ילדים. ולא לטפל בהם. (ועד כדי כך שהם גם הותרו במפורש הביא את הילדים אל המטפלת, ולא צריכים מטפלת תוך 100 מטר או 500 מטר מן הבית, מפני שעולה מרשימות מפורטות של החינות שהתפרסמו בעפס (פעם). ויש הרבה משפחות שהאב או האם נחשבים כ"חינויים" שבאמת רצו מטפלים לילדיהם כדי להמשיך בעבודות החיות. ואם כן, הממשלה בעצמה היתה למטפלת שלהם ליעד, וכן כאן "מכת מדינה" אלא מצד הבריאות, ובה צריך לעיין בכל מקום לפי הנתונים שלו כ"ל".

(6) אבל לכאורה יש כאן סתירה מינה וביה. שהרי המדינה שכל כך דואגת לשלום תושביה, לא חילקה בתינוק ה"ל למטפלות והורים חינויים בין מקום למקום. ולכל הפחות, באיורים שאינם מוגבלים, המדינה לא חילקה בין מקום למקום, אלא היתה רכה הורה חינוף לשלוח את ילדיו למטפלות. (ואולי גם באיורים המוגבלים, לא הצלחתי למצוא את מקור החוק לגביהם). ואם כן, מוזר לומר שהמדינה מנוינת שהילדים הם יחלו, או המטפלת יחלו, או ההורים הם יחלו מחמת ילדיהם, חס וחלילה על כל האפשרויות האלה. וליפכך, יש מקום לרעורר על כל הקביעות של סכנה מחמת מחלה, כי כיצד יתכן שאותו משדר הבריאות שנקבעת לכולם שאסור לשלוח את הילדים למטפלות מפני הסכנה, הוא הוא אותו משדר הבריאות שמתיר לאנשים חינויים ביותר שאותו משדר הבריאות דוקק את האחות, וכו' לשלוח את ילדיהם למטפלות?! הלא זה סכנה?! אלא מוכת, שיעקר הקביעות של סכנה לא כל כך ברור למשרד הבריאות, והן ולא רפיא בדיה, כי איננו חושב שדרסוק של המשדר הבריאות הוא לתלות את חיי הילדים בזכות ההורים, לומר ש"רפיאות הרפא האחות מגמגמ ומיצילה את ילדיהם שבאותם אצל המטפלת" או דומה.

(7) הטוען מצד "מנהג המדינה" (כבר ראיתי שיש סאלה טוענים כן), שהמדינה קבעה במכתב רשמית לבנות משפחתונים שההורים לא צריכים לשלוח, ופי שולקתם כסף צריכה להחזיר להם, וגם המטפלות חייבות לקבל אותם בחזרה (כלומר שהמדינה פסקה קצת הנתוים המפשט יועתה), לכאורה לא יצליח בטבעתו. שאין אומר "מנהג" דבר שאינו שכיח, וכן צריך שהמנהג יהיה ידוע, ושהמנהג קבוע לפחות תמיד זמן לא משהו חדש לגמרי. ואכן, מדובר בצו החסרומת – והפסקה העובדה בגלל מגפה אינה שיכחה ברור ה'; והמנהג לא היה ידוע לאף אחד, וביום 16 לחודש 3 התקשרתי למשרד החינוך (שהוא "בעל הבית" על המשפחתונים מטעם המנהל) ושאלתי אותם מה יהיה עם התשלום, והם אמרו לי במפורש שהדבר עדיין לא הוחלט, אז ברור שמדובר בהחלטה חדשה של המנהלים אבל לא מדובר ב"מנהג" כללי שהיה קיים בין תושבי המדינה.

סוף דבר, אין הבדל בין זה ובין סוגיות אחרות בממונת, שהם כמעין הנובע. והרעיון שהבאתם מן ההת"ם סופר

לפשר, זה רעיון מצויין. ונביא תנא המסייע לזה, מש"ת אחיעזר ח"ד סי' סח שדן בדברי שוחטים כאשר לגבה המלכות להפסיק לשוחט, ושאלו הקהילות האם לשלם לשוחטים או לא, שהוא סיים את תשובתו בלשון הזה, "ולדעת ראו לשלם, הן מחמת שאין הדון מבורר כל כך, והן משום למען תלך דברך טובים כמש"ל" על"ל. הרי לאגון ישראלי בעל ש"ת אחיעזר הדון אינו מבורר כל כך, כנראה יש הרבה לברר בו ואי אפשר להסתפק בפסק-דין קצר, הן מצד שלא כל ההורים דומים, ולא כל המטפלות דומות, ולא כל המקומות דומים, והן מצד חלוקת דעות בין הפוסקים. אז הדרך הקצרה, היא פשרה. ובדאי, כל העושה לפניו משורת הדון, יעורר רחמי שמים עליו שייעשה גם איתנו לפניו משורת הדון.

כבוד רב,
דניאל ספרן-גלברמן
* מחבר ספר "אבני תורה" על ספק ספיקא

הרב יהודה קנר, רב הגבעה הדרומית קרית ספר ומרבני הבי"ב בקרית ספר

תשלום לגני ילדים פרטיים בהפסקת עבודתם בזמן נגיף הקורונה
בפסקה המקבל דף ק"ה ע"ב במשנה: המקבל שדה מחבירי ואכל הגב ואל שדפה אם מת מדינה היא מנכה לו מן החזק אם אינה מת מדינה אין מנכה לו מן החזק. וכן דבר ק"ג ע"ב כתוב לענין השוכר שדה בית השלחין עם נהר ויבש שדה הנהר שמא הביא מנכה לו מן החזק.

והנה, בימים שגם השכיר הרמ"א מחלוקת המרדכי ומר"ם פאדוה, במקרה שהיתה מכת מדינה ויסל השוכר לחזור מהשכירות ולוודעי שמאכן ואילך השכירות בטלה. שדעת המרדכי שהשוכר אינו רשאי לבטל את השכירות, אלא שינס מחייר השכיר עבור הזמן שההשתמשות פחותה בגלל מכת המדינה. ודעת המר"ם פאדוה שהשוכר יכול לחזור בו ולבטל את השכירות ומת, ולהבא, ואם לא ביטלה הרי זו מחילה, וישלם על המשך השכירות מחיר מלא. וכתב הרמ"א שהעיקר כדעת המרדכי:

והנה, המרדכי הביא ראייה לדבריו מדברי מהר"ם מרחטנבורג שכתב שאם שוכר מלמד, ובאמצע הזמן גזר המשלם שלא ללמד, הרי זו מכת מדינה, וישלם בעה"ב למלמד שוכר מלא על המשך הזמן. ומוכח מזה שלא אומרים שיסל הוא לחזור בו, שלדעת מהר"ם פאדוה היה צריך להיות שבעה"ב חזרו בו מהמשך העבודה של המלמד ופטור מלמשל.

והנה, השוכר שדה והיתה מכת מדינה, מנכה השוכר ממחיר השכירות ומשלם למשכיר פחות, ואילו השוכר מלמד והיתה מכת מדינה, משלם בעה"ב למלמד מלא. וביאר ה"ד"ם שההבדל הוא שרקעה בחזקת בעליה (המשכיר) עומדת, ולכן הנזק קרה ברשות של המשכיר ומנכה"מ מהשוכר המגיע לו, לעומת זאת, השוכר חפץ או פועל, הרי החפץ השוכר עומד ברשות של המשכיר, והנזק שיקרה הוא ברשותו. כך ביאר ה"ד"ם והביא הסמ"ע.

אמנם הסמ"ע האריך לחלוק על דברי הרמ"א, ודעת הסמ"ע לפסקו מנהר"ם פאדוה שבדן חזרה קאי, היינו שיסל השוכר לחזור בו מהשכירות, ואם לא חזר משלם מחיר מלא, וכתב לדחות את הראיה מדברי מהר"ם מרחטנבורג. וביאר דבריו, שבד"כ בפועל שיקרה אונס של הורה ידוע מראש אמרין יש ספק האם האונס קרה בגלל הפועל או בגלל בעה"ב, ולכן אין הפועל יסל להוציא כסף מבעה"ב, דהמוציא מחברו עליו הראיה. אבל כשהיתה מכת מדינה אמרין שהאונס לא קרה בגלל אחד מהם, ולכן על שניהם להפסיד בשוה, ובעה"ב ישלם לפועל חצי משכרו (כך ביאר בלשון מהר"ם), שלא כרמ"א שילמד משלם מלמד מחיר מלא, וכתב הסמ"ע שלזה גם מסכים גם מהר"ם פאדוה, וביאר שהשכירות פועלים לא אומרים דין מכת מדינה אלא דין אונס שבכל שכירות פועלים, ובאונס כה"ג יחלקו ביניהם את ההפסד.

ובש"ך סק"א כתב שלא כסמ"ע, אלא שאף למהר"ם פאדוה ישלם למלמד מחיר מלא, יעו"ש טעמו. ובידו"ד"ש היא אפשר להפעיל את גני הילדים, מחמת גדירה כללית, וכן זה כמכת מדינה. ולדעת הרמ"א שהכריע מרדכי, ולמד בדעת מהר"ם משלמים למלמד מחיר מלא, ה"נ ישלמו לגנת המטפלת מחיר מלא אף שאינה עובדת, וכן לש"ך בדעת מהר"ם פאדוה. אבל לדעת הסמ"ע שהכריע מהר"ם פאדוה, ישלמו למטפלת חצי מהסכום אותו היו אמורים לשלם, אף שהגזירה היא כללית.

ובנתי"מ סימן שכ"א כתב שהעיקר כדעת הרמ"א שפסק מרדכי. וישלם לשלד סק"א כתב שהרמ"א לא פסק כדעת מהר"ם במה שכתב שמלמד במכת מדינה ישלמו לו מחיר מלא, אלא שלדעת רמ"א לא ישלם על המשך השכירות כלום. והרמ"א הביא את דברי מהר"ם כשביב להזכיר שאינו בדין חזרה, אבל לא לעצם הדון שכתב.

החת"ם בשו"ת חו"מ סימן קס"א הביא דברי הנתי"מ וכתב על דבריו: והסברא רחוקה מן הדעת, ועוד לא ק"ל הכי וכו' יעו"ש. ודעתו לדינא כמהר"ם פאדוה, וכתב לביאר דברי מהר"ם שבמרדכי באופן אחר, שלגבי מלמד מתיחסים לשכירות כל השהה כדבר אחד. הואיל ותחילת המלמד עם התישוק היא קשה ורק לאחר זמן מתגלג אליו, וכן באמצע השנה קשה למצוא עובדת מלמדות אחרת, לכן לא אמרין שיסל בעה"ב לחזור בו באמצע השנה, אלא מנכה לו משכרו. על"ד, וסותרות לוח שיכיות עם במטפלת ונגנת. ולפי דבריו נראה שישלם למטפלת באופן חלקי.

אמנם דעת הרמ"א (סימן שכ"א) שגם במכת מדינה, הואיל והוא אונס, ההפסד של הפועל.
וב"ספר הזכרון להחתם סופר" עמוד נ"א כתב על מה שהיה בזמן מלחמה ותכונאה מזה לא יכלו המלמדים ללמד,

ונשאלה השאלה האם חייבים לשלם להם שכר על זמן זה. והשיב החת"ס שזה דין מכת מדינה, והוא עצמו ישלם שכר מלא למלמדים, אבל לאחרים אמר לעשות פשרה ושלם חצי. וכתב: והואיל ומסברא נראה דמדל שניהם גרם, ע"כ עשיתי פשר מרצון שניהם וחפצם שיהיה ההפסד על שניהם. על"ל.

ורבני נסים קרליץ ז"ל הורה במלחמת המפרץ כשלא שלחו את הילדים לגנים, שישלמו מחצה.
מהאמור נראה ש"ה"ה שאין משלמו לגנת חצי מההספק. שכאמור יש הרבה שסוברים כן מדינה, ועכ"ל לפי כ"ה יש להורות כן בתורת פשרה.

אם ישלמו לגנת מראש על החודש הבא. בגמ' ב"מ ע"ט ע"ב מבואר שבספיקה זו אין זה (שלא ביד זה להשלם ולא בעד זה להשלם), וטעמה בחצי הדרך, אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן. וכתבו תוס' לביאר הדון בנתן שלא יטול, כיון שנתן לו שכרו נתנרצה שיהא שולל האלתר אף על גב דאיהו משתלמת אלא לבסוף לדעת כן שנתן שיהא שולל האלתר אם לא ישרא בו. על"ל. והביא הש"ך דבריהם בסימן שלד סוף סק"ב ובנתי"ד סימן קנ"ט הביא דברי תוס' וכתב שעכ"פ מנכה לו כפועל בטל. גם הש"ך שם כתב שמנכה לו ככ"פ מה שהבית פניו לו לעשות בו מה שירצה. והרא"ש פ"א דבסכוח סימן טו' כתב בשם הרמב"ן שאם שילם לא יחזיר משום דספיקא אלא מוצאים ממון מספק.

והנה בתשובת מהר"ח א"ז סימן טו' כתב שסברת תוס' היא רק באופן שהיה יכול לשלם בסוף השכירות, ומראשו הקדים ושלם מראש. אבל לא הפועל דרש תשלום מראש ולא הסכים לעבוד בלי זה, לא שייכת סברת תוס'. על"ל.

אמנם לפי סברת הרמב"ן שהטעם הוא משום ספק, לא אמורים דברי מהר"ח א"ז, שתרמב"ן אין זה מדין מחילה, אלא מספק שמא האונס הוא מחמת בעה"ב.

ובערש י סימן שלד כתב שמנכה בראש"ש שלא כסברת מהר"ח א"ז, שכתב הרמ"א שפקדון השוכר את האומנין סימן ג' דכלאונס דלא ה"ל לפועלים ולבעה"ב לאסוקי דעתיהו – פסידא דפועלי דהמוציא מחברו עליו הראיה. ומוכח מזה שאם הפועל ממוזק את הכסף, אין מוציאים מידו. והוסיף לביאר שאפשר שגם תוס' יסיכמו לזה, יעו"ש. ודבריו בראש"ש מתיאמים למה שהובא מהרמב"ן בשם הרמב"ן, עכ"פ בדעת הרמב"ן שדאי גנט שמנכה כן, וכתב שאין להוציא ממוזק, שיסל לומר ק"ל כהרא"ש.

ובת"ד"ה שהביא מחלוקת הראשונים בשוכר דירה ומת, האם משלם על המשך השכירות, כתב על פי דברי תוס' שאם נתן מראש לא יחזיר, ע"פ סברת תוס', ולא חילק כסברת מהר"ח א"ז, ומסתיתם הדברים נראה שילא ס"ל לחלק בכך, וה"מ בסימן שלד הביא את תרומתו"ד וגם לא חילק, ומהש"ך נראה להזכיר שלא ס"ל כסברת מהר"ח א"ז, שכנת שהעיקר כדעת מהר"ם פאדוה דהשוכר דירה ומת בתוך הזמן אין היורשים משלמים את המשך השכירות, ואם שילם מראש לא יחזירו על פי סברת תוס'. וכתב שאינו יסל לתפוס בכסף מכת סברת הרשב"א שליטתו חייבים היורשים לשלם על המשך השכירות, ורק מנח דברי תוס' אינו חייב להחזיר. וכתב שפסק"מ שהתפיסה היא מדברי תוס', ולא מדברי הרשב"א, ומשמע שזו הדבר הוסיף לומר. וכתב מהר"ח א"ז יש נפק"מ מנספת, שלרשב"א משאירים בידו אף אם היה חייב לשלם מראש לוהוט"ל לא משאירים בידו באופן זה. ומדלא כתב כן הש"ך משמע שסובר שאין במקרה זה חילוק בין תוס' לרשב"א, ו"א"כ משמע שלא סובר כסברת מהר"ח א"ז.

ובנתי"ד"ה סוף סימן שי"ב הביא דברי המח"א (שכירות סימן ג') שכתב שדברי תוס' הם דוקא כאופן שחייב לשלם מראש, אבל באופן שאינו חייב זאת, לא אמורים דברי תוס'. וביאר בתוס' שאם משלם מראש הרי זה קנינו, שקנו את כל זמן השכירות העתיד, ולכן אם אין אפשר לקיים את השכירות – פסידא דשוכר, משא"כ אם ההסכם ביניהם לשלם בסוף השכירות, אין זה קנינו על החפץ אלא כתשלום על ההשתמשות, ואף אם מרצונו שילם מראש כן הוא, ואם אין יסל לקיים את המשך השכירות עליו להחזיר את הכסף.*

עכ"פ, נראה שהיה שילמו לגנת מראש יסילה היא להשאיר את הכסף בידה, והואיל ולדעת הרמב"א בסימן שכ"א במכת מדינה משלם תשלום מלא, והכא היא מוחזקת. ובצירוף סברת תוס' שאם שילמו מראש אין מחזירים אף באונס שקרה לשניהם. ואף שדעת מהר"ח א"ז ורשב"א מוכרחת משלם מראש ליתא לדברי תוס', מ"מ לרמב"ן אינו כן, ולרא"ש גם אינו, וכן נראה קצת מעוד אחרונים כ"ל. וכן היא דעת המח"א בביאור דברי תוס'.*

אמנם אף ככה"ג ששלמו מראש, יש לנכות משהשכר כפועל בטל. ונראה שבמקרה זה יש לנכות 25% מהשוכר, שהרי אמרנו שבמכת מדינה משלמים חצי, ומהתוספת שיש מחמת ההספק בידיה יש לנכות מחצה. היינו 25% מהשוכר. בדברי קצ"ח סי' ט"ז שכתב"ל לאורה נראה שבמכת מדינה מנכים ככ"פ. אמנם אין זו ראייה ברורה, ששם מדובר שאדם שוכר דירה וברוח מחמת דבר, וכתב שמשלם שכר מלא ויעיין במח"א שכירות סימן ז' שכתב שאם ברחו מחמת מגיפה, נחשב שהגזירה היא על האנשים ולא על הבתים, שהבית קיים יגור לומר לו אמא לא קיימאנו, ורק האנשים אינם יסלם יגור לבית, שהם המוכרחים לברוח. א"כ לגבי הבית אין מכת מדינה, והמכה היא על האנשים. ולכן התקשה קצ"ח"ח מדוע אינו מנכה מהשכירות, הרי כשדיע על הבית אין לגבי מכת מדינה. ומזה הוכיח את דבריו.

אולם אף שאין משום ראייה ברורה, מסתבר שגם בה יש פטור ככ"פ אולם יקשה, שהרמ"א הביא המח"א שכירות

ז', והמהרה"ח הביאו קצה"ח שכב, כתבו שאם שרכו בית וברחו מחמת מכת מדינה, ישלם חצי ובעה"ב יפסיד חצי. והטעם הוא שהפסד על שניהם הואיל והגדילם היא על שניהם (כך ביאר הראב"ן). ויקשה מדוע לא נאמר שמוכר כ"פ ומהיתרה ישלם חצי. ולדעת קצה"ח ש' שט"ל ק"מ לא קשה, שסובר שכ"פ שברחו ובעה"ב אינו יכול להשתמש במקום לא מנכב כ"פ. אמנם נתי"מ שם פלג וסובר שאף כה"ג שייך ני"ט כ"פ. ולדבריו יקשה.

ונראה שיש אופנים. אופן אחד הוא שני"ט כ"פ נאמר היא שהפועל מקבל שטר מלא, בזה אמרין שיש לבטל לו משכרו, אבל כה"ג שאינו מקבל אלא חצי משכרו, לא אמרין שיש לו שכר מסוף על היותו בטל, שזה ודאי לא ינחה ליה ולא היה מסכים לכך, ולכן לא נחשב שליו ריוח מכך. ובה מתבארים דברי הראב"ן והמהר"ם.

אופן שני ישנו לומר שדין כ"פ נאמר רק בשכיחות קצה"ח, אבל כה"ג שאינו מקבל אלא חצי משכרו, לא יפועל שכיחותו משכרו אף אם לא יעבד. ומקור לסברא זו בשמ"ק שהביא קצה"ח סימן שא"י ס"ב (אמנם לא כביאורו של קצה"ח).

ובעצם הדברים שכתבתי שגדל מחצה, יש להוסיף, ואמנם כתבתי כי שיש מקום לשלם מדינה לחייב ב"ב, וכמו שבארתי. אולם לדברי החת"ם בספר הכרוז הוא דין של פשרה הואיל ויש צדדים שחייבו הכל, ויעויבן ש"ת אהינעו ח"ד סימן ס"ח שגם כן בנידון שוחטים והיתה מכת מדינה להתפטר, על כן לפ"ז אין סברא וסתת לחייב מחצה, שתשלום מחצה הוא פשרה הוגנת ואין להפחית מכך. ובנתנו מראש, שאז יש צדדים מספיקים לחייב, כי להתפטר על רבע, ועל פי"ו נראה ששטלמו מראש לא אמרין שהמטפלת תאמר קים לי כדעת הרמ"א ותחזיק הכל בידה, שמתבאר על פי הל"ל שיש באופן זה לפשר, אלא שהפשרה לטובת העובד בגלל שקיבל כסף מראש ויש צדדים שהיאל מגיע לו.

מצורף מכתב הנחיות שנכתב בהתייעצות עם הגר"י סילמן והאבד"ם במועצת עילית.

הנחיות בענין גני ילדים פרוטים ומטפלות
בנסיבות הקיימות שיש חשש להתפשטות מגיפה, יש לקיים את הנחיות הרשויות בנוגע לתפעול הגנים והמטפלות, גם הפרטיים.

גנים ומטפלות שיש להם עיקב ההנחיות, על ההורים לשלם עבור ימי ההשתתפות רק מחצית מהמסוים.

הסבר: בדעת הרמ"א ח"מ סימן שכ"א יש שלמד שהפסיק ללמד גיל מכת מדינה, משלמים לו תשלום מלא. וכ"ג דעת הש"ך ובסמ"ע כתב שישלם הפוסד, היינו שישלם רק חצי. וכן דעת החת"ם שישלם תשלום חלקי, ולדבריהם (כן אמר) מעיקר הדין (ולא בתור פשרה). אמנם לדעת התי"מ (סימן שלד) פטור מלשלם. והחת"ם (ח"מ סימן קס"א) דחה את ביאורו, וגם לדבריו יש לשלם חלקית מדינה. וכדפי' שלם החת"ם (אשר הכרוז לחת"ם) שחורה במקרה דומה לשלם חצי, מדין פשרה, בהסכמת שני הצדדים. על כן יש להורות, יתכן שמדינה, ולכ"פ בתורת פשרה, שישלמו מחצית. ומרן הגר"י קרליץ הורה בזמן מלחמת המפרץ שישלמו חצי מהמסוים.

אם שטלו מראש (כגון המשלמים מתחילת החודש), על הגנתם לתשלום צריכה להחזיר 25% מהמסוים.

הסבר: ע"פ המבואר בש"ך סימן שלד' סוף ס"ב, אך כתב שה"ך שיש לחכות כפועל בטל. וא"כ יש להשיב רבע מהתשלום ואינו מגיע למטפלת מדין מכת מדינה, ומהחצי השני יש לשלם רק מחצית.

עבור ימי החופש בחודש ניסן ישלמו ההורים תשלום מלא. נתינת של צ"ק יש מראש אינה נחשבת לתשלום מראש, כל עוד לא הופקד הצ'ק בבנק.

הסבר: תשלום מראש הוא רק אם שלמו כסף, וצ'ק אינו כסף, ואף אם הצ'ק זמון, על שלא הופקד בבנק אינו נחשב לתשלום ואין לענין זה, חזקו אם הופקד לפני שהגיע האונס. גם אם העביר את הצ'ק, אדם שלישי, והוא לא הפיקזו קודם האונס, אינו נחשב לתשלום.

אם אחרי נפילת תשלום העבודה בגלל הוראות הרשויות, לא יטרכו ההורים לשלם כלל על התקופה שבחתי"ר גמר חשבון פסח ואילך. הטעם לזה הוא האיל וכבר עובר חודש זמון הפסקת העבודה, וההורים היו רשאים להוציא את הילד בהודעה של חודש מראש. מצב זה הוא כהודעה, אף אם לא הודיעו בפועל.

אם הגנת תקבל תשלום פיצוי/דמי אבטלה וכדומה, מטעם הרשויות, יפחת סכום זה מהתשלום שעל ההורים לשלם. אולם אם הפסקת העבודה מתמשך גם אחרי פסח, ועבר הזמן שאחרי פסח ההורים לא ישלמו, הרי שאם הפיצוי שיקבלו מהרשויות הוא חודש פעמי, יזקק בתחילה על הזמן שאחרי פסח, ורק אם ישאר בו יתרה (לפי רמת ההכנסות הקבועה של הגנות), יפחת התשלום מההורים.

בעלת משפחתו שבחופש, ולקחה ממלאת מקום, על זמן שהמשפחתו לא יעבד, חייבת בתשלום ל"מ בהתאם למה שהיא תקבל מההורים והתמ"ת.

הסבר: מסבת שההתחייבות שלה לומר"מ היא כפי מה שהיא תקבל, ועל כן יש לעשות כן לקולא ולחומרא. כל האמור הוא לגבי גני ילדים ומטפלות במסגרת פרטיות. לגבי משפחותינו ומעונות שמופעלים על ידי התמ"ת, ההנחיות הולכות בענין שישלמו על ידי התמ"ת, הואיל והנכנס למסגרת אלו הוא על דעת כן.

תגובה ד. הרב יצחק שלמה הס

להלן מענה חלקי לשאלה.
השאלה כמה צריכים לשלם ידועה מאוד וכן מהו גדר לפניו משורת הדין של החת"ם בש"ת שכן נהג אחר של ישלמו

חצי. ובכגון דא צריכין אגן למודעי מדיינים חשובים ואין למה להוסיף.

בענין השאלה איך שייך לשלם מספק בלא שיהא מקבל הכף נתבע. ובהא אף מי שמרחם על המטפלת וכי"ב שלא יחסר לה כסף בערב החג והחליט שיעבר כשיתברר העניינים.

הנה מי שישלם בשקיות מראש בזה אין נפק"מ למעשה היות ואין זה תלוי בו אלא במקבל הכסף, ולענין מי מחשב מוחזק אינו ידוע.

אמנם מי שמשלם כל חודש בראשו או בסופו חשבת שיכול לשלם ויאמר מראש שנתון זו בתורת הלוואה אם ירצה שלא לשלם או בתורת תשלום מראש על הזמן שאחרי הקרונה בתקווה שבראה זאת בעגלת דירן ואז עדיין הוא מוחזק, ושאלתי ע"ז דין א' שלט"א והסכים עמי,

ועדיין מספ"ל א' צריך לאמר זאת מראש או שגם אח"כ יכול לומר זאת היינו שלפני התשלום שאחר הקרונה יאמר כבר שילמתי מראש או שבה"ג מקבל הכסף יאמר הני סטרא יניחה על החודש הקודם ויש להאריך בצדדים בזה.

תגובה ה. הרב דניאל אהרן גלברמן, מחבר ספר "אבני תורה" בדיון ספק ספקא ותנאים

לכבוד הרב זרביב שליט"א ולכל קוראי "אספקלריא", ה' עמכם,

כבר התפרסמו קצת תשובות בענין שאלתכם, ובבאית שאלתם לתבא את התשובה מאת "בית דין צדק בני הישיבות בית שמש", שהתפרסם כאן בקונטרסים שהרב קלאר שליט"א מפרסם בענין הקרונה.

מלבד דבריה המחכימים של אותו בית דין צדק, יש עוד נקודות חשובות להוסיף, על כן אענה לשאלת שלכם בפרוטרוט.

שאלתם "האם הקרונה מכת מדינה". התשובה היא, שזה תלוי במקום ותלוי בהורים.

יש כאן "מכת מדינה" משתי בחינות, אחת היא המחלה עצמה רח"ל, ואחת היא המשמלה גזרה לא ללמד לסגור כל מעונות יום ופעוטונים ומשפחותינו ומסודות חינוך וכו', וכפי שהרמ"א ב"ח סי' ו' שכאמבי תשובת המהר"ם מרסטברג מי המרה"ק (וכן נמצא בעוד הרבה תשובות), שגזירת המשמלה גם כן נחשבת כמכת מדינה.

וענין הממרה ב"באגא" (מקמ) אחד. וכן בשו"ע ח"מ סי' שכ"ב סעיף א', ומאן אנתו יכול ללמד על ההיפה, שאין לומר "מכת מדינה" בענין שילטת בה הקרונה, בה"ר ה', יש ויש מקומות כאלה עם יותר מ-10,000 תושבים בירב, וכדי לא להוציא עין הרע עליהם לא אזכיר את שמותיהם, אבל ניתן לראות את רשימות העיירות במשרד הבריאות, ולפיכך, בדין "מכת מדינה" מבחינת הקרונה, התשובה לשאלה שלכם: זה תלוי אם הקרונה הפושטה

לשם א' ולא.

ולענין "המכת מדינה" מצד שהמדינה גזרה על המעונות ומשפחותינו ומסודות חינוך להסגר, את זה גם פירסמו בכלי התקשורת מאז פיה. אבל הם לא פירסמו בקול רם, שאי"ל כאשר הכל היה סגור, עדיין מותר למטפלות לטפל עם ילדים של הורים שהם "עובדים חיוניים", עד שמשפחתן של כל ילדים וימי של אממין ל' יכול לעיין ב"ב' ברבות העם (נגיף קרונה החדש) (הגבלת פעילות מסודות חינוך)" שהתפרסם ביום 15 לחודש 3 הלועזי, אחרי שכתב בסעיפים 1-4 שצריכים לסגור את המוסדות חינוך, יש סעיף 5 (חריגים), והנה לשונם:

(5) על אף האמור ב"ב' זה, הפעילויות האלה יהיו מותרות בכפוף להוראות המנהל.
(1) פעילויות חינוך בלתי פורמלי לילדי עובדים חיוניים בגילאי 3 עד 12 בהתאם להוראות המנהל;
(1א) פעילויות לילדי עובדים חיוניים מגיל לה כדי שלוש שנים במקום המשמש או הנועד לשמש מקום שהייה יומי לחינוך ולטיפול בפעוטות, ובלבד שהתקיימו תנאיהם אלה:
(א) מספר הילדים במקום כאמור לא יעלה על ששה; ואולם אם מספר הילדים עולה על חמישה תותר הפעילות בתנאי שיש במקום שש מטפלים לפחות.
(2) עובד חיוני הוציא לפני המפעיל האחראי על מקום כאמור הצהרה בכתב, או אישור אחר כפי שיקבע המנהל, כי הוא עובד חיוני לפי צ' זה;

ולפיכך, במענה לשאלה שלכם "האם הקרונה" נחשבת מכת מדינה, מצד גזרת המשמלה, התשובה היא: זה תלוי אם ההורים "עובדים חיוניים", כי אם הם חיוניים, לא היתה שום נתינת מצד המשמלה להמשיך לעבוד כרגיל לא מצד המטפלת, ולא מצד ההורים!

ולפי זה, באמת אפשר לערער על כל הקביעה של "מכת מדינה". שהרי המדינה שלכך כדוגמת לשלום תשובתו, לא חילקה בהיתר הל"ל למטפלות והורים חיוניים בין מקום למקום, ולכל הפחות, באיורים שאינם מוגבלים, המדינה לא חילקה בין מקום למקום, אלא היתירה לכל הורה חיוני לשלוח את ילדיו למטפלות. (ואולי גם באיורים המוגבלים, לא החליטה למצוא את מקור החוק לגביהם), ואם כן, מזור לומר שהמדינה מעניינת שהילדים הם ילדו, או המטפלות ילדו, או ההורים הם ילדו מחמת ילדיהם, חס וחלילה על כל האפשרויות האלה. ועוד, מדובר בילד רפאים ואחיות שהם חשובים מאד למשרד הבריאות. ולפיכך, יש מקום לערער על כל הקביעות של סכנה מחמת מחלה, כי כיצד יתכן שאותו משרד הבריאות שקובעת לכולם שאסור לשלוח את הילדים למטפלות מפני הסכנה, הוא הוא אותו משרד הבריאות שמתיר לחפאים ואחיות, וכו' לשלוח את ילדיהם למטפלות? הלא זה סכנה? האז למה מוכח שגם אם יש סכנה, אין דרדר

הסכנה בשליחת הילד למטפלת נחשבת סכנה וודאית בעיני משרד הבריאות. ואם כן, גם הלהכה מותר להכנס לסכנה ההיא לצורך פרוכס, ענין שול"ת נודע ביהודה ד' י"ד ס' י'. והניו מדייש שחם וחלילה ללדול סכנת המחלה היא שכבר הפילו רבים ושלימים, ולא לקבל בני הוא זה מהנחיות משרד הבריאות, אבל לראו משרד הבריאות היתר כל הזמן היה למטפלות לטפל עם ילדי עובדים חיוניים, על כן "הפה שאסור הוא הפה שהיתר".

ועכשיו מנהה בקיצור נמרץ את הדעות הלהלכה: דעה ראשונה, לפי הרמ"א (ח"מ סי' שכ"א סעיף א') ועוד פוסקים, צריכים להמשיך לשלם למטפלת כרגיל, כי היא לא אשמה בהיותה מכה. וההסכם שלהם מושך עד כלומר שהיא חייבת להמשיך לעבוד להם בשעה שהמחבב חוזר למוטב, עד סוף השנה. דעה שנייה, לפי הגר"א (סי' שכ"א ס"ג ז'), אמנם ההסכם ממשך, אבל הורים לא צריכים לשלם על הזמן שהיא לא עובדת. דעה שלישית, לפי הסמ"ע (סי' שכ"א ס"ג ז'), המכה נחשבת "חזרת הפועל" שהיא חזרה מן ההסכם בכלל, ולפי זה היא מפסידה את הכסף אבל היא חייבת לקבלת את הילדים בחזרה. ובכל זאת הסמ"ע כתב שההפסד שנגרם עד שהפועל פרש מעבודתו, לחלק חצי חצי בין הפועל ובעל הבית. וכדמו"ש יש עוד הרבה פוסקים שמסכימים לכל אחד מן הצדדים הנ"ל.

שאלתם הרבה שאלות בענין הורים שקבלו כסף משכר אבטלה, או ממשרד החינוך, וכו'. מצד הדין, אין בה שום קשר כלל, לא משמענו מעולם שמי שאין לו כסף אינו חייב לשלם לפועלו, אלא הוא חייב לשלם לכל פועל שהוא מעסיק, ומה שאינו יכול לשלם עכשיו, נשאר עליו חוב. ולפיכך, בין אם קבל בני אם לא קבל, אם ההלכה כהרמ"א הוא חייב לשלם, ואם לא, אז ממילא הוא פטור מלשלם.

אבל מצד פשרה, בודאי יש לחלק בין הורים שישלמו לשלם, ובין הורים שאינם יכולים או קשה להם מאד בגלל קושיים בפרנסה כעת, ועל זה גופא כתב החת"ם סוף ב"ספר הזכרון" עמ' 37 בעובדא שהגיע לידו שגם המלמדים וגם הורים סבלו חרות רבות, שראוי לעשות פשרה.

בשאלה שלכם, אם ישלם עכשיו, או כשיגמר המצב: אם מדובר בפשרה, הכל לפי הפשרה. ואין הכי נמי, אם רוצים לחכות כדי לאמוד את החזק, הרשות בידי, אבל כיצד המטפלת תחיה על אה? הלא "חומם איש גמזו" כבר קלל את עצמו לקללה נמצאת בגלל שהתעכב זמן מועט מאד בתניית צדקה קטנה, ובין כך ובין עיני פנט"ו ואם לפי הרמ"א, אלא שגם עכשיו מכל השנה? אם משלמים על חודש, ישלם כל חודש, הכל לפי ההסכם שהם עשו, ויש ההסכם עדין קיים לדעתו. כמוכ"פ טוב להסכים לפני משורת הדין, וגם יש איסור "לא יגוש" על חובת למי שלא יכול לשלם אותו. בקיצור, הכל כרגיל, עם ההתחשבות של לב יהודי.

על כמה צריך להתפטר, זה תלוי ברצונם, ואם עושים פשרה בבית דין, הרי בית הדין מצווה לא להטות את הפשרה לטובת אחד מן הצדדים יותר מחצי. כמבואר בשו"ע ח"מ סי' י"ב סעיף ב' לפי הסמ"ע חצי חצי. אבל אתם הערתם הערה נכונה, שאנחנו לא יודעים כמה זמן המצב הזה יימשך. וכבר העיר כן בשו"ת אחיעזר ח"ד סי' ח' סב שהנחה שישו מקבלים את שירותנו מן הקהל, וגזרה הממשלה לא לשחות, שכתב וז"ל, "על כל פנים אין סברא על פי דין שיהיו מחוייבים לשלם שכיחות לכל ימי חייהם", ע"ל. (והיו עוד סברות שם גם כן), אז דאי לקות את זה בחשבון בפשרה, אבל אם נלך לפי הרמ"א, אז כדל כלל ההסכם הוא עד סוף השנת הלימודים.

אם רוצים לתת מבל"ע בעיות של "המוציא מחבירו עליו הראיה" ומוחזק וכדומה עד שיתברר הדין, עדיף לעשות כהלואה דרך צד שלישי. שסודתם אפשר למצוא עוד עצום, שאלתם, "גם במקרה שחשבו צריך שאל לשלם, האם כדאי לשלם חלק בגלל שאם הוא מתכוין להשאיר שם את ילדו שיהיה לו שם טוב יוקבל חס טוב?".

התשובה היא, בודאי כדאי לשלם חלק, לא רק כדי לקבל יחס טוב או שם טוב. כבר התייעץ איתי הורה אחד על האופציה לטעון "קים לי כדעת הסוברים שאני לא יכול לשלם" "השבת" (ל', בסדר, אבל תדור שגם המטפלת יכולה לומר קים לי כדעת הסמ"ע שההסכם נגמר, ואני לא מעוניינת לקבל את הילד שלכם בחזרה". (וגם אם הורה טוען "קים לי כדעת הגר"א שאני לא משלם ואת חייבת לקבל את הילד בחזרה", עדיין היא יכולה לומר "קים לי כדעת הסמ"ע שנגמר ההסכם ואני לא חייבת לקבל את ילדו בחזרה". על כן, כל הורה שרוצה שהמטפלת תקבל את ילדו בחזרה, כדאי לו לשלם לפחות חלק, כי לפי הדין, היא יכולה לטעון קים לי ולא לקבל אותו בחזרה כלל.

הלאו שהרבה יקבעו פסק אהיד. אבל מאידך גיסא, א אפשר, כי זה תלוי אם המקום נגוע עם המחלה או מדובר בעיירה שברוך לה חלילה בה אף אחד בה. וכן תלוי אם המטפלת רצתה להמשיך לטפל בילדי החוזרים החזרה היתה מצדם, או אם המטפלת בעצמה לא רצתה לטפל עם אף אחד, עיין ערך השולחן ח"מ סי' שלד' סעיף י' שחלקי בכך. על כן אפשר לשלם רוב ב"שיראל לבנתב פסק דין לכל המטפלות והורים בענין התשלומים, כי לא כל המטפלות דומות, ולא כל ההורים דומים, ולא כל המקומות דומים, ותמדי יש לזכור שכמו שיש לדין דבר התשלומים, יש גם לדין אם המטפלת חייבת להמשיך לטפל ולא לחשב שזה עוב מבל"ע. וכבר ח"ל אמרו שדיני ממונות הם כמעין הנבע, על כן תמיד צריכים לדין על כל אחד ואחד, כי החיים הם מורכבים, והרבה פעמים יש פרט שמשנה את הדין. על כן, הפסק היחיד שאפשר להורות לכולם הוא, שלעשות פשרה הוא לפני משורת הדין ותמדי מוצא דין בעיני ה' יתברך, וכל העושה לפני משורת הדין גם הקב"ה יעשה עמו לפני משורת הדין, וכל בית דין

שעושה פשרה תמיד הרי זה משובח, עין שו"ע חו"מ סי' ס"ט

במה ששאלתם, האם ראשי המוסדות יסלים להקפיד על מי שאינו מעולם בגלל טעם המוציא מתכירו עליו הראיה? התשובה היא, בוודאי לא, שחר החבר ששכר הדיון כמדת מדינה, ומי הוא שכירות כותב שככה הדין מוציא מהתורה אפירם ברברות בעלמא, ומה עוד, שהיא שההורים יכולים לומר "קים לנו כדת המחנה אפרים". אלא ראשי המוסדות צריכים ללמוד את הסיגיה כראוי, ולהשיב להורים האלה, "בסדר גמור, וקים לנו כדת המ"ע, ותפשו מוסדות אחרים ובלכנים מהיום הזה והלאה". ואז נראה לי ששני הצדדים יבאו להסכם יותר נעים.

שאלתם אם מותר לכולם כסף זה מכספי מעשרות? זאת סיגיה עמוקה, ואינו יכול להשיבו תיפק. מלבד מה שכתבתי, יש עוד הרבה דעות וחילוקים, אבל לא כתבתי את טעם כדי להשיב מהר משום נחיצות הציבור.

ונתבה ו

הספת הרב השואל

וקו דנו זה בעלון "עמוד הפשט" במדבר תש"פ וסיכם של בצורה נפלאה את דברי גדולי הפוסקים, ועוד.

פולמוס / הרב בנימין הלוי ואזנה, גאב"ד

'שבת הלו' מאנסי - בית שמש

בענין ברכת האילנות על

אילנות שבעציצים נקובים ועל

גבי משאיות

אל מע"כ ידידינו ה'ק' דשייף עייל ונפיק וכו' **הרה"ג המפו' לשם ותהלה ר' אליהו כהן שליט"א**

שאלה:

על דבר ספק רבים, אם שייך לברך ברכת האילנות על אילנות שבעציצים נקובים - ושאינם נקובים, שבתוך ביתו או חוץ לביתו, וכ"ש על עציצים המטטלים ע"ג משאיות רכבים וכד'.

תשובה:

כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה - המחפשים לקיימה כשמה לילושנה, אחת שמענו ראיון ומצאנו, של חכמי ישראל מגדול ועד קטן, מחכמי הי"ט - עד לפוס' הגאונים הראשונים והקדמונים - עד לחכמי דורנו ובעלי הטור והש"ח ה"ל שם והר"ם הלכה כד' בחד פסקא בתנאי בלשון שוה דהיי"ו "היוצא בניסן" ונדכא' במקוהו (ברכות מג.) אמר רב יהודה אמר רב, "היא מאן דנפיק" ביומי ניסן - או "היוצא" ביומי ניסן, וכעין זה הוא בלשון ה"ר"ן, המרדכי, הרמב"ם, הרא"ש, והטור ושאר כל הפוס' הראשונים המפורסמים, מהם הראב"ן (ברכות סי' קצה) והאורחות חיים והאגודה והכלבו, כולם פה אחד נקטו "היא" ומדלא נקטו "ההוא", אף שהוא שייך ושכיח הרבה יותר וכוונתו בתיב, על כרחך להורות באו דברכה זו לא שייך, וגם אסור לברכה מטעם לרבה לבטלה, בראיה בעלמא, (ש"ש לראיה ברכה בפ"ע וסדלהלן). אלא רק "ביצירה" - לשדות - לגינות - ולכרמים.

והנה הערכים להארך כל כך בהקדמה זו לאפוקי מדעת יחידים אשר חידשו והורו מ"ע, שאפשר לברך אף לכתחילה ברכה זו בשם ומלכות, גם הראיה אילנות מבלבלים בעציצים נקובים - או אפילו שאינם נקובים, שרואה אותם בתוך ביתו או מתוך חלון ביתו וחצירו, וקו על עציצים המטטלים ומרחפים והניסעים ברחובות העיר על גבי משאיות ועגלות למיניהן וכד'.

והנה המעשה המחפש אמתית של תורה, לא ולימד כמה תמורה האריות חדשה זו, המשנה ומבטלת לקיים מצוה וברכת הודאה כהלכתה כדת של תורה, כאשר הורה בעל מאמרה, היה רב יהודה - ע"פ פשוטו ההלכה, וכ"ש להורות היתר בקלות כ"ה לתרביב, על אף שהוראתה גובלת בעשרות אלפי ורבי רבבות ברכות לבטלה, דא"ת דגם בראיה בעלמא יש לברכה, כולל "ההוא" אילנות שבעציצי ביתו וחדרו, או בחצירו, ורחובתו של עיר, תמה על עצמך.

(א) הלא קיי"ל, "אמורא צריך לפרש דבריו", וכ"ש הפוסקים הראשונים והקדמונים מעתיקי שמעונו, שצריכים לפרש דבריהם, וכמו שכתב הש"ח בשער האותיות (אות ק"ף) קדשת האכילה) וז"ל, אפילו אמורא צריך לפרש דבריו, "כל שן הפוסקים והמפרשים", וכל שן הטור שדרס בכל מקום לבאר דבריו היטב במראה ולא בחידוש, ע"ל לפי ד"ל, עיי' דדי בראיה בעלמא, האיר יתכן שרב יהודה - ומעתיקי שמעונו הגדולים, לא דייקו לפרש לשונם "חדתי" או "ההוא" המשמע דבראיה בעלמא, ואין לחדות שאין זה כלל גמור, פוק חזי מה שכתב המהר"י פ"ח חיות (סוטה ב.) ז"ל, עיי' פחד יצחק "עיר אמורא", ושם הביא בשם הגאון רבינו שירא בתשובתו, וברך אמורא, וכן אמורא שבע"פ, שכלל זה, **"יחד נתמנו אצלנו - שאין לפרש דברי אמורא באופנים אשר לא נכללו בפשיטות דבריו"**.

(ב) כ"ש שלא היה לרב יהודה להארך "היא" מאן דנפיק", אחרי הוראת ר' מאיר (פסחים ג.) שלימדנו, לעולם ישנה אדם לתלמידיו "בלשון קצרה", וה"נ דיה שיאמר "חדתי" או "ההוא".

(ג) א"ת דגם על אילנות שבעציצים מברך, היתכן שבזמניהם שגידולי העציצים הנקובים - ושאינם נקובים היו כה שכיחים, עד שדנו על הלכותיהם בכל מקום, הן לענין טלטול בשבת

(או"ח שלו"ס סי' ס"ח), הן לענין ערלה (יו"ד רצ"ד סכ"ו) הן לענין כלאי הכרם (שם רצו"ס ט"ב), וכדו', ואילו כאן שהוא עיקר מקומו "עציץ" מאן דכר שמייה.

(ד) ועוד א"ת דדי בראיה בעלמא, ודאי לא היה לרב יהודה ומעתיקי שמעונו, לומר "היא מאן דנפיק - או היוצא" שהרי בתנאי זה הם מייטו הדקנים, והחולים, והנשים מבלרך, א"ת דסגי בראיה, ודאי היה לו לומר "ההוא", משום "אל תמנע טוב מבעליך", לרשת הדקנים והחולים שיכולם לברך מתוך ביתם, בשעה שצמיח הבתים והחצירות ועל גבי העגלות שברחובות העיר.

(ה) והעולה על כולם, הכלל הידוע שהאמוראים וכ"ש הפוסקים הראשונים היו בקיאים בכל המשניות והבריות, והנה ברירתי (ברכות נ"ח) אינא ששה דברים שונים - שעלהם מברך "ההוא", ושם כולל ברוב התנאים - והאמוראים - ופוס' הלכות, ובעלי הטור והש"ח (סימן רכ"ה), הורו לברכם בלשון "ההוא", ולמה רב יהודה וכל מעתיקי שמעונו שישו ודייקו כאן לומר "מאן דנפיק - והיוצא" ולא ההוא.

(ו) כ"ש לאחד משה ברכות המכריסם שם, הוא על בריות טובות - "ואילנות טובות", ושם הורו לאומרה בלשון "ההוא" ואילו כאן דייק רב יהודה הימרה "דנפיק מביתו" מהל"ת ולמה ל'.

אלא על כרחך דקבלה היתה ביזו, דשונה ומיוחדת היא ברכת אילנות זו שתיקנוה אנשי כנה"ג דוקא ביצירה מביתו - לשדות - לגינות - ולכרמים, וכאשר האיר עיני כל ישראל הרמב"ם (פרק י' מהל ברכות ה"ג) שם העתיק דברי רב יהודה בהל"ל, "היוצא - לשדות - ולגינות" ביומי ניסן "וראה אילנות פורחות וצנינים עולים" מברך וכו', ע"ל, וכלשון זה כתבו והעתיקו חבלי ראשונים מהם הסמ"ג (עשין סי' כ"ז), והסמ"ק, ובעל הלכות גדולות (סימן א - הלכות ברכות פ"ו עמוד ע"ג ז"ל, אמר רב יהודה (ברכות מג ב') הא מאן דנפיק ביומי ניסן לדרבא, והר"ד (ברכות שם), ועוד כמה פוס' קדמונים, שדקדקו כולם להשמיענו, תקנת חכמים זו בלשון "היא" מאן דנפיק, לאית "לשדות - ולגינות" או "למדברות", וכנראה הטעם, משום שרק העומד במקומו הללו שמוחו לביתו [ול"א מחוץ לעיר], כשרואה שם נפלאות הבריה, ומקור גידולם, ומכ"כ וראה ביופי פרחותם - ולבולדם, יתעורר לבו להודות ולהלל למי שבראם, ל"התנאות - או ליהנות" בהם בני אדם.

ולאמיתיה של תורה לא היינו צריכים כה להארך, אילול ראינו ושמענו שכמה בעתיק הורו לברך ברכה זו גם על אילנות שבעציצים, ועל סמך זה פירסמו זכריה מורים השתא שנת תש"פ, כשבמי ניסן שרתה מגיפת מלחבת הקנהיה ב"הרה"ק - ובכל קצו' תבת רח"ל, שמתאחד שורת האנשים נמנינים לאית מפתח ביתם, הורו להם מיד חיש מהר כבר בתחילת ניסן, לטמור על הל"ל - ולברך ברכת הודאה זו, על אילנות שבעציצים נקובים - ואינם נקובים, כולל אותם שהסיעום על גבי משאיות ורכבים וכדו', ויהי בסטעם בתוך המחנה, ביום העם מתוך ביתם וינעו ויעמדו מרחוק, ברכו עליהם כי באו ומלכות.

ולענ"ד כמה טעו בפסק והוראה חמורה זו בתרת'. (א) וא"ת המיתות עד יעבור זעם, וכ"ל שסי"ס לדעת רוב בניו ומנין חכמי ישראל הראשונים והאחרונים עד פוסק אחרון המ"ב ז"ל, "ניסן" לאו דוקא הוא וכמו שביארנו בהגהות הש"ע, עיי' ש"ס, היה לה התמתין ימים או עשור עד יעבור זעם, בפרט שבמי הפסח כבר לאו ושמעו שהמגיפה מתמעטת והולכת - עוד מעט ואיננה, וכאשר אמנם היה, שברוב חמתי"ה, בסוף ימי ניסן ובתחילת חודש אי"ר נתקיים בנו כי "אני ה' רופאך" והמגיפה נמצרה.

(ב) ועוד והוא העיקר על מה ועל מי סמכו לברך ברכה זו אפילו על עציצים נקובים, בו בזמן שלדעת הרבה פוסקים, עם טלטול על גבי רכבים ומשאיות, ע"י האספלט והזפת - אבדו יניקותם, ומה שכתבו ואומרים כן בשם אאמור"ל, כמובא בספר "מבית לוי" אמר אל שמענו, ולא ראינו, וגם לא יאומנו, למי שהכיר דרכי האריות, ששעלם נמנו מהלוחות החדשות מוזרות, שאין להם מקור נכון בדברי חכ"ל, זולת כשכתב בעצמו בכתב ידו, כי זה אלא אחד מירובי פסקים המאמינים בשמו בע"פ, וכן בספר "מבית לוי" ה"דלא מר בר רב אשי חתיים עלה, ואינם מדוייקים ואמיתיים כלל, וכאשר אמר לי נאמן בית הבקו ומומוה על כתביו, שמועילם לא שמעו וארעה ממנו פסק זה, והמכיר דרכי פסקי של אאמור"ל לאו ראה חבל האריות הברורות והמכירות הל"ל ודאי היה מורה להדיא לאסור דעת רבים וחשש ברכה לבטלה.

(ג) בר מן דין והוא העיקר, מאן גבר להורות מספק לברך בשם ומלכות, על דבר שבעל הלכה זו, ה"ה רב יהודה וסיעתו מרעהו ה"ה הרמב"ם וכל הפוס' הראשונים המפו' רוב בניו ומנין חכמי ישראל הל"ל סתרהו, בהיותם מקובלים ופירשו דבריהם שהכל תלוי ביצירה דוקא וכ"ל עיי' ש"ס עכשו.

(ד) ומלבד איבד המצוה, כמה חמור להיות לרבים להכניס עצמם בהוראה המגעת מפה אלפ"י ורבותו לברכה לבטלה, [כ"ש בציורף הוראת המקובלים, המורים שיש לברך ברכה זו דוקא "בשדות שמוחו לעיר" - ועל כן לענ"ד הרב פשוט], שכל אלו אשר בירכו על אילני העציצים, לא יצאו המצוה כלל וכלל, ועליהם לצאת איש וביתו "לשדות ולגינות" לכתחילה שמוחו לעיר, ולפחות חוץ לחצירו, [ואן אפילו בחצירו, בתנאי שגדליה בקרקע לאפוקי בעציצים] ולברך בשם ומלכות על עצי פרי המבלבים שעדיין לא גמר פריהם, כדת של תורה, הלא היא תורת רב בניו ומנין חכמי ישראל כולל בעלי הטורושו"ע וכ"ל, אחת דברו אליקם - ואחת זו שמענו מדבריהם, שברכה זו תלויה "ביצירה - לשדות ולכרמים - ולא בראיה, ומינה לא נזק.

ועד עוד מדלבד כל האמור כבר כתב המקובלים, דיש לברך ברכה זו מחוץ לעיר דוקא, כי שם נמצאים הרבה נשמות המוגלגלות בעניפי האילנות, המצפיס לשמור הברכה

אשר תועיל לתיקונם, עד כן אמרו "היוצא", וכמה מסתייע מהלך זה גם הלשון הרמב"ם הל"ל "היוצא לשדות ולגנות עכ"ל, ולדעת המלכות החסד ועוד, "למדברות" ולטעם הל"ל שניהם א"ש.

ולענ"ד יציאה זו היא היא ממדת החסד שאין לו אחר ורע וגמ'ה אמינה, מעינ צאות יעקב אבינו, ועשית עמדי חסד ואמת, שדרשו חז"ל, "חסד של אמת ששויש עם המתים", אם כן אמרו בחסד שהחיי יודע עם מי הוא מטפל, גם המת יודע ושמועי חסד, לאפוקי בביתו כידן בשמות המוגלגלות, שאולי הם רואים ויודעים את החיים, אבל אינם נראים, וגם אין ידוע מקומום המדוייק - וכ"ש סיבת חטאם, ואולי נתגלגלו בעצי השדה, משום שלא בירכו ברכות הנהניו, או שברכו שלא בכונה, וכמו שכתב הנועם מגדים (פ' תרומה), ומראה בפומיה דהבית בישראל ז"ל, שכנגד זה חז"ל (חולין פ"ט) קשה גזל המאל שאפילו זדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד בו, וכל אדם היוצא מביתו לשדות להתחסד עמהם, ודאי כגמולו ישיבו לו מן השמים להתחסד גם עמו בעלמא הדין - ודאית, וכעדות זוהמעה"ה עם חסדי תתחסד, ובמדה שאדם מודד מודדו לו, יראה פירות טובים וחיים בנים וכ"ב העוסקין בתו"מ מכ"ה.

הגלענ"ד בענ"ה ה"ה כתבתי **בן ציון יעקב הלוי בלא"ה מו"ר** בעל שבט הלוי ז"ל מודה ומיחיל בכל עת לחסדי ה'

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת

שבת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס

בירורים וביאורים

דף סח.

בגמ' אלא לאו היינו טעמא, גדול ענושו של שבת יותר משל שביעית דאילו שבת איתא בין בתלוש בין במחובר ואילו שביעית בתלוש איתא במחובר איתא, וגדול ענושה של שביעית יותר מן המעשר דאילו שביעית איתא בין במאל אדם בין במאל בהמה ואילו מעשר במאל אדם איתא במאל בהמה לתא, צ"ב קצת דבשילמא בשביעית מובן שהכלל הגדול עסק בעניין זה עצמו במה יש שביעית, וא"כ מובן שיה המקום שהדיש שהכלל הוא גדול, דהיינו שהוא כולל יותר דברים ממשער, אבל בשבת הרי הכלל אינו עוסק כלל בעניין על מה יש איסור שבת, אלא כמה חטאות יש בשבת וא"כ הוא רק רמז בעלמא שיש בשבת יותר משביעית אבל אין לה שייכות לכלל הזה בעצמו, וא"ע.

דף טט.

בגמ' יתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת והוינן בה מינאן למה לי ואמר רבי יוחנן שאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת, היכי משכחת לה בחדון שבת ושגת מלאכות, בשלמא רבי יוחנן דאמר כיון ששגג ברכת אף על פי שהיזיד בלאו משכחת לה כנון דידעו לה לשבת בלאו, אלא לרבי שמעון בן לקיש דאמר עד שישגג בלאו ובכרת ידעו לה לשבת במאי, ידיעה בתחומין ויתלוא דרבי עקיבא' מביאר בכל הסוגיא שדיעית שבת מוכרח להיות באיסור מלאכה של השבת, ובתו הקשו דנימא שידעו לה בעשה, אבל עכ"פ הוא ג"כ ידיעה על האיסור מלאכה, וז"לע"ה למה אין ד' בראיה שיום שבת הוא יום קדוש ומיוחד יותר משאר ימים אלא שסובר שאין בו שום איסור מלאכות, ורק הוא יום קדוש בעצמו, וצ"ע.

דף י.

חילוק מלאכות מנלן אמר שמואל אמר קרא מחלליה מות יומת התורה רבתה מיתות הרבה על חילול אחד היא במידי כתיב אם אינו עשין למידי דכתיב כל העושה מלאכה יומת תהונו ענין לשלג, ענין לשן הרמ"ג צ"ב קצת דלכאו' העיקר חסר דהיינו שבמיד אין שייך דבר זה כי אטו בתרי קטלי קטילת ליה, אבל מצד עצם מה דכתיב כל העושה מלאכה יומת, אין טעם לומר שאינם עניין למידי, דע"פ ס' שגג כתוב עצם דינו ובא הפסוק להשמיענו חילוק המלאכות וא"כ ה"ה לענין מיד, אלא עיקר הכוונה כי אין שייך שני מיתות וא"כ צ"ב לשון הגמ' דאם אינו עניין.

דף עא.

בגמ' מביאר ב' לישנות אם הא דתמחוין מחלקין הוא רק לחומרא לחלק לחייב ב' חטאות אבל לחלק ב' חצאי זיתים שלא לצרף לחיוב חטאת לא, או שגם לגבי זה תמחוין מחלקין, ונראה לבאר הפלגותא בזה דחלקין בגדר הא דתמחוין מחלקין, דיש לבאר בשני אופנים, אופן אחד הדוא גדר על חשיבת על דרך גופין מוחלקין וחילוק מלאכות בשבת וכו"כ, וא"כ, ומסתבר דאית מחלק בין שני חצאי זיתים, רק הוא סיבה לחייב בשני זיתים דבכל זית יש חשיבות מיוחדת בפני עצמו מהאכל בתמחוין מיוחד, אבל באופן שני יש לבאר דשני תמחויות הו"ל כשני מעשי עבירה, וכשני מעשי עבירה כדם וחלב דכל תמחוין נחשב לענין בפני עצמו ולכן הו"ל גם מפריד בין ב' חצאי זיתים וק"ל.

דף עב.

תוספות ד"ה עד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן וכו' דאם לא נדע לו מעולם איסור ע"ז אינו ישראל כלל כיון שמודה בע"ז, דחוקק להעמיד בתמנה שנסבה לבין העכו"ם, יל"ע מה כוננת התו' שאם הוא מודה בע"ז אינו ישראל כלל, אטו הוא פטור מהמצוות, והרי בודאי הוא חייב בכל התורה כולה וממילא הוא חייב גם בקרבן ומה הכוונה שאינו ישראל

מבואר שעשיות פעולה של דיבור שמשיפיע על איכות התבשיל יש ב משום דרכי האמור, וצ"ע ע"פ דברי רש"י לליל [נח]: זל": העושה גזין למכתשת - שמעטמין יפה סממנין להקטיר לריח, דקיימא לן בכריתות (ו), בשקול יפה לבשמים. והנה במסכת כריתות דבר זה לא מפורש, אלא כתב כשהוא שוחק אומר הדק היטב וכו' ברם ביחשלי וינאם פרק ד הלכה ב' המבאר הדבר ז"ל היחושלי: וכשהיה מידק היה אומר הדק היטב דק היטב שהקול יפה לבשמים. ע"כ וצ"ב למה אין בה משום דרכי האמור?

מענה הרב צבי קריז:

החילוק הנדון פשוט מאוד, גם בגמ' כריתות (ו): איתא "שם שהדיבור רע ליון, כך הדיבור יפה לבשמים". ומבואר שדווקא לבשמים ותו לא. ואילו בכל שאר התבשילים זה מש"ש האמור.

מענה הרב שמחה בונים מרקוס:

שלום רב לאוהבי תורתך, כקושייתכם העיר כבר בספר זכור לאברהם (לר אברהם בבר אביגדור מאנדריינאפל, כריתות ו), וכתב דשמיא יש לחלק דדוקא במשוחות לגריסין אסור מפני שעושה מעשה היכר שהוא משום יחוש, שאומר לכל העומדין שירמוקו קול, אבל כשהממונה אומר לחשוק הדק היטב, אינו היכר שהוא משום יחוש ומותר. וכתב שסמאן יש להביא למש"כ הב"י והרמ"א (וי"ט סי' קע"ט) דיש אומרים דאע"פ שאסור לומר שחטו תנרגולת זו שקראה כתרנגול, אם אינו אומר הטעם אלא מצוה לשחוט אותה סתם מותר, ע"כ. אלמא דכל שאינו עושה מעשה היכר מותר.

חילופי דברים 3

שאלת הרב סאלי ישראל בסן

שבת סה. לכבוד מעלת הרבנים שליט"א אשמח לעזרה בהבנה איתא בשבת סה. רבי יוחנן נפיק בהו זבי מדרשא, וחלקין עליו חבוריו. רבי ינאי נפיק בהו לקרמליה, וחלקין עליו כל דורו. 1. צריך להבין לדיון איך הקרמליה הגמרא את רבי יוחנן לרב רבי ינאי (כמבאר בב"ב קנד עב) בהנחה שזה אותו רבי ינאי.

2. גם צ"ל מה הכוונה וחלקין עליו כל דורו הרי שגם ברבי עקיבא (דס): שאמר שתקשט אישה בנדיתה טרח היעביץ לומר שלא חלק על זקנים גמורים. אם כן הריש עשה מעשה נגד כל דורו (יש עד להאר"ך בסופא שיש בירושלמי שחכמים הוח ולא נהגו כן.)

3. נגד מעשה דאבוה דשמולא רש"י פירש פסולת לכהונה - לכהן גדול ולא היה בתולה שלימה דאע"ג דכהן גדול ביומיה לא היה האויל ודרך זנות חשבי ליה לא אורח ארעא. ולגבי סופו של רש"י "ולאו אורח ארעא", צריך להבין מדוע היה רק לא אורח ארעא. והיה כי שרצה לפרש שרש לא אצא לפרט על גמת האיסור אלא כי השינה יחידו שזה לא אורח ארעא ולפ"א א"ש. אמנם ברש"ל שהגיע עליה וכתב אבל הרמב"ם כתב שהוא תרבות רעה ומכין עליו מכת מודרות. לא משמע שהבין כך ברש"י, ששמע ששל האיסור עצמו הוא מדבר.

ולפי זה צריך להבין מדוע זה לא אורח ארעא הרי איסורא הוא ולרמבם איסור"ב (כא, ח) הוא מדאורייתא וללא מלקות (רק מדרות) ועל פנים ודאי שזה יותר אורח ארעא.

והעירוני לעיני ברכות סב ע"ב (אמר להו אביי רבנן: כי עיילתי בשבילי דמחזא למיפק ביה בחקלא, לא תחזו לא להך גיסא לך ולא לרתיב, תבי וש. ולא אורח ארעא לאסתכלי בהו.) גם שם לא אורח ארעא להסתכל. (שם אולי משום שסבור שאיירי בפניו)

מענה הרב צבי קריז, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהמ"ד איצקוביץ בב"ב, מח"ס באר צבי

לגבי השאלה האחרונה על הלשון "לא אורח ארעא", יתכן שהיה כמות ענין שמצינו פעמים רבות בש"ס על לשון "אין דרך" שהוא גם על דבר שהוא איסור לעשותו, עיוני בספר פנינים שיחות משמר הלוי (ח"א) סי' מ"ו שהביא כמה מקומות כאלו. ויש להוסיף עוד מב'מ"ט. "שאין דרך של ב"א להגביה ארנקי בשבתי". עוד יש להוסיף ממה שהקשה בחי"מ אריק זצ"ל בב"ק דף פ. על דברי רש"י שם ב"ה חייב ב את הכלים, שכתב "שאין דרך להסיק בכלים", והקשה מהמבואר בשבת (קנט). דאסור להסיק בכלים משום כל תשחיתו. ואולם בספר "טל תורה" בב"ק שם כתב ע"ז שמחן דשיך לשון "אין דרך" אף במקום איסור. ומכ"כ אין לעירובין פו. ותמורה לו. עוד יש להוסיף מדברי המדרש (רות רבה פ"ב כב): "אמרה לה בני אין דרך של גבתי ישראל לילך לבתי תיטראות ולבתי קקיקסיות של גוים". וה"נ דכונתה. ביקרא דאורייתא

הרב אביר חדש

ניראה מברך להכונה דכיון דחשיב מעשה גבי כה"ג ופוסלה והוא דבר שדרך זנות לכן לא אורחא אנא אבל איסור משם אין כאן דמ"ל דנשים מסוללות אסור ממש וע"י הערות הגרי"ש כע"ז.

סיפור

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים,

מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[ג.ב. ונמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לפני ולבנת העוררים החסידיים בשפה האידית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק כ"ה "הסתרה שבתוך ההסתרה"

תקציר: רב משה יוסף מכין את בנו אפרים זלמן למצב החדש ב עליו להתרחק מגיסו אפרים זלמן בלי לספר לו על היסודות הוא משתדל לתת לו הרגשה כי הכל נועד לטובת קידומו בלימוד, אך אפרים זלמן לא מוסגל לקבל את הדברים כפשוטם, אך בשל חיובו הטוב הדחיק את התמיהות בקרבם כדי שחלילה לא ייכשל בכיבוד הורים. יוניס פרגר נשלח על ידי רבי לייבל וועקער לברר אם חיים שלום למד את הלחץ לאחר הרחקתו מגיסו, המעקב מעלה כי חיים שלום לא מוותר על אף שיעור, הוא ממליץ לרב לייבל לנהוג בדק קשה כלפי חיים שלום, אבל לרב לייבל ישנן תוכניות אחרות, יוניס שתאב לממון מודיע לנחצה ברמן כי רבי לייבל מנסה להזיק לחיים שלום ומציע לו להזהיר אותו שלא ילך לחבורה שלו, נחצה מתחיל לחשוש ביוניס כי הוא מרגל לטובת שני הצדדים כדי לגרוף ממון, הוא שומר לעצמו את החשדות וכן מעתה יחקור אחרי יוניס אם הוא לא משמש כסוכן כפול, אם הוא יגלה שהחשד אינו לחיים ידאג להעלילו מההשטח.

שבוע מסך עבר על חיים שלום במתח אדיר, הימים נראו ארוכים למדי כל שעה נמדדה מספר פעמים, השעון שקיבל לבר מצוה (כיאה לבן תפקדים עשיר) בא לידי שימוש רב, שעות רבות הקדיש לניסיון לצפות את מלחכי הרב. כדרס לחשב כל סוגיא בכמה מהלכים, לקח את המשא כסוגיא עיונית לא פשוטה להבין את קו המחשבה של המו"צ שליט"א. הוא ניסה לחשוב איך ומה יגב המו"צ לטענותיו הכבדות, על הרחקה קשה מגיסו ללא כל הודעה מוקדמת, האם יבין ללב הפגיע על צורת ההסתרה שגרמה לו לכל כך הרבה עגמת נפש וכאבי לב, האם הוא ידע מה עבר עליו לפני חמש שנים בפטירתו של אביו בפתאומיות שכמעט הביאו לשואל? יתכן מאד שאם היו מספרים לו את כל התלואות שעבר היה היחס שונה לחלוטין. אולי הוא צריך לספר לו מטעם על העבר זה יוכל לבהיר הרבה דברים עד כמה צריכים לנהוג בזהירות.

הוא התלבט אם לספר לו על החלום הנורא שראה בדמינו, שהעיד אלפי עדים כי נעשתה לו עוולה עצומה, שכימה הייתה לרסק את אישיותו הסוערת ועלתו שבר כל, הוא אומין כי המו"צ יתן לו מענה בחור, תמיד נהג בישורת עצומה, היו התפללי כי התשובות תנחה את דעתו.

לישועו הלך בכדוות עצומה כזקן בן 90, כל פטיעה שקיברה אותו לכבדו הפחידה אותו מאד, הוא פחד מהתשובות שתבואנה שתפצעהו את לבו הרגישי, הוא לא היה ערוך לשמוע מאחרים בקורת אישית אפילו אם היא בוהה, אבל גם לא היה ערוך לחלוטין, היה בכוחו לבקר את עצמו ולחשוב גם על טעויות שעשה.

בימים האחרונים כשניסה לסקור את כל דיבוריו ומעשיו שילכו להביא את השינוי הדרמטי במצבו, הפגיעה לפתע איזו הבנה שהאריה מטע את האפלה, לאחורנה חשף את משנתו החדשה ולא כל דיבוריו מובנים, העולם עוד לא בנוי לקבל את התפיסה החדשה אותה נקט, הוא עצמו לתווכח עד לא מכר עם איציק על התפיסות החדשות שקמץ ולא יותר לו עד ששוכנע לחלוטין בצדקת הדרך, למה שאחרים יבנו את דבריו בלי הכנה מדקדקת כפי שעבר? עתה מחר בוויכוחים ושטרסים שינהר לו עמך ברוך עקשטיין? מי נשאי קירוב המשיח בדרך שם דום, מי יודע אולי תשובותי שהרתיתו את רב ברוך עקשטיין עבר אולי להחמיצו את מצבו. עתה כעס על רב ברך עצמו, מי היתיר לו להעביר את דבריו למו"צ בלי רשות, האם אין בזה משום לאו רכילות, שהרי נאמר "הולך רכיל מגלה סוד" כשהגיע לשיעור גילה כי המו"צ התחיל כבר את השיעור, העולם דרך היה לשיעור שאמור היה לעניין מאד, המשא התווכח "גרם שבת" סוגיא מאד חשובה שנועדה למנוע פחיתות בחומות השבת העידות, למרות שהשיעור התנהל בצלילות הדעת, קולו של הרב נשמע חלש מאד, ניכר עליו כי חולשה רבה ותוקפת אותו, אך הוא לא חילש, חלוש עליו, הוא הרצה את השיעור בבהירות רבה כדרו, אלא שהפעם קיצר במטע את השיעור. חיים שלום לא הפעם לא התערב בשיעור, למרות שהקישב לו בתשומת לב, אבל מצב רוחו לא אפשר לו זאת.

לאחר השיעור החיש את צעדיו כדי לתפוס שיהיה עם המו"צ על כל התריות שמכרסמות בו. לאכזבתו ראה את הרב פונה לכיוון היציאה, רב ברוך עקשטיין מלווהו מסר לעולם, כי הפעם לא יקבל המו"צ קהל לאחר השיעור, בשל חולשת הרבה. חיים שלום היה מאוכזב קשות, כמה המתין לשמוע תשובות ברוח הממו"צ, רב ברוך עקשטיין החכם ראה את רפואו החמוץ וניסה להקל עליו, הוא ניגש אליו וטפח בחביבות על שמו שאל לשלומם הטוב, הוא משתדל לתת לו את ההרגשה הטובה ביותר שצדקה לחיים שלום לחוש שהוא אינו מצורע חלילה. הוא התעודד מאד בידיעה שרב ברוך אינו רבן אותו בעיניים עקומות למרות היוכחים המרים שניהל עמו.

תוך כדי סיפור לו רב ברוך עד כמה המו"צ חלוש וכי את השיעור הנחטן מסר בקשיים רבים, הרופאים המליצו לו לנפוש לכמה ימים בישוב "מוצא" שמשופע באויר צח ומזגו

נעים, הוא ישוב לקראת שבת בירושלים יש אפסות שיוכל לשאול אותו במציא שבת הבאה, בכונתו לשבת הפעם בשכונת גאולה ואת השיעור של ליל שישי יעביר למוצאי"ק. למרות העידוד הרב שנכך בו רב ברוך, חש חיים שלום סבל רב, קשה לו עם המתנתו הארוכת שנכפזת עליו מפעם לפעם, כמה מוסגל הוא להמתין, כי לאימת שיהיה לו ששומד לקבל תשובה לשאלות הקשות שמכרסמות את לבו העדין, מגיעה לפתע דחיה נוספת.

מה יעשה שבוע שלם לבד, עתה הוא מבולבל לחלוטין מייחוסו של רב ברוך שמשליך גם על יחסו של המו"צ אליו, הוא אינו יכול להחליט מה באמת גרם למו"צ לשנות את יחסו אליו, מה רע מצא בו, הרי הוא לומד עם תלמידי המובהק רב ברוך והלה מרצה מהתקדמות הרבה בלימוד, חש חשב שרב ברוך העביר לו את הישיות הקשות שהיו ביניהם עתה כשראה את יחסו להביל של רב ברוך דחה את הסברא הזו, מה גרם לבטל השליי של הרב לא הצליח להבין, כמה ניסיה להבין לא הצליח חוטא שביגנו ניתוקו אותו מאפרים זלמן גיסו האהוב לו הצליח לדדת לעמוק העניין.

אין ספק לאיש שאין מתמיד למה? ובחור שמדקדק בקלה ככתמורה נכונות, על מה יצא הקצף? קשה לו לקבל את הסברא שהרב רצה לקדם את אפרים זלמן קשה להבין ברבע בלי המתח המתידי לחסות בצל גיסו הדומיננטי, קשה לו להאמין שיחול שינוי של ממש אצל אפרים זלמן, גם אצל הרב ריזמאן לא יפרוץ ויתקדם במיוחד, בשל טבעו הבישני. על עוד הפריע לו, למה רק עתה מזכרו בכך, האם כל השנים לא הפריע הדבר לאפרים זלמן?

בלי לבדר את הסיבה האמיתית של מה ולמה יצא הקצף לא יוכל להירגע. אין לו מלי השיח את צעח הגדול, הוא מנותק כמעט מכל הסובב, עתה חש בטעות הנוראה שעשה בלא למד בחברת בחורים. לבחור ישיבה יש חברו בנויה וסולידית שמאפשרת להם לחלוק את החיים בצורה מיוחדת, ואילו לו אין עמך שיהיו איתו סוד, לימוד הקבע עם רב ברוך מעגג אותו מכל, אבל רב ברוך מבוגר ממנו כמעט בחמישים שנה, היחס ביניהם, רב ותלמיד, לא רעות לא זקוק כאויר לחשימה, עתה אין לו חבר נפש קרוב, לאחר פרודתו הפתאומית של אפרים זלמן, המסגרת היחידה שותרה לו חברת "איציק" היקר שפתחה בפניו את שעי העולמות והחלומות.

זיכרונות נעימים צפו במוחו איך נוצר הקשר הראשוני עם איציק ואנשיו.

הכל החל בחודש אייר שנת תשל"א, היה זה לאחר מספר ניסיונות לדובב את רב משה כהן על ביקוריו בבית החכם התימני שלא מצא לעצמו מקום מגורים רק בשכונת נחלאת החילונית למחצה.

את כל הניסיונות עשה כאשר אפרים זלמן גיסו אינו במקום, את כל הקצף את רב, רב משה היה שמופגע וכעס לגלות כי חיים שלום עקר אחריו עד לשכונת נחלאת, הוא לא שיער לרגע כי חיים שלום אצף כל כך לעקוב אחריו, וכי מה זה עניינו? אבל את גרשותיו שמר לעצמו, הוא עשה את עצמו חרש ולא הגיב במאומה לכל ניסיונות החיטוט.

לאחר שחיים שלום היה שבר משה לא מעניין לערוז לו לפצח את התעלומה, החליט כי יעשה זאת בכוחות עצמו. בחודש אייר, שרר מזג האויר נעים מאד, החום הירושלמי עוד לא השתלט ובלילות ממש היה נעים, ונתן הרגשה טובה להליכה ארוכה. חיים שלום הודיע לגיסו כי לילה לא ילמד איתו בסדר שלישי בשל עניין דחוף שעליו לסדר, אפרים זלמן העדין לא אהב לחטט, למרות הקרבות העזה שקינה בקרבם, אלו יסידרים דחופים יש לגיסו ששקעו ימם לילה בלימוד? הוא מנע בראשו לאות הבנה ושחרר את חיים שלום לנפשו.

בשעות הערב הלך חיים שלום לשכונת "נחלאת" הוא לא סיפר לאמו כי הוא הולך לטייל רחוק מהבית, אפילו אם יתאחר לא תחסוד בו, בצעדים עליזים יצא אל השכונה המזוהה, הוא חקר היטב את משגטן של החכם התימני, הבית עמד באמצע סמטה צרה שבקושי ניתן היה לעבור בה בלי להתחרך בכתלים, בפרט כשהיה כמעט חושך, פנס רחוב אחד האמיר לו לפזר מטע את החשכה, הוא הקצרב לבית המסותרי, איש שיעבור ליד הבית לא יחלום כי במקום זה יש עלם שלם שחי לעצמו.

לבו פעם שוללה כשהתקרב אל הדלת המקולפת שראתה ימים טובים, השאלה מתי? הוא לא ידע איך יתייחסו אליו, האם יתנו לו להיכנס, או שיעיפו אותו כטרך ירושלמי שבא לעורר צרות. פעמיים שלוש נרתע לאחוריו, לבסוף אדר אומץ, הדבר הגרוע ביותר שקינה שיחסמו בפניו את הכניסה, איש לא יעשה לו רע, אולי יספחו זאת לרב משה כהן שיחמיץ את פניו בשל, אבל הוא האחרון שיפחד מפניו.

הוא ניגש ונקש על הדלת את מספר הנקישות הקצוב של רב משה כהן, הוא זכר אותו על פה והבין שהוא קוד הדיתויה שלו.

כעבור חצי דקה נפתחה הדלת, בחור שלום היה למחצה, בעל שיער פרוע שללם עד תכפיו קיבל את פניו ככביד עששית, חיים שלום נבהל מאד למראהו, הוא נראה יותר כעברייני מאשר בן בית אצל חכם תימני קדוש, אולי טעה ונכנס לבית הלא נכון? אבל זיכרונם הפנומני היה אבסולוטי, מעולם לא שכח מה שראה אפילו פעם אחת, אין סיכוי שטעה בדירה.

הבחור הפתוח ראה את חיים שלום במבטו והצטחק לו; חחה באת לבקש מתי? הוא הוציא פרוטה חלודה מכיסו ורצה להיפטר ממנו, אך מזכר לפתע כי הקבצן הקיש את הקיוד הסויד של רב משה כהן, הוא גם לא לבוש כקבצן, גדידו היו מסודרים להפליא, לא, הוא ודאי לא קבצן שבא לשכונה המרוחקת כל כך ממרכז העיר. הוא החליט לבדוק את הבחור, תוך כדי שידו מפשפשת בכיסו למצוא עוד פרוטה.

"אני רואה על פניך החמוצות שפרוטה אחת או מספיק אותן, יש לך השגת רצינות מאד בעולם הקבוצות".
חיים שלום נפגע מהיחס המשפיל, הוא לא ידע איך לענות לו בעברית צחה, אמנם הכיר את לשון הקודש של התורה והסדרים אבל לא דובר אותה, וזאיו שלא שוחח בעברית שפת הציונים הרשעים, לבסוף מגמה בלשון הקודש.

"האם את מקום משכן כבוד החכם התימני שחי" לאורך ימים ושנים טובות, השוכן במשכן קודשו פה ירושלים עיר הקודש?" הוא לא היה בטוח אם אמר את המילים הנכונות, אך לא נרתע לדבר, אפילו אם הססס בידי לדי גיחוק.

הבחור השחום הצחק בקול: חחחח חחחח בדיחה טובה יותר, לא שמעתי כבר זמן רב. חחחח, זה מידי טוב!

לאחר מיקן הגיב בניגון תימני אסלי "וכי מה לך ולכבוד המור?" (חכם תימני) אין מכבודו לדבר עם תינוקות של בית רבן, רק עם אנשים מופלגים בחכמה ובדעת אלוקים".

"ומניין לך שאני בור ונבער מתורה, בשל שנותי הצעירות? הרני מוסר בפניך" מודעה כפולה ומסופלת? שיודע אני את כל התורה כולה, בכל מקום שרק נתצה או תחלום, והואיל על כל עם ישראל כך" נעה בעוז הרב מתאים לבחור פשוט.

הלה היה המום מהביתסוחן של ששפע אותו בחור צעיר, חופצו מציאה חן בעיניו, למרות שדיבר בלשון הקודש עם כל הגהייה, נראה שהוא אינו צ'אלמער סטודרטי שיכול לעורר צרות, יש כאן צעיר עם ידע ישישיים, אולי יש מה לעניין את המור".

תוך כדי דיבור נכנס פנימה בצורה נחפזת ולא הספיק להסתייך את הפנים הבית מעיניו התוהות של חיים שלום הסוקן בעל עיני הפנים שמבינות בכל דבר שנקלע לנגדו, הוא ראה כי ההדר הפנימי שריו בעטה ולא די בכך, מסך כהה חצה את החדר מצד לצד, מה זה? מי גר בתנאים תת אנושיים כאלו?! לא די לו שחורדו חשוק הוא גם מסתיר עצמו מאחורי וילון, זה משמחו לו מעין מחיצה בפני העומדים בחוץ שחללה ורחו, זה שיפוחו עיניים לא ראיות. למה לו להיסתר מעיני החברות בצורה כל כך קיצונית? הסקתוה בערה בו כשן, הוא חיב לחשוף את התעלומה אחת אחת ולתמיד.

טוטמו העדין לא יכל היה להסתגל לניחותות קטורת משונים שנדפו בחלל החדר, עד שהביאוהו לידי בחילה עזה, חושה העדין יכל להתרגל לבלילה המשונה שהייתה מיד חלבה לבונה והל וקיסור שהיתמר מנרגילה מסוללות שעמדו על די הוילון) מחשבה צינית חלפה במוחו, כי גם זה סוג הרחקה לכל אלו שינסו לפלוש לארמון המלכה ללא רשות החכם.

כל העת התנהלה של שיחה שקטה בניגון מסתול, הוא לא מבין מילה מכל האמור, הישרות אמרה שהיא נערכה בערבית בניב תימני, מידי פעם שמע שיעולים חזקים מאד שבאו ככל הנראה מן הדוקן, הוא העיד שהוא חולה אסטמה כבד והדיבור קשה עליו, השיחה התמשכה זמן רב וחיים שלום עומד על מקומו נבוך כולו, למה השיחה ומתארכת לה מאד, מה יש לבחור לספר עליו עד שהדוקן מעכב אותו זמן רב כל כך?

למען הסמטא הייתה עקומה מאד מעלות ומורדות לה עד לגיפפה (שבשבת מותר יהיה לכבדה כי לא יצילחו להשוות בה גומות) העמידה על גביה הייתה מאד לא נוחה עד שנאלץ לשפשף את רגליו העייפות כל כמה דקות של טרדמנה. הוא לא הצליח לאמוד את הזמן שהייה ללא מעש.

ענס החל להתצטרך אליו מה הנשמה המדובר, מה יש כל כך להארץ עלי בדיבור, האם אני יצור קרימינלי שטוען בדיקה מן רגל עד ראש? עבור מחשבות כנסות במוחו, הוא החל לפזם בשיטת לעצמו: "ונו וועט ארויס גען דער ווילדע חיה פון זיין בעלעטעניש? (מתי כבר תצא החיה ממקום מסתורה) האור הצטער כבר על שניכנס למקום משונה הר כפתי שחייב לחקור את דבר, גם אם ניכס עצמו למקום סכנה.

"יהי עלי להבין כי יש לי רבי משונה מאד שלומד אצל איזה מעשוינער (מסורף) שחושב את עצמו לחכם העולם, לא לחיים הלך דזרי אצל העורב, אמרו חז"ל, אולי עלי לקום וללכת? זו הרי מטררת, לתת לי את ההרגשה שאני לא רצוי, למה לי לחכות ששעות כדי לקבל סטיירה בפנימי? לבסוף יצא הבחור כשחיוך רחב נסוך על פניו השחומות "המוריו הורה לי לומר לך להיכנס, דע לך שזהו הישג אדיר, לא כל אחד שרצה להיכנס לקודש פנימה נכנס. אבל כנראה שאהיה ראוי ליחס זה".

חיים שלום היה המום מהשינוי הפתאומי השינוי הקיצוני גרם לו לבלבל ומחשבות סותרות.

"היית בתסמחן חסר תקנה, למה חשבת כי איני רצוי? האם אין לי מידת הערכה אישית? ייסר את עצמו. כך טיבו של עולם, כשמגיע "מיטיגליד" (חבר) חדש עושים לו הקניות שתי וערב, לדעת אם הוא מתאים למקום. אדרבה, ככל שהקולב יותר אקסלוסיבי (מועדון יחודי) החברות בה רצופה קשיים, אם מבחן הקבלה כל סימן שאינו שווה כלום.

עלה שמח מאד, כמה חיכה לרגע זה בו זיקה לראות את החכם התימני רחוי המסתרין, אולי יצליח להבין מה יש לרב משה חכם כאן.

הוא נכנס בכבוד ראש לחדר פנימה כשלב מפרפר מרוב התרגשות, אך גם כשהכנס פנימה לא ראה את החכם, כי הוילון לא נפתח, היה עליו לעמוד בחוץ, אין לו רשות להיכנס לקודש הקודשים, זו היא "הסתרה שבתוך הסתרה" חלפה מחשבה מבדחת במוחו.

סקרנותו גאתה בקרבו, למה מתחבא החכם מעיני הבירות, האם זה בשל כך קדושתו שאינה יכולה לסבל אנשים קטנים שלא התקדשו וטררו כמותו? אם כך, איך הוא נותן גישה נוהה לבחור חצי חילוני שגלבוש מכנסים, קצרות זבלרות עיקות מבחן חצי פניו המגולח למשעי, כשבקצה קודקודו שוכנת בארעיות "כיפת חצי גרש" שנעלמת לחלוטין בתוך רעמת תלמידי השחרירים, מה לבחור כזה לקדושה וטררה,

אך יכול החכם לנהל עמו שיחה ארכה בצורה כל כך קרובה? הלא אמרו חז"ל בצורה בהירה "קשוט עצמך תחילה" מרקה במחו מחשבת כפירה עזה.

נראה שהדוקן המוצף היה חכם מאד, גם מאחורי הוילון הכהה הרגיש בחושו החדים כי הבחור שעמד מולו נבוך מאד מכל האיריה המסתורת וריות הבשמים המשונים ומעלה תהיות קשות בלבו. הוא לא רגיל לסגנון הזה, אז למה בעצם בא אליו? סתם מתוך סקרנות? או שהוא מרגל שרצה לגלות את כל עולם ההסתרה?

"אין דבר כמה שתנסה להסתיר את עצמך בפני לא תוכל, כי כמה שאתה חכם עוד לא ראית דבר", בעוד כמה רגעים נדע בדיוק את הכוונת האמיתית שלך". צחק לעצמו הצעיר בגרעים ספורים אעמוד על טבעו ואופיו.

"ובכן פורח, בוא נראה מה למדת בשמתיך המועטות? פתח בקול צרוד וצורוני שהעיד עליו כי הוא מעשן כבד.

הוא החל לשאלו אותו שאלות מסובכות בתחומים שונים, אם בלימוד בכל רחבי הי"ס, ואם בחידות קראיות עמוקות. נראה היה שהוא שולט בכל ממנין התורה שליטה ללא מצרים ויודע להקשות על החיים, אבל חיים שלום שהיה בעל מוח גאון מדהים לא איבד את ראשו, הוא ענה על כל השאלות והוספי עליון כנה וכהנה.

הדוקן נהנה מהבחור מאד, אמנם לא נתן לו אפילו מחמאה קלה, אך מצורת המבחן ניכר שהוא מעריך את הקליבר שניצב מולו, הוא העלה את רף הקושי לרמות על, עתה נעשו השאלות מסובכות ביותר שלא היה לחיים שלום שום מושג נאש, מוחו החריף ידע לאלתר באננות גם שלדן תשובות מחוכמות ביותר, מכוח "דימוי מילתא למילתא".

לאחר שיחה שארכה יותר משעתים הרגיש חיים שלום כי המבחן יחכה סוטה מהחכם כוחות מרובים, שיעולו נכדו מאד, שישמותו נעשתה קולית מאד, ניכר כי נלחם על כל טיפף אור שחדר שתיאות להיכנס לראיותו הדווית, הוא השתעל והשתעך תוך כדי דיבורו, אך שקוצר השדמות בלט בצורה מופנפנת, דמדה היה כי החכם עומד להיחנק בכל רגע, דיבורו נחלש מאד, עתה שנקט שאי שמוע מה אמר, השאלות האחרונות ששאל היו לצאת יחי חובה. הוא אותה ברמיזה, כי השיחה עומדת להסתיים.

השאלה האחרונה שלו הייתה: אמור לי את האמת לאמתיה, לשם מה באת אלי, וכי מה לך ולי?

"הניגן תלמידי המובהק של הגאון האדיר רב משה כהן שליט"א שבא אליכם רבות, רבי המובהק גדול מאד בכל תחומי התורה, אין מקצוע אחד שנסתר ממנו, לפיכך תמה הייתי מה יוכל למשוך אותו אליכם? אם לא שיש לרכס איזו חכמה שיוחדת שעלי לקבלה ממנו, רצוני הני לרכס את החכמה זאת, כי "תאב דעת אני מעודי" אין חכמה בעולם שאיני חפץ להכיר" חיים אדם דבריו בלא סומק על לחיי.

"חי חי חי, הפרעוש רוצה להיות פיל ביום אחד? וכי חושב אתה שהעגלה ליסלת רב משה כהן רבך? חחח זוהי הבדיחה הטובה ביותר ששמעתי במשך שנות חיי האחויות. יש לפרעוש ימלת קיבלת של מבר רב אישי? אוה זה טוב! תודה רבה שהצלחת להוציא ממני חייוך לאחר עשרות שנות סבל יוסורים עד גלות השכינה הקדושה".

"למרות שנדמה לך שבעלי תשובות ברוכים הינך, עוד רבות בשנים מחכות לך, עד שתוכל ללמוד את החכמה המיוחדת שאני מלמד את רבך, גם רב משה רבך לא קיבל את הרושן להיות אצלי, אך אחרי רדפה עמל וטרחה! להווי ידוע לך, כי כדי לקבל את מה שאני מלמד, צריך לעמוד הרבה על יסודות רציניים ב"חוממת האמת" ולך אין אותם כלל, איך תרצה להשיג דברים אלו כאשר אין לך את הא' ב של הלימוד?"

"אני מוכן לעשות את הכל, העיקר לדעת להיות תלמיד שליכם" זעק חיים שלום בקול חמק.

הוא לא ראה את פני הדוקן בשעה שהלה נחנק, ספק משילוחי ככובש את עצמו, לשמע להתבלות של הבחור הפתי שחושב לבסוף את כל העולם כולו בזלי קלות, את מחשבותיו הסתיר לעצמו, כל סולו נסתר, חדר לפניו מחדר, עד ששרבת חדרים עין השמש אינה יכולה לחדר פנימה גם אם קרניה תנסה לחדרו אלו.

רב לייבל ווערקער הסתגר יומיים בביתו לחפש את הדרך הממוצעת שריתים את חיים שלום לילך לחברה שלו ומאיך לא תפגע בו אישית, שלל תוכניות עלו בראשו, אך הצד המעשי שבחם היה קלוש, לאחר מספר ניסיונות החליט להפעיל שוב את סוכנו יוגני שכבר ידע בדיוק היכן המקום המסתורי, הוא ביקש ממנו שפעם הבאה יהלך אחרי חיים שלום עד שיארה היכן בדיוק הוא נכנס, הפעם הוא ישלם לו כפול על העניין.

יוגני לא היה צריך להתאמץ, כעבור יומיים נצמד לחיים שלום שלא חש במבקבב אחריו עקב פיזור נפשו בתקופה האחרונה, הוא עלה עד לקומה השלישית, יוגני עלה בזהירות אחריו עקב בצד אגודל וראה שהגיע לקצה הקומה, הוא עצר ליד הדירה השניה והקיש על הדירה מקצב נקישות שחזרו על עצמן 4 פעמים, הדלת נפתחה בזהירות רבה, אור קלוש נצץ בעת שהדלת נפתחה בזהירות, חיים שלום נבלע בה במהירות.

לאחר מספר דקות התקרב יוגני למקום, הוא ניסה להקשיב לנאמר, הוא שמע קולות נמוכים נראה כי ישנם שם שלשה, אך קשה היה לאמוד, מפעם לפעם שמע את קולו של חיים שלום שלא שמר על כללי הזהירות, הוא שמע אותו שואל שאלות במשאים שלא נתפסו כלל בשכלו הגס.

הוא לא יודע מה בדיוק הם מדברים דבר אחד ברור הם לא דיברו בעיני טורט ומחתרות אז למה צריכים להסתתר ולסך את החיים ולגרומ את לייבל ווערקער לבזבז הון עתק אם הוא לא שתוף לכפייה מחתרית שתמוסקת עם משק שאלה

סויה / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב

החסד השידוך

היה זה בחודש אדר שחלף זה עתה, בעת המגיפה שהשתלטה על תבל ומלואה, ומשפחות רבות שכוננו את שמחת נישואי ילדיהם נפגשו בסגירת אולמות השמחה וההגבלות שהוטלו על קיום החתונה.

במים שעדיין ניתן היה לערוך חתונות במסגרת מצומצמת, הייתה אמורה להיערך חתונה של זוג צעיר, שלפתע פתאום מצאו עצמם בלי אולם, בלי אפשרות לקיים חתונה... כבר להם, החליטו המוחלטים לפנות למשפחה יקר ה ממרכז הארץ המתגוררת בדירה גדולה ונאה, רחבת מימדים ובעלת חצר מטופחת, וליבקש לערוך את החתונה בביתם.

כשהגיעה הפניה, התקשתה המשפחה להחליט כיצד לנהוג: מחד גיסא, הלב נקרע על כאבם של החתן והכלה, בני הזוג אשר עומדים לפי היום המאושר בחייהם והנסיבות אין מאפשרות להם לשמוח כמתוכנן, הכל משובש ושונה כל כך אולם מאידך גיסא, לא לקל להחליט כי הבית ייפתח לשמחת אנשים זרים, אשר יעשו בחצר היפה כשלהם, יפנו את הסלון העדין והאצילי לאולם אירועים, ומי יודע כיצד ייראה הבית כתום המהפכה... מה עוד, שגם שיקול בריאותי עומד כאן - הרי אין לדעת מה מצב בריאות האנשים שבאזו, ועל אף שהחתונה עתידה להתקיים על פי הנחיות הרשויות, שמא עדיין יש בכך משום נטילת סיכון? ההתלבטות לא הייתה קלה, אולם לפתע קמה האם ואמרה: "הרי בביתנו בן, הגרוש מה מספר שנים, וישועתי אינה נראית באופקי, לצערנו. אולי זו ההזדמנות שלך להקריב ולוותר על ביתנו ערב אחד כדי לשמח זוג, להיות שותפי במט בהקמת בית ביישאל, להסכים לשלם את המחירים האישיים הנדרשים כדי לארח שמחה שכו - ויכנסו זי, ילח לו הבורא את ישועתי? אולי אם נשמח ונבוקים בית, מכל ביטעה משלם - לשמחה ולהקמת בית?!" מהרגע שהמחשבה הזו העלתה על הפרק, הצדידים האחרים כבר איבדו ממשקלם. המוחלטים קיבלו הודעה כי המשפחה בעלת הדירה הנאה תשמח לארח את השמחה, והודעות נשלחו לקומץ המוזמנים כי החתונה תיערך בשעה טובה ומצלחת בבית משפחה פלונית, אשר תארח את השמחה.

לצורך הסדרת קיום החתונה בבית, ביקשה המשפחה את עזרתה של מארגנת ומעצבת אירועים, שתיאמה עם המשפחה המארחת כי היא תבוא בבוקו של שים, ותחל להכין את רחבת הכניסה כאלם קבלת פנים ותמונות, את החצר תהפוך לרחבת חופה נאה, וכמובן - את סלון הבית לאולם בו תיערך הסעודה.

עם שחר הגיעה האשה, והחלה במלאכה שנמשכה לאורך כל היום, כולל סגירת הערב בהן התקיימה החתונה. לאחר שהחתונה התקיימה בשמחה בטוב לב, החלה האשה לארוז את הכלים והחפצים שהובאו לצורך קיום החתונה, ולהחזיר את הבית למתכונתו השגרית. היא עבדה ועמלה עד שעות מאוחרות אחר חצות ליל, ובני המשפחה המארחת התפעלו מהליכותיה וממסירותה, מעבודתה ומתנהגותה.

כשסיימה, נקשרה שיחה בין האשה לבין אם המשפחה המארחת, שהתעניינה אודות צורת עבודתה בימים כה טרופים ומבולבליים... לפתע הדוקפו אחיזה, כשמעיה את האשה אומרת את המילים הבאות: "תראי, בדרך כלל משלמים לי, משלמים לי טוב. הפעם החלטתי להתנדב, כי אני גרושה מה מספר שנים, מיחלת להקים בית בישראל. לכן אמרתי להם שאין צורך בתשלום, אני עושה את השמחה הזו מכל הלב, כדי לשמח זוג צעיר, מתוך תקווה שבורא שלם ישמח אותי... היא שמועת את הסיפור שלה: הסכמה נדיבה להיות שותפה בשמחה, מתוך תקווה להקים בית! הרי זו הסיבה בעיניה גם היא נידבה את ביתה! ובמספר, אשה זו גרושה מהו כמה שנים, בדיו ק כמו הבן שלה! עבדי הגפן בעבדי הגפן, דבר נאה ומתקבל, את הסוף את מנחשים לבד, עוד לפני חג הפסח התקיימה שמחת האירוסין הנרגשת, כאשר האשה שהתנדבה לשמח זוג צעיר ולערוך את החתונה בהתנדבות מתארת עם בן המשפחה שאיירה בביתה את החתונה במסירות כה רבה.

(בשמע מקור ראשון - הכלה קרבת משפחה ש עורך קובץ גליינות. קובץ גליינות במדבר תש"פ)